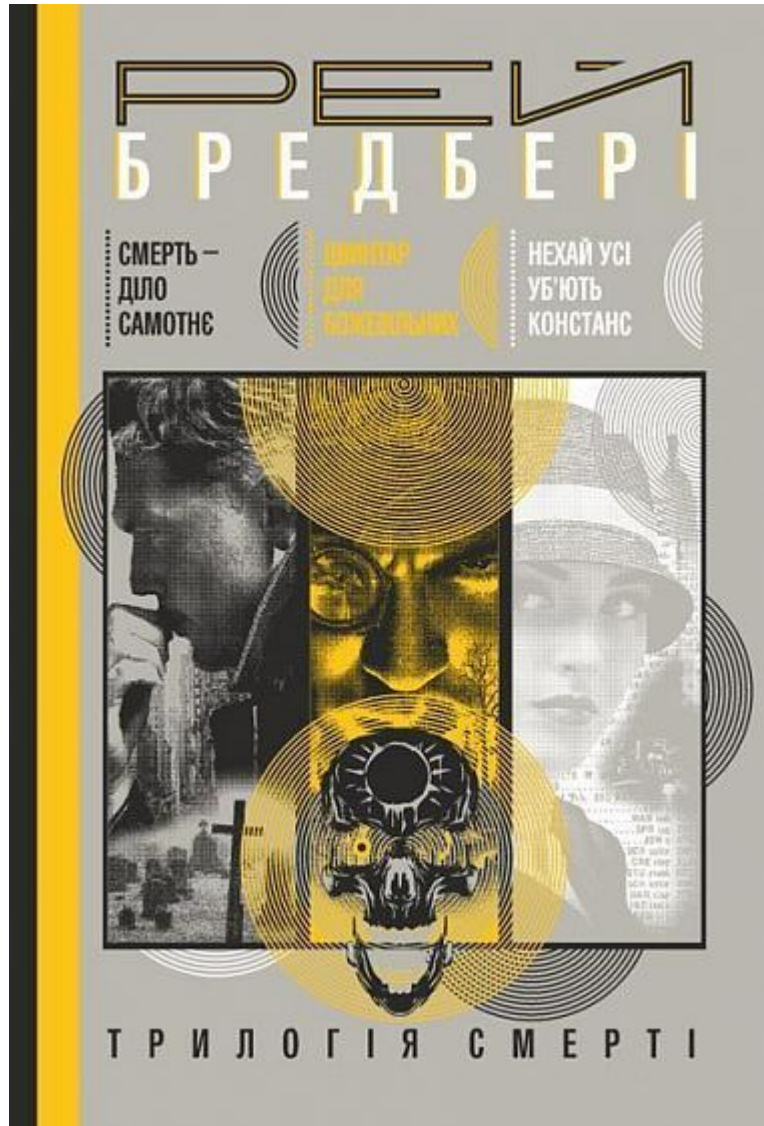

Смерть — діло самотнє

Рей Бредбері

Переклад Володимира Митрофанова

Замовляйте книжку [на сайті видавництва НК Богдан](#)

З любов'ю – Донові Конгдону, з чияї спонуки з'явилася ця книжка. А також пам'яті Реймонда Чандлера, Дешіла Хеммета, Джеймса М. Кейна та Росса Макдоналда. А також моїм друзям та вчителям Лі Бреккетові й Едмонду Гамільтону, яких мені так бракує.

В ті давні дні наша каліфорнійська Венеція мала багато чого до послуг людей, схильних удаватися в зажуру. Майже щовечора містечко повивав туман, від прибережних нафтових свердловин линував стугін машинерії, а коли знімався вітер, тужно виспівуючи на пустирищах та безлюдних вулицях, у шибки із сичанням мело піском.

То були дні, коли прогулянковий поміст у Венеції занепадав і осідав у море, і там-

таки можна було побачити схожу на кістяк величезного динозавра естакаду "Крутих гірок", яку заливало хвилями припливу.

У кінці одного довгого каналу ви могли натрапити на старі циркові фургони з клітками, не знати вже й коли скинуті у воду, і, придивившись до них опівночі, побачити, що там точиться своє життя: з припливом у клітках з'являлась риба та раки, і здавалося, що загинути отак від іржі приречені цирки всіх часів.

А ще був громкий і навальний, як гірська лавина, великий червоний трамвай, який щопівгодини мчав до моря, а опівночі востаннє випишував коло на розвороті, сиплючи іскрами з високих дротів, і гнав назад з таким стогоном, з яким, мабуть, перевертаються мерці в домовинах, – наче й самі трамвайні вагони, й самотні вагоноводи, що, погойдуючись у своїх кабінах, правили ними, вже знали: наступного року їх тут не буде – колію заллють асфальтом, а високе павутиння дротів змотають на величезні котушки й повезуть геть.

І ото тоді, в одне з тих самотніх літ, коли не пересідалися тумани й не вщухало жалісливе квиління вітру, якось, їдучи пізнього вечора під гуркіт громовиць старим червоним трамваєм, я, сам того не відаючи, зіткнувся з повірником Смерті.

Надворі дощило, я сидів з книжкою в руках на котрійсь із задніх лав старезного вагона, що з гуркотом і стогоном мчав від одної безлюдної, всіяної конфетті зужитих квіток зупинки до іншої. Тільки я, та великий рипучий дерев'яний вагон, та вагоновод попереду, що орудував мідною рукояткою швидкості, попускав гальма і, коли треба, давав різкий сигнал.

Та ще чоловік у проході позад мене, що якимсь чином з'явився у вагоні, а я того й не помітив.

Зрештою я відчув його присутність, бо він усе хитався та хитався з боку в бік, уже довгенько стоячи там, так наче не знав, де сісти: перед ним було сорок вільних місць і належало спинити вибір на одному, а це серед такої опівнічної пустки річ нелегка. Та кінець кінцем я почув, як чоловік сів, і зрозумів, що він просто позаду, бо на мене війнуло його духом, як ото віє від берега духом припливу. Від нього тхнуло заношеним одягом, а ще дужче – надміром спиртного, випитого за короткий час.

Я не озирався, бо давно вже знав, що це тільки заохочує до балачки. Приплющивши очі, я тримав голову дуже рівно. Та все було марно.

– О-ох, – простогнав чоловік.

Я відчув, як він нахилився вперед на своєму сидінні, і моєї потилиці торкнувся його гарячий віддих. Я сперся руками на коліна й пригнувся.

– О-ох, – простогнав він знов, ще гучніше.

Здавалося, хтось падає зі скелі й кличе на допомогу чи заплив ген у море й гукає, щоб його помітили.

– О-о-ох!..

Надворі вже лило мов із відра, великий червоний трамвай мчав через опівнічні луги, а дощ періщив у шиби, змиваючи навколишній краєвид. Ми пропливли крізь Калвер-Сіті, навіть не побачивши його кіностудій, і помчали далі; великий вагон

шарпався на стиках, підлога його потріскувала, порожні лави рипіли, і він раз у раз озивався пронизливим сигналом.

Ззаду на мене пахнуло гидосним смородом, і невидимий попутник вигукнув:

- Смерть!..

Сигнал трамвая заглушив його, і він мусив почати спочатку.

- Смерть...

І знов сигнал.

- Смерть, - промовив чоловік позад мене, - діло самотнє.

Мені здавалося, він ось-ось заплаче.

Не повертаючи голови, я втупив очі в передню шибку, в яку, зблискуючи проти світла, перішив дощ. Трамвай сповільнив швидкість. Чоловік позаду розлючено підвівся, так наче ладен був накинутись на мене, якщо я й тепер удам, нібито нічого не чув і не обернуся. Він хотів, щоб я побачив його. Хотів утягти мене в якусь свою скруту. Я вже відчував, як його руки поривалися до мене, тільки не міг угадати, чи вони стиснуті в кулаки, чи розчепірені, мов пазури, чи наготувалися бити мене, чи душити. Я вп'явся пальцями в спинку передньої лави. Наді мною гримнув його голос:

- О смерть!..

Трамвай загальмував і почав зупинятися.

"Ну, кажи ж далі, - подумав я, - докінчуй!"

- ...То діло самотнє! - промовив він жаским шепотом і подався геть.

Я почув, як відчинилися задні двері. Й аж тоді обернувся.

У вагоні нікого не було. Невідомий зник разом зі своєю панахидою. Я почув, як надворі зашурхотіла на доріжці жорства.

Коли грюкнули, зачиняючись, двері вагона, той невидимий чоловік і далі бурмотів щось сам до себе. Я й тепер чув за вікном його голос. Щось там про домовину. Щось про домовину. І про самотність.

Трамвай сіпнувся й з гуркотом покотився далі крізь грозу.

Я підняв шибку, висунувся надвір і втупив погляд назад, у просякнуту дощем темряву.

Та якби там було навіть ціле місто, чи багато людей, чи бодай одна людина зі своїм гірким смутком, я б однаково нічого не побачив і не почув.

Трамвай мчав до моря.

А мене охопило жахливе відчуття, ніби він отак, на повній швидкості, і вженеться у глибочінь.

Я рвучко спустив шибку і, весь тремтячи, сів на місце.

Усю решту дороги я мусив твердити собі: "Тобі всього двадцять сім, і ти непитуший". Одначе...

Тієї ночі я таки випив.

Тут, аж на самісінькому краю континенту, де колись зупинилися валки кінних фургонів, а з ними й люди, я знайшов останню незачинену пивничку, де не було нікого, крім власника, що залюблено дивився на екран телевізора, де по нічному каналу

крутили "За мною, Кессіді!"

- Подвійну порцію горілки, будь ласка.

Я не впізнав власного голосу. Навіщо було мені пити горілку? Задля хоробрості, щоб зателефонувати своїй дівчині Пег за дві тисячі миль, до Мехіко? Щоб сказати їй, що я живий-здоровий? Але ж зі мною таки нічого не сталося, хіба не правда?

Нічого особливого, крім того, що я їхав нічним трамваєм під холодним дощем і чийсь жаский голос позад мене промовив сповнені загрози слова. Але тепер я боявся повернутись до свого найманого помешкання й лягти в ліжку, де було порожньо, мов у холодильнику на покинутій оклахомській фермі, господарі якої подалися на пошуки кращої долі в західні штати.

Порожніше було хіба що на моєму рахунку Великого Американського Романіста в банку, що містився в старовинному, схожому на римський храм будинку на самісінькому березі моря і його мало змити в небуття одним із найближчих економічних відпливів. Щоранку касири чекали біля берега у веслових човнах, тоді як управитель заливав очі в сусідньому барі. Та я бував у банку рідко. З тих мізерних гонорарів, що вряди-годи перепадали мені від якогось дешевого детективного журнальчика, покласти щось у банк не випадало. Отож...

Я надпив горілку, і мене аж пересмикнуло від огиди.

- Боже, - мовив бармен. - Ви наче вперше у житті до чарки заглянули!

- Так воно і є.

- Вигляд у вас доволі кепський.

- Я й почуваю себе кепсько. Вам ніколи не здається, ніби має статися щось жахливе, але ви не знаєте, що саме?

- Це називається: в страху великі очі.

Я відпив ще трохи горілки й здригнувся.

- Ні, ні. Я маю на думці щось справді жахливе, коли воно підступає до тебе ззаду...

Бармен позирнув через моє плече, так ніби побачив там привид того чоловіка з трамвая.

- Ви не привели його за собою?

- Ні.

- Тоді нічого такого тут немає.

- Але ж, - заперечив я, - він озивався до мене... той дух зла.

- Дух?

- Я не бачив його обличчя. О боже, я почуваю себе ще гірше! На добраніч.

- Пити треба менше!

Та я був уже за дверима й пильно видивлявся на всі боки, чи не чатує хтось на мене. Якою дорогою піти, щоб не опинитись у темряві? Нарешті я зважився.

І, усвідомлюючи, що зробив хибний вибір, швидко подався понад темним каналом туди, де були потоплені циркові фургони.

Як ті лев'ячі клітки потрапили на дно каналу, ніхто не знав. Ніхто, мабуть, уже не пам'ятав і того, як з'явилися самі канали посеред старого містечка, що помалу

оберталося на порох, і той порох шурхотів ночами під дверима будинків разом з піском і потертю висхлих водоростей та тютюну із недокурків сигарет, розкиданих по всьому березі, починаючи від 1910 року.

Так чи так, а канали ті були, і в кінці одного з них, у темно-зеленій воді, затягнутій масною плівкою нафти, лежали старезні циркові фургони з клітками, на яких майже облупилась біла емалева й золотиста фарба, а товсті грати роз'їдала іржа.

Певно, багато років тому, на початку двадцятих, ті клітки на колесах тріумфально, наче літня гроза, гуркотіли вулицями, і в них неспокійно кидалися леви, роззявляючи пащі, з яких вихоплювався гарячий м'ясний дух. Запряги білих коней тягли всю цю пишноту через Венецію та навколишні луги ще задовго до того, як МГМ[2] звела свої фальшиві фронтони й започаткувала новий різновид цирку, що вічно житиме на кінострічці.

І ось тепер рештки тих давніх кавалькад знайшли собі спочинок тут, на дні каналу. Декотрі фургони з клітками стояли в глибокій темній воді рівно, на колесах, інші завалились на бік і показувалися з-під води лише подеколи на світанку, під час відпливу, а опівночі приплив ховав їх від очей, і тоді між ґратами снувала риба. Вдень туди приходили хлопчакки й витанцьовували на тих чималих покинутих островах із заліза та дерева, а іноді й залазили в клітки, шарпали за ґрати й грізно рикали.

Але тепер, глибокої ночі, коли останній трамвай помчав понад безлюдним піщаним узбережжям до свого місця призначення на півночі, чорна вода каналу хлюпотіла й усмоктувала клітки, як ото старі баби всмоктують свої беззубі щелепи.

Я простував бігцем, нахиливши голову проти дощу, аж поки він раптом ущух. Із темряви визирнув місяць, наче величезне око, що мало стежити за мною. Тепер я ступав по дзеркалах, з яких на мене дивився той-таки місяць і хмари. Я ступав наче по небу, й отоді... отоді щось і сталося.

Звідкись іззаду раптом наринаула висока припливна хвиля й безгучно покотилася між темними берегами каналу. Як видно, десь розмило піщану перепону, і в канал линула солоня морська вода. І ось вона вже сягнула сюди. В ту мить, коли я дійшов до середини пішохідного містка, приплив мало не затопив його.

Вода із сичанням вирувала навколо старих лев'ячих кліток.

Я наддавав ходи. Тоді вхопився рукою за поруччя містка і став.

В одній з кліток, просто піді мною, за ґратами невиразно відсвічувало щось біле.

З клітки махала чиясь рука.

Мабуть, якийсь старий приборкувач левів колись заснув і, оце щойно прокинувшись, не міг збагнути, де він.

Ось уже рука його в клітці мляво випросталась. Приборкувач остаточно прочнувся від сну.

Вода в каналі впала, тоді знов піднялася.

І примару притисло до ґрат.

Перехилившись через поруччя, я дививсь і не міг повірити своїм очам.

Але тепер та невиразна світла пляма прибрала обрисів. Уже не тільки долоня, рука,

а й усе тіло ворушилось і незграбно жестикулювало, мов величезна лялька-маріонетка, що попалася в залізну пастку.

Бліде обличчя з невидючими очима, в яких відбивалося тільки місячне світло й більш нічого, лисніло у воді, наче срібна маска.

Раптом припливна хвиля гойднулась і впала. Тіло зникло з очей.

Десять у мене в голові величезний трамвай виписав коло по іржавих рейках, завищав гальмом, сипонув іскрами й зі скреготом зупинився; і за кожним ривком, за кожним поштовхом, за кожним посмиком якийсь невидимий чоловік випалював оті слова: "Смерть!.. діло!.. самотнє!.."

Ні, не може бути!

Приплив знов шугнув угору, мов на спіритичному сеансі, що запам'ятався з якоїсь іншої ночі.

І та примара знову зринула до ґрат клітки.

То був мертвий чоловік, і він хотів вибратись назовні.

Хтось страхітливо закричав.

Аж коли засвітилося з десятків вікон у будиночках над темним каналом, я збагнув, що то кричав я сам.

– Ану, відступіть, відступіть!

Над'їжджали інші машини, інші полісмени, спалахувало світло у вікнах інших осель, і з дверей виходили в халатах інші люди, ще не отямившись від сну, й приставали до мене, а я не міг прийти до тями від чогось куди гіршого, ніж сон. Ми розгублено товпилися на містку, наче гурт жалюгідних клоунів, і дивилися вниз, на наш потоплений цирк.

Я стояв, тремтів, дивився на жаску клітку й думав: ну чому я не озирнувся тоді в трамваї? Чому не подививсь на того чоловіка, що напевне знав уже про оцього мерця в цирковому фургоні?

О боже, промайнуло в мене, а що, як той чоловік сам і запхав цього бідолаху в клітку?

Докази? Їх немає. Все, що я знаю, – це оті троє слів, почутих в останньому нічному трамваї. Все, що я знаю, – це лопотіння дощових крапель по високих дротах, яке немовби повторювало ті слова. Все, що я знаю, – це навальна й холодна припливна хвиля, яка, наче смерть, прокотилася каналом, залила клітки й відлинула ще холодніша, ніж була перед тим.

Із старих будиночків вийшло ще кілька химерних клоунів.

– Ну ж бо, люди, вже третя година ночі. Розходьтєся!

Знову дощило, і полісмени, ще тільки приїхавши до каналу, поглянули на мене так, ніби хотіли сказати: "І чого б ото лізти не в своє діло? Або вже почекав би до ранку, а тоді подзвонив, не називаючи себе".

Один із полісменів уже стояв на краю каналу в чорних плавках, з відразою дивлячись на воду. Тіло його давно не бачило сонячного світла й було дуже біле. Він стояв і чекав, поки припливна хвиля знов сколихне мерця й підніме в клітці. І ось за

гратами показалося примарне обличчя. Воно було таке далеке й відчужене, що аж туга брала. У грудях мені болісно стислося. Я мимоволі відступив назад, бо відчув, як до горла підковується тугий тремтливий клубок.

Нарешті біле полісменове тіло розітнуло воду. Він пірнув.

Я вже був подумав, що він теж потонув. Дош поливав масну поверхню каналу.

Потім полісмен виринув, уже в клітці, і, наблизивши обличчя до ґрат, хапнув ротом повітря.

Я вжахнувся, бо мені здалось, ніби то вплив мрець, востаннє намагаючись удихнути в себе ковток життя.

Та за хвилю я побачив, як живий плавець вибирається з дальшого кінця клітки, тягнучи за собою довгу примарну річ, схожу на жалобну гірлянду із збляклих водоростей.

Хтось голосив за померлим. Милий боже, майнула в мене думка, та невже це я?!

Тим часом тіло вже витягли на берег каналу, і полісмен-плавець витирався рушником. На патрульних машинах зблискували мигавки. Три полісмени, нахилившись над тілом, присвічували на нього ліхтариками й стиха перемовлялися.

– Я б сказав, усього кілька годин тому...

– Де слідчий?

– Він вимкнув удома телефон. Том поїхав по нього.

– Чи є гаманець... якесь посвідчення?

– Анічогісінько. Мабуть, приїжджий.

– Ні, не приїжджий, – озвався я і замовк.

– Ви його знаєте?

– Ні.

– То чого ж...

– Чого я так побиваюся? Та того... Він же мертвий, навіки. О боже! І це я його знайшов...

У моїй пам'яті нараз зринув спогад.

Кілька років тому, йдучи ясного літнього дня вулицею, я повернув за ріг і раптом побачив чоловіка, на якого щойно наїхала машина. Водій саме вискочив з кабіни й нахилився над тілом. Я ступив був уперед, тоді зупинився.

На тротуарі біля мого черевика лежало щось рожеве.

Мені пригадалися заспиртовані наочні посібники із шкільної лабораторії, і я збагнув, що воно таке. То був шматочок людського мозку.

Якась незнайома жінка зупинилася поруч і довго дивилась на розпростерте під машиною тіло. А тоді раптом зробила таке, чого, певне, й сама від себе не чекала. Вона підійшла і повільно вклякла біля трупа. Потім лагідно доторкнулася до нього, злегенька поплескала по плечі, немовби хотіла сказати: "Ну, ну, нічого страшного, ну ж бо..."

– Його... вбили? – почув я власний голос.

Полісмен обернувся до мене.

– Чому ви так подумали?

- А як би ж він... як би він потрапив у ту клітку... під водою... коли б хтось не... запхав його туди?

Знову спалахнув промінь ліхтарика й торкнувся мого обличчя, немов рука лікаря, що шукає симптомів хвороби.

- Це ви подзвонили до поліції?

- Ні. - По тілу мені перебіг дроз. - Я тільки страшенно закричав і збудив людей, що мешкають поблизу.

- Гей, - пошепки мовив хтось.

Детектив у цивільному, невеличкий на зріст, лисуватий, стоячи навколiшки біля тіла потопельника, вивертав кишені його піджака. З них випадала збита в жмутки й кавалочки біла маса, схожа на мокрі пластівці снігу чи на пап'є-маше.

- Що воно в біса таке? - спитав хтось.

"Я знаю", - подумав я, але нічого не сказав.

Руки мені тремтіли. Я нахилився поряд із детективом і почав підбирати з землі ті мокрі паперові жмутки. А Детектив уже вивертав інші кишені, де була така сама маса. Я затиснув у руці те, що підібрав, і, випростуючись, засунув собі до кишені. І в цю мить детектив звів на мене очі.

- Ви ж геть змокли, - сказав він. - Дайте своє прізвище та адресу отому полісменові й ідіть додому. Обсушіться.

Знов дощило, і мене тіпав дроз. Я повернувся, назвав полісменові своє ім'я та адресу й швидко подався до своєї оселі.

Та не пройшов я і кварталу, як мене наздогнала машина й загальмувала поряд. Дверцята відчинилися. Невеличкий лисуватий детектив глипнув на мене.

- О боже, ну й вигляд у вас! - мовив він.

- Мені вже про це казали, з півгодини тому.

- Сідайте в машину.

- Та мені ще тільки квартал...

- Сідайте!

Весь тремтячи, я заліз у машину, і детектив довів мене до мого вбогого, схожого на коробку від крекерів помешкання, яке я наймав за тридцять доларів на місяць. Вилязючи з машини, я мало не впав - так мене трусило.

- Крамлі, - відрекомендувався детектив. - Елмо Крамлі. Подзвоніть мені, коли здогадаєтесь, що то за паперова каша, яку ви сховали до кишені.

Я винувано здригнувся. Рука моя потяглася до тієї кишені, і я кивнув головою.

- Неодмінно.

- І нема чого так побиватися й розкисати, - сказав Крамлі. - Він же був ніхто... - І вмовк, засоромившись власних слів, а тоді нахилив голову, щоб увімкнути швидкість.

- А мені чогось здається, що він хтось, - мовив я. - Коли пригадаю хто, я вам подзвоню.

Я стояв, мов заляклий. Мене страшило, чи не станеться ще чогось жахливішого. Коли я відімкну свої двері, чи не затоплять і мене чорні води каналу?

- Біжіть! - І Елмо Крамлі захряснув дверцята машини.

І ось уже тільки два червоні вогники видно крізь зливу, що вперішила з новою силою, аж я мусив приплющити повіки.

Я поглянув через вулицю, туди, де біля бензозаправної колонки стояла телефонна будка, з якої я вів ділові переговори з редакторами, хоч самі вони ніколи мені не дзвонили. Потім пошукав у кишенях дрібняків. Ось зараз подзвоню до Мехіко, розбуджу Пег, замовлю розмову її коштом і розповім їй і про клітку, й про того бідолаху, і... боже ти мій, і налякаю її до смерті!..

Послухайся детектива, подумав я.

Біжи!

Мене вже так тіпало, що я ледве втрапив ключем у замкову шпарину.

Дощ сипонув мені вслід, аж за поріг.

За порогом на мене чекала порожня кімната шість на шість метрів, з пролежаною канапою, книжковою шафою, де стояло чотирнадцять книжок, а решта полиць були вільні, м'яким кріслом, купленим на дешевому розпродажу, нефарбованим сосновим письмовим столом та величезною, як піаніно, давно не мащеною друкарською машинкою "Ундервуд-стандарт" зразка 1934 року, що стукотіла, наче дерев'яні черевики на голій підлозі.

У машинці очікувально стримів аркуш паперу. В дерев'яній скриньці збоку зберігався мій літературний доробок, увесь в одному стосику. Там були примірники "Десятицентового детективу", "Детективних історій" та "Чорної маски" - кожен з тих журнальчиків платив по тридцять-сорок доларів за оповідання. З другого боку стояла ще одна скринька, призначена для рукописів. У ній біліла одна-однісінька сторінка книжки, що її я ніяк не міг розпочати.

РОМАН БЕЗ НАЗВИ.

А нижче - моє ім'я та прізвище. І дата: 1 липня 1949 р.

Цёбто три місяці тому.

Я здригнувся, зняв із себе мокрий одяг, витерся рушником, загорнувся у халат і, повернувшись до столу, знову втупив у нього очі.

Тоді доторкнувся до машинки, розмірковуючи, ким вона мені доводиться: втраченим другом чи зрадливою коханкою.

Ще кілька тижнів тому вона видавала звуки, що нагадували мені голос музи. А тепер я все частіше сидів перед цією бісовою механікою так, наче мені відтяли пальці. Три чи чотири рази на день я сідав до столу й мучився творчими потугами. Нічого не виходило. А коли й виходило, то незмінно летіло на підлогу, зібгане в жмутки, які я щовечора вимітав геть. Я немовби брів через оту безкраю арізонську пустелю, відому під назвою Сухі Піски.

Великою мірою це спричинялося тим, що Пег була так далеко, аж у тих мексиканських підземних печерах з муміями, і я почував себе самотнім, і що у Венеції ось уже три місяці не прозирало сонце, весь час стояв туман, потім починалася мжичка, потім дощ, а потім знову мжичка й туман. Щовечора, лягаючи спати, я

вгортався у холодне бавовняне укривало, а на світанку розгортався, неначе весь обліплений пліснявою. І щоранку подушка моя була волога від сліз, але я вже не міг пригадати, що ж таке сумне мені снилося.

Я визирнув у вікно на свій "приватний" телефон, до якого прислухався день у день, від ранку до вечора, марно чекаючи дзвінка з пропозицією одержати завдаток під мій геніальний роман, якщо я закінчу його до кінця року.

А тоді я побачив, як мої пальці незграбно потяглися до клавішів машинки.

І подумав, що вони схожі на пальці того потопельника в клітці, що колихались, як морські анемони, або ж на невидимі пальці чоловіка позад мене в нічному трамваї.

І той, і той ворушили руками.

Повільно, дуже повільно я сів до столу.

В грудях у мене гупало, неначе хтось бився в ґрати покинутої клітки.

Я відчув на потилиці чийсь віддих...

Мені потрібно було прогнати обох їх від себе геть. Потрібно було якось угамувати їх, щоб я зміг заснути.

З горла в мене вихопився хрипкий звук, так ніби я ось-ось мав виблювати. Але я стримав напад нудоти.

Натомість пальці мої почали друкувати, забиваючи слова РОМАН БЕЗ НАЗВИ, поки їх не стало видно.

Потім я перевів рядок і трохи нижче від забитих слів почали з'являтися інші:

СМЕРТЬ, далі тире, тоді ДІЛО і, нарешті, САМОТНЄ.

Від захвату я скорчив дику гримасу, голосно хекнув і цілу годину друкував не спиняючись, аж поки зник за суцільною запоною грозового дощу той нічний трамвай і чорна морська вода затопила лев'ячу клітку й наваллюю хвилею винесла потопельника на волю...

Усе те спустилося по моїх плечах, руках, долонях і вилилося з холодних пальців на папір.

І тоді на мене нарінула темрява.

Я зрадів їй і засміявся.

І впав на ліжку.

Серед ночі я розічхався і все чхав та чхав, безпорадно лежачи без сну й зуживши цілу пачку паперових носовиків, і мені здавалося, що я вже ніколи не зігріюсь і не оклигаю.

Тієї ночі туман погустішав, і десь ген у затоці все гучала й гучала загублена в темряві застережна сирена. Той звук скидався на крик якогось величезного, давно вимерлого морського чудиська, що віддалялося від берега, шукаючи своєї домовини, із жалобним плачем, на який ніхто не зважав і не озивався.

Тієї ночі у вікно кімнати завівав вітер і ворушив на столі друковані сторінки мого роману. Я слухав, як легенько шурхотить папір, немов вода в каналі або чийсь віддих у мене на потилиці, і зрештою заснув.

Прокинувся я пізно, від сонячного сяйва. Чхаючи, підійшов до дверей, розчинив їх

навстіж і ступив у потік світла, такого яскравого, що мені враз захотілося жити вічно, і водночас мене поймав сором за те, що, я, мов той капітан Ахав,[3] у першу мить ладен був відвернутися від сонця. Я швидко вдягся. Речі, які були на мені минулої ночі, ще не просохли. Я надяг тенісні шорти та легку куртку, тоді вивернув кишені ще вогкого піджака, шукаючи жмуток розмоклої паперової маси, що випав з кишені мерця всього кілька годин тому.

Торкнувшись нігтем того жмутка, я зітхнув. Я знав, що воно таке. Але ще не був готовий дати відповідь.

Бігун з мене ніякий. Одначе я пустився бігти...

Геть від каналу, від клітки, від голосу, що промовляв у трамваї лиховісні слова, геть від своєї кімнати й від надрукованих уночі сторінок, на яких я почав викладати всю цю історію, – їх належало перечитати, але я поки що не хотів цього робити. Я просто біг собі берегом на південь.

До країни Загублений Світ.

Потім на хвилю став подивитись, як розбрелися на випасі під полудневим сонцем химерні механічні чудиська.

Нафтові свердловини. Нафтові помпи.

Ті гігантські птеродактилі, як я часто розповідав друзям, поналітали сюди з повітря на самому початку століття і, спускаючись на землю о пізній нічній порі, споруджували собі гнізда. І люди, що жили на узбережжі, прокидались, налякані громким стугоном величезних ненажерливих помп. Люди підхоплювались у ліжках о третій годині ночі, розбуджені скрипом, скреготом, шерехом схожих на кістяки потвор, двигінням їхніх припнутих до землі безперих крил, що здіймалися і опадали, мов тяжкі зітхання доісторичних пращурів. Їхній дух, як сам час, плинув узбережжям, беручи початок у глибокій давнині, давнішній від доби печерної людини, – то був дух зогнених у землі незапам'ятних нетрів, що за багато віків перетворилися на нафту.

Я біг крізь цей ліс бронтозаврів, що топталися в густій чорній рідині, провалюючись у в'язке, як смола, місиво. Їхній предковичний лемент відлунював від берега, звідки хвилі океанського прибою відкидали його назад.

Я біг повз невеликі білі будиночки, що їх спорудили згодом серед тих чудиськ і прокопали там канали, в яких мала відбиватись ясна небесна блакить 1910 року, коли по чистій хвилі плавали білі гондоли, а пішохідні містки, винизані лампочками-світляками, обіцяли втішні прогулянки, що й почалися свого часу, як оголошені наперед гастролі заїжджої балетної трупи, а потім припинились, щоб так і не відновитися по війні. Тільки оті чорні чудиська й далі всмоктувались у пісок, тоді як білі гондоли поринули на дно, а з ними назавжди згинув і сміх останніх веселощів.

Звісно, дехто з людей і досі жив на узбережжі, сховавшись у своїх хатинах або ж замкнувшись у поодиноких середземноморських віллах, розкиданих то там, то там з якоїсь архітектурної іронії.

Отак я біг, біг – і нараз став як укопаний. І вже ладен був повернути назад, додому, взяти жмуток розкислих папірців, а тоді податися на пошуки слідів та імені їх

загиблого власника.

Та, як на те, край піщаного пляжу переді мною стояв один з отих середземноморських палаццо, осяйно-білий, наче місяць уповні.

- Констанс Реттіген... - прошепотів я. - Може, вийдеш до мене й зіграєш?

Власне, то було щось на зразок арабсько-мавританської фортеці, яка стояла лицем до моря й ніби спокушала припливи сягнути її і змити з берега. Вгорі споруду прикрашали вежі та мінарети, а внизу, понад самим піском, вона була укріплена обличкованими синьо-білою плиткою укосами досить сумнівної надійності, бо всього за три десятки кроків звідти шанобливо вклонялися й відкочувались назад невгамовні хвилі, над ними, визируючи випадкову здобич, кружляли галасливі чайки, і там-таки стояв тепер і я.

- Констанс Реттіген!

Ніхто не з'являвся.

Самотній і неповторний на цьому довгому, наче ящірка, гримкому березі, палац вірно охороняв неповторну королеву кіно.

У віконці однієї з веж і вночі, і вдень світилося. Я ніколи не бачив, щоб там не було світла. Чи вона й тепер там?

Так!

У віконці швидко майнула легка тінь, так ніби хтось підійшов, позирнув униз на мене й одразу пурхнув геть, мов нічний метелик.

Я стояв і пригадував.

У двадцяті роки вона стрімко злетіла вгору, але досить скоро так само стрімко канула в глибочінь фільмосховищ. Її режисер, як писали тоді в газетах, застукав Констанс у ліжку із студійним перукарем і полоснув ножом по сухожилках на її ногах, так що вона втратила ту граційну ходу, якою він так захоплювався. А сам кинувся в море й поплив куди очі світять. Відтоді Констанс Реттіген більш ніхто не бачив. Ніхто не знав навіть, чи може вона взагалі ходити.

- О боже! - почув я власний шепіт.

Я здогадувався, що пізніми вечорами вона таки зважується з'являтися у моєму світі й водить знайомство з людьми, з якими знайомий і я. І напевне були випадки, коли ми мало не зустрічались особисто.

Ну йди, під'юджував я себе подумки, йди і постукай отим бронзовим молотком у вигляді лева в її чільні двері, що виходять до моря.

Ні. Я похитав головою. Боявся, що відповіддю мені буде тільки примарне чорно-біле зображення на кіноплівці.

Та, по суті, й не хочеш ти зустрітися зі своєю неповторною любов'ю - тобі досить мріяти, що колись уночі вона вийде із свого палацу й рушить берегом, не залишаючи на піску слідів, які замітав би за нею вітер, рушить просто до твоєї оселі, а тоді тихенько постукає в шибку, увійде і розгорне на білій стіні кімнати довгі кінострічки, що зберегли її примарне сяйво.

"Люба Констанс Реттіген, - подумки благав я, - ну вийди до мене! Скоч у свій

великий білий "дьюзенберг", що сяє і виблискує на піску, запусти мотор, помахай рукою і відвези мене далеко на південь, до затоки Коронадо, на залитий сонцем берег!.."

Та ніхто не запускав мотора, ніхто не махав рукою, ніхто не віз мене на південь, до сонця, геть від тієї туманної сирени, що поховала себе десь у морі.

Отож я позадкував і з подивом відчув, що мої тенісні туфлі захлюпнуло морською водою; а тоді рушив туди, звідки прийшов: до залитих дощем кліток у каналі, – і то я, найвидатніший у світі письменник, хоч цього ніхто, крім мене, не знав.

Коли я ввійшов у єдине місце, куди, як сам напевне знав, неодмінно мав прийти, в кишені моєї куртки була ота мокра паперова січка, схожа на злипле конфетті.

У цьому місці збиралися місцеві діди.

То був маленький тьмянний павільйон на кінцевій трамвайній станції, де продавалися цукерки, сигарети, журнали та квитки на великі червоні трамваї, що ганяли між Лос-Анджелесом і морем.

Цей павільйончик, у якому завжди стояв міцний дух тютюнової сушильні, тримали два геть прокурені брати, що постійно бідкалися й бурчали один на одного, наче двійко старих дівок. Саме там, на довгій лаві під вільною стіною, день у день від ранку до ночі й стовбичили рядком, мов кури на сідалі, кілька дідів, глухих до будь-чєї думки і сонних, як глядачі на нудному тенісному матчі, аж поки мова заходила про їхній вік: тоді вони наввипередки брехали, додаючи собі літ. Один казав, що йому вісімдесят два. Другий хвалився, ніби йому вже перейшло за дев'яносто. Третій приписував собі дев'яносто чотири. Числа були щораз інші, бо кожен забував, що казав тиждень чи місяць тому.

За дверима павільйончика час від часу гуркотіли важкі вагони, і якби добре прислухатись, то можна було б почути, як від навколишнього двигтіння із старечих кісток обсипалась іржа, як воно зрушувало кров у застиглих жилах і на мить прояснювало тьмянні очі; а потім старі знов поринали у свою передсмертну сонноту і довгими годинами не озивалися й словом, намагаючись пригадати, про що була розмова, яку вони розпочинали опівдні, а закінчити могли десь над північ, коли брати-підприємці з бурчанням зачиняли крамничку й похмуро вирушали додому, до своїх парубоцьких ліжок.

Де мешкали ті старі, ніхто не знав. Щовечора, після того, як сварливі брати зникали в темряві, діди й собі розкочувалися хто куди, неначе клубки перекотиполя, гнані солоним вітром.

Я ступив у одвічну сутінь павільйону й став, утупивши погляд у лаву, на якій від початку світу сиділи діди.

Мені одразу впало в око вільне місце між ними. Там, де звичайно сиділо четверо, тепер було тільки троє, і з виразу їхніх облич я здогадався: щось негаразд.

Я поглянув на підлогу біля їхніх ніг, усипану не лише попелом із сигар, а й легкою порошею з вибитих компостером химерних клаптиків паперу – таким собі конфетті із трамвайних квитків у формі різних літер: Р, Х, М...

Я вийняв руку з кишені й порівняв свою вже майже висхлу паперову січку з порошею на підлозі. Потім нахилився, підняв жменьку тих папірців, подивився на них, а тоді випустив з руки, і в повітрі замигтіли всі літери алфавіту.

Я перевів погляд на порожнє місце на лаві.

- А де той літній джентль... - Та й затнувся.

Бо старі витріщились на мене так, наче я порушив їхню мовчанку пострілом з гармати. До того ж їхні погляди говорили, що я не був належно вдягнений для похорону.

Нарешті один, найстаріший, запаливши люльку й пахкаючи димом, пробурмотів:

- Ще прийде. Він завше приходить.

Та решта двоє збуджено ворухнулись, і обличчя їхні спохмурніли.

- А де він мешкає? - наважився спитати я.

Найстаріший дід перестав пахкати люлькою.

- Кому це треба?

- Мені, - відказав я. - Ви ж мене знаєте. Я вже багато років тут живу.

Старі занепокоєно презирнулись.

- Справа дуже нагальна, - додав я.

Старі ворухнулись востаннє.

- Де канарки, - пробурмотів найстаріший.

- Де, де?

- Де жінка з канарками. - Його люлька вже згасла. Він знов запалив її і стривожено поглянув на мене. - Але не турбуйте його. З ним усе гаразд. Він не захворів. Він прийде.

Старий надто палко запевняв мене, і двоє інших нишком засовались на лаві.

- Як його звуть? - запитав я.

Це була моя помилка. Не знати, як його звуть! О боже, та це ж відомо кожному! І старі обпекли мене гнівним поглядом.

Я почервонів і позадкував до дверей.

- Жінка з канарками, - мовив я сам до себе, вискочив за двері, і мене мало не збив трамвай, що промчав за кілька кроків від павільйону.

- Придурок! - гукнув мені вагоновод, вистромившись із вікна й сварячись кулаком.

- Жінка з канарками! - безглуздо крикнув я у відповідь і теж махнув кулаком, даючи зрозуміти, що я живий.

А тоді почалапав шукати ту жінку.

Я знав, де вона мешкає, з об'явки на вікні.

Канарки на продаж.

У Венеції тоді було, та й тепер є, безліч занепалих куточків, де люди виставляють на продаж останні вживані речі, відриваючи їх від душі й сподіваючись, що на них не знайдеться покупця.

Навряд чи є такий старий будинок з давно не праними завісками, де на вікні не біліла б об'явка:

Автомобіль "неш" зразка 1927 року. Ціна помірна. З подвір'я.

Або:

Бронзове ліжко, що мало було в ужитку. Недорого. Нагорі.

Ідеш далі та й думаєш собі: а який бік того ліжка був в ужитку і скільки років ним уже ніхто не користується – двадцять, тридцять?..

Або ще:

Скрипки, гітари, мандоліни.

І у вікні – старезні інструменти, тільки замість струн на них павутиння, а в глибині кімнати видно старого чоловіка, що зігнувся над столярним верстатом і випилює якісь дощечки, незмінно стоячи спиною до вікна й не даючи перепочинку рукам, – він один з тих, хто залишився тут ще відтоді, як білі гондоли знайшли свій останній причал на задвірках і почали правити за квітники.

Скільки минуло часу, відколи він востаннє продав скрипку чи гітару?

Постукай у двері або у вікно. Старий і далі випилюватиме й шліфуватиме шкуркою свої дощечки, тільки плечі його затрусяться. Може, він сміється з того, що ти стукаєш, а він удає, ніби не чує?

Поминаєш вікно з останньою об'явкою:

Кімната з гарним краєвидом.

Кімната дивиться вікном на море. Але до неї вже років десять ніхто не заглядав. А може, й того моря вже немає...

Я востаннє повернув за ріг і натрапив на те, що шукав.

Папірець висів у поруділому від сонця вікні, і кволі, геть збляклі літери, виведені колись олівцем, були ледве видимі, як ото лимонний сік, що роз'їв сам себе й знебарвився ще десь – боже ти мій! – років п'ятдесят тому.

Канарки на продаж.

Атож, півстоліття тому хтось лизнув кінчик олівця, написав на аркушику ці слова й виставив його вицвітати, прикріпивши до шиби смужками мушиної липучки, а сам подався пити чай у кімнати нагорі, де порошок укривав суцільним масним шаром поруччя балюстради і так обволік лампочки, що вони ледь жевріли, де подушки стали наче повстяні, а в порожніх шафах з кілочків звисали темні тіні.

Канарки на продаж.

Я не постукав у двері. Колись давно я вже був постукав у них – просто так, з легковажної цікавості, – і, почувавши себе дурнем, пішов ні з чим.

Я повернув старовинну кулясту ручку. Двері легко подалися досередини. На нижньому поверсі панувала пустка. В жодній кімнаті не було ніяких меблів. Я гукнув нагору, в просякнуте порохом сонячне світло:

– Є хтось удома?

І мені причувся шепіт звідкись із горища:

– ...нікого.

На підвіконні лежали здохлі мухи. На сітці, якою була затягнута зовнішня рама, виднілися рештки крилець нічних метеликів, що загинули влітку 1929 року.

Десь високо нагорі, де була замкнена у вежі казкова принцеса, наче пір'їнка впала:

- Хто там?

А між темних кроков ледь чутно писнула миша:

- Заходьте...

Я штовхнув внутрішні двері, розчиняючи їх ширше. Вони гучно, зі скреготом зарипіли. Мабуть, їх навмисне не змащували, щоб непрохані гості, зачувши рипіння іржавих завіс, повертали назад.

Нагорі затріпотів крильцями об навіки згаслу лампочку нічний метелик:

- ...сюди, нагору...

Я піднімався у полудневий присмерк, повз дзеркала, повернуті лицем до стіни. В них не відбилось, як я прийшов. Не відіб'ється і як піду.

- Хто там?.. - прошепотіло.

Біля дверей проти сходів я нерішуче спинився. Можливо, я сподівався побачити там, у кімнаті, величезну канарку, простерту на килимі порошу, вже нездатну співати, а тільки говорити пошепки.

Я ввійшов.

І почув уривисте зітхання.

Посеред порожньої кімнати стояло ліжко, а на ньому, склепивши очі й ледь чутно дихаючи, лежала стара жінка.

"Археоптерикс", - подумав я.

Справді. Отак і подумав.

Колись я бачив такі кістки в одному музеї - ламкі рептильні крила того вимерлого, зниклого з лиця землі птаха, чиї обриси відбилися на пісковнику тонким різьбленням, що могло б належати якомусь давньоєгипетському жерцеві.

Ліжко й те, що лежало на ньому, було немов намул посеред обмілілої річки. В її повільному потоці вгадувалась купа розшарпаних жалюгідних лахів і тендітний кістяк.

Вона лежала крижем, така заклала й тиха, аж я не міг повірити, що то жива істота, а не доісторична окам'янілість, якої не торкнувся плин віків.

- Вам чого? - На невеличкому жовтому обличчі над укривалом розплющились очиці. Крихітні блискітки світла блимнули на мене.

- А де... канарки? - почув я свій голос. - Ота об'явка у вашому вікні... Де ж пташки?

- Ох! - зітхнула стара. - Милий боже...

Вона забула. Мабуть, вона вже багато років і вниз не спускалась. А я, мабуть, перший, хто піднявся сюди нагору за сотні днів.

- О-о, - прошепотіла вона, - це було так давно. Канарки... Атож, у мене водилися гарні пташки... У двадцятому році. - Потім, так само пошепки: - У тридцятому... тридцять першому... - Голос її завмер. Тут літа зупинялись.

Просто настав ще один ранок. Минав ще один день.

- І співали вони в мене, о, ще й як співали. Але ніхто не приходив купувати. Чому? Я так і не продала жодної.

Я озирнувся навколо. В кутку кімнати стояла порожня пташина клітка, ще дві

виглядали із шафи.

- Ви вже пробачте, - прошепотіла стара. - Видно, я просто забула зняти з вікна ту об'явку...

Я підійшов до кліток. Мій здогад виявився слухним.

Дно першої клітки було застелене клаптем "Лос-Анджелес таймс" за жовтень 1927 року.

ХІРОХІТО СХОДИТЬ НА ТРОН

Сьогодні пополудні новий двадцятисемирічний монарх...

Я перейшов до другої клітки й поглянув на дно. На мене враз наринувли спогади шкільних літ з тодішніми страхами.

БОМБАРДУВАННЯ АДДІС-АБЕБИ

Муссоліні тріумфує. Хайле Селасіє заявляє протест...

Я заплющив очі й відвернувся від того пропащого року. То ось коли тут перестало шурхотіти пір'ячко й замовк пташиний спів! Я знову став біля ліжка та висхлого тіла на ньому. І раптом почув, що говорю:

- А ви слухали колись по радіо недільну ранкову передачу "Година канарок із Скелястих гір"?..

- Там ще грав органчик і десятки канарок співали йому в лад! - підхопила стара з таким захватом, що її тіло враз молодо стрепенулось, а голова підвелася. Очі її зблискували, наче скалки скла. - "Коли весна приходить в гори"!

- І "Красуню Сью", і "Голубі небеса", - докинув я.

- Ой, які ж то були чудові пташки, правда?

- Чудові. - Мені тоді було дев'ять років, і я сушив собі голову над тим, як ті бісові птахи могли так злагоджено співати під музику. - Я колись сказав своїй мамі, що, мабуть, їм у клітки ставлять ноти.

- Ви, я бачу, чутливий хлопчик. - Голова старої знесилено впала на подушку, і вона заплющила очі. - Тепер так уже не роблять.

Та й ніколи не робили, подумав я.

- Але, - прошепотіла вона, - насправді ви ж прийшли не через канарок.

- Ні, - признався я. - Я щодо старого чоловіка, що наймає у вас кімнату...

- Він помер.

І перш ніж я встиг здобутися на слово, вона спокійно заговорила далі:

- Я від учорашнього ранку не чула, щоб він порався вниз на кухні. І ввечері було тихо, от я й здогадалася. А коли ви відчинили надвірні двері, я вже знала, що то хтось несе мені погану звістку.

- Пробачте.

- Нема за що. Я й не бачила його ніколи, окрім як на різдво. Мене доглядає одна жінка з сусіднього дому, двічі на день приходить перекласти на ліжку, приносить попоїсти. То він одійшов, еге? Ви його добре знали? А коли буде похорон? Отам на комоді п'ятдесят центів. Купіть йому від мене букетик квітів.

Ніяких грошей на комоді не було. Не було й самого комода. Та я вдавав, ніби він є, і

поклав до кишені уявні п'ятдесят центів.

- Ви приходьте через півроку, - прошепотіла стара. - На той час я одужаю. І знову триматиму канарок на продаж, і... Ви весь час дивитесь на двері. Вам треба йти?

- Так, мем, - винувато відповів я. - І ще я хотів сказати... надвірні двері у вас не замкнені.

- Е, та що тут кому взяти в такої старої руїни, як я? - Вона востаннє підвела голову. Очі її зблиснули. На обличчі відбився біль, що точив її десь усередині й тепер вихопився назовні. - Ніхто вже ніколи не зайде в цей дім і не підніметься цими сходами! - вигукнула вона.

Голос її затих, мов радіохвиля з-за гір. Вона приплющила повіки, помалу згасаючи.

О боже, подумав я, вона таки хоче, щоб хтось прийшов до неї і зробив їй цю страхітливу послугу!

Ні, тільки не я!

Очі старої широко розплющились. Невже я сказав це вголос?

- Ні, - мовила вона, пильно заглядаючи мені в обличчя. - Ви не він.

- Хто "він"?

- Той, що стоїть у мене за дверима. Щоночі. - Вона зітхнула. - Але ніколи не заходить до кімнати. Чому він не заходить?

І нараз спинилася, наче годинник. Вона ще дихала, але видимо чекала, щоб я пішов.

Я озирнувся через плече.

Вітер здійняв у дверях куряву, і мені здалося, ніби там якась тінь, ніби хтось стоїть і жде. Оте щось чи хтось, що приходить щоночі й чигає в коридорі.

Я рушив до виходу.

- До побачення.

Ані звуку.

Мені слід би залишитися з нею, разом пити чай, снідати, обідати. Та хіба допоможеш усім, хто цього потребує, по всіх усюдах і в усі часи?

Я почекав біля дверей.

До побачення.

Чи то вона простогнала ці слова у своєму старечому сні? Я знав лише те, що її подих виштовхнув мене з кімнати.

Спускаючись униз, я згадав, що так і не спитав ім'я старого, який потонув у лев'ячій клітці, маючи в кишенях по жмені незужитого на жодному святі конфетті з трамвайних квитків.

Я знайшов його помешкання. Але це нічого мені не дало.

Його імені там не буде, так само як немає його самого.

Усе добре при своєму початку. Але так рідко в історії людей, чи малих містечок, чи великих міст і кінець буває добрий.

З часом усе помалу занепадає. Запливає жиром. Розлазиться. Розпадається зв'язок часів. Скисає молоко. Серед нічної мряки дроти на високих стовпах приносять погані

вісті. Вода в каналі береться брудним шумовинням. Кресало не викрешує вогню. Жінки більш не гріють.

Зненацька кінчається літо.

Глибоко в кістки заповзає зима.

Отоді настає час стіни.

Йдеться про стіну в убогій кімнатчині, яку щораз стрясають, проїжджаючи мимо, важкі трамвайні вагони, і ти стенаєшся, наче в нічному кошмарі, на своєму холодному залізному ліжку в напівпідвалі аж ніяк не королівського будинку, де давно вже немає канарок і з-над входних дверей повідпадали цифри номера, а перекручена табличка з назвою вулиці на розі показує не на північ, а на схід, так що коли б хтось надумав тебе розшукувати, то пішов би без вороття в зовсім інший бік.

А проте в тебе є оця стіна біля ліжка, на якій ти можеш читати сльозавими очима чи простягти руку, та так і не торкнутись її – надто вже вона далека, надто непроникна й надто гола.

Я знав: якщо я знайду кімнату старого, то побачу цю стіну.

І я її побачив.

Його двері, як і решта дверей у будинку, були незамкнені й ніби чекали, щоб у них увійшли – чи то вітер, чи то туман, чи то якийсь примарний незнайомиць.

Я ввійшов. І нерішуче спинився. Хтозна, може, сподівався побачити на порожньому залізному ліжку старого рентгенівський відбиток власника? Його кімната мала такий самий вигляд, як і кімната жінки з канарками нагорі: то була пустка, наче в кінці дня після дешевого розпродажу, коли усе вже розтягли геть – що за п'ять, що за десять центів.

Не було навіть ні зубної щітки, ні мила, ні якоїсь ганчірки замість рушника. Мабуть, старий раз на день мився у морі, чистив зуби водоростями, прав у солоній воді свою єдину сорочку і, поки вона сохла, лежав поруч на піску – це, звісно, коли і якщо прозирало сонце.

Я ступав уперед, мов водолаз на великій глибині. Коли знаєш, що людина померла, сама атмосфера її осиротілого житла скоує тобі рухи й навіть подих.

Я перевів дух.

Моє припущення виявилось хибним.

Його ім'я таки було в кімнаті, написане на стіні. Я мало не впав, нахилившись, щоб розібрати його.

Воно повторювалося знов і знов, надряпане на тиньку з того боку ліжка. Знов і знов – так наче страх перед старечим слабоумством чи втратою пам'яті, страх прокинутись одного ранку безіменним, змушував його знов і знов видряпувати своє ім'я жовтим від нікотину нігтем.

Вільям. Потім – Віллі. Потім – Вілл. А ще нижче – Білл.

А далі – знов, і знов, і знов:

Сміт... Сміт... Сміт... Сміт...

І трохи нижче – Вільям Сміт.

І нарешті – Сміт, В.

Я придивлявся до стіни, і ця моторошна таблиця множення то проступала виразніше, то розпливалася у мене перед очима, викликаючи в душі спомин про всі ті безсонні ночі, коли й я жахався на саму думку, що чекає мене ген попереду, в темних нетрях мого майбутнього. Може, десь у 1999 році і я, старий та самотній, з мишачим шкрябанням робитиму нігтем свій пам'ятний напис на стіні.

– Не приведи боже... – прошепотів я. – Ану стривай!

Ліжко писнуло, наче кицька, до якої доторкнулись уві сні. Я сперся на нього всією вагою і повів пучками по тиньку. Там були ще якісь слова. Послання, натяк, ключ?

Мені пригадався дитячий фокус, коли кажеш товаришеві написати щось олівцем у блокноті й видерти той аркушик. А тоді виходиш з блокнотом із кімнати, м'яким олівцем скісно треш по невидимих ум'ятинках на аркушику, що був під видертим, і на папері проступають написані товаришем слова.

От і тепер я зробив точнісінько так само. Дістав з кишені олівця й заходився легенько водити боком грифеля по стіні. І на тиньку, немов якимсь чаром, проступали сліди від нігтя: осьде щось ніби рот, а оце око, обриси, форми, уривки напівдрімотних думок старої людини.

Четверта ранку, а сну немає.

А нижче – німе благання:

Боже, дай мені заснути!

І розпач на світанні:

– О господи!

Аж раптом, коли я нахилився ще нижче, щось наче вхопило мене за коліна. На стіні були такі слова:

Він знову стоїть за дверима.

Але ж це я, я стояв за дверима старої нагорі, тільки п'ять хвилин тому. І я ж таки хвилину тому стояв за дверима цієї порожньої кімнати. А ще...

Вчорашня ніч. Заллята дощем темрява, трамвай. Великий вагон, що розгойдується на поворотах, рипить дерев'яними ребрами, деренчить начищеною міддю, а хтось невидимий похитується у проході позад мене й править свою панахиду.

Він знову стоїть за дверима.

Він стояв у трамвайному проході.

Ні, ні. Це вже занадто!

Хіба ж то злочин – стояти в трамвайному проході й стогнати, так само як стояти отут у коридорі і тільки дивитися на двері, щоб старий знав, що ти тут стоїш – стоїш і мовчиш?

Ну гаразд, та що, як одної ночі він – хоч би хто він був – увійде до кімнати?

Ввійде із своїм самотнім ділом?

Я знов подивився на видряпаний напис на стіні, такий же блідий і невиразний, як і об'явка про канарок у вікні з вулиці. І відступив, одірвався од тих моторошних слів самотності й розпуки.

У коридорі я постояв, дихаючи повітрям цього дому й намагаючись угадати, скільки разів протягом останнього місяця тут стояв хтось інший, у кого під шкірою обличчя прозирав вискалений череп.

Мене поривало обернутись і щосили гукнути нагору, так щоб аж задеренчали порожні пташині клітки:

"Якщо він прийде знову, покличте мене!"

Та як? Я побачив у кутку порожню полицку, де колись був телефон, а під нею телефонний довідник за 1933 рік.

То хай закричить у вікно!

Але хто почує її голос, схожий на скрегіт ключа в заіржавілому замку?

Я сам прийду й чатуватиму під дверима, подумав я.

Чому?

Тому що ота видобута з дна річки мумія, ота напівжива жінка на схилі віку, яка лежить нагорі сповита в поховальний саван, з надією чекає холодного подмуху вітру, що шугне сходами й залетить до неї в кімнату.

Треба позамикати всі двері, подумав я.

Та коли спробував причинити надвірні двері, вони не подалися.

І я почув шепіт холодного вітру, що залітав до будинку.

Я мчав до поліційного відділка, але на півдорозі сповільнив біг і зупинився. Тому що позаду, біля самих моїх вух, зашурхотіли сухими крильцями мертві канарки.

Вони просилися на волю. Тільки я міг визволити їх.

А ще тому, що я відчув, як тихі води Нілу здіймаються над намулом, загрожуючи захлюпнути й змити стародавню Нікотріс, двотисячорічну фараонову дочку.

Тільки я міг зупинити каламутний Ніл, не дати йому підхопити царівну й понести її геть, до мулистого гирла.

І я подався до свого "Ундервуда".

Я описав і визволив птахів. Я описав і визволив висхлу стару мумію.

Почуваючи себе винним, але щасливим, щасливим, але винним, я виймав з машинки аркуші й один по одному складав до своєї схожої на пташину клітку й на мулисте річкове дно романної скриньки, де вони співали, тільки коли прочитаєш надруковані на них слова, і шепотіли, коли їх перегортаєш.

І тоді, сповнений спасенної радості, я вийшов з дому.

Я рушив до поліційного відділка, аж роздимаючись від грандіозних фантазій, маячних ідей, неймовірних доказів, можливих припущень і очевидних розв'язань.

Діставшись туди, я почував себе неперевершеним акробатом, що виконує свій номер на найвищій трапеції, спущеній з найбільшої повітряної кулі.

Я й гадки не мав, що детектив-лейтенант Елмо Крамлі озброєний довгими шпильками й пневматичною рушницею.

Коли я з'явився біля поліційного відділка, він саме виходив з надвірних дверей. Мабуть, щось у моєму обличчі підказало йому, що я ось-ось вибухну й геть завалю його своїми припущеннями, здогадами, умовиводами й доказами. Отож він квапливо провів

рукою по обличчю, рвучко відступив був до дверей, а потім обережно рушив уперед, так наче наближався до міни.

- А ви що тут робите?

- Хіба не належить громадянинові з'явитися до поліції, якщо він може розкрити вбивство?

- Де ви бачите ті вбивства? - Крамлі роззирнувся навколо й, певне ж, не побачив жодного. - Що ще?

- Ви не хочете вислухати, що я маю сказати?

- Я вже чув усе те сто разів. - Крамлі пройшов повз мене, простуючи до своєї машини, що стояла біля тротуару. - Щоразу, як хтось у Венеції помирає від серцевого нападу чи вбивається, наступивши на розв'язаний шнурок власного черевика, другого ж дня до відділка з'являється якийсь розумник і починає доводити мені, що ховається за тим інфарктом чи розв'язаним шнурком. От і у вас на обличчі такий самий інфарктно-шнурковий вираз, а я цілу ніч не спав.

Він попростував далі, і я бігцем пустився за ним, бо Крамлі явно наслідував Гаррі Трумена й робив сто двадцять кроків на хвилину.

Він почув, що я його наздоганяю, і кинув через плече:

- Ось що я вам скажу, недорослий Хемінгуей...

- То ви знаєте, з чого я живу?

- Кожен у Венеції про це знає. Щоразу, як у вас з'являється оповіданнячко в "Десятицентовому детективі" чи "Детективі Флінна", ціле місто чує, як ви горлаєте біля газетної полиці у винній крамничці, показуючи на ті журнали.

- О-о... - мовив я, тимчасом як із моєї повітряної кулі виходили останні рештки гарячого повітря. Опинившись на землі, я став з другого боку машини Крамлі, кусаючи нижню губу.

Крамлі побачив це і пройнявся батьківським жалем.

- Господи боже мій, - зітхнув він.

- Що?

- Ви знаєте, чого я найдужче не можу терпіти в детективах-аматорах? - запитав Крамлі.

- Я не детектив-аматор, а письменник-професіонал, що має особливий орган чуття, як ото вусики в польового коника.

- То ви польовий коник, що навчився друкувати на машинці, - зауважив Крамлі й зачекав, поки я впаду мертвий. - А якби ви поникали по Венеції, та посиділи в моєму кабінеті, та повчачали до моргу стільки років, скільки я, то знали б, що кожен зайшлий волоцюга й кожен вуличний п'яничка так напханий усякими теоріями, доказами й відкриттями, що їх вистачило б, аби скласти ще одну Біблію чи пустити на дно недільний прогулянковий пароплав із церковною паствою. Як послухати базікання першого-ліпшого мандрівного проповідника, що втрапив за ґрати, то половина світу має бути під підозрою, третина під арештом, а решту слід засудити й повісити. Отож чого б я мав слухати якогось молодого перодряпа, який ще навіть і не почав увиходити в

історію літератури... – Він знову почекав, а я мало не впав. – ...і який, тільки того й побачивши, що випадкового потопельника в лев'ячій клітці, гадає, ніби натрапив на Злочин і Кару, й уявляє себе нащадком Раскольнікова. Я закінчив. Я слухаю вас.

– Ви знаєте Раскольнікова? – вражено запитав я.

– Чи не до того, як ви народились. Але цим ситий не будеш. Викладайте свої докази.

– Я письменник і розуміюся на людських почуттях краще, ніж ви.

– Дурниці. А я детектив і краще, ніж ви, розуміюся на фактах. Ви не боїтеся, що реальний факт зажене вас на слизьке?

– Я...

– Скажіть мені ось що, хлопче. Ви в своєму житті що-небудь звідали?

– Що-небудь?

– Еге ж. Я маю на думці будь-що. Велике, не дуже велике, мале. Будь-що. Як от хвороба, акт насильства, смерть, війна, революція, вбивство.

– Мої батько й мати померли...

– Своєю смертю?

– Так. А ще мого дядька вбили грабіжники...

– Ви бачили, як його вбили?

– Ні, але...

– Те, чого не бачили, до уваги не береться. Я хочу знати, чи ви натрапляли досі на щось таке, як людина в лев'ячій клітці?

– Ні, – відповів я нарешті.

– Ну от, про це ж я й кажу. Ви й досі під враженням. Ви не знаєте, що таке життя. А я народився й виріс у моргу. Для вас це перший реальний дотик до мармурового, столу. То краще б вам заспокоїтись і йти собі. – Він збагнув, що й сам надто підвищив голос, ото ж похитав головою і сказав: – А втім, краще мені заспокоїтись і поїхати.

Що він і зробив. Відчинив дверцята машини, скочив за кермо, і, перш ніж я встиг знов наповнити свою повітряну кулю, за ним і слід прохолов.

Бурмочучи прокльони, я грюкнув за собою дверима телефонної будки, вкинув у проріз десятицентовик і подзвонив у Лос-Анджелес, до якого від Венеції п'ять миль. Коли на другому кінці дроту хтось зняв трубку, я почув, як по радіо звучить весела распа,[4] як грюкнули двері, зашуміла спущена в туалеті вода, але, чекаючи відповіді, відчував я і сонце, що було так мені потрібне.

Нарешті жінка, яка мешкала на розі Темпл і Фігероа, знервовано піднесла трубку до вуха, прокашлялась і запитала:

– Que?[5]

– Місіс Гутієрес!.. – заволав я. Тоді спинився й почав спочатку: – Місіс Гутієрес, це я, Шалапут.

– А-а! – зітхнула вона, а потім засміялася. – Si, si![6] Хочете поговорити з Фанні?

– Та ні, переказати всього кілька слів. Ви погукаєте до неї наниз, місіс Гутієрес? Зробіть ласку.

– Погукаю.

Я чув, як вона йде. Чув, як хитнувся ветхий, розшарпаний багатоквартирний будинок. Колись на його покрівлю сяде ворона, і вся та споруда завалиться. Чув, як дріботить за хазяйкою по лінолеуму куций, схожий на великого джмеля й гавкітливий чіхуахуа.[7]

Потім почув, як відчинилися двері, як місіс Гутієрес вийшла на балкон третього поверху і, перехилившись через балюстраду, загукала в сонячний простір на другий поверх:

- Гей, Фанні! Гей! Шалапут дзвонить!

Я закричав у трубку:

- Скажіть їй, що мені потрібно до неї приїхати!

Місіс Гутієрес чекала. Я почув, як зарипіли мостини балкона на другому поверсі, так ніби якийсь огрядний капітан викотився на свій місток оглянути навколишній світ.

- Гей, Фанні, він хоче приїхати!

Запала довга мовчанка. Над подвір'ям будинку задзвенів мелодійний голос. Слів я не розібрав.

- Скажіть їй, що мені потрібна "Тоска"!

- "Тоска"!.. - закричала місіс Гутієрес униз.

Знову довга мовчанка.

Будинок знову хитнувся, тепер у другий бік, так наче сама земля повернулась в опівденній дрімоті.

Линучи знизу повз місіс Гутієрес, до мене донеслися звуки музики з першої дії "Тоски".

- Фанні каже...

- Я чую музику, місіс Гутієрес. Це означає "можна"!

Я повісив трубку. В цю саму мить, наче за годинником, на берег за кілька кроків од мене обрушилася добра сотня тисяч тонн солоної води. Я кивнув головою, оцінивши богову точність.

Потім намацав у кишені двадцять центів і побіг до трамвайної станції, щоб устигнути на найближчий трамвай.

Вона була як гора.

Насправді її звали Кора Сміт, але вона прибрала собі псевдонім Фанні Флоріанна, і ніхто вже не називав її інакше. Я знав її багато років, ще відтоді, як і сам мешкав у тому багатоквартирному будинку, та й коли переїхав звідти до моря, і далі підтримував з нею дружні стосунки.

Фанні була така огрядна, що ніколи не спала лежачи. День і ніч сиділа в своєму здоровенному капітанському кріслі, що немов уросло в палубу найманого помешкання, і на лінолеумі під ним було видно вм'ятини й тріщини від величезної ваги господині. Рухатися Фанні намагалась якнайменше, а коли все-таки впливала з кімнати й протискалася в двері до передпокою і далі до тісної вбиральні, у легенях та горлянці в неї шуміло й клекотіло. Вона боялася, що колись ганебно застрягне в тій пастці, й не раз казала: "Боже, ото буде жах, як доведеться викликати пожежників і благати, щоб

визволили мене звідти!" Потім вона поверталася до свого крісла, радіоприймача та патефона, а поряд, тільки руку простягти, стояв і холодильник, напакований морозивом, маслом, майонезом та всілякими іншими згубними для неї наїдками в згубній кількості. Фанні завжди щось їла і завжди щось слухала. Поруч із холодильником були книжкові полиці – без книжок, зате із сотнями платівок Карузо, Галлі-Курчі, Гледіс Суорсаут та інших славетних співаків. А опівночі, коли із шипінням змовкала остання платівка, Фанні скулювалась у своєму кріслі, наче приспаний темрявою слон. Її масивні кістки осідали в пишному тілі, і тільки кругле, як місяць, обличчя чатувало над тим владним обширом плоті. Підперта подушками, вона щораз мусила із зусиллям втягувати повітря, бо воно саме собою виходило з грудей, і Фанні завжди боялась ненароком відхилитися надто далеко назад, щоб тягар власної плоті, накопившись лавиною, не завалив, не здавив легені й не одібрав їй назавжди голосу та світла. Вона ніколи не говорила про це, та коли одного разу хтось запитав, навіщо в кімнаті ліжко, на якому ніхто не спить, очі Фанні погрозово спалахнули, і більш про ліжко мови не було. Її ворог і вбивця жир був завжди з нею. Вона спала в своєму громадді, сповнена страху, а вранці прокидалася з радісним відчуттям: ще одна ніч минула, і вона пережила її.

У закутку під будинком стояв порожній ящик від піаніно.

– То мій, – казала Фанні. – Коли я помру, зтягніть його сюди, запхайте мене всередину й спустіть униз на телях. То моя труна. Ну, а тим часом, любчику, подай мені оту банку з майонезом і велику ложку.

Я стояв перед надвірними дверима будинку й слухав.

Її спів линув униз коридорами та сходами. Починався він напрочуд чистою нотою, наче прозорий гірський потічок, тоді збігав водоспадом з другого на перший поверх і далі через вестибюль. Здавалося, той голос можна пити – такий він був чистий.

Фанні...

Поки я піднімався першим маршем сходів, вона виводила кілька рулад із "Травіати". А коли поволі долав другий марш, раз по раз спиняючись із заплученими очима, щоб послухати, згори вже линув радісний спів мадам Баттерфляй, що вітала прибулий у гавань білий корабель і лейтенанта в білій морській уніформі.

То був голос тендітної юної японки, яка одного весняного дня чекала на пагорбі над морем. На столику біля вікна стояла фотографія тієї сімнадцятирічної японки. Дівчина важила щонайбільше п'ятдесят п'ять кілограмів, але то було дуже давно. Однак це її голос раз по раз спиняв мене на ветхих сходах у передчутті радості.

Я знав, що коли підйду до дверей, спів урветься.

– Фанні, – казав я, ввійшовши. – Я чув, як тут хтось співав.

– Та невже?

– Щось із "Богемі".

– Дуже дивно. Цікаво, хто б це міг тут співати?

Ми вже багато років вели цю гру, балакали про музику, обговорювали симфонії, опери, балети, слухали радіо, грали на старенькому патефоні "Едісон", але ніколи,

жодного разу за всі ті тисячі днів Фанні не заспівала, коли я сидів у її кімнаті.

Та сьогодні все було не так, як звичайно.

Коли я вибрався на другий поверх, спів змовк. Але то вона, мабуть, міркувала, як мене зустріти. Може, випадково виглянула у вікно й побачила, що я йду вулицею. Може, з першого погляду прозирнула мене наскрізь. Чи, може, мій голос, долинувши з далекого околицького містечка по телефону, доніс до неї (що було неможливо) всю тугу тієї ночі з її холодним дощем. Хай там воно як, але в огрядному тілі Фанні Флоріанни спрацювала якась несхибна інтуїція. І на мене чекали сюрпризи.

Я стояв перед її дверима й дослухався.

У кімнаті щось розмірено порипувало, так наче хвилі розгойдували великий корабель. Там робило своє діло щире співчуття.

Долинуло тихе шипіння: патефон!

Я постукав у двері.

- Фанні! Це я, Шалапут.

- Voila![8]

Вона відчинила двері, і гримнула музика. Велика й важенна Фанні за якусь хвилю встигла опустити нагострену бамбукову голку на заїжджену платівку, гайнути до дверей, узятися за ручку й завмерти в чеканні. А з першим же помахом диригентської палички вона широко розчахнула двері, і музика Пуччіні хлюпнула назустріч, поглинула мене й затягла до кімнати. Фанні Флоріанна допомогла їй.

То була перша платівка з "Тоски". Фанні всадила мене на хиткий стілець, узяла за руку і вклала в неї келих доброго вина.

- Я ж не п'ю, Фанні.

- Дурниці. Ти глянь на себе в дзеркало. Пий! - Вона граційно закружляла, наче один з отих дивовижних бегемотів із Діснеєвої "Фантазії", що раптом стали легкі, як пір'їнки, а потім страховинним і дивним громадям угрузла в своє беззахисне крісло.

Ще не дограв перший бік платівки, як я вже плакав.

- Ну, ну, - прошепотіла Фанні, знов наливаючи мені в келих. - Ну ж бо, не треба.

- Від Пуччіні я завжди плачу, Фанні.

- Я знаю, любчику, але ж не так гірко.

- Ваша правда, не так гірко. - Я відпив половину вина з келиха. То був "Сент-Емільйон" урожаю 1938 року, з доброго виноградника, принесений кимось із багатих приятелів Фанні, що їхали до неї через усе місто щиро погломоніти, посміятися, відвести душу в товаристві одне одного, незалежно від того, чиї статки більші. Колись я бачив, як піднімалися старими сходами родичі Тосканіні, й зупинився, даючи їм дорогу. А одного вечора назустріч мені спускався Лоренс Тіббет, і ми розкланялись. Вони завжди приносили до розмови найкращі вина й завжди йшли від Фанні усміхнені. Центр світу може бути для людини де завгодно. От він і був тут, на другому поверсі багатоквартирного будинку на злиденній околиці Лос-Анджелеса.

Я витер сльози, що накапали мені на рукав піджака.

- Розкажуй, - мовила прекрасна гладуха.

- Я знайшов мертвого чоловіка, Фанні. Та ніхто не хоче мене вислухати!

- Боже мій! - Рот у неї розтулився, і її кругле обличчя стало ще кругліше; очі злякано розширились, потім лагідно й співчутливо вступились у мене. - Бідолашний хлопчина. І хто ж він?

- Один із тих симпатичних дідів, що завжди сидять у павільйоні біля кінцевої станції, де продаються квитки на приміський трамвай. Вони засідають там ще від тих часів, коли Біллі Санді вдався до Біблії, а Вільям Дженнінгс Браун виголосив свою знамениту промову.[9] Я бачив їх у тому павільйоні, ще коли був хлопчаком. Чотири діди. Здавалося, вони сидітимуть там вічно, немов приклеєні до дерев'яної лави. Я, мабуть, і не зустрічав жодного з них деінде в містечку. Вони просиджували там цілі дні, тижні, роки, курили люльки чи сигари, балакали про політику й судили-рядили, як дати раду країні. Коли мені було п'ятнадцять, один із них поглянув на мене й спитав: "Ну, а ти, хлопче, коли виростеш, то змінюватимеш світ тільки на краще, еге ж?" "Так, сер!" - відказав я. "Сподіваюся, так і буде, - промовив він. - А ви, товариство?" "Так", - озвалися всі й усміхнулись до мене. То от, старий, що тоді мене запитував, і є той мрець, якого я знайшов минулої ночі в лев'ячій клітці.

- У клітці?

- У воді, в каналі.

- Ну, тоді тобі потрібно послухати ще трохи з "Тоски".

Фанні зрушила з крісла, мов снігова лавина, високою хвилею перекотилася до патефона, добре накрутила пружину й тихенько, наче божий шепіт, опустила голку на другий бік платівки. А коли залунала музика, вона повернулася до свого крісла - бліда й велична, безмовна й смутна, як корабель-привид.

- Я знаю, чому все це так тяжко тебе вразило, - озвалася вона нарешті. - Причина одна - Пег. Вона й досі в Мексичі, опановує науку?

- Ось уже два місяці. А мені здається - два роки, - відказав я. - О боже, я такий самотній!

- І надто вразливий, - докинула Фанні. - А чом би тобі не зателефонувати їй?

- Ну що ви, Фанні, такого я не можу собі дозволити. А замовляти розмову за її рахунок не хочу. Лишається тільки сподіватись, що вона сама з дня на день мені подзвонить.

- Бідолашний хлопчина. Страждає від кохання.

- І від смерті. А найстрашніше, Фанні, що я навіть не знав, як звуть того старого! Хіба це не ганьба?

Другий бік "Тоски" остаточно добив мене. Я сидів, похнюпивши голову, і сльози скапували з кінчика мого носа в келих з вином.

- Ти занастив свій "Емільйон", - лагідно мовила Фанні, коли платівка скінчилася.

- Тепер я місця собі не знаходжу, - сказав я.

- Чому це? - Фанні, громадячись біля патефона, нагостила нову голку і знайшла веселішу платівку. - Чому?

- Хтось убив його, Фанні. Хтось запхав його в ту клітку. Ніяк інакше опинитись там

він не міг.

- Ой лишенько, - зітхнула вона.

- Коли мені було дванадцять, одного з моїх дядьків у східних штатах убили грабіжники, вночі, просто в його машині. На похороні ми з братом запряглися знайти вбивцю й розправитися з ним. Однак він і досі живе собі десь. Та це сталося давно і в іншому місті. А тепер усе воно тут. Хто б не втопив старого, а той чоловік живе десь за кілька кварталів од мене у Венеції. І коли я його знайду...

- Ти віддаси його в руки поліції. - Фанні важко, але лагідно нахилилася вперед, до мене. - Треба добре виспатись, і тобі полегшає. - Тоді пильно придивилася до мого обличчя й сумно, наче на моєму похороні, промовила: - Ой ні, тобі не полегшає. Ну що ж, роби своє. Будь таким самим дурнем, як усі чоловіки. Боже, що за доля в нас, жінок: бачити, як ці дурні вбивають один одного, як убивці вбивають убивць, а самим стояти збоку й лише волати до них, щоб спинились, і не бути почутими. Невже й ти не чуєш мене, любчику?

Вона поставила на диск іншу платівку, легенько, наче ніжним цілунком, опустила на неї голку, а тоді припливла назад і торкнулася моєї щоки пухкими й рожевими, як пелюстки хризантеми, пальцями.

- Прошу тебе, будь обережний. Не подобається мені та твоя Венеція. Поночі на вулицях обмаль світла. Та ще оті бісові нафтові помпи стугоняють цілу ніч без угаву, мовби ридають по когось.

- Венеції я не боюся, Фанні, ні Венеції, ні того, що в ній чигає.

Чигає, стоячи в темних коридорах, подумав я, за дверима старих чоловіків і старих жінок.

Фанні обернулася гігантським льодовиком, що навис наді мною.

Мабуть, вона знов придивилася до мого обличчя, де все було як на долоні, ніщо не могло сховатись. І вона мимоволі позирнула на власні двері, так ніби за ними майнула якась тінь. Її інтуїція приголомшила мене.

- Що б ти не робив, - долинув її голос із глибин стоп'ятдесятикілограмової гори плоті, нараз охопленої страхом, - не принось свого діла сюди.

- Смерть - не така річ, яку можна принести з собою, Фанні.

- Ой ні, саме така. Добре витирай ноги, коли входиш у дім. Ти маєш гроші, щоб віддати костюм у хімічну чистку? Я тобі позичу. Начищай до блиску черевики. Чисть зуби. Ніколи не озирайся на вулиці. Вбити можна й поглядом. Якщо ти на когось подивишся й даси знаки, що хочеш, аби тебе вбили, він піде за тобою назирці. Можеш приходити сюди, любчику, але перед тим добре відмивайся й дивись тільки вперед.

- Маячня й нісенітниця, Фанні. Цим смерть не віднадиш, і ви це знаєте. Та хоч як воно є, а сюди я приноситиму тільки себе, Фанні, свою давню дружбу й любов.

Ці мої слова розтопили сніги в Гімалаях.

Повільно, як карусель, Фанні обернулася. І раптом ми обоє почули музику, що вже давно линула із заїждженої платівки.

"Кармен".

Фанні Флоріанна сягнула рукою за викот сукні, вихопила звідти чорне ажурне віяло, розчахнула його на всю широчінь і, грайливо потрушуючи, піднесла до очей, що враз спалахнули, як в іспанки: а тоді млосно приспустила вії, і я почув її голос, відроджений з небуття, свіжий, мов прохолодний гірський струмок, і такий же молодий, яким я сам відчував себе всього тиждень тому.

Вона співала. І, співаючи, пританцьовувала.

Переді мною ніби високо піднялася важка завіса театру "Метрополітен", обвинула Гібралтарську скелю й разом з нею закружляла від помаху палички якогось знавіснілого диригента, що вміє запалювати слонів-танцівників і викликати з океанських глибин примарних білих китів.

Фанні ще не доспівала першу пісню, як я знову заплавав.

Цього разу – від сміху.

Тільки згодом я похопився.

Боже мій! Це ж уперше. В своїй кімнаті. Вона співала...

Для мене!

Унизу вже схилялося надвечір.

Я стояв на освітленій сонцем вулиці, похитуючись, відчуваючи в роті присмак вина, і дивився на другий поверх багатоквартирного будинку.

Звучала мелодія прощальної пісні, пісні розлуки Баттерфляй з її молодим лейтенантом у білій уніформі, що відпливав назавжди.

На балконі виникла велика постать Фанні; вона дивилася вниз на мене, її невеликий, схожий на пуп'янок троянди рот сумно всміхався на круглому, як повен місяць, обличчі, що поглинуло оту молоду дівчину, а з-позад неї линула музика, промовляючи про нашу дружбу й сьогоднішню розлуку.

Дивлячись на неї, я згадав про Констанс Реттіген, що замкнулась у своїй мавританській фортеці біля моря. Я хотів був гукнути до Фанні й спитати, чи є між ними подібність.

Але Фанні вже махала рукою. І мені залишалося тільки помахати їй у відповідь.

За цієї гарної години я був готовий до зустрічі з Венецією.

"Ну, невеличкий лисуватий чоловіче, зовсім не схожий на детектива, – думав я, – ну, Елмо Крамлі, начувайся, я йду!"

Та все, на що я спромігся у Венеції, було марне ходіння сюди-туди перед поліційним відділком, з почуттям власної нікчемності.

Я ніяк не міг розважити, хто він, цей Крамлі, що був десь там, – прекрасний принц чи лиха потвора.

Оця непевність і змушувала мене тинятися на тротуарі, аж поки із заграбованого вікна другого поверху визирнув хтось нібито схожий на Крамлі.

І я втік.

На саму думку про те, як він розтулить рота, як звідти, наче з паяльної лампи, вихопиться полум'я і обсмалить невинний пушок на моїх щоках, серце в мене падало додолу, наче слива з дерева.

Господи, міркував я, коли я нарешті зможу стати перед ним і викласти всі ті похмурі дива, що, наче могильний порошок, збираються докупити в моїй скриньці з рукописом? Коли?

Скоро вже.

Тієї ж таки ночі сталося ось що.

Десь годині о другій за дверима мого помешкання пройшла невеличка злива.

Яка дурниця, подумав я, лежачи в ліжку й дослухаючись. Невеличка злива? Як це невеличка? Метр завширшки, два заввишки, і все те на одному місці? Дощ намочив мату перед дверима, більш ніде й не капнув, а тоді вмить ущух!

Хай йому чорт!

Я підскочив до дверей і розчахнув їх навстіж.

На небі не видно було ані хмаринки. Ясно сяяли зорі, ніде ні мли, ні туману. Звідки б то взятися дощу?

А проте перед моїми дверима була калюжка води.

І сліди босих ніг: один ланцюжок вів до мене, до дверей, другий – назад.

Я стояв, дивлячись на них, певне, секунд із десять, поки мене прорвало.

– Ну постривай!

Хтось же таки постояв тут мокрий із півхвилини, міркуючи, чи я не сплю, і вже майже зважившись постукати в двері, а тоді подався геть, до моря.

Та ні. Я кліпнув очима. Не до моря. Море було праворуч, на захід.

А сліди босих ніг тяглися ліворуч, на схід.

Я рушив по них.

Біг чимдуж, ніби сподіваючись наздогнати оту невеличку зливу.

Аж поки добіг до каналу.

Сліди уривались на самому краєчку...

О боже!

Я втупив очі в масну воду.

Мені було видно, де той хтось виліз на берег, щоб почалапати нічною вулицею до мого помешкання, а тоді бігом гайнути назад – відстань між слідами, що вели до каналу, була ширша – і...

Пірнути?

Боже мій, та хто ж стане плавати в цій бруднющій воді?

Хтось, кому до всього байдуже, хто не боїться ніякої зарази? Хто любить з'являтися серед ночі й зникати в пітьмі задля якоїсь диявольської розваги чи задля самої смерті?

Я побрів понад високим берегом каналу, пильно видивляючись униз, чи не вигулькне щось на чорній поверхні води.

Припливна хвиля відлинула, тоді повернулася, промкнувшись крізь проіржавілу заставку шлюзу. Майнуло щось ніби зграйка малесеньких тюленят, та насправді то були всього-на-всього водорості, що пливли за водою.

– То ти все ще там? – прошепотів я. – Навіщо ти приходив? І чому саме до мене?

Я глибоко вдихнув, та так і завмер з повітрям у грудях.

Бо у воді по той бік хисткого пішохідного містка, в заглибині під невеликим бетонним виступом...

Мені привиділось, ніби на поверхню зринуло масне пасмо волосся, а потім і лискуче чоло. І очі, що втупилися в мене. То могла бути морська видра, чи собака, чи невеликий чорний дельфін, що не знати як утравив у канал і не міг вибратися назад у море.

Загадкова голова, наполовину вистромившись із води, вже довго не зникала.

І мені пригадалося те, що я прочитав колись хлопчиськом в одному з любих мені тоді романів про Африку. Про крокодилів, що населяли підводні печери по берегах річки Конго. Ті страховиська залазили туди й ніколи не показувались на поверхні. Зачаївшись під водою, вони вичікували, поки якийсь необачний дурень поткнеться в річку й попливе повз них. А тоді миттю виринали із своїх підводних лігвищ і бенкетували.

Невже й я оце дивлюся на таке страховисько? На когось такого, кому до вподоби нічні припливи, хто ховається в заглибинах попід берегом, а потім виходить і кудись скрадається, залишаючи по собі дощ?

Я дивився на темну голову у воді. І вона дивилася на мене блискучими очима.

Ні. То не може бути людина!

Мене пройняв дрож. І я порвався вперед, як ото пориваєшся до якогось жахіття, сподіваючись прогнати його: налякати павука, щура, змію. Мене підштовхнула не хоробрість, а страх.

Темна голова зникла. По воді пішли брижі.

Більше голова не зринала.

Весь тремтячи, я повернув назад тим слідом від лиховісного дощу, що приходив до мого порога.

Біля самих дверей і досі стояла калюжка води.

Я нахилився й виловив з неї невеличкий жмуток водоростей.

Аж тепер я збагнув, що бігав до каналу й назад у самих трусах.

Мені навіть дух забило, і я швидко озирнувся довкола. Вулиця була безлюдна. Я вскочив у дім і захряснув двері.

Завтра, вирішив я, піду й посварюся кулаками перед носом Елмо Крамлі.

У правому кулаці в мене буде жменька січки з трамвайних квитків.

У лівому – жмуток мокрих водоростей.

Але не до поліційного відділка!

В'язниці, так само як і лікарні, страхали мене до млості.

Десь же має бути в того Крамлі домівка.

Сварячись кулаками, я її знайду.

Днів сто п'ятдесят на рік сонце у Венеції не прозирає крізь туман аж до полудня.

Днів шістдесят на рік сонце не може вибитися з імли, аж поки йому настане час заходити, тобто десь до години четвертої чи п'ятої.

Днів сорок на рік воно взагалі не показується.

Решту днів, якщо пощастить, сонце сходить так само, як і над усім Лос-Анджелесом та всією Каліфорнією, – о пів на шосту чи о шостій ранку й залишається на небі аж до заходу.

Оті сорока— й шістдесятиденні періоди день по дню підточують душу, і чоловіки, що мають рушниці, заходжуються чистити й заряджати їх. А старі жінки вже дванадцятого безсонячного дня купують щурячу отруту. Та на тринадцятий день, коли вони вже наміряються вкинути миш'як у свій ранковий чай, раптом сходить сонце, ніби зацікавившись, чого це всі такі смутні, і жінки викидають отруту щурам, що живуть по берегах каналу, а самі вмощуються в крісло з чарочкою бренді.

Всі сорок днів безсонячного періодудесь у повітій туманом затоці раз у раз, не вгаваючи ні на мить, виє застережна сирена, і зрештою починаєш відчувати, як на місцевому кладовищі перевертаються в домовинах мерці. Або ж серед ночідесь у потаємних глибинах прокидається, збуджене тією ж таки сиреною, якеь земноводне чудисько й пливе до берега. Воно пливе, чогось палко жадаючи, найпевніше – сонця. Усі розумні тварини вже переселилися на південь. А ти все сидиш, мов на міліні, на холодному піщаному березі, із своєю бездільною друкарською машинкою, вичерпаним банківським рахунком та незігрітою постіллю. І потерпаєш, щоб оте глибинне чудисько не впливло котроїсь ночі, поки ти спиш. Сподіваючись позбутися його, ти встаєш о третій годині ночі й пишеш про нього оповідання, але роками не надсилаєш те оповідання до жодного з журналів – боїшся. Ні, не про смерть – про животіння у Венеції мав би написати Томас Манн.[10]

Правда все це чи вигадка, але тямущі люди воліють жити якомога далі від узбережжя. Повноваження венеційської поліції кінчаються там, де пролягає межа туманів, – приблизно по Лінкольн-авеню.

Отам, на самому краю офіційної, непогожої території Венеції, і лежав садок, який я бачив доти всього раз чи два.

Якщо й був у цьому садку будинок, то зокола його ніхто не помічав. Усе там так заросло кущами, деревами, тропічним чагарником, пальмовими віями, тростиною та папірусом, що пробитися крізь ті хащі випадало хіба що жаткою. Доріжок у садку не було, тільки одна протоптана стежка. А будиночок-бунгало з верандою таки був, стояв собі серед високої, аж до підборіддя, некошеної трави, але так далеко від вулиці, що радше скидався на слона, який загруз у ямі зі смолою і якого скоро мало затягти туди всього. Поштової скриньки біля воріт не було. Мабуть, листоноша просто кидав пошту через паркан та й дай боже ноги, поки з тих джунглів не вискочив якийсь звір і не вчепився в нього.

Теплої пори року від того зеленого острівця линував дух стиглих апельсинів та абрикос. А те, що не пахло апельсинами чи абрикосами, було кактусами, орхідеями, нічним жасмином. Там ніколи не стрекотіла газонокосарка. Ніколи не свистіла коса. Ніколи не стояв туман. На межі вічного у Венеції вологого присмерку цей будиночок якимсь дивом залишався в оточенні лимонних дерев, цілу зиму завішаних ясними, мов

різдвяні ліхтарики, плодами.

І коли траплялося там проходити, тобі вчувалося за парканом тупотіння стада жирафів на рівнині Серенгеті чи лопотіння крил величезної зграї сполоханих рожевих фламінго, схожої на освітлену призахідним сонцем купчасту хмару.

І в тій-от місцині, добре знаючись на химерах погоди й ревно дбаючи про недоторканність своєї опаленої сонцем душі, жив чоловік років сорока чотирьох, з лисуватою головою та жорстким голосом, і коли він виїжджав на морське узбережжя й дихав тамтешнім туманом, йому доводилось мати справу з контрабандою, протизаконними діями й випадковими смертями з підозрою на вбивство.

Елмо Крамлі.

Я таки знайшов його домівку, бо з десятків людей, вислухавши мої запитання, кивали головою і показували куди йти.

І всі казали в одне: кожного надвечір'я малорослий детектив поринає в свої невеличкі зелені джунглі й зникає серед тупоту жираф і лопотіння крил фламінго.

Як же мені бути? Стати на краю тієї дикої хащі й погукати його на ім'я?

Та Крамлі озвався до мене перший.

– Господи боже, це знову ви?

Коли я нерішуче спинився перед ворітьми, він саме виринув із своїх джунглів і попростував ледь видимою серед трави стежкою.

– Я.

І поки детектив ступав своєю зарослою стежкою, мені знову вчулися звуки, які я викликав у своїй уяві, коли проходив повз це місце: легкі стрибки газелей, сполохане тупотіння смугастих зебр, – а з вітром долинув і дух золотавої сечі, гострий дух левів.

– Здається мені, – пробурчав Крамлі, – ми вже зіграли цю сцену вчора. Ви прийшли вибачатися? Чи, може, маєте сказати щось цікавіше?

– Якщо ви зупинитесь і послухаєте, – мовив я.

– Голос у вас добрячий, ніроку. Одна моя знайома – вона мешкає за три квартали від того місця, де ви знайшли труп, – каже, що від вашого крику тієї ночі повтікали її коти й досі не вернулися додому. Гаразд, я зупинився. Що далі?

За кожним його словом я все глибше ховав кулаки в кишені своєї спортивної куртки. І чомусь ніяк не міг вийняти їх звідти. Нахиливши голову й відвернувши очі, я намагався зібратися з духом.

Крамлі позирнув на годинник.

– Тієї ночі в трамваї позад мене сидів один чоловік! – раптом закричав я. – Ото він і запхав того старого в лев'ячу клітку!

– Не репетуйте. Звідки ви знаєте?

Мої стиснуті кулаки засовались у кишенях.

– Я відчував, як його руки тяглися до мене. Відчував, як благально ворухатися його пальці. Він хотів, щоб я обернувся і подивився на нього! Адже всі вбивці бажають, щоб їх викрили, хіба не так?

– Це вигадка дешевих психологів. Чому ж ви не подивилися на нього?

- Не можна дивитись у вічі п'яним. Тоді вони підсідають і дихають тобі в обличчя.

- І то правда. - Крамлі дозволив собі виказати ледь помітну цікавість. Потім дістав з кишені кисет та цигарковий папір і взявся скручувати цигарку, зумисне уникаючи мого погляду. - Що далі?

- Якби ви почули його голос... Ви б одразу повірили, якби почули. Боже мій, то був справжній дух Гамлетового батька, що волав із могили: "Не забувай мене!" Навіть більше: "Подивись на мене, впізнай мене, заарештуй мене!"

Крамлі запалив цигарку й поглянув на мене крізь хмарку диму.

- Той голос за кілька секунд зістарив мене на десять років, - сказав я. - Ще ніколи в житті я не усвідомлював так гостро, що маю чуття.

- Кожна людина на цьому світі має чуття. - Крамлі розглядав свою цигарку, так наче не міг вирішити, смакує вона йому чи ні. - Кожна бабуса складає якісь пісеньки й, хильнувши пива, нудно мугикає їх, аж поки тобі урветься терпець і закортить вибити із старої карги все те хмільне зілля. Піснярі, поети, детективи-аматори, кожен клятий дурень вважає, що він осягнув геть усе. Знаєте, кого ви мені нагадуєте, синку? Оту юрбу ідіотів, що бігли за Александром Попом,[11] вимахуючи своїми поемами, романами та нарисами й благаючи поради, аж доки Поп знавіснів од люті й написав "Трактат про критику".

- Ви знаєте Александра Попа?

Крамлі тяжко зітхнув, кинув на землю цигарку й наступив на неї.

- Ви гадаєте, всі детективи - тупі служаки, глухі до будь-чого іншого? Атож, знаю, уявіть собі. Я читав Попа вночі під простиралом, щоб мої домашні не подумали, ніби я зсунувся з глузду. Ну, а тепер дайте мені пройти.

- Ви вважаєте, що все це ні до чого! - вигукнув я. - І навіть не спробуйте врятувати того старого бідолаху?.. - Почувши власні слова, я спаленів від сорому. - Тобто, я хотів сказати...

- Я зрозумів, що ви хотіли сказати, - терпляче промовив Крамлі.

Він повів довгим поглядом по вулиці, так наче осягнув усю дорогу до мого помешкання й побачив там і письмовий стіл, і друкарську машинку на ньому.

- Ви затялися на доброму ділі, чи так вам здається. От і порете гарячку. Вам хочеться знову сісти вночі у великий червоний трамвай, запопасти того п'янюгу й віддати на розправу. Та коли ви й сядете в той трамвай, його там не буде, а як і буде, то не він, зовсім не той чоловік, або ж ви його не впізнаєте. І все, що ви маєте на сьогодні, це збиті до крові нігті на руках, бо ви без угаву клацаєте на машинці, і виходить чудово, як каже Хемінгуей, і ота ваша хвалена інтуїція чимдуж ворушить своїми довгими вусиками-антенами, чутливими як ні в кого. Тільки я на цих штучках-дрючках далеко не заїду!

І він пішов від мене до протилежних дверцят своєї машини, достоту як учора, коли я зазнав катастрофи.

- Ні, ви не смієте! - зарепетував я. - Не робіть так знову! Та знаєте, хто ви є? Ви просто заздрісник!

Голова Крамлі мало не зірвалася з в'язів. Він круто повернувся.

- Хто я?

Я був майже певен, що побачив, як рука його шарпнулася до пістолета. Та пістолета на місці не було.

- І... і... і... - белькотав я. - І ви... ви ніколи нічого не зробите!

Моє зухвальство дійняло його до живого. Крамлі крутнув головою і втупився в мене поверх машини.

- Чого не зроблю? - запитав він.

- Хоч би чого хотіли. Ви!.. нічого!.. не!.. зробите!

Я випалив усе до останнього слова і вражено замовк. Не міг навіть пригадати, щоб коли-небудь кричав так на когось. У школі я був узірцевим слинком. Щоразу як котрась учителька починала гримати, я аж скулювався. А тепер...

- Якщо не навчитесь... - додав я, затинаючись і відчуючи, як пашисть моє обличчя, - е-е... прислухатися до серця, а не до розуму.

- Норман Роквелл, "Філософські поради заблудним детективам". - Крамлі сперся на машину, наче то була його єдина в світі опора. Він пирснув сміхом, тоді затулив рота долонею і глухо промовив: - Говоріть далі.

- Ви ж не хочете мене слухати.

- Синку, я вже й забув, коли сміявся.

Вуста мої міцно зімкнулись. Я заплющив очі.

- Ну ж бо, - сказав Крамлі, трохи лагідніше.

- Все дуже просто, - почав я поволі, - я давно дійшов висновку, що чим більше думаю, тим гірше виходить написане. Всі гадають, ніби треба думати й думати. Ну, а я все те перечую і записую, знов перечую і знов записую, а вже потім, у кінці дня, обмірковую. Час думати настає згодом.

В очах Крамлі засвітилися вогники цікавості. Він нахилив голову в один бік і поглянув на мене, тоді нахилив голову в другий бік - наче мавпа в зоопарку, яка дивиться з-за ґрат і міркує собі: що то в біса за почвара там стоїть?

Потім, не сказавши й слова, не засміявшись і навіть не посміхнувшись, він просто сів за кермо машини, спокійно ввімкнув мотор, легенько натиснув на газ і помалу-помалу рушив.

Проїхавши метрів двадцять, він загальмував, якусь хвилю подумав, тоді дав задній хід, визирнув з віконця й гукнув до мене:

- Бога ради! Докази! Хай вам чорт! Докази!

На це я так рвучко висмикнув з кишені праву руку, що мало не порвав куртку.

Потім простяг до нього кулак і розтиснув тремтливі пальці.

- Ось! - мовив я. - Ви знаєте, що це таке? Ні. А я знаю? Так. Чи знаю я, хто той старий? Так. А ви знаєте, як його звали? Ні!

Крамлі поклав голову на згорнені на кермі руки й зітхнув.

- Гаразд, я слухаю.

- Оце, - сказав я, роздивляючись кришиво на своїй долоні, - маленькі А, Б, В...

Літери алфавіту, вибиті компостером із трамвайних квитків. Ви їдете машиною і, мабуть, уже хтосна-відколи не бачили такого дива; ну, а я, відтоді як перестав ганяти на роликівих ковзанах, ходжу пішки чи сідаю в трамвай, отож мало не потопаю в цих паперових літерках.

Крамлі поволі підвів голову, намагаючись не виказувати цікавості чи уваги.

А я вів далі:

– Той старий завжди стовбичив у павільйоні на кінцевій станції й напаковував кишені цим мотлохом. А під Новий рік або й на Четверте липня[12] обсилав ним людей замість конфетті й вигукував: "Із святом, із святом!" Коли я побачив, як ви вивертали бідоласі кишені, то враз подумав, що це напевне він. Ну, що ви скажете тепер?

Запала довга мовчанка.

– Чорт... – Крамлі неначе подумки молився, заплющивши очі, як і я хвилину тому. – Хай допоможе мені бог. Залазьте.

– Що?

– Залазьте, хай вам абищо! Ви ще маєте довести те, що оце сказали. Я вам що – ідіот?

– Так. Цебто... ні. – Я відчинив дверцята машини й потрусив лівим кулаком у кишені куртки. – Отут у мене є й ще дещо – водорості, які хтось залишив цієї ночі біля моїх дверей і...

– Замокніть і тримайтеся.

Машина рвонулася вперед.

Я все ж устиг скочити на сидіння.

Елмо Крамлі і я ввійшли в густий тютюновий дух вічного горищного присмерку. Крамлі кинув пильний погляд на порожнє місце між старими, що сиділи, хиялячись один до одного, мов розсохлі лозові стільці. Потім ступив уперед і простяг до них руку, показуючи зжужмлене алфавітне конфетті.

Старі мали вже два дні на роздуми про оте порожнє місце між ними.

– Сучий син, – пошепки лайнувсь один з них. А тоді, блимаючи очима на паперову січку на долоні Крамлі, пробурчав: – Коли таку потерть показує мені поліцай, то вона напевне з кишень Віллі. Ви хочете, щоб я пішов з вами й упізнав тіло?

Інші двоє старих відсторонилися від цього, котрий говорив, так наче він сказав щось непристойне.

Крамлі кивнув головою.

Тремтливими руками старий зіперся на ціпок і важко підвівся. Крамлі хотів був допомогти, але старий обпік його таким лютим поглядом, що він ураз відступив.

– Не займайте!

І, грюкаючи ціпком об підлогу, так наче зганяв на ній зло за лиху звістку, старий видобувся за двері.

Ми вийшли за ним у туман, імлу та мряку, що знов заступили світло боже в нашій південнокаліфорнійській Венеції.

До моргу ми входили з вісімдесятирічним чоловіком, а коли видибали звідти, йому

було не менш як сто десять, і він не міг навіть спиратися на ціпок. Очі його згасли, він уже й не пробував відштовхувати нас, коли ми вели його до машини, тільки все плакав.

- Боже мій, хто ж це так жахливо його підстриг? Коли це сталося? - хлипав він, бо йому треба було щось говорити, хай і дурниці, але говорити. - Це ви зробили з ним таке? - закричав він, ні до кого не звертаючись. - Хто це зробив? Хто?

Я подумав, що я-то знаю, але нічого не сказав. Ми витягли старого з машини, відвели назад до павільйону й всадили на його місце на холодній лаві, де дожидали інші, вдаючи, ніби й не помітили нашого повернення. Вступивши очі один у стелю, а другий у підлогу, обидва чекали, поки ми підемо геть, а тоді вони вирішували, чи їм відцуратися свого давнього товариша, що тепер став для них чужинцем, чи присунутись ближче й зігріти його.

А ми з Крамлі, мовчазні й принишклі, поїхали до майже спорожнілого будинку з канарками на продаж.

Я залишився за дверима, а Крамлі пішов до кімнати старого, щоб побачити її голі стіни й оті імена - Вільям, Віллі, Вілл, Білл, Сміт, Сміт, Сміт, - що їх старий надряпав нігтем на тиньку, увічнюючи себе.

Вийшовши звідти, Крамлі став у коридорі й ще якусь хвилю дивився назад, у моторошну пустку кімнати.

- Боже милий, - прошепотів він.

- Ви прочитали написи на стіні?

- Всі до одного. - Крамлі озирнувся, і його видимо збентежило те, що він стоїть отак у коридорі й заглядає до кімнати. - "Він знов стоїть за дверима". Хто тут стояв? - Він обернувся й зміряв мене поглядом. - Ви?

- Ви ж знаєте, що ні, - відказав я, трохи позадкувавши.

- Я маю підстави заарештувати вас як зломщика, що забрався в чуже житло.

- Ви цього не зробите, - нервово промовив я. - І ці двері, й узагалі всі двері в будинку вже багато років не замикаються. Ввійти може хто завгодно. От хтось і ввійшов.

Крамлі озирнувся на німотну кімнату.

- Звідки мені знати, чи це не ви власним нігтем надряпали на стіні оті написи, щоб я вжахнувся й повірив у вашу маячну ідею?

- Літери на стіні кривулясті й непевні. Видно, що то стареча рука.

- Ви могли б і про це подумати й підробитися під старечі карлючки.

- Міг би, але ж не зробив. Господи, ну чого ще треба, щоб вас переконати?

- Чогось більшого, ніж мурашки по шкірі, ось що я вам скажу.

- Тоді, - мовив я, знов застромивши руки в кишені й до пори стискаючи в кулаці жмуток водоростей, - решта нагорі. Підніміться. Погляньте. А тоді спустіться й скажіть мені, що ви там побачили.

Крамлі схилив голову набік і кинув на мене отой свій мавп'ячий погляд. Потім зітхнув і поплентав нагору, мов старий роз'ізний торговець, що несе в кожній руці по важеному ковадлу.

Піднявшись сходами, він на довгу хвилю прикипів до місця, неначе лорд Карнавон[13] перед гробницею Тутанхамона. Нарешті зник за дверима. А мені вчувся примарний шурхіт і щебет давно померлих птахів. Мені вчувся шепіт мумії, що зринала з річкового намулу. Але то озвалася в мені моя муза, жадібна до гострих вражень.

А насправді я чув, як Крамлі ступає в кімнаті старої, і грубий шар порошу на підлозі глушив його ходу. Чув, як задеренчала пташина клітка, коли він доторкнувся до неї. Потім почув, як він нахилив голову, дослухаючись до подиху часу, що линує з пересохлих і болісних уст.

І останнє, що я почув, було ім'я зі стіни, вимовлене пошепки раз, і другий, і третій, так ніби жінка з канарками читала одне по одному єгипетські письмена.

Коли Крамлі спустився вниз, він уже ніс ті ковадла в душі, і обличчя його було стомлене.

– Я виходжу з цього діла, – мовив він.

Я мовчки чекав.

– "Хірохіто сходить на трон", – проказав він давній газетний заголовок, щойно побачений на дні пташиної клітки.

– І Аддіс-Абеба? – спитав я.

– Невже це справді було аж так давно?

– Тепер ви бачили все, – сказав я. – То якого дійшли висновку?

– А якого висновку я мав дійти?

– Хіба ви не прочитали цього на її обличчі? Не добачили?

– Чого?

– Того, що тепер її черга.

– Що?

– Це ж очевидно, написано в її очах. Вона знає про чоловіка, що стоїть у коридорі. Той піднімався і до її дверей, але не увійшов. Вона просто чекає і молиться, щоб це нарешті сталось. Мене всього аж мороз бере, ніяк не можу зігрітись.

– Те, що ви вгадали з отими трамвайними квитками і встановили особу померлого, ще не робить вас чемпіоном тижня із спиритизму. Вас, кажете, мороз бере? Це мене мороз бере. Тільки на ваших прозираннях і моїх дрижаках не заїдеш і на смітник.

– Якщо ви не поставите тут варту, ця жінка за два дні буде мертва.

– Якщо ми ставитимемо варту до кожного, хто за два дні має померти, то в поліції нікого не залишиться. Чи ви хочете, щоб я пішов до свого начальника й дав йому настанови, як краще розпорядитись особовим складом? Та він спустить мене зі сходів і пожбурить навздогін мій поліцейний жетон. Зрозумійте, вона ніхто. Мені соромно це казати. Але такий уже в нас закон. Якби вона була кимось, ми, може, й поставили б...

– Тоді я сам вартуватиму.

– Подумайте, що ви кажете. Вам треба буде й поїсти, й поспати. Ви не зможете стовбичити тут весь час, самі знаєте. І при першій же нагоді, коли ви побіжите купити булочку з сосискою, той хтось, чи щось, чи що воно там є, якщо воно й справді існує, гайне нагору, лоскотне її, і вона пуститься духу. Та й, власне, ніколи тут нікого не було.

Просто вітер ганяв уночі по коридору якийсь жмуток старого паперу. Ото його й чув старий бідолаха. А тепер чує місіс Канарка.

Крамлі подивився на довгі темні сходи, що вели до оселі, де не було вже ні пташиного співу, ні весни в Скелястих горах, ні недолугого органіста, що якогось давно забутого року грав для своїх маленьких жовтих друзів.

- Дайте мені час подумати, - сказав він.

- І стати співучасником убивства?

- Знову ви своєї! - Крамлі шарпнув надвірні двері, і вони зарипіли на іржавих завісах. - Що за чортівня! То ви мені майже подобається, то доводите мене мало не до сказу!

- Це справді так? - запитав я.

Та він уже пішов.

Крамлі не озивався вже цілу добу.

Скрегочучи зубами, я сів до "Ундервуда", заклав Крамлі між валики й прокрутив їх.

"Говоріть!" - надрукував я.

"Що за чортівня! - відповів Крамлі, друкуючи звідкись ізсередини моєї дивовижної машинки. - То ви мені майже подобається, то доводите мене мало не до сказу!"

Потім машинка надрукувала:

"Я зателефоную вам того дня, коли помре стара жінка з канарками".

Річ у тім, що колись давно я наліпив на свій "Ундервуд" дві таблички. На одній було написано: Патентований спіритичний інструмент. На другій, великими літерами: НЕ ДУМАЙ!

Й й не думав. Просто дав волю своєму старенькому спіритичному інструментові клацати й дирчати.

"Коли ми візьмемося разом до цієї проблеми?"

"Найбільша проблема, - відповів Крамлі через мої пальці, - це ви!"

"Ви згодні стати персонажем мого роману?"

"Я вже ним став".

"Тоді допоможіть мені".

"Чого захотів!"

"К бісу!"

Я рвучко витяг аркуш із машинки.

І саме в цю мить задзвонив мій "приватний" телефон.

Здавалось, я біг до будки миль десять з однією думкою: "Пег!"

Усі жінки в моєму житті були бібліотекарками, вчительками, письменницями чи продавщицями в книгарнях. Пег поєднувала в собі принаймні три з цих іпостасей, але вона була далеко, і це страхало мене.

Ціле літо вона провела в Мексіці, завершуючи вивчення курсу іспанської літератури, вдосконалюючись у мові, подорожуючи в поїздах із злиденною біднотою чи в автобусах із вдоволеною свинотою, надсилаючи мені палкі листи з Тамасунчале чи змуджені з Акапулько, де сонце було надто яскраве, а курортні зальотники не досить

яскраві, принаймні як на неї, прихильницю Генрі Джеймса й послідовницю Вольтера та Бенджаміна Франкліна. Вона скрізь тягала за собою кошик для термоса й бутербродів, напакований книжками. І я часто уявляв собі, як вона підвечерює замість бутерброда братами Гонкурами й запиває їх чаєм.

Пег...

Раз на тиждень вона дзвонила мені з тієї далечі – з якогось глухого містечка чи з великого міста, щойно повернувшись із підземних печер з муміями в Гуанахуато чи ще не відсапавшись після стрімкого спуску з Теотіуакана, і тоді ми три короткі хвилини чули биття сердець одне одного й знов і знов повторювали одне одному ті самі безглузді слова – щось ніби літанію, яку хоч скільки проказуй, а все одно вона звучить гарно.

Щоразу, як дзвонила Пег, над телефонною будкою світило ясне сонце.

Щоразу, як розмова кінчалася, сонце згасало, здіймався туман, і мені хотілося залізти з головою під укриття. Та натомість я клацав на машинці погані вірші чи писав оповідання про сповнену любовної туги марсіанку, якій сниться землянин, що спускається з неба, аби забрати її з собою, і за це його вбивають.

Пег...

А що я був бідак бідаком, то часом ми вдавалися до давніх телефонних хитрощів.

Телефоністка з Мехіко називала моє прізвище.

– Кого, кого? – перепитував я. – Назвіть ще раз! Алло, дівчино, говоріть же!

Я чув, як десь там, далеко-далеко, дихала Пег. Що більше я мовлю дурниць, то довше ми були з'єднані.

– Хвилиночку, дівчино, повторіть!

Телефоністка повторювала моє прізвище.

– Заждіть... зараз гляну, чи він є. А хто йому дзвонить?

І тоді миттю за дві тисячі миль озивався голос Пег:

– Скажіть йому, що це Пег! Пег!

Я вдавав, ніби відходжу від телефону, а тоді повертаюся.

– Його немає. Передзвоніть за годину.

– За годину... – луною відгукувалась Пег.

І враз – клац, ту-у-у-у, і її немає.

Пег...

Я вскочив у будку й зірвав трубку з гачка.

– Слухаю! – заволав чимдуж.

Але то була не Пег.

Мовчанка.

– Хто це? – запитав я.

Мовчанка. Однак хтось там був, не за дві тисячі миль, а зовсім близько. І чути було так добре, що до мене виразно долинали дихання мовчуна на другому кінці дроту.

– Ну? – мовив я.

Мовчанка. І той особливий звук, що виникає в телефонній трубці, коли чекаєш

відповіді. Хтось, хоч би хто він був, тримав мікрофон біля самого розтуленого рота. Шурхіт. Шурхіт.

О боже, подумав я, не може бути, щоб якийсь маніяк подзвонив мені на телефон-автомат. Люди не дзвонять на телефони-автомати! Ніхто ж бо не знає, що це мій приватний телефон.

Мовчанка. Подих. Мовчанка. Подих.

Ладен запрягтися, що з трубки вихоплювалось холодне повітря й морозило мені вухо.

- Ні, то й ні, - сказав я.

І повісив трубку.

Я вже був на середині вулиці, бредучи з напівзаплющеними очима, коли знов задзвонив телефон.

Я стояв посеред вулиці, дивлячись на апарат і боячись піти й доторкнутися до нього, боячись того холодного подиху в трубці.

Але що довше я стояв там, наражаючи себе на небезпеку бути збитим якоюсь машиною, то пронизливіше дзвонив телефон, і це дедалі дужче скидалося на дзвінок із похоронної служби з сумною звісткою. Зрештою я підійшов і зняв трубку.

- Вона ще жива, - почув я голос.

- Пег?! - крикнув я.

- Заспокойтеся, - сказав Елмо Крамлі.

Я привалився до стінки кабіни, насилу зводячи дух і відчуваючи полегкість і гнів водночас.

- Це ви дзвонили хвилину тому? - задихано спитав я. - Звідки ви знаєте номер?

- Та всі у вашому богоспасенному містечку щоразу чують, як видзвонює телефон у тій будці, й бачать, як ви мчите до нього.

- Хто живий?

- Жінка з канарками. Я вночі перевіряв...

- Так то ж було вночі.

- Та я не того дзвоню, чорт забирай. Сьогодні надвечір з'явитесь до мене додому. Можливо, доведеться злупити з вас шкуру.

- За що?

- Що ви робили біля мого будинку о третій годині ночі?

- Я?!

- Раджу вам подбати про добре алібі, їй-богу. Не люблю, коли за мною ходять назирці. Я буду вдома близько п'ятої. Якщо висповідаетесь щиро, то, може, почастую пивом. Якщо почнете крутити, дістанете коліном під зад.

- Крамлі! - заволав я.

- Щоб були неодмінно. - І він поклав трубку.

Я поплентав назад до своїх дверей.

Раптом телефон задзвонив знову.

Пег!

Чи той мовчун із крижаним подихом?

Чи, може, знову Крамлі зі своїми нищими штуками?..

Я вскочив у дім, захряснув за собою двері, а тоді, насилу тамуючи нетерпіння, заклав в "Ундервуд" чистий аркуш паперу для Елмо Крамлі й примусив детектива говорити про мене тільки втішні речі.

Десять тисяч тонн імлі впало на Венецію; вона затягла мої вікна й заповзала у шпари під дверима.

Щоразу, як у душу мені закрадався вогкий, моторошний листопад, я знав: давно пора зробити дві речі – поїхати геть від моря й підстригтися.

У підстриганні волосся є щось таке, що вгамовує кров, заспокоює серце й дає полегкість нервам.

До того ж десь у закутку моєї свідомості звучав голос старого, що, шкандибаючи з моргу, побивався: "Боже мій, хто ж це так жахливо його підстриг?"

Те чорне діло зробив, звісно ж, Кел. Отож я мав не одну причину навідатись до Кела, найгіршого перукаря у Венеції, а то й у цілому світі, зате дешевого, що чекав тебе за запоною туману з тупими ножицями й грізно вимахував своєю електричною машинкою "Джміль", наганяючи жах на бідних письменників та простодушних клієнтів, що випадково забрідали до нього.

Кел, подумав я, вистриже просвіт у темряві.

Спереду коротше. Щоб не заважало бачити.

Коротше з боків. Щоб не заважало чути.

Коротше ззаду. Щоб я міг відчувати небезпеку за спиною.

Коротше!

Але того дня я не потрапив до Кела.

Коли я вийшов з дому в туманну млу, по Віндворд-авеню рухалась процесія величезних темних слонів. А іншими словами – валка потужних чорних ваговозів з величезними підйомними кранами й гігантськими екскаваторами позаду. Вони оглушливо гуркотіли, посуваючись до прогулянкового помосту, щоб зруйнувати його чи принаймні почати руйнувати. Чутки про це ходили вже кілька місяців. А сьогодні воно мало статися. Чи найпізніше завтра вранці.

До зустрічі з Крамлі в мене залишалося ще більше, ніж півдня.

А відвідини Кела були далеко не найбільшою втіхою в світі.

Слони гуркотіли й ревли моторами, стрясали бруківку, наближаючись до своєї мети: пожерти павільйон сміху та баских коней на каруселі.

Цілком поділяючи почуття одного давнього російського письменника, що страшенно любив збавляти зиму з її завірюхами в постійному русі, я просто не міг не податися за ними.

На той час, як я дістався до помосту, половина машин уже з'їхала вниз на піщаний пляж, щоб приймати в свої кузови брукхт, що його скидатимуть через парапет. Решта гуркотіла далі, посуваючись до китайського ресторанчика й здіймаючи порошок на підтрухлявілих мостинах.

Я й собі потягся туди, чхаючи й сякаючись у паперові носовики. З моєю застудою лежати б удома в теплі, але сама згадка про те, які туманні, млисті й мрячні думи обсядуть мене в ліжку, гнала мене вперед.

Деся на середині помосту я спинився, вражений власною сліпотою, дивуючись, скільки там людей, яких я не раз бачив, але зовсім не знав. Половина павільйонів була забита свіжими сосновими дошками. Декотрі ще стояли відчинені, немов чекаючи, поки зірветься вітер і почне метати обручі й збивати молочні пляшки. З кількох яток повиходили молоді люди, що здавалися старими, й старі, що здавалися ще старішими, і стояли, проводжаючи очима ті машини, які з гуркотом простували в кінець помосту трошити й зносити шістдесят років минулого.

Я роздивлявся навколо, аж тепер усвідомивши, як рідко бачив, що ховається за тими непримітними дверима й під спущеними брезентовими навісами.

І знов у мене виникло таке відчуття, ніби хтось крутиться поблизу й стежить за мною.

На поміст насунуло велике пасмо туману, байдужно поминуло мене й попливло далі.

Наче застереження.

Тут, на середині помосту, стояла невеличка похмура хатина, повз яку я проходив років із десять і ні разу не бачив, щоб штори на вікнах були підняті.

Сьогодні вікна там уперше були не зашторені.

Я заглянув у вікно.

Ого, подумав я, та там ціла бібліотека!

Тоді швидко підійшов, міркуючи собі, скільки таких бібліотек приховано від людських очей отут, на венеційському помості, і в старовинних провулках містечка.

Я стояв під вікном і згадував, як іноді ввечері бачив тут світло за шторою й тінь людини, що перегортала сторінки невидимої книжки, і до мене долинав ледь чутний голос, який вимовляв слова, декламував вірші, філософствував про таємниці всесвіту. Мені завжди здавалося, що то має бути письменник, заглиблений у роздуми, чи актор, цілком поглинутий роботою над роллю з якоїсь сучасної трагедії, – такий собі новітній король Лір з двома додатковими комплектами лихих дочок і з половинним запасом розуму.

Але сьогодні, о цій полудневій годині, штори на вікнах були підняті. В кімнаті й досі світилася невелика лампочка, проте нікого там не було, тільки меблі – письмовий стіл, крісло, громіздка старомодна шкіряна канапа. А обабіч канапи й під усіма стінами кімнати здіймалися аж до стелі гори, вежі й бастіони книжок. Тисячі зо дві, не менше, книжок тіснились і купчилися на полицях, що сягали самої стелі.

Я відступив і подивився на таблички, що їх не раз бачив і не бачив біля дверей хатини.

Ворожіння на картах таро. Але літери вже вицвіли.

А нижче:

Хіромантія.

Далі, так само друкованими літерами:

Френологія.

Ще нижче:

Графологічний аналіз письма.

А трохи збоку:

Гіпноз.

Я підійшов ближче до дверей, щоб роздивитися малесеньку візитну картку, припилену кнопками над самою дверною ручкою.

І прочитав прізвище власника хатини:

А. Л. ШРЕНК.

А під ним – написані олівцем і вже вицвілі, хоча й не так, як "Канарки на продаж", – два слова:

Психолог-практик.

Шестикратно небезпечний чоловік.

Я наблизив вухо до дверей і прислухався.

Що почув я там, за дверима, серед ладних ось-ось завалитися, напхом напханих книжками полиць? Зігмунда Фрейда, який доводив пошепки, що пеніс – то тільки пеніс, а от добра сигара – то куриво? Гамлета, що, вмираючи, хотів забрати всіх із собою? Вірджінію Вулф, що, простершись на тій канапі, мов потопельниця Офелія, повідала свою сумну історію? Шурхіт тасованих карт таро? Ковзання пальців по черепу, який обмацують, наче диню-канталупу на базарі? Шкрябання пера по папері?

– Ану загляньмо, – мовив я сам до себе.

І знову втупився у вікно, але побачив тільки порожню канапу зі слідами багатьох тіл посередині. То було єдине ложе в кімнаті. Вночі на ньому спав А. Л. Шренк. А вдень лежали інші люди, виставляючи напоказ увесь свій підспідок, наче бите скло? Я не міг цьому повірити.

А от книжки просто-таки заворожили мене. Вони не тільки виповнювали полиці, але й, як я побачив краєм ока крізь прочинені двері, лежали навалом і у ванні. Кухні в хатині не було. А коли б і була, то й холодильник напевне ломився б від книжок, таких як "Пірі на Північному полюсі" чи "Берд – сам-один в Антарктиці". Судячи з усього, А. Л. Шренк, як і багато інших тутешніх жителів, мився в морі, а харчувався в закусочній по сусідству.

Одначе не так вражала сама та тисяча книжок, як їх назви, їх теми, як імена авторів, усі неймовірно похмурі, фатальні й жаскі.

Нагорі, майже в темряві, стояв Томас Гарді в усій своїй жалобності, поряд – томи "Занепаду й падіння Римської імперії" Гіббсона, що спиралися на страхітливого Ніцше й безнадійного Шопенгауера, і тут-таки, палітурка до палітурки, "Анатомія смутку" Бертрана, Едгар Аллен По, Мері Шеллі, Фрейд, трагедії Шекспіра (комедій я не побачив), маркіз де Сад, Томас де Квінсі, Гітлерова "Mein Kampf", [14] "Занепад Заходу" Шпенглера і таке інше.

Був там і Юджін О'Ніл. Був Оскар Уайлд, але тільки тоскна сповідь, написана у

в'язниці, і жодної з його світлих казок чи веселих комедій. Плеч-о-пліч стояли "Чінгісхан" і Муссоліні. На найвищій полиці, наче на засніженій вершині, виднілися такі назви: "Самогубство як вихід", "Темна ніч Гамлета", "Шлях лемінгів до моря". На підлозі лежали "Друга світова війна", "Кракатау – вибух, почутий у цілому світі", а поруч – "Голодна Індія" і "Сходить червоне сонце".

Коли поведеш поглядом по таких книжках, та ще й подумаєш, а потім, не вірячи власним очам, глянеш іще раз, уважніше, то лишається тільки одне. Так само, як, дивлячись препогану екранізацію О'Нілової п'єси "Траур – доля Електри", де одне за одним ідуть самогубства, вбивство налазить на вбивство і кровозміщення на кровозміщення, де отруєні яблука замінив шантаж, де люди скочуються зі сходів і наступають на цвяхи, отруєні стрихніном, – ти зрештою пирхаєш, закидаєш голову назад і...

Смієшся!

– Що тут такого смішного? – промовив хтось позаду.

Я обернувся.

– Я питаю, що тут смішного?

Чоловік стояв переді мною, і його бліде обличчя було за якихось кільканадцять сантиметрів від кінчика мого носа.

Той чоловік, що спав на психоаналітичній канапі.

Той, кому належала вся ця прірва книжок.

А. Л. ШРЕНК.

– Ну? – сказав він.

– Та... ваша бібліотека! – затнувшись, відповів я.

А. Л. Шренк гнівно дивився на мене й чекав.

На щастя, я знову чхнув, і це урвало мій сміх і дало мені змогу приховати збентеження за паперовим носовиком.

– Пробачте, будь ласка, – сказав я. – Сам я маю всього чотирнадцять книжок. Не часто трапляється побачити Нью-Йоркську публічну бібліотеку, вивезену у Венецію на поміст.

Гнівні вогники в маленьких ясно-жовтих лисячих очах А. Л. Шренка згасли. Тонкі, мов дротинки, плечі розпружились. Крихітні кулачки розтислися. Моя похвала спонукала його зазирнути у власне вікно очима сторонньої людини, і він аж сам здивувався.

– Ого! – вражено пробурмотів він. – Атож, усе це мої книжки.

Я дивився згори вниз на чоловічка заввишки сантиметрів сто п'ятдесят три, а без черевиків, мабуть, і ще менше. Мені страшенно кортіло поглянути, чи не восьмисантиметрові в нього підбори, але очі мої й далі залишалися на рівні його маківки. Він навіть не помічав, що я його розглядаю, – так пишався широким асортиментом літературних монстрів, які заповнили його похмурі полиці.

– А я маю п'ять тисяч дев'яtselдесят книжок, – заявив він.

– Ви певні, що не п'ять тисяч дев'яtselодинадцять?

І далі пильно споглядаючи свою бібліотеку, він холодно запитав:

- Чого ви смієтеся?

- Назви...

- Назви? - Він подався ближче до вікна, ніби хотів перевірити, чи не впаде в око на полицях, серед усіх тих книжок-убивць, якийсь відступник.

- Скажіть, - поцікавивсь я, - невже у вашій бібліотеці ніколи не буває літа, гарної погоди, свіжого вітру? Чи нема у вас таких веселих, радісних книжок, як Лікокові "Сонячні етюди з одного містечка", "Сонце - моя погибель", "Доброго давнього літа", "Червневий сміх"?

- Ні! - Шренк аж навшпиньки звівся, щоб це сказати, потім похопивсь і став нормально. - Ні...

- А "Хедлонг-Хол" Пікока, "Гек Фінн", "Троє в човні", "Записки Піквікського клубу"? Роберт Бенчлі? Джеймс Тербер? С. Дж. Перелмен?..

Я випалював назви та прізвища, мов із кулемета. Шренк слухав, і здавалося, він ось-ось позадкує під напором цього потоку радості. Проте не зупиняв мене.

- А "Книга оповідок про Савонаролу" чи "Жарти Джека-Патрача"? - Я замовк.

А. Л. Шренк, похмурий і холодний, мов крига, зневажливо відвернувся.

- Пробачте, - мовив я, і справді почуваючи себе ніяково. - Але, щиро кажучи, я дуже хотів би колись прийти до вас і покопатися в книжках. Якщо ви, звісно, дозволите.

А. Л. Шренк зважив мої слова, дійшов висновку, що я розкався, і, підступивши до своїх дверей, узявся за ручку. Двері тихенько рипнули й відчинились. Він обернувся й пильно оглянув мене своїми ясно-жовтими очима. Його тонкі, опущені вздовж стегон пальці посіпувались.

- А чом не сьогодні? - спитав він.

- Сьогодні не можу. Іншим разом, містере... е-е...

- Шренк. А. Л. Шренк. Психолог-консультант. Не плутайте із Шрінком, то психіатр-дослідник. А я просто Шренк, скромний зцілитель заблудлих душ.

Він наслідував мою іронічну манеру говорити. Його ледь помітна усмішка була блідою, як спитий чай, копією моєї. Я відчував: досить мені стулити рота, як та усмішка теж зникне. І я знов поглянув на його маківку.

- Чом ви не знімете оцю стару об'явку про ворожіння на картах? А як щодо френології і гіпнозу?..

- Ви ще забули про графологічний аналіз. І ворожбу по магічних числах - осьде табличка з внутрішнього боку дверей. Прощу до мене в гостину.

Я ступив був крок уперед і спинився.

- Ну ж бо, - мовив А. Л. Шренк, - заходьте. - Тепер він усміхався по-справжньому, однак то була якась риб'яча усмішка. - Вперед!

За кожним його лагідним наказом я трохи посувався до дверей, хоча очі мої з неприхованою іронією були звернені на табличку "Гіпноз" над головою чоловічка. Його очі некліпно дивилися на мене.

- Заходьте, - знову промовив А. Л. Шренк і, не відводячи від мене погляду, кивнув головою в бік своєї бібліотеки.

Я не міг опиратись цьому запрошенню, незважаючи на всі автомобільні катастрофи, пожежі на дирижаблях, вибухи в шахтах і душевні хвороби, що ними, як я знав наперед, були виповнені ті книжки.

- Ну що ж, - мовив я.

І в цю мить увесь поміст струснувся. Десь у повитому туманом дальшому кінці якесь громадище завдало йому страшного удару. Враження було таке, наче величезний кит наразився на борт корабля чи сама "Королева Мері" ввігналась у старезні підпори. То невидимі в тумані залізні чудиська почали трошити дальший кінець помосту.

Від струсу задвигтів увесь поміст, і це двигіння перекинулось і в моє тіло, і в Шренкове, немов фатальний передсмертний дроз. Наші кістки трусились у плоті й крові. Ми обидва крутнули головами й пробували прозирнути крізь туман ту руйнацію, що відбувалася десь поодаль. Потужні удари трохи відсунули мене від дверей. Гримке гупання стрясало, тіпало й штовхало А. Л. Шренка на його порозі, наче ганчір'яну ляльку. На його блідому обличчі розливалася блідота, що йшла зсередини. Він мав вигляд людини, охопленої панічним жахом перед лицем землетрусу чи гігантської хвилі, що накочувалась на поміст. Знов і знов гриміли й гупали в тумані, десь метрів за сто від нас, могутні машини, і на матово-білому чолі та щоках А. Л. Шренка з'являлися невидимі тріщини. Війна почалася! Незабаром ті чорні танки загуркочуть по всьому помосту, нищачи все на своєму шляху, женучи перед собою до берега карнавальну юрбу біженців, і скоро до них приєднається й А. Л. Шренк, а його будиночок, зліплений із таємничих карт таро, розпадеться на очах.

То була добра нагода накивати п'ятами, але я з неї не скористався.

А Шренк уже знову звернув погляд на мене, так наче я міг врятувати його від тієї грізної навали. Здавалося, він ось-ось ухопить за мій лікоть, шукаючи підтримки.

Поміст стрясався. Я заплющив очі.

Раптом мені причулося, що дзвонить мій таємний приватний телефон. Я мало не вигукнув уголос: "Мій телефон! То мені дзвонять!"

Добре, що мою увагу відвернула юрба чоловіків та жінок, супроводжувана й кількома дітлахами, яка бігла помостом, - але не до берега, а в дальший кінець, до моря. Попереду мчав дебелий чолов'яга в темному плащі й крилатому капелюсі.

- Останній день, останній шанс, останній раз! - вигукував він. - Прокатаймося востаннє! Вперед!

- Шейпшейд, - стиха мовив Шренк.

То був справді він. Шейпшейд, власник і адміністратор старого кінотеатру "Венеція", що стояв край помосту. До кінця тижня й кінотеатр мали завалити, перетворити на целулоїдну локшину.

- Сюди! - долинув із туману голос Шейпшейда.

Я поглянув на А. Л. Шренка.

Він знизав плечима й кивнув головою на знак згоди.

Я побіг у туман.

Довгий розкотистий стукіт і скрегіт, тоді сповільнений гуркіт, брязкіт і рев, так наче дереться вгору величезна механічна стonoга в кошмарному сні; на мить вона спиняється аж на вершечку звести дух, а потім ураз зривається і стрімко мчить униз, немов на дно незглибимої ями, – з виском, свистом, гримким стугоном, з якого вихоплюються людські вигуки та зойки; а звідти знов дереться нагору, цього разу швидше, підіймається все вище, вище, а тоді знавісніло, істерично летить униз.

"Круті гірки".

Я стояв і дивився на них крізь туман.

Навколо казали, що за годину зруйнують і їх.

Відколи я себе пам'ятав, ці гірки були невід'ємною частиною мого життя. Майже щовечора тут лунав сміх і крик людей, що злітали вгору, сказати б, до вершин своєї долі, а потім нестримно зривалися вниз, назустріч уявній загибелі.

І тепер оце мало відбутись останнє катання перед тим, як підрильники прилаштують до ніг динозавра заряди динаміту й примусять його впасти навколішки.

– Стрибайте сюди! – гукнув якийсь хлопчисько. – Тут вільно.

– "Навіть вільний я вважав, що то тяжкі торттури", – продекламував я у відповідь.

– Гей, погляньте-но, хто сидить спереду! – гукнув ще хтось. – І хто за ним!

Попереду сидів містер Шейпшейд, насунувши на вуха свій крилатий чорний капелюх і голосно сміючись. За ним я побачив Енні Оуклі, власницю тиру.

Позад них сидів розпорядник із павільйону розваг, а поруч – стара жінка, що продавала рожеву цукрову вату, солодку облуду, яка танула в роті, і ти почував себе голодним ще задовго до китайського ресторанчика.

Далі вмостилися колеги із "Збий пляшку" й "Накинь обруча". Всі мали такий вигляд, наче позували на фотографію до перепустки у вічність.

Тільки містер Шейпшейд, стерновий того судна, буяв енергією.

– Як казав капітан Ахав, не будьмо страхополохами! – гукнув він.

Я відчув себе жертвовною вівцею.

І вже не опирався, коли контролер допоміг мені сісти на боягузьке заднє сидіння.

– Це ви вперше вирушаєте? – запитав він сміючись.

– І востаннє.

– Усі наладилися кричати?

– Аякже! – озвався містер Шейпшейд.

"Відпустіть мене! – подумки благав я. – Ми ж усі загинемо!"

– Ну, раз... два!... – вигукнув контролер. – Поїхали!

Небо зметнулося вгору, а внизу було чорне пекло.

Ми летіли вниз, і мене поймало таке відчуття, ніби ніяких підпор під візком уже немає.

А коли сягнули дна, я позирнув на поміст. А. Л. Шренк стояв і дивився на нас, як на безумців, що добровільно повантажились на приречений "Титанік". Потім відступив у туман.

Тим часом ми знов підіймалися вгору. Всі кричали. І я кричав. Боже мій, думав я, так репетуємо, наче нам справді страшно!

Коли все скінчилося, учасники прощального обряду, втираючи очі й підтримуючи одне одного, зникли в тумані.

Містер Шейпшейд стояв поруч мене, а підривники вже прибігли обкладати вибухівкою металеві конструкції та підпори естакади.

– Хочете зачекати й подивитися? – тихо запитав містер Шейпшейд.

– Навряд чи я витримаю таке видовище, – відказав я. – Колись я бачив у кіно, як просто на екрані мисливці застрелили слона. Показали, як він важко осів, а тоді повалився на землю, і це страшенно вразило мене. Так наче перед очима руйнували бомбами баню собору святого Петра. Я ладен був кинутись і вбити тих мисливців. Отож не хочу цього бачити, дякую.

Та й однаково сигнальник уже махав нам прапорцем, щоб ми забиралися геть.

Шейпшейд і я рушили крізь туман назад. Він узяв мене під лікоть, наче добрий європейський дядечко, що наставляє на розум улюбленого племінника.

– Сьогодні ввечері... Ніяких вибухів, ніяких руйнувань. Тільки радість. Веселощі. Як за добрих давніх часів. У моєму кінотеатрі... Може, сьогодні останні вечірні сеанси. А може, завтра. Безплатно. Ніяких квитків. Приходьте неодмінно, любий юначе.

Він легенько обняв мене за плечі й відплив у туман, мов великий темний буксир.

Коли я поминав хатину А. Л. Шренка, двері все ще були широко розчинені. Але я не зайшов.

Мене поривало побігти до свого телефону біля бензоколонки й подзвонити Пег, але я боявся, що дві тисячі миль мовчання нашепочуть мені у відповідь про смерті на заллятих сонцем вулицях, про червоні м'ясні туші у вітрині різниці й про таку безмежну самотність, що болить, мов відкрита рана.

Чуприна моя посивіла ще трохи. І на два пальці підросла.

"Кел, – подумав я. – Любий, жахливий перукарю, нарешті... ось я і йду до тебе".

Келова перукарня була через вулицю напроти муніципалітету, поряд із заставною конторою, де у вікнах на закрученій кільцями липучці вже років десять висіли, наче гімнасти на трапеції, здохлі мухи. Чоловіки та жінки, випущені під заставу з муніципальної в'язниці, заходили туди, як тіні, й виходили вбраними в одяг невидимцями. А поряд містилася сімейна бакалійна крамничка, хоч самі тато й мама вже померли, і тільки їхній синок з ранку до вечора просиджував штани проти вікна, продаючи за день хіба що бляшанку консервованого супу, а решту часу приймаючи по телефону заклади на наступні кінні перегони.

Що ж до перукарні, то хоч у її вітрині також можна було побачити кілька мух, здохлих, щоправда, не більш як десять днів тому, проте в ній щомісяця прибиралося до блиску, і Кел орудував там своїми змащеними ножицями, незмащеними ліктями і язиком у рожевому роті, з якого на клієнта віяло м'ятним духом. А коли він брався до свого "Джмеля" й водив тією великою сріблястою і зумкітливою комахою тобі навколо вух, то, здавалось, і сам боявся, щоб вона не вихопилася з його рук, аж поки машинка

раптом замовкала і, вчепившись тобі у волосся, спинялася, а Кел з прокльонами намагався вивільнити її, відхиляючись і смикаючи так, наче видирив зуба.

Оце тому, та ще з міркувань ощадливості, я підстригався в Кела всього двічі на рік.

А почасти й тому, що з усіх перукарів у світі Кел чи не найбільше говорив, базикав, теревенив, запевняв, переконував, натякав, бубонів – аж памороки забивало. Хоч яку тему назви – він знав її вздовж і впоперек, а розтлумачуючи нудну теорію Ейнштейна, міг раптом замовкнути, приплющити око, схилити голову набік і поставити Запитання запитань, на яке ніхто не дасть певної відповіді.

– Слухайте, я ніколи не розказував вам про своє знайомство зі старим Скоттом Джоппіном?[15] Ну як же, побий мене сила божа, я і старий Джоппін... Ось послухайте, як одного дня в тисяча дев'яност п'ятнадцятому році він навчав мене грати "Регтайм кленового листка". Зараз я вам розкажу...

На стіні висіла фотографія, надписана чорнилом кілька століть тому й така ж вицвіла, як об'явка про канарок. На фотографії був зовсім юний Кел на стільчику біля фортепіано, а над ним – Скотт Джоппін, чий великі чорні долоні лежали на руках щасливого хлопця.

Той зафіксований на фотопапері сповнений радості хлопчина так і застиг назавжди на стіні, схилений над фортепіано й готовий ударити по клавішах, запопасти життя, цілий світ, безмежний всесвіт, підкорити їх собі. На хлоп'ячому обличчі був такий вираз, що в мене аж серце кров'ю обливалося щораз, як я його бачив. Тим-то й уникав дивитись на ту фотографію надто часто. І без того боляче було бачити, як Кел прикипав до неї поглядом, збираючись поставити своє Запитання запитань, а потім, не чекаючи прохань чи спонук, кидався до піаніно, щоб видобути з нього ту мелодію кленового листка.

Кел...

Кел був схожий на старого ковбоя, приставленого до перукарського крісла. Уявіть собі такого-от техаського скотаря: жиливий, битий вітрами й дощами, видублений сонцем, усе життя в крислатому стетсонівському капелюсі – й спить у ньому, й умивається. Оце вам Кел, що кружляв навколо клієнта, як навколо ворога, зі зброєю в руці, чикрижив волосся, підрубував баки, прислухався до клацання ножиць, тішився гармонійним дзижчанням свого електричного джмеля і говорив, говорив, говорив, – а мені здавалося, ніби навколо крісла гарцює ковбой у насунутому на вуха стетсонівському капелюсі і йому страх як кортить кинутись до піаніно й відкрити його усміхнені клавіші.

Часом я вдавав, ніби не помічаю його палких, закоханих поглядів на сховану під кришкою чорно-білу й біло-чорну клавіатуру. Та зрештою приречено зітхав і вигукував:

– Ну гаразд, Келе. Давайте.

І Кел "давав".

Ураз оживши, він вайлуватою ковбойською ходою перетинав кімнату – власне, тепер Келів було два, і той, що в дзеркалі, меткіший і зграбніший за справжнього, – а тоді відкидав кришку піаніно й оголював його жовтаві зуби, з яких, наче біль,

поривалася назовні музика.

- Ось послухай, синку. Чи ти чув коли в житті, бодай коли-небудь... ти чув... отаке?

- Ні, Келе, - відказував я, чекаючи в кріслі з недостриженою головою. - Ні, - щиро запевняв я. - Ніколи не чув.

"Боже мій, - востаннє заволав у моїй свідомості отой старий, виходячи з моргу, - хто ж це так жахливо його підстриг?"

І я побачив винуватця, що стояв за вікном перукарні, визираючи в туман, достоту як оті люди в порожніх кімнатах, чи в кафе, чи на розі вулиць, зображені на полотнах Хоппера.[16]

Кел...

Я присилював себе відчинити двері й боязко, не підводячи очей, увійшов.

По всій підлозі лежали жмутки темно-русявого, чорного й сивого волосся.

- Ого! - мовив я вдавано бадьоро. - Схоже на те, що день у вас сьогодні пожитний!

- Та ні, - відказав Кел, і далі дивлячись у вікно, - це волосся лежить уже кілька тижнів. Та й хто при здоровому глузді увійде в ці двері? Хіба що якийсь волоцюга - це не про вас, - чи дурень - і це не про вас, - чи якийсь лисий чоловік - і поготів не ви, - щоб запитати про дорогу до божевільні, чи якийсь бідак - оце вже ви, тож проходите, сідайте в крісло й готуйтеся до страти електричним струмом, бо мій "Джміль" уже два місяці як барахлить, а я не маю грошей полагодити цю бісову техніку. Сідайте.

Скоряючись своєму катові, я ступив уперед, сів і втупив очі в розкидане по підлозі волосся, ті знаки чийогось минулого, які мали б про щось промовляти, але німували. Навіть примружившись, я не міг добачити там ніяких химерних обрисів чи застережень про близьку небезпеку.

Нарешті Кел обернувся й почовгав через ту занедбану фаянсову пустку, притрушену волоссям, і руки його механічно, мов самі собою, взяли гребінець та ножиці. Ставши позад мене, він на хвильку завагався, наче кат, якому звеліли відтяти голову молодому королеві.

Він запитав, яку стрижку - довгу чи коротку - я хочу, тобто менше чи більше мене спотворити, на вибір, але я, забувши про все на світі, дивився через сліпучо-білу арктичну пустку перукарні на...

Келове піаніно.

Уперше за п'ятнадцять років воно було під чохлам. Його жовтозуба усмішка ховалася під білим покійницьким покривалом.

- Келе... - Очі мої прикипіли до того покривала. На хвилю я забув про старого з трамвайної станції, що лежав у моргу заляклий, із жахливою стрижкою. - Келе, - запитав я, - як же це? Ви більш не граєте свій старий рег?

Кел заходився клацати в мене над вухом ножицями.

- Га, Келе? - не вгавав я. А тоді: - Щось сталося, Келе?

- Коли скінчиться це вмирання? - озвався Кел, неначе звідкись іздалеку.

Тепер навколо моєї голови задзижчав джміль, кусаючи за вуха, і по спині в мене побігли знайомі холодні мурашки; а потім Кел знов узявся до своїх тупих ножиць,

обтинаючи мені голову, наче то був ланок здичавілої пшениці, й лаючись собі під носа. Я відчув легенький дух віскі, але й далі дивився просто себе.

- Що з вами, Келе?

- Нічого... Чи то пак, чортзна-що.

Він кинув ножиці, гребінця й змовклого сріблястого джмеля на полицю, перебрів через море зістриженого волосся й відслонив покривало на піаніно. Воно вискалилося, мов безтямне одоробло, а Кел сів і поклав на клавіші обидві руки, схожі на вмочені у фарбу пензлі, готові намалювати не знати що.

Те, що вийшло з-під них, скидалося на зламані зуби в розтросеній щелепі.

- Чорт забирай! До лиха! Яке паскудство! У мене ж завжди виходило, я завжди викреслював живі іскри з цього бісового інструмента! Мене навчав сам Скотт, старий Скотт... Скотт... - Голос його завмер.

Він поглянув був на стіну над піаніно. А коли помітив, що я дивлюся на нього, швидко відвів погляд. Та було вже пізно.

Уперше за двадцять років я не побачив там фотографії Скотта Джопліна.

Я шарпнувся у кріслі й мимоволі розтулив рота.

На піаніно не було кришки, і Келові довелося знов натягти на клавіші покривало. Потім він поплентав назад, мов плакальник на власному похороні, став позад крісла й узяв до рук знаряддя тортур.

- Скотт Джоплін - дев'яносто сім. Перукар Кел - нуль, - промовив він, наче оголошуючи результат програної гри.

Тоді перебіг тремтливими пальцями по моїй голові.

- Боже милий, ви погляньте, що я з вами зробив! Господи, та що це за паскудна стрижка! А я ж іще й до половини не дійшов. Мені б слід заплатити вам за всі ті роки, що я випускав вас звідси, як запаршивілого ердельтер'єра. А на довершення розкажу вам, що я скоїв з одним клієнтом три дні тому. Це чистий жах. Мабуть, це я зробив з того бідолахи таке страховидло, що хтось убив його, аби вирятувати з цієї біди!

Я знов шарпнувся в кріслі, але Кел легенько притримав мене.

- Я мав би стригти під наркозом, але... То от, про того старого бідолаху. Слухайте.

- Я слухаю, Келе, - жваво озвався я, бо саме для того й прийшов.

- Сів отут-таки, де ви оце сидите, - почав Кел. - Сів точнісінько так, як і ви, поглянув у дзеркало та й каже: "Запускайте свою машинерію". Отак і сказав. "Запускайте свою машинерію, Келе. Сьогодні, - каже, - буде найзнаменніший вечір у моєму житті. Мене запрошено до танцювальної зали Майрона, в центрі Лос-Анджелеса. Я вже хтозна-скільки років там не був. Сказали, мені мають вручити великий приз". "А за що?" - питаю. "Сказали: як найповажнішому старожилу Венеції. Хіба ж не урочиста нагода? Сказали ні про що не розпитувати, а причепуритися. От я й прийшов, Келе. Підстрижіть з усіх боків, але не робіть з голови більярдну кулю. І поприскайте одеколоном "Тигр"... Ну, я й узявся стригти, аж упрів. Старий, мабуть, років зо два відрощував ту свою сніжно-білу копицю. Потім обприскав його одеколоном, так що мухи позліталися. І він пішов собі щасливий, залишивши тут два долари, я майже

певен, що останні, які мав... Сидів отут-таки, де оце ви... А тепер він мертвий, – додав Кел.

– Мертвий? – майже закричав я.

– Хтось знайшов його в каналі, у притопленій лев'ячій клітці. Мертвого.

– Хтось... – почув я свій голос. Але не сказав: "Це я!"

– Я собі так міркую, що старий чи то ніколи не пив шампанського, чи то пив, але дуже давно, от і захмелів, і впав у канал. "Келе, – сказав він, – запускайте свою машинерію". Ото всім буде наука, правда ж? І я, і ви так само могли опинитися там, у каналі, а йому, бідоласі нещасному, вже ніколи не бачити білого світу й лежати вічно самому-одному. Хіба це вам ні про що не говорить?.. Е, що з вами, юначе? Вам ніби недобре. Я забагато балакаю, так?

– Він не казав, хто мав його зустріти, де, коли, як? – запитав я.

– Та ні, нічого такого особливого не пригадую. Хтось мав приїхати приміським трамваєм, забрати його й довести до самої танцювальної зали. Вам колись траплялось їхати тим трамваєм у суботу опівночі, коли старі дами й панове юрбою сунуть із Майронової зали в своїх пронафталінінених хутрах і вицвілих смокінгах, напахчені дешевими парфумами й раді-радісінькі, що не поламали собі ноги на слизькому паркеті, а по їхніх лисинах котиться піт, по щоках пливе косметика й навколо починає тхнути прілим лисячим хутром? Мені одного разу трапилося, то я подививсь на все те й не поїхав. Побоявся, що по дорозі до моря трамвай зупиниться біля кладовища "Трояндовий сад" і половина цього люду вийде там. Ні, красно дякую за таку компанію... Я не забагато балакаю? Коли що, то ви скажіть... Так чи так, – озвався він по паузі, – а той бідолаха мертвий, і найстрашніше ось що: він сотні років лежатиме в домовині й згадуватиме, хто так з біса жахливо підстриг його востаннє, а це ж бо я. Отаке зі мною діється всі ці дні. Погано підстрижені люди гинуть, потопають, і я дедалі ясніше усвідомлюю, що мої кляті руки ні до чого не придатні, і...

– А ви не знаєте, хто мав зустріти старого й відвезти до танцювальної зали?

– Хто ж його знає? Та й чи не однаково? Старий казав, що його мали зустріти о сьомій перед кіно "Венеція", подивитися з ним частину програми, повечеряти в кафе Модесті, останньому, яке ще працює на помості, і вже тоді їхати до міста. На вальс із дев'яностодев'ятирічною Роуз Квін. Оце вечір, еге ж? А потім – додому, до ліжка, навіки!.. Та навіщо все воно вам, синку? Ви ж...

Задзвонив телефон.

Кел глянув на апарат, і обличчя його зблідло.

Пролунало три дзвінки.

– Ви не хочете брати трубку, Келе? – спитав я.

Кел дивився на телефон з таким самим виразом, з яким і я дивився на свій "приватний" у будці біля бензоколонки, де мене чекали дві тисячі миль мовчанки й тяжкі зітхання в трубці. Тоді похитав головою.

– Навіщо її брати, коли нічого там не почуєш, крім поганих вістей? – мовив він.

– Часом буває такий настрій, – зауважив я.

Потім повільно зняв пов'язану навколо шиї накидку й підвівся з крісла.

Кел машинально простяг руку по гроші. А похопившись, тихенько лайнувся, забрав руку й відвернувся до каси. Крутнув ручку.

У віконечку вигулькнуло кілька нулів.

Я поглянув на себе в дзеркало й мало не загавкав на того, кого там побачив.

– Знаменита стрижка, Келе, – мовив я.

– Ідіть собі.

Простуючи до дверей, я торкнувся рукою того місця на стіні, де завжди висів Скотт Джоплін, витинаючи щось потрясне своїми великими, схожими на чорні банани пальцями.

Якщо Кел і помітив це, то не сказав ані слова.

Послизавшись на чужому волоссі, я вийшов надвір.

Я йшов, аж поки опинився на освітленій сонцем місцині біля схованого у високій траві будинку Крамлі.

Постояв перед ним.

Мабуть, Крамлі відчув, що я там. Він розчахнув двері й спитав:

– Ви знов за своє?

– Та не був я тут. Не в моєму звичаї розгулювати й лякати людей о третій годині ночі, – сказав я.

Він подивився на свою ліву руку й простяг її до мене.

На долоні лежав невеличкий жмуток масних зелених водоростей зі слідами пальців Крамлі, що стискали його в кулаці.

Мов гравець, що б'є чужого туза козирем, я простяг свою руку й розтис пальці.

На моїй долоні лежав такий самий жмуток водоростей, тільки сухих і трохи розкришених.

Крамлі підвів погляд від наших долонь і подивився на мої очі, чоло, щоки, підборіддя. Тоді зітхнув.

– Абрикосовий пиріг, карликовий гарбузик, стиглий помідор, соковитий персик – ось що ви мені нагадуєте, каліфорнійський сину Санта-Клауса, все разом. Як я можу визнати винною людину з таким обличчям? – Він опустил руку й відступив убік. – Пиво любите?

– Не дуже, – відповів я.

– Мабуть, краще б зробити вам шоколадний коктейль?

– А можете?

– Ні, хай йому чорт. Питимете пиво й полюбите його. Заходьте.

Хитаючи головою, він рушив у дім, а я поплентав ззаду й причинив двері, почувавши себе школярем, що прийшов навідати вчителя.

Крамлі стояв перед вікном у вітальні й видивлявся на голу витоптану стежку, якою я щойно прийшов.

– Чорт забирай, о третій годині ночі... – бурмотів він. – О третій! Просто отам за вікном. Я чув, як хтось плакав, ви собі уявляєте? Плакав! Аж мороз пішов поза шкірою.

Наче примарна плакальниця на похороні. Чортівня якась. Ану, дайте я ще раз погляну на ваше обличчя.

Я показав йому обличчя.

- Господи, - мовив він, - ви завжди так легко червонієте?

- Не можу нічого вдіяти із собою.

- Їй-богу, ви, мабуть, вирізали б половину індійського села, та й тоді мали б вигляд невинного ягняти. Що там у вас усередині?

- Шоколадні цукерки. А коли можу собі дозволити, тримаю в холодильнику шість різних сортів морозива.

- І, напевне ж, купуєте його замість хліба.

Я хотів був заперечити, але Крамлі спіймав би мене на брехні.

- А тепер скиньте тягар з печінки й скажіть, яке пиво вам найменш до смаку. Я маю "Будвайзер" поганий, "Будвайзер" препоганий і "Будвайзер" поганющий. Вибирайте. А втім, ні. Я сам. - Він подався до кухні й повернувся з двома бляшанками. - Надворі ще є трохи сонця. То ходімо поки що туди.

І повів мене на задвірок.

Я не міг надивуватися з його садка.

- А що ж такого? - Крамлі вивів мене крізь задні двері в пишне й осяйне зелене царство тисяч квітів, плющів, тростини, агав, кактусів. Він аж світився від задоволення.

- В мене тут шістдесят видів орхідей, отам під парканом - кукурудза "Айова", онде слива, персик, а там помаранч. А хочете знати, навіщо все це?

- Кожному в цьому світі потрібно мати два, а то й три діла, - не вагаючись відповів я. - Одного діла людині замало, так само як і одного життя. От я, приміром, хотів би мати з десяток діл і життів.

- Як в око вліпили. Лікарям треба іноді копати канави. Землекопам раз на тиждень виховувати малечу в дитячих садках. Філософам два вечори з десяти мити посуд у дешевих харчівнях. Математикам проводити уроки в шкільному спортзалі. Поетам задля переміни водити ваговози, а поліційним детективам...

- ...плекати райські сади, - тихо докинув я.

- Ох ти ж! - Крамлі засміявся, похитав головою і поглянув на зелені водорості, що їх бгав у руці. - Он який ви бісів усезнайко. Гадаєте, обчислили мене? То я вас здивую! - Він нахилився і рвучко крутнув вентиль. - Роззуйте вуха, як тепер кажуть. І цить!

Тихий дощик розсипався сріблястими суцвіттями, зрошуючи все навколо і сповнюючи той райський сад промовистим шепотом. Тиша. Спокій. Погідність. Залишайся тут. Живи вічно.

Я відчував, як усі мої кістки маліють у тілі. А зі спини неначе злазила якась темна шкура.

Крамлі схилив голову набік і пильно вдивлявся мені в обличчя.

- Ну як?

Я знизав плечима.

- Ви щотижня бачите стільки бруду, то вам це таки потрібно.

- Лихо в тому, що інші в нашому відділку ні про що таке й думати не хочуть. Сумно, еге ж? Довіку бути тільки поліцаєм і нічим більше? О боже, та я б сам укоротив собі того віку! Знаєте... мені хотілося б звести сюди весь бруд, який я бачу, і пустити його на добриво. Ой, які б троянди я виростив!

- Або ж венерині черевички,[17] - мовив я.

Він подумав і кивнув головою.

- Свою бляшанку пива ви заслужили.

Тоді привів мене до кухні, і я став, дивлячись у відчинене вікно на зрошений сад і глибоко вдихаючи прохолодне повітря. От тільки запаху не відчував, бо був застуджений.

- Я багато років проходив повз вашу садибу, - сказав я. - І завжди міркував собі, хто б це міг жити в такому чудовому рукотворному лісі. А тепер, коли познайомився з вами, зрозумів, що це доконче мали бути ви.

Почувши такий комплімент, Крамлі мусив докласти всіх зусиль, щоб не повалитися на підлогу й не задригати ногами з утіхи. Та він опанував себе й відкрив дві бляшанки справді жахливого пива. Я спромігся трохи відпити з однієї.

- Ви що, не можете не кривитися? - спитав Крамлі. - Вам справді краще смакує солодке?

- Еге ж. - Я відпив трохи більше, і це додало мені сміливості запитати: - Скажіть нарешті: що я тут роблю? Ви звеліли мені прийти, бо знайшли в себе під дверима оці водорості. А тепер я оглядаю ваші джунглі й п'ю ваше погане пиво. Ви мене більш не підозрюєте?

- Ой, бога ради! - Крамлі відпив із своєї бляшанки й позирнув на мене. - Коли б я справді думав, що ви якийсь ненормальний приборкувач левів, котрий не може бачити порожньої клітки, щоб не запхати туди кого-небудь, ви б ще два дні тому сиділи у мене в камері. Ви гадаєте, я не знаю про вас геть усього?

- Не так уже й багато чого знати, - мовив я зніяковіло.

- Та ні, не кажіть. Ось послухайте. - Крамлі відпив ще пива, заплющив очі й почав, мовби читаючи зі склеплених повік: - За квартал від вашого помешкання є винна крамничка, кафе-морозиво, а за ним китайська бакалія. Усі там вважають, що ви несповна розуму. Схибнутий - так вони на вас кажуть. А часом і просто дурник. Ви багато й голосно говорите. Вони чують. Щоразу як ви продасте оповідання в "Таємничі історії" чи "Дивовижі", про це знає весь поміст, бо ви розчиняєте вікно й горлаєте чимдуж. Просто жах. Але як копнути глибше, то всі вони люблять вас, друже. Ви, звісно, не маєте ніякого майбутнього, щодо цього вони певні, бо хто в біса справді полетить і висадиться на Місяці, та й коли? Чи хто там до двотисячного року думатиме про той Марс? Тільки ви, Флеш Гордон. Тільки такий схибнутий дурник, як ви, Бак Роджерс.[18]

Похиливши голову, я весь паленів, почасти від гніву, почасти від сорому, але водночас почував себе й ніби потішеним такою увагою. Мене часто прозивали Флешем і Баком, але в устах Крамлі це чомусь звучало не так дошкульно, не допікало до

живого.

Крамлі розплющив очі, побачив, який я червоний, і сказав:

- Ну все, годі про це.

- Навіщо вам було довідуватися про всі ці речі ще задовго перед тим, як старого... -

Я затнувся й змінив кінець: -...як він помер?

- Мені цікаво знати все.

- А от більшості людей нецікаво. Я виявив це, коли мені було чотирнадцять. У цьому віці хлопці вже не граються в дитячі забавки. Отож я сказав своїм батькам: не треба мені іграшок, ні на різдво, ні взагалі. Та вони й далі щороку дарували мені іграшки. А інші хлопці діставали на свята сорочки й краватки. Потім я захопився астрономією. То з усіх чотирьох тисяч учнів нашої школи разом зі мною видивлялись на небо всього п'ятнадцять хлопців та чотирнадцять дівчат. А решта ганяли по біговій доріжці й дивились одне одному на п'яти. От і виходить, що...

Раптом я несвідомо обернувся, наче підштовхнутий якимсь передчуттям. А наступної миті рушив через кухню.

- Щось мені підказує... - промовив я. - Можна?..

- Що? - спитав Крамлі.

- У вас там робочий кабінет?

- Так. А в чому річ? - Крамлі з ледь помітною тривогою нахмурився.

Однак це тільки дало мені новий поштовх.

- Ви не проти, якщо я погляну?

- Та власне...

Я подався туди, куди несамохіть позирнув Крамлі.

Кімната примикала до кухні. Колись то була спальня, але тепер там стояв тільки письмовий стіл, стілець, а на столі - друкарська машинка.

- Так я й знав, - мовив я.

Тоді став за стільцем і подивився на машинку. То був не якийсь там старий пошарпаний "Ундервуд-стандарт", а новісінька "Корона" із свіжою стрічкою та стосом рудуватого паперу збоку.

- Оце й пояснення, чому ви так дивитесь на мене, - сказав я. - Атож, атож, весь час нахиляєте голову то в один, то в другий бік, хмуритесь і примружуєте очі.

- Намагаючись просвітити рентгеном вашу велику черепну коробку й побачити, чи є там мозок і як у ньому виникають усі ваші фантазії, - додав Крамлі, нахиляючи голову то ліворуч, то праворуч.

- Ніхто не знає, як працює мозок, ні письменники, ні хто інший. Усе, що я роблю, це кожного ранку починаю, а опівдні закінчую.

- Казна-що, - лагідно мовив Крамлі.

- Правда.

Я поглянув на письмовий стіл, що мав по три шухляди з кожного боку.

Тоді простяг руку до лівої нижньої шухляди.

Крамлі похитав головою.

Я ступив убік і сягнув рукою правої нижньої шухляди.

Крамлі кивнув.

Я повільно висунув шухляду.

Крамлі зітхнув.

У шухляді лежав рукопис. На вигляд сторінок сто п'ятдесят – двісті, з першої ж сторінки починався текст, титульного аркуша не було.

– І скільки вже часу це лежить отут у нижній шухляді? – спитав я. – Ви, звісно, пробачте.

– Дарма, – відказав Крамлі. – П'ять років.

– Тепер ви його закінчите, – промовив я.

– Дідька лисого. З чого б то?

– Бо я вам так кажу. А я знаю.

– Засуньте шухляду, – звелів Крамлі.

– Хвилиночку.

Я відставив стільця, сів і заклав у машинку аркуш рудуватого паперу. Надрукував два слова згори, тоді прокрутив аркуш нижче й надрукував ще три слова.

Крамлі подивився мені через плече й повільно прочитав уголос:

– Елмо Крамлі. – Тоді зітхнув і докінчив: – "Смерть – діло самотнє". – І мимоволі проказав ще раз: – Елмо Крамлі... Побий мене бог!

– Отак! – Я поклав щойно надрукований мною титульний аркуш зверху на рукопис і засунув шухляду. – Це мій дарунок. А для своєї книжки я придумаю іншу назву. Ну от, тепер ви мусите закінчити.

Я заклав у машинку ще аркуш паперу й спитав:

– Яка там остання сторінка вашого рукопису?

– Сто шістдесят друга, – відповів Крамлі.

Я надрукував 163 і залишив аркуш у машинці.

– Отак. Він чекає. Завтра вранці ви встаєте – і до машинки. Ніяких телефонних дзвінків, ніяких газет, навіть до ванни не йдете. А сідаєте й друкуєте – і Елмо Крамлі стає безсмертним.

– Бакалавром наук, – мовив Крамлі, але дуже тихо.

– Дасть бог. Але треба працювати.

Я підвівся, і ми з Крамлі стояли, дивлячись на його "Корону" так, наче то було єдине дитя, якого йому судилося мати.

– Ви даєте мені настанови, синку? – спитав Крамлі.

– Ні. Їх дає ваш мозок, ви тільки прислухайтесь.

Крамлі відступив і пішов до кухні взяти ще пива. Я чекав біля його письмового столу, аж доки почув, як грюкнули сітчасті задні двері.

Я знайшов його в саду, де він підставив обличчя під прохолодні дощові бризки, що їх розкидала водяна вертушка, – надворі було тепло, і тут, на самому краю туманної місцевості, яскраво світило сонце.

– А що ви маєте, – спитав Крамлі, – за ті сорок оповідань, проданих до сьогодні?

- По тридцять доларів за кожне. Атож, я багатий автор.

- Ви таки багатий. Учора я спинився біля газетної полиці в Ейбовій винаренці й прочитав оте, де ви пишете про чоловіка, який раптом дізнався, що всередині у нього кістяк, і мало не дав дуба з переляку. Чудова річ. І як ви в біса таке вигадуете?

- У мене ж теж усередині кістяк.

- Більшість людей про це не замислюються. - Крамлі подав мені бляшанку пива й спостерігав, як я знову скривився. - Що ж до того старого...

- Вільяма Сміта.

- Еге ж, Вільяма Сміта. Сьогодні вранці мені дали акт розтину. У нього в легенях не було води.

- Це означає, що він не потонув. Отже, його вбили на березі каналу й запхали до клітки вже мертвого. Це доводить...

- Не забігайте поперед трамвая, а то переїде. І не кажіть, ніби це я вам такого наговорив, бо заберу пиво.

Я радо простяг йому бляшанку. Він легенько відштовхнув мою руку.

- А як ви розібрались із стрижкою? - запитав я.

- З якою ще стрижкою?

- Того дня містера Сміта хтось препогано підстриг. Ще його приятель побивався про це в моргу, не пригадуєте? То от, я знаю тільки одного справді нікчемного перукаря, що міг це зробити.

Я розповів Крамлі про Кела, про обіцяний Вільяму Смітові приз, про Майронову танцювальну залу, кафе Модесті, великий червоний трамвай.

Крамлі терпляче вислухав мене й сказав:

- Непереконливо.

- Це все, що ми маємо, - сказав я. - Хочете, я розпитаю в кіно "Венеція", чи не бачив його там хтось того вечора, як він зник?

- Ні, - відповів Крамлі.

- То, може, в кафе Модесті, в трамваї, в танцювальній залі?

- Ні, - відповів Крамлі.

- Тоді що ж мені робити?

- Не лізти в цю справу.

- Чому?

- Тому, - відповів Крамлі й замовк. Потім поглянув на задні двері свого дому. - Якщо з вами щось станеться, мій бісів роман так і лежатиме недописаний. Хтось же має прочитати всю ту маячню, а я нікого іншого не знаю.

- Ви забуваєте ось про що, - заперечив я. - Хто б не стояв за вашими дверима минулої ночі, він стоїть і за моїми. А я не можу йому цього дозволити, правда ж? Не можу дозволити, аби мене переслідував той тип, що підказав мені назву, яку я щойно надрукував на вашій машинці. Хіба не так?

Крамлі дивився на моє обличчя, і я знав, що він думає: абрикосовий пиріг, банановий кекс, суничне морозиво.

- Тільки будьте обачні, - промовив він зрештою. - А втім, старий міг просто послизнутися, вдаритись головою і впасти в канал уже мертвий. Тим-то в легенях і не було води.

- Ну звісно, а тоді вплив і сам заліз у клітку.

Крамлі примружився, так наче прикидав на око, скільки я важу.

Потім мовчки подався у свої джунглі й на хвилину зник. Я чекав.

Аж раптом звідкись іздалеку вітер доніс трубний гук слона. Я поволі обернувся до бризок штучного дощу й прислухався. Десь ближче хрипко роззявив свою величезну пащу лев, і з неї вихопилося хиже рикання. І враз повз мене, мов літній вітер, здіймаючи куряву, промчав гурт антилоп і газелей, і серце моє забилося в лад з їхнім легким тупотінням по сухій землі.

Раптом на стежці з'явився Крамлі з широкою хлоп'ячою усмішкою на вустах, видимо пишаючись зі своєї нікому доти не відомої дивацької химери й водночас соромлячись її. Він пирхнув і підніс угору дві нові, ще не розкриті бляшанки пива, показуючи ними на акустичну систему з шістьох схожих на величезні темні лілеї динаміків, прилаштованих на деревах. Ото з них і прилинали до нас антилопи, газелі та зебри, боронячи наші життя від безіменних хижаків поза парканом садиби. Ще раз протрубив слон і остаточно вразив мою душу.

- Африканські записи, - пояснив Крамлі, хоч у цьому й не було потреби.

- Чудово, - сказав я. - Е, а це що таке?

Десять тисяч африканських фламінго знялись у повітря з освітленої сонцем прісноводної лагуни п'ять тисяч днів тому, коли я був ще хлопчиськом-школярем і Мартін та Оза Джонсони[19] летіли від диких звіриних стежок Африки, щоб побути з нами, простими людьми Каліфорнії, і повісти дивовижні історії.

І тоді я пригадав.

Того дня, коли я мав чимдуж бігти, щоб послухати виступ Мартіна Джонсона, він загинув в авіаційній катастрофі біля самого Лос-Анджелеса.

Але й оце тепер, в обнесеному парканом клаптику джунглів, у цьому райському притулку Елмо Крамлі, лопотіли крильми птахи Мартіна Джонсона.

Моє серце полетіло з ними.

Я поглянув на небо й запитав:

- А що ви робитимете, Крамлі?

- Нічого, - відповів він. - Стара жінка з канарками житиме вічно. Можете побитись об заклад.

- Не маю на що, - сказав я.

Коли згодом того ж таки дня біля берега почали з'являтися потопельники, це зіпсувало відпочинок людям по всьому пляжу. Вони обурювалися, спаковували свої кошики з провізією і розходились по домівках. Собак, що залюбки бігли до води поглянути на чужинців, винесених хвилями на берег, миттю гукали назад сердиті господині чи розгнівані господарі. Дітлахів збирали до гурту й відсилали геть, суворо наказуючи ніколи не підходити до тих чужих людей.

По суті, утоплення було забороненою темою. Про нього, як і про секс, ніколи не говорили. А отже, коли потопельник мав зухвалість прибитися до берега, він ставав *persona non grata*[20]. Дітлахи могли собі потайки, в уяві, справляти похорон, але жінки, що залишалися на пляжі й після того, як багатодітні сімейства перелякано забиралися геть, усі як одна розгортали парасольки й поверталися спиною до води, так наче хтось, шумно сапаючи в прибережних хвилях, вигукував непристойності. І ніщо не могло змінити такого ставлення. Все було дуже просто: ті пропащі плавці з'являлися без запрошення, дозволу чи попередження, отож їх, мов незваних родичів, належало негайно, швидким підтюпцем відперти на суходіл, до таємничих льодових сховищ.

Та тільки-но забирали одного утопленого, як по березі розлягалися голоси дітлашні, що копала колодязі в піску біля води:

- Ой мамо, поглянь!

- Ану мерщій звідти! Мерщій!

І чути було тупотіння малих ноженят, що чимдуж тікали від тих мін, винесених на берег.

Повертаючись від Крамлі, я почув про нових незваних гостей.

Мені страшенно не хотілось іти від сонця, що, здавалося, вічно сяяло над садибою Крамлі.

Наближаючись до моря, ти ніби переходив у іншу країну. Немов радіючи з поганих новин, на узбережжя насувався туман. Потопельники не мали стосунку ні до поліції, ні до нічних лихих пригод, ні до жаских знахідок у каналах, які цілу ніч усмоктували воду між свої щелепи. То були просто прибиті мертвою хвилею покидьки.

На березі вже панувала пустка. Та ще більша пустка запала в моїй душі, коли я звів очі на старий венеційський поміст.

Небажана особа (лат.).

- Поганого рису! - прошепотів хтось. Я сам.

Давнє китайське заклинання, яке вигукували край рисового посіву, щоб убезпечити майбутній врожай від руйнівного наслання заздрих богів.

Поганого рису...

Та хтось уже наступив на великого змія.

Хтось причавив його ногою.

На дальшому кінці помосту згнула без вороття естакада "Крутих гірок".

А те, що лишилося, лежало тепер у надвечірньому присмерку, мов безладно розкидані величезні бирюльки. Але в цю гру грав тепер тільки один екскаватор, що, пахкаючи мотором, нахилився, підхоплював з піску ті бирюльки й тішився ними.

"Коли скінчиться це вмирання?" - почув я Келові слова, сказані кілька годин тому.

Дивлячись на оголений, мов кістяк, кінець помосту попереду й на навальну хвилю туману, що сунула до берега, я раптом відчув, як спину мені всипало морозом. Хтось ішов за мною назирці. Я крутнувся.

Однаке те ніщо переслідувало не мене.

По той бік вулиці я побачив А. Л. Шренка. Він біг, глибоко застромивши руки в

кишені пальта, втягнувши голову в темний комір, і раз у раз озирався, мов пацюк, за яким женуться собаки.

О боже, подумав я, тепер я знаю, кого він мені нагадує.

Едгара По!

Оті всім відомі фотографії, сумовиті портрети Едгара Аллена По: високе й ясне матово-біле чоло, замислені, сповнені похмурого вогню очі, скорботно зімкнені уста під темними вусами, косо пов'язана шийна хустка над неохайним комірцем, що підпирає випнутий і судомно-рухливий кадик.

Едгар Аллен По.

По тікав. І Шренк тікає. Озираючись на безформну масу туману, що швидко настигає його.

Господи боже, подумав я, вона переслідує нас усіх.

На той час, як я дійшов до кіно "Венеція", жадібний туман уже огорнув усе довкола.

Старий кінотеатр "Венеція" належав містерові Шейпшейду і вирізнявся з-поміж інших тим, що був останнім з нічних річкових кораблів, котрі завжди трималися біля самої межі припливу, хоч би в якій країні світу плавали.

Чільна половина кінотеатру стояла на бетонній алеї, що веде з Венеції до Оушен-парку й Санта-Моніки. А задня половина виступала на поміст, так що край її нависав над водою.

Цього надвечір'я я зупинився перед кінотеатром, поглянув угору й аж охнув.

Над входом не було звичної афіші з назвами фільмів. Лиш одне-єдине слово величезними півметровими літерами:

ПРОЩАВАЙТЕ!

Наче удар ножем у живіт.

Я ступив уперед, до каси.

Там сидів містер Шейпшейд, приязно всміхаючись і махаючи мені рукою.

- Прощавайте? - скрушно запитав я.

- Авжеж! - засміявся Шейпшейд. - Тра-та-та, тудл-ду! Прощавайте! До того ж безплатно! Заходьте! Всі друзі Дугласа Фербенкса, Томаса Мегана, Мілтона Сілза і Чарлза Рея - мої друзі.

Почувши ті імена з мого дитинства, я розчулився. То були актори, яких я бачив на давніх мерехтливих екранах у два, в три, в чотири роки, сидячи на материних колінах у холодному кінотеатрику в північній частині Іллінойсу, ще до "поганого рису", до того, як ми подалися на захід у старезному розшарпаному "кісслі", навіть поперед оклахомських фермерів, і батько шукав роботу бодай на дванадцять доларів за тиждень.

- Я не можу, містере Шейпшейд.

- Гляньте ви на нього! Він не піде! - Шейпшейд здійняв руки до неба й викотив очі, достоту як Стромболі, розлючений вихватками Піноккіо й ладний перерізати його нитки. - А це чому ж?

- Коли я виходжу з кіно на осоння, мене поймає туга. Все бачиться в чорному світлі.

- Та де ж те осоння?! - вигукнув Шейпшейд. - А поки вийдете, й зовсім споночіє!

- До речі, я хотів запитати вас ось про що, - сказав я. - Чи ви часом не бачили три дні тому старого чоловіка, що завжди сидів у павільйоні біля трамвайної станції, Білла... Віллі... Вільяма Сміта? Чи не чекав він тут на когось того вечора?

- Аякже, я ще й напався був на нього. "Що це з вашою головою, Віллі? - питаю. - Чи то не ведмідь грізлі здер із неї чуприну?" Бо на голові в нього було справжнє посміховисько. То хто ж це пройшовся по ній газонокосаркою? Отой гаспид Кел?

- Еге ж. А ви не бачили: хтось зустрівся з Вільямом Смітом і повів його звідси?

- Мою увагу якраз відвернули. Зненацька підійшло по квитки аж шість чоловік, одразу шість! А коли я визирнув знову, містера Сміта, цебто Віллі, вже не було. А чого ви питаєте?

Плечі мої безсило поникли. Певне, й на обличчі відбилося розчарування. І Шейпшейд утішливо заторохтів, обдаючи мене крізь отвір у зашкленому віконці каси м'ятним духом таблеток "Сен-Сен".

- А знаєте, хто сьогодні на нашому побитому міллю сріблястому екрані зразка тисяча дев'ятсот двадцять другого року? Дуглас Фербенкс! "Чорний пірат". Ліліан Гіш! "Зламани паростки". Лон Чані! Хто міг із ним зрівнятися? "Привид в опері".

- О боже, містере Шейпшейд, це ж усе німі фільми!

- То й що? У двадцять восьмому році ви на це не зважали? Чим більше звуку, тим менше кіно! Безмовні статуї, але як грали! Тільки уста ворушились, а ви забували про все. Отож на цих останніх вечірніх сеансах у нас пануватиме мовчання, згодні? Жодного звуку, гаразд? Мовчання й рухи - десять метрів завширшки, міміка й жести - шість метрів заввишки. Німотні привиди. Безсловесні пірати. Химери й горбані, яких не чути за шумом вітру та дощу, і за них говорить орган. Ну як? Повно вільних місць. Заходьте.

Він ударив по мідному важелю компостера.

Машина клацнула й викинула мені новісінький оранжевий квиток.

- Гаразд. - Я взяв квитка й поглянув в обличчя цьому старому чоловікові, що сорок років не бачив сонячного світла, до нестями любив кіно і незмінно віддавав перевагу "Сріблястому екрану" перед Британською енциклопедією. В очах його світилася сліпа любов до тіней минулого на давніх кіноафішах.

- А що ж... - почав був я.

Та Шейпшейд уже здогадався і, потішений цим, урвав мене:

- Що буде зі мною завтра, коли вони знесуть мій кінотеатр? Дарма, не треба журитись! Я маю прихисток. І мої фільми теж, усі три сотні коробок, що лежать тим часом у будці нагорі. Та скоро за милю на південь звідси, на узбережжі, буде такий собі підвальчик, де я крутитиму свої фільми й посміюватимусь.

- У Констанс Реттіген? - вигукнув я. - Та я ж не раз бачив пізно вночі дивне мерехтливе світло у її підвальному вікні або ж нагорі, у вітальні. Виходить, то були ви?

- А хто ж іще? - засяяв Шейпшейд. - Ось уже багато років після останнього сеансу тут я трюхикаю пляжем з десятком кілограмів кіноплівки під кожною пахвою. Цілими

днями вона спить, цебто Констанс, а потім цілими ночами дивиться зі мною фільми й гризе хрустку кукурудзу – отака вона, Констанс Реттіген, – і ми сидимо, тримаючись за руки, наче двоє схиблених дітлахів, обкрадаємо фільмосховища й часом плачемо, та так, що за слізьми й не видно, як перемотувати плівку.

Я подивився на піщаний берег поза фасадом кінотеатру і несамохіть побачив, як містер Шейпшейд тюпає поночі понад морем, несучи з собою хрустку кукурудзу й Мері Пікфорд, льодяники й Тома Мікса, – туди, до палацу стародавньої цариці, щоб бути її сумирним закоханцем у мигтінні незліченних часток світла й тіні, з яких на чарівному екрані виникає така сама безліч сходів і заходів сонця.

А потім побачив, як перед самим світанком Шейпшейд дивиться на Констанс Реттіген, що біжить голісінька до моря, – так казали люди, – поринає в холодні солоні хвилі, тоді виринає з цілющими водоростями в рівних білих зубах і велично заплітає коси; а тим часом Шейпшейд у світлі перших променів сонця шкандибає додому, сп'янілий від спогадів, мугикаючи собі під ніс акорди чудодійного "Верлітцера", [21] що басовито бринять у його естві, серці, душі й на щасливих устах.

– Слухайте. – Він увесь подався вперед, неначе Ернест Тізігер у темних переходах "Лиховісного старого дому" чи грізний Доктор Преторіус у "Нареченій Франкенштейна". – А ви коли-небудь дивилися фільм з того боку екрана? Ні? То підніміться сьогодні ввечері на сцену і зайдіть за екран. Яке враження! Мовби опиняєшся у фантастичному кабінеті доктора Калігарі. Повік мені дякуватимете.

Я потиснув йому руку й аж прикипів до неї очима.

– Боже мій! – вигукнув зачудовано. – Та вона ж точнісінько як ота лапа, що простяглась із темряви з-за книжкових полиць у "Коті й канарці" і потягла геть адвоката, перш ніж він устиг прочитати духівницю!

Шейпшейд поглянув на свою руку, що лежала в моїй, і знов аж засяяв.

– Ну ви ж таки й меткий хлопчина!

– Прагну цього, містере Шейпшейд, – сказав я. – Чимдуж прагну.

В темній залі я майже наосліп добувся проходом до просценіуму, а там намацав мідний поручень і, мало не заgrimівши зі східців, піднявся на завжди оповиту нічним мороком сцену, тоді бочком прослизнув за екран і звів очі на величезні привиди на полотні.

Атож, то були справжні привиди – височенні, бліді, з чорними западинами очей, примарні тіні минулого, що вигиналися перед моїм навскісним зором, мов підталі карамельні палички, жестикулювали й безгучно ворушили губами серед тиші, ніби дожидаючи, поки заграє орган, який ще мовчав.

Швидко змінюючи один одного, на екрані мелькали уривки з різних стрічок: ось Дуглас Фербенкс із викривленим обличчям, ось Ліліан Гіш, чия постать спливала, наче розтоплений віск, униз по полотну, а ось Товстун Арбекл, дуже схудлий, як дивитися під таким гострим кутом, з дивно видовженою головою, що билась об горішній край екрана й зникала в темряві, – і я стояв, відчуваючи, як набігають десь під дошками підлоги й помосту припливні води, як уся будівля кінотеатру, мов приречений корабель

на мертвій хвилі, хитається, порипує і тремтить, як крізь шпари підлоги просочується солоний дух моря, а на екрані тим часом мигтіли все нові й нові картини, білі, як вершки, чорні, як чорнило, і, здавалося, зала то здіймалась, наче ковальський міх, то із зітханням осідала, й разом з нею осідав і я.

І в цю мить grimнув орган.

Таке саме було кілька годин тому, коли невидимий величезний пароплав увігнався в поміст.

Увесь кінотеатр похилився, подався угору, а тоді шугнув униз, наче візок на "Крутих гірках".

Орган grimів і ревів, вивергаючи Бахову прелюдію до-дієз-мінор, так що обсипався порошок зі старовинних люстр, журливо, мов погребальні шати, тріпотіли завіси на дверях, а сам я, стоячи за екраном, рвучко сягнув рукою, аби за щось ухопитися, хоча й страшенно потерпав, як би те щось не вхопилося за мене.

А на екрані наді мною бліді примари чогось домагалися, палко промовляли щось німотними устами, і привид сягнуто простував униз сходами Паризької опери в своїй білій масці у вигляді черепа та капелюсі з пір'ям – чи не так само, як хвилину тому й містер Шейпшейд простував темним проходом, щоб із брязкотом відслонити завіску на мідних кільцях, яка закривала орган, сісти перед ним, наче сама Доля й Провидіння, розчепірити пальці на клавішах і, заплющивши очі й розтуливши рота, дати волю Бахові.

Боячись озирнутися назад, я дивився повз велетенські примари на невидиму публіку, що, прикипівши до місць, здригаючись від звуків музики, заворожена жаскими образами, здіймалась і опускалась на хвилях вечірнього припливу, що набігали на берег під підлогою кінотеатру.

Чи був серед тих блідих облич, що заворожено дивилися на мерехтливі картини минулого, і він? Той розкаяний лиходій з трамвая, любитель нічних ходінь понад каналом, непроханий досвітній гість, що приносить із собою дощ, – чи не оце його обличчя, чи, може, онде там? Безбарвні місячні кола тремтіли й розпливались у темряві, купка в перших рядах, решта посередині зали, разом чоловік п'ятдесят чи шістдесят, і кожному з них загрожувала страшна небезпека так само прогулятися у тумані, зіткнутися з якимсь кошмаром і безгучно піти на дно під цмокання припливної хвилі, що повертається по нову поживу.

І я міркував собі: котрий же з цих нічних подорожніх він, і що я маю гукнути, аби змусити його побігти до виходу й самому кинутись за ним навздогін?

З екрана скалився величезний череп, закохані тікали на дах опери, привид переслідував їх, розкинувши поли свого червоного плаща, підслуховував їхні боязкі любовні освідчення й злісно посміхався, орган тривожно волав, зала здригалась і хиталась від важких хвиль, що немовби наперед справляли морський похорон на той випадок, якщо підлога розверзнеться і всі ми grimнемо вниз.

Мій погляд ковзав від одного тьмяного обличчя до іншого, дедалі вище, вище, до віконечка кінобудки, звідки виднілася частина лоба та палюче око душевнохворої

людини, яке пильно дивилося вниз, на заворожливі фатальні образи, що їх малювали на екрані гейзери світла й тіні.

Воронове око Едгара По.

А власне, Шренка!

Знавця карт таро, психолога, френолога, нумеролога і...

Кіномеханіка.

Хтось же мав крутити фільм, поки Шейпшейд, не тямлячи себе від захвату, терзав клавіші органа. Здебільшого старий сам ганяв із каси до кінобудки, а звідти до органа, вистрибуючи, мов прудкий хлопчисько, замаскований під невгамовного літнього чоловіка.

Але сьогодні?..

Хто ж би ще мав подавати цю пізню вечерю з усіляких потвор, ходячих кістяків і волохатих лап, що зривають сріблясті перла з шиї сонної жінки?

Тільки Шренк.

Орган трохи примовк. Привид щез. На екрані замигтів новий уривок – із "Джекіла і Хайда", виробництва 1920 року.

Я зіскочив зі сцени й побіг проходом, серед усіх тих духів зла і вбивць.

Око Едгара По у віконечку кінобудки зникло.

Коли я добіг до будки, там нікого не було. Стрічка сама собою розмотувалась у схожому на величезного світляка апараті. Джекіл, що саме мав обернутись на Хайда, клубочком покотився вниз по скісному пучку білого проміння і вліпився в екран.

Музика змовкла.

Спустившись униз, я побачив, що Шейпшейд, знесилений, але щасливий, знов сидить у касі й продає квитки в туман.

Я обіруч схопив і міцно потиснув його долоню.

– У вас не буде поганого рису, еге?

– Що? – гукнув Шейпшейд зрадувано, але не розуміючи, про що йдеться.

– Ви житимете вічно, – сказав я.

– Хіба ви знаєте те, чого не знає сам бог? – спитав Шейпшейд. – Приходьте на нічні сеанси. О першій – Конрад Фейдт у "Калігарі". О другій – Чані в "Смійся, паяце". О третій – "Горила", о четвертій – "Кажан". Хто може бажати більшого?

– Не я, містере Шейпшейд.

Я рушив у туман.

– Вас не поїняла туга? – гукнув він мені вслід.

– Здається, ні.

– Ну, коли так здається, то ні!

Навколо була вже справжня ніч.

Кафе Модесті зачинилося раніше, ніж звичайно, до завтра чи назавжди – я не знав; отож розпитатися там про Вільяма Сміта, про його святкову стрижку чи вечерю було годі.

Поміст потопає у темряві. Світилося лиш в одному вікні – у картковому будиночку

А. А. Шренка.

Я позирнув туди.

І, наче злякавшись, той приречений вогник миттю згас.

- Поганий рис? - перепитав Крамлі по телефону. Але тепер, коли він почув, що це я, голос його зазвучав привітніше. - Що за дурниця?

- Крамлі, - сказав я і проковтнув клубок у горлі, - я маю ще одне ім'я до нашого списку.

- До якого списку?

- Того, де жінка з канарками...

- То не наш список, а ваш...

- Шренк, - сказав я.

- Що?

- А. А. Шренк, психолог-практик з венеційського помосту...

- ...а також ворожбит на картах таро, чорнокнижник, нумеролог-аматор, п'ятий вершник Апокаліпсиса?

- Ви його знаєте?

- Синку, я знаю геть усіх на помості, під помостом і навколо помосту, кожного бешкетника й громила, кожного пропащого п'яницю, що ночує на пляжі й прокидається від свого мертвого сну, тільки як зачує на світанні дух сімдесятидев'ятицентового шмурдяку. Кажете, А. А. Шренк, отой жалюгідний шибздик? І слухати не хочу!

- Не кладіть трубку! Я побачив знак на його обличчі. Він сам цього напитує. Тепер на черзі він. Торік я надрукував у "Десятицентовому детективі" оповідання про два зустрічні поїзди, що зупинилися на станції один проти одного. І ось один пасажир дивиться на пасажира у вікні напроти, в другому поїзді, вони обмінюються поглядами, і перший пасажир розуміє, що йому не слід було дивитись туди, бо той чоловік у другому поїзді - вбивця. А вбивця все дивиться на нього й посміхається. Ото й тільки. Посміхається. І перший розуміє, що він приречений. Він відводить погляд, сподіваючись, що це його врятує. Одначе той другий, убивця, й далі дивиться на нього. А коли мій герой знову кидає погляд туди, у вікні вагона напроти вже нікого нема. І він здогадується, що вбивця подався до виходу. А за хвилину той з'являється уже в цьому поїзді, в цьому ж таки вагоні, йде проходом і сідає просто позаду мого героя. Жах? Жах.

- Чудова ідея, але в житті так не буває, - сказав Крамлі.

- Буває, і то частіше, ніж ви думаєте. Один мій знайомий подорожував торік "ролс-ройсом" по країні. Він їхав через Оклахому, Канзас, Міссурі й Іллінойс, і по дорозі його машину шість разів мало не випхнули за огорожу шосе люди, яких дратував такий дорогий лімузин. Коли б вони досягли свого, то було б не що інше, як убивство.

- Це інша річ. Дорогий лімузин є дорогий лімузин. Їм було байдуже, хто в ньому сидить. Убити - і край. А те, про що ви кажете...

- В цьому світі є сівачі смерті й шукачі смерті. Той старий з трамвайної станції був шукачем смерті, так само як і жінка з канарками. У них це в очах написано: мовляв,

зробіть мені ласку, вбийте мене, позбавте життя назавжди... І Шренк, – докінчив я. – Головою закладаюся.

– Не треба, – мовив Крамлі, нараз стишивши голос. – Ви славний хлопчина, але ж ви ще зовсім зелений.

– Шренк, – повторив я. – Тепер, коли гине поміст, він також неминуче має загинути. Якщо його ніхто не вб'є, він прив'яже собі на шию "Занепад Заходу" та "Анатомію смутку" й шубовсне у воду з руїн дальшого кінця помосту. Шренк...

Неначе погоджуючись зі мною, десь в африканському заповіднику Крамлі кровожерно рикнув лев.

– Саме коли ми з вами почали так добре ладнати, – мовив Крамлі.

І поклав трубку.

Уперше за довгі тижні, місяці, роки по всій Венеції піднімалися штори на вікнах.

Так ніби наше містечко біля океану на час прокидалось перед тим, як заснути навіки.

У невеликому, поквецяному лускатою білою фарбою бунгало навпроти мого помешкання того дня також підняли штори, і...

Коли я пізно ввечері повернувся додому й поглянув туди, то аж остовпів.

На мене пильно дивились очі.

Не просто двоє очей, а з десяток, навіть не з десяток, а із сотню чи, може, й більше.

Очі були скляні й лежали у вікні блискучими рядками, а деякі окремо на невеличких підставках.

Очі були голубі, темно-карі, ясно-карі, зелені, жовті.

Я перейшов нашу вузьеньку вулицю й став перед вікном, розглядаючи ту казкову виставку інвентаря для гри у кульки.

– Ціни б їм не було на шкільному подвір'ї! – промовив я сам до себе.

Очі не сказали нічого. Вони мовчки спочивали на своїх підставочках чи виблискували, розкладені на білій оксамитовій постілці, втупивши незворушний погляд крізь і поза мене, в якесь холодне майбутнє за моєю спиною.

Хто зробив ті скляні очі й виставив у вікні, чекаючи нагоди продати їх і вправити комусь в очниці, я не знав. Та байдуже хто, але то був ще один з невидимих венеційських підприємців і торговців. Мені траплялося мимохідь бачити в печерних глибинах цього будинку гострий пучок сліпучого блакитно-білого полум'я і чийсь руки, що ворожили над важкими краплями розтопленого скла. Але обличчя старого (в нашій каліфорнійській Венеції всі люди старі) ховалося під грубою металевою маскою із скляним віконцем, з якими працюють електрозварники. І здаля видно було тільки, як фокусується ще один пильний погляд, як народжується нове око, що наступного дня ляже на постілку у вікні, мов яскрава кругла карамелька.

Чи купував колись хто ці своєрідні ювелірні вироби, я також не знав. І ніколи не бачив, щоб хтось навіпамацьки заходив туди чи впевнено виходив із дверей з прояснілим поглядом. Та й штора на тому вікні протягом минулого року піднімалась усього раз чи два на місяць.

Роздивляючись на ту вітрину, я думав собі: "Дивовижні очі, чи бачите ви зниклих канарок? Куди вони згинули?"

А потім: "Пильнуйте за моїм помешканням, гаразд? Не спіть уночі. Погода може змінитися. Може піти дощ. До мого порога можуть прибитися якісь тіні. Добре пильнуйте, прошу вас, і все запам'ятовуйте".

Та блискучі скляні кульки, товариші давніх ігор на шкільному подвір'ї, і не кліпнули у відповідь.

Аж раптом із темряви за вікном вихопилася рука і магічним порухом спустила перед очима завісу.

Мабуть, той скловар не хотів, щоб я дивився на створені ним очі.

Чи, може, злякався, що я вийму одне власне око і зайду до нього вставити нове.

Покупець! Я ж міг зіпсувати його бездоганну репутацію. Десять років мороки зі склом – і жодного проданого виробу.

І мені чомусь подумалося про інше: чи не продає він і купальні костюми зразка 1910 року?

Повернувшись до своєї кімнати, я визирнув у вікно.

Штора навпроти знов була піднята: перед вітриною вже не стояла інквізиція в моїй особі.

Очі блищали й чекали, що буде.

Що вони побачать цієї ночі?

"З нічого весь тремтиш..."

Я миттю прокинувся.

– Що? – мовив до темної стелі.

Це ж, здається, слова леді Макбет?

З нічого весь тремтиш.

Боятися нічого без причини.

І мусити zostаватись із тим нічим аж до світання.

Я прислухався.

Чи то туман торгає мої двері? Чи то імла заповзає в замкову шпарину? Чи, може, отой незвичайний, спрямований в одне місце дощ лопотить по маті за порогом, лишаючи по собі жмутки водоростей?

Піти й поглянути я боявся.

Я розплющив очі. Подививсь у бік коридорчика, що вів до крихітної кухоньки й ще меншої ванної.

Учора ввечері я почепив на ріжок дверей старий і подертий білий купальний халат.

Але тепер то був уже не халат. Без окулярів, які лежали на підлозі біля канапи, мої очі бачили тільки те, що могли, а практично нічого, і халат... обернувся на щось інше.

То було Страховище.

Коли п'ятирічним хлопчаком я жив з батьками на сході, в Іллінойсі, мені доводилось уночі йти до вбиральні нагорі темними сходами, і, якщо над ними не світила маленька тьмяна лампочка, там, на вершечку сходів, завжди чатувало

Страховище. Іноді мати забувала ввімкнути ту лампочку, і я плентав сходами, з усіх сил стримуючись, щоб не поглянути нагору. Але щоразу тремтів зі страху і зрештою таки поглядав. І Страховище було там, озиваючись гуком чорних поїздів, що мчали десь нічною околицею, і спомином про жалобні процесії, які проводжали в останню путь милих двоюрідних братиків чи дядьків. Що далі я ріс, то довші ставали ті процесії. Мені виповнилося сім, а тоді вісім і дев'ять, і за цей час померли ще кілька моїх тіток, помер і дідусь, і я бачив їх мертвих серед квітів у вітальнях чи в трунах, що їх потім спускали в землю в сусідстві з десятками інших незабутніх родичів, і в ті ночі поїзди не знати чому гучали дужче, і то була смерть, то було Страховище, безформне й невиразне, сама ніч та зорі, і ось воно чекає на мене, підстерігає мене, а я стою внизу біля сходів і...

Раптом скрикую.

Бо тепер Страховище висить отам, на дверях, де потопають у темряві коридор, кухонька й ванна.

Хвалити бога, подумав я, що великі червоні трамваї не ганяють о такій пізній порі своєю колією, всього за квартал звідси, й не звучать їхні лиховісні сигнали.

"Страховище, згинь", – подумки звелів я.

Страховище не згинуло.

– Страховище, – промовив я до невиразного видава на дверях, – я ж знаю, що то не ти. Ти – ніщо. Ти мій старий пляжний халат.

Біда була в тому, що я його як слід не бачив.

Якби мені дотягтися до окулярів, подумав я, надіти їх і підхопитись на ноги...

Якби рука моя не тремтіла так, що я не міг навіть сягнути нею вниз, аби намацати окуляри.

Я лежав, і мені було вісім років, потім сім, п'ять, чотири, і я все меншав, меншав і меншав, а Страховище на дверях тим часом дедалі більшало, витягалось і ставало все жаскіше.

Я боявся й оком змигнути. Боявся, що навіть від цього найменшого поруху Страховище нечутно посуне від дверей і...

Нечутно торкнеться моїх ніг.

– А-а-а! – закричав хтось.

Бо в будці по той бік вулиці задзвонив телефон.

Я міцно заплющив очі.

"Замовкни! – подумки благав я. – Ти розбудиш Страховище".

Телефон дзвонив. О четвертій ранку. О четвертій! Боже ти мій. Хто б це...

Пег? Загубилася в мексиканських підземних печерах? Пропала?

Телефон дзвонив.

Крамлі? З актом розтину, який мені несла слухати?

Телефон дзвонив.

Чи голос, в якому вчувається холодний дощ, темрява ночі й різкий спиртний дух, – голос, що шаленіє серед грози й крає душу плачем по жахливих лиходійствах, наче пронизливий виск великого червоного трамвая на повороті?

Телефон замовк.

Не розплющуючи очей, зіпивши зуби, накрившись із головою й уткнувши обличчя у вологу від поту подушку, я ніби чув якийсь чимраз ближчий шерех. Я заціпенів.

Затамував віддих. Погамував серце.

Бо саме зараз, цю ж таки мить...

Хіба ж я не відчув, як щось підступило впритул і... наважило...

На край моєї канапи!

Наступною жертвою став не А. Л. Шренк.

І жінка з канарками не пурхнула раптом по своїй кімнаті й не пустилася духу.

Пропала інша людина.

І незадовго перед світанком скляні очі у вікні проти мого стражденного помешкання бачили появу речового доказу.

На вулиці загальмував і спинився ваговозик-пікап.

Геть змучений безсонням, я почув його й стенувся.

Хтось постукав у двері моєї домовини.

Я сьак-так знявся з канапи, хилитаючись, мов повітряна куля, добувсь до дверей, прочинив їх і вперся злиплими очима в обличчя якогось здоровенного бугая в людській подобі. Той назвав моє прізвище, я визнав його за своє, і бугай звелів мені "розписатись отут". Я підписав якийсь папірець, схожий на лікарняну посвідку про смерть пацієнта, й став дивитись, як розвізник потупав назад до свого пікапа, на превелику силу вивантажив із кузова якусь запаковану й начебто знайому мені річ і покотив її тротуаром до моїх дверей.

- О боже, - мовив я. - Що це? Хто...

Та коли те одоробло на коліщатах, зачепившись за одвірок, басовито забриніло, я аж заточився, бо вже знав відповідь.

- Куди його? - запитав бугай, озираючи мої пишні апартаменти. - Може, осюди?

Він підкотив запаковану річ до бічної стіни, повів зневажливим поглядом по моїй убогій канапі, голій підлозі, друкарській машинці на столі й почвалав до свого ваговозика, залишивши двері навстіж.

По той бік вулиці я бачив сотню голубих, темно-карих і ясно-карих скляних очей і відчував на собі їх погляд навіть тоді, коли здер із привезеної речі упаковку й мені в око впала...

Жовтозуба усмішка.

- Боже мій! - вигукнув я. - Та це ж те саме піаніно, на якому мені грали...

"Регтайм кленового листка".

Грюк! Зачинилися дверцята машини. Ваговозик захурчав і поїхав геть.

Я повалився на свою напіврозвалену канапу, анітрохи не вірячи тій широчезній байдужій усмішці.

"Крамлі", - мовив я подумки. І відчув, як жахливо я підстрижений: на потилиці надто високо, з боків надто коротко. Пальці в мене заніміли.

"Що, синку?" - озався Крамлі.

"Я змінив свою думку, – сказав я. – Крамлі, наступною жертвою має стати не Шренк і не жінка з канарками".

"Отакої! – мовив Крамлі. – А хто ж?"

"Кел, перукар".

Мовчанка. Зітхання. А потім...

Клац... Ту-у-у-у...

Ось чому, втупивши очі в ту реліквію часів Скотта Джопліна, я не помчав дзвонити своєму другові детективу.

Всі скляні очі споглядали мою стрижку й пильно стежили, як я зачиняю двері.

О боже, подумав я, а я ж не вмію грати навіть "собачий вальс".

Перукарня була відчинена й порожня.

Я спинився на порозі, дивлячись на цю пустку. Здавалося, хтось просунув у двері щітку гігантського пилососа і висмоктав з приміщення все, що там було.

Ну, піаніно опинилося в мене, міркував я. А от куди поділися чи кому могли здатися перукарське крісло, креми, лосьйони, одеколони, що забарвлювали дзеркальну стіну в різні кольори й відтінки? І хто прибрав усе волосся?

Посеред перукарні стояв чоловік років п'ятдесяти, – як я невиразно пригадав, власник будинку, – й підмітав щіткою уявне волосся, а власне, не знати навіщо водив нею по голих плитках підлоги. Тоді звів очі й побачив мене.

– Кел пропав, – мовив він.

– Та я бачу, – озвався я.

– Утік, негідник, заборгувавши мені за чотири місяці за приміщення.

– Такі погані були справи, еге?

– Не справи, а стрижки. Навіть за два долари підстригав так паскудно, що хоч на виставку, ніхто в цілому штаті з ним не зрівнявся б.

Я відчув свою маківку й потилицю і кивнув головою.

– Заборгував мені, негідник, за п'ять місяців. Бакалійник із сусідньої крамнички сказав, що Кел з'явився тут о сьомій ранку. А о восьмій приїхали із скупки й забрали перукарське крісло. Решту підчистила Армія спасіння.[22] От не знаю тільки, де поділося піаніно. Якби знайти, я б продав його і повернув частину своїх грошей. – Власник будинку поглянув на мене.

Я промовчав. Піаніно, звісно, це піаніно. З якихось тільки йому відомих причин Кел відіслав його мені.

– Куди, по-вашому, він міг податися? – запитав я.

– Я чув, він має родичів у Оклахомі, Канзасі й Міссурі. А хтось тут сьогодні казав, нібито два дні тому Кел нахвалявся, що сяде в машину й пожене аж на той край Америки, а там, не спиняючись, просто з берега, в Атлантичний океан.

– Кел такого не робить.

– Певно, що ні. Він радше заб'ється кудись у глушину, і туди йому й дорога. О боже, ну й паскудно ж він стриг!

Я рушив уперед по чисто підметених білих плитках, сам не знаючи, що я там

сподіваюся знайти.

- А ви хто такий? - запитав господар, зводячи свою щітку, наче рушницю.
 - Письменник, - відказав я. - Ви ж мене знаєте. Мене прозивають схибнутим.
 - Чорт, а я вас і не впізнав! Це Кел вас так обчикрижив?
- Він дивився на мою стрижку. Я відчув, як до голови мені припливає кров.
- Тільки вчора.
 - За таке варто б його застрелити.

Я помандрував далі і зайшов за блаженську дерев'яну перегородку, що закривала задню частину перукарні, де були бачки на сміття й туалет. Заглянув в один бачок і побачив те, що шукав.

Фотографію Кела зі Скоттом Джоппіном, прикриту місячним урожаєм волосся, не таким уже й великим.

Я нахилився і взяв у руки фотографію.

А за наступні п'ять-шість секунд усе моє тіло мов крига скувала.

Бо Скотт Джоппін зник.

Кел був на місці, навіки п'ятнадцятирічний, усміхнений, з тонкими пальцями на клавішах фортепіано.

Але чоловік, що з усмішкою стояв над ним...

Був не Джоппін.

То був інший чоловік, чорний, але молодший і розпутніший на вигляд.

Я придивився пильніше.

На тому місці, де колись була Скоттова голова, виднілися рештки засохлого клею.

Боже милосердний, зглянься на Кела, подумав я. Нікому з нас і на думку не спадало придивитися до фотографії зблизька. Та й висіла вона завжди під склом і досить високо, так що добре розглянути її чи зняти зі стіни було не просто.

Колись давно Кел натрапив на фотографію Скотта Джоппіна, вирізав з неї голову й приклеїв на зображення того іншого чоловіка, неначе там вона й була. А потім, мабуть, і підпис підробив. І ми стільки років дивилися на це фото, зітхали, клацали язиками й казали: "Ну, Келе, знаменито! Оце вам пощастило, га? Ви тільки гляньте!"

І сам Кел стільки років поглядав на фотографію, знаючи, що то облуда й що він облудник, і стриг людей так, наче волосся їм поскубала сукальна машина, а потім по ньому пройшлася знавісніла жатка.

Я поклав фотографію лицем донизу й нахилився над сміттевим бачком, сподіваючись знайти відклеєну голову Скотта Джоппіна.

Хоча й знав, що не знайду її.

Хтось її забрав.

І він же таки, той, що відклеїв її від фотографії, зателефонував Келові й сказав йому кілька слів. Мовляв, усе про тебе відомо! Тепер не сховаєшся! Тебе викрито! Я пригадав, як дзвонив телефон у перукарні. І як Кел не хотів, боявся зняти трубку й відповісти.

А тоді візит до перукарні - і що ж? Два чи три дні тому Кел мимохідь поглянув на

фотографію, і його наче хто під дих ударив. Зникла голова Джоппіна – зник і Кел.

Устиг тільки прилаштувати своє нехитре майно: перукарське крісло – в скупку, креми та лосьйони – Армії спасіння, піаніно – мені.

Я облишив свої пошуки. Згорнув фотографію Кела без Джоппіна і вийшов до салону, де господар і далі водив щіткою по підметених плитках.

– А Кел... – мовив я.

Господар перестав мести.

– Він не... – затинався я. – Цебто його не... Я хотів сказати: "Кел ще живий?"

– Паскудник він, – відрубав господар. – Живісінький і вже десь миль за чотириста звідси на схід із своїм боргом за сім місяців.

Хвалити бога, подумав я. Сповідати про нього Крамлі мені не обов'язково. Втікач не вбивця і не вбитий.

А чи так?

Подався на схід? То чи не мертвий він уже за кермом машини?

Я вийшов за двері.

– Гей, хлопче, – гукнув мене господар. – Вам наче недобре – прийшли, пішли.

Не гірше, ніж декому іншому, подумав я.

Куди ж мені тепер податися? Мою спальню-вітальню заповонила ота жовтозуба усмішка, а я вмю грати тільки на "Ундервуді".

О пів на третю дня задзвонив телефон біля бензоколонки. Геть зморений безсонною ніччю, я лежав у ліжку.

Лежав і слухав.

Телефон не вмовкав.

Дзвонив уже дві хвилини, три...

Що довше він дзвонив, то дужче мене морозило. А коли я нарешті підхопився з ліжка, сяк-так натягнув шорти й метнувся через вулицю, мене вже так трусило, наче надворі була хуртовина.

Знявши трубку, я відчув, що на тому кінці дроту Крамлі, й ще раніше, ніж він озвався, знав, яка в нього новина.

– Сталося, так? – запитав я.

– Як ви здогадались? – Голос Крамлі звучав так, наче він теж цілу ніч не спав.

– Чого ви туди поїхали?

– Годину тому я голився, і раптом мене ніби щось штовхнуло. Отак, як ви казали. Я ще тут, чекаю слідчого. Прийдете закинути: "А я що казав"?

– Прийду, але не закину.

Я повісив трубку.

В моєму помешканні на дверях у коридорі й досі висіло оте Ніщо. Я зірвав його з дверей, пожбурих на підлогу й наступив на нього. Та й по заслугі – адже воно серед ночі знялося, пішло навідати жінку з канарками й повернулось перед самим світанням, так нічого мені й не сказавши.

О боже, подумав я, стоячи геть заляклий на купальному халаті, тепер усі клітки

спорожніли!

Крамлі стояв на березі Нілу, над пересохлим річищем. Я стояв навпроти, на другому березі. Внизу чекала поліційна машина та карета з моргу.

- Вам буде прикро це бачити, - сказав Крамлі.

Він не підіймав простирала, очікуючи, поки я кивну головою.

Я спитав:

- Це ви дзвонили мені серед ночі?

Крамлі похитав головою.

- Скільки вже часу вона мертва?

- На нашу думку, годин вісім.

Я подумки прикинув час. О четвертій ранку. Саме тоді, коли дзвонив телефон у будці по той бік вулиці. Коли подзвонило Ніщо сказати мені дещо. І якби я побіг і зняв трубку, у вухо мені дмухнув би холодний вітер і сповістив... про це.

Я кивнув головою. Крамлі підняв простирало.

Жінка з канарками була там і наче її там не було. Частина її відлетіла в морок. А на те, що лишилося, страшно було дивитись.

Очі її застигли, втуплені в якесь моторошне Ніщо, в оту примару на дверях у мене в коридорі, в невидимий тягар на краю моєї канапи. Рот, що колись тихо розтулявся й шепотів: "заходьте", "сідайте", "прошу", був широко роззявлений з жаху та протесту. Він жадав, аби щось забралось геть, зникло, згинulo!

Тримаючи пальцями край простирала, Крамлі подивився на мене.

- Мабуть, мені слід вибачитись перед вами.

- За що?

Розмовляти було важко, бо вона лежала між нами, втупивши очі в якесь жахіття на стелі.

- За те, що ваш здогад виявився слухним. За те, що я сумнівався.

- Здогадатись було не важко. Я мав брата - він помер. Мав діда й тіток - померли. І мати, й батько. Всі смерті однакові, хіба не так?

- Еге ж. - Крамлі пустив простирало, і долину Нілу вкрило снігом. - Але це звичайна смерть, синку. Не вбивство. Такий вираз обличчя буває в багатьох, хто відчуває перед смертю від удару, як серце ось-ось вирветься із грудей.

Я хотів був засипати його запереченнями. Але прикусив язика. Бо краєм ока помітив щось таке, що змусило мене повернутись і ступити до порожніх пташиних кліток. Ще мить - і я побачив те, на що скерував погляд.

- Господи! - прошепотів я. - Хірохіто. Аддіс-Абеба. Вони зникли. - Тоді обернувся і, пильно дивлячись на Крамлі, показав рукою. - Хтось забрав із кліток газети з давніми заголовками. Хто б то не був, він не тільки налякав її до смерті, а й узяв ті газети. О боже, він ще й колекціонує сувеніри. Б'юсь об заклад, у нього в кишені знайдеться жменя конфетті з трамвайних квитків і відклеєна голова Скотта Джопліна.

- Що-що Скотта Джопліна?..

Крамлі й не хотів, проте все-таки підійшов і заглянув до кліток.

- Знайдіть ті газети – і ви знайдете його, – сказав я.

- Це нам за іграшку, – зітхнув Крамлі.

Потім я рушив за ним униз, повз обернуті до стіни дзеркала, що не бачили, ні як хтось піднімався вночі сходами, ні як ішов назад. Унизу біля сходів було заповишене вікно з об'явкою. Сам не тямлячи навіщо, я простяг руку і вииняв того папірця з-під висхлої липкої стрічки. Крамлі спостерігав.

- Можна його взяти? – спитав я.

- Вам буде тяжко дивитись на нього, – відказав Крамлі. – А втім, біс із вами. Беріть.

Я згорнув об'явку й засунув у кишеню.

В клітках нагорі не чути було пташиного співу.

До будинку, щось насвистуючи, ввійшов слідчий, налитий післяобіднім пивом.

Тим часом надворі пішов дощ. Лило над усією Венецією, а ми їхали в машині Крамлі геть від будинку жінки з канарками, геть від мого помешкання, від телефонів, що дзвонили невчасно, геть від похмурого моря, безлюдного пляжу й прибитих до берега потопельників. Вітрова шибма машини скидалася на величезне око, що плакало й саме себе витирало, потім знову плакало, бо щіточки на ньому ковзали й спинялись, а тоді, повискуючи, ковзали знов. Я сидів і дивився перед себе.

У своєму бунгалo серед джунглів Крамлі поглянув на моє обличчя, зрозумів, що мені краще зарадить не пиво, а бренді, налив чарку й дав випити, потім кивнув головою на телефон в спальні.

- Маєте гроші, щоб подзвонити в Мехіко?

Я похитав головою.

- Вважайте, що маєте, – сказав Крамлі. – Дзвоніть. Поговоріть зі своєю дівчиною. Зачиніться й говоріть.

Задихаючись із радості, я схопив його руку й мало не поламав у ній всі кісточки. А тоді став дзвонити в Мехіко.

- Пег!

- Хто це?

- Та я, я!

- О боже, твій голос звучить так дивно, так далеко!

- А я справді далеко.

- Ти живий, хвалити бога.

- Ну звісно.

- А в мене минулої ночі було якесь жахливе відчуття. Заснути не могла.

- Коли, Пег, о котрій годині?

- О четвертій. А що?

- Господи!

- Що?

- Нічого. Я теж не міг заснути. Як там Мехіко?

- Повне смерті.

- Боже, я думав, вона вся тут.

- Що ти кажеш?

- Та ні, нічого. Боже мій, як приємно чути твій голос!

- Скажи мені щось.

Я сказав те щось.

- Скажи ще раз!

- Чому ти так кричиш, Пег?

- Не знаю. Ні, знаю. Коли вже ми одружимося, хай тобі чорт?

- Пег... - злякано мовив я.

- Ну, то коли?

- З тридцятьма доларами на тиждень, із сорока, як пощастить, а то й тижні, навіть місяці без нічого?

- Я складу присягу на бідність.

- Отож-бо.

- Правду кажу. Через десять днів приїду й складу обидві присяги.

- Десять днів - це десять років.

- Чому ми, жінки, завжди мусимо просити руки в чоловіків?

- Бо ми страхопуди й боїмося більше, ніж ви.

- Я візьму тебе під свій захист.

- Цікава в нас розмова. - Я подумав про минулу ніч, про те, що висіло в мене на дверях, а потім наважило на край ліжка. - Ти б там усе-таки поквапилась.

- Ти ще пам'ятаєш моє обличчя? - раптом запитала вона.

- Що?

- Ти ж пам'ятаєш його, правда?.. Бо я... боже мій... оце тільки годину тому я спіймала себе на страшній, жахливій речі. Я не могла пригадати твого обличчя, навіть кольору очей, і тоді зрозуміла, яка я дурепа, що не взяла з собою твоєї фотографії і все стерлося з пам'яті. Мене лякає сама думка, що я могла б тебе забути. Ти ж ніколи не забудеш мене, правда?

Я не сказав їй, що тільки вчора також не міг пригадати, якого кольору в неї очі, й з годину мучився цим, і то було наче сама смерть, але я марно сушив собі голову, хто ж умер перший - Пег чи я.

- Мій голос допомагає тобі?

- Так.

- Я там з тобою? Ти бачиш мої очі?

- Так.

- Бога ради, одразу ж, як повісиш трубку, надішли мені свою фотографію. Я не хочу більше боятися...

- У мене є тільки поганенький знімок із двадцятип'ятицентового фотоавтомата, і я...

- Надішли його!.. Не треба було мені сюди їхати й залишати тебе там напризволяще.

- Ти так кажеш, наче я твоя дитина.

- А хто ж ти?

- Не знаю. Пег, а любов може захистити людину?

- Повинна. Якщо вона не захистить тебе, я ніколи не прощу цього богові. Ну, поговорімо ще. Поки ми розмовляємо, любов тут, і з тобою все гаразд.

- Тепер зі мною все гаразд. Ти мене вилікувала. А то я був занедужав сьогодні, Пег. Та так, трохи... Мабуть, з'їв щось. Але тепер усе добре.

- Коли повернуся, переїду до тебе, хоч би що ти казав. А як одружимося, то буде й зовсім добре. Просто тобі доведеться звикнути до того, що я зароблятиму на життя, поки ти кінчатимеш свій Великий Американський Епос, і к бісу все інше, не хочу нічого чути. А колись згодом ти утримуватимеш мене!

- Ти й цю розмову береш на свій кошт?

- Авжеж, бо я страшенно не хочу вішати трубку й волю розмовляти з тобою цілий день, а я ж знаю, в який гріш це тобі влетить. Ну, скажи мені ще того, що я хочу почути.

Я сказав ще.

А потім її не стало чути, в трубці загуло, і я лишився наодинці з телефонним дротом завдовжки дві тисячі миль, в якому зачалися міриади примарних шепотів, що линули тепер до мене. Та я перетнув їм дорогу, перше ніж вони сягнули мого вуха й прослизнули в голову.

Потім я відчинив двері і вийшов до кухні, де Крамлі чекав біля холодильника й одразу відчинив його, щоб дістати підкріплення.

- Ви здивовані? - засміявся він. - Так забалакались, аж забули, що ви в моєму домі?

- Забув, - погодився я.

І взяв те, що він дав мені з холодильника. З носа в мене текло, і почував я себе геть нещасним.

- Хапайте паперові носовики, синку, - сказав Крамлі. - Беріть усю коробку... І поки не забули, - додав він, - доведіть мені до кінця ваш список.

- Наш список, - поправив я.

Він примружився, нервово провів рукою по лисуватій голові й згідливо кивнув нею.

- Імена тих, хто має померти далі, по черзі. - Він приплющив обважнілі повіки. - Наш список, - показав за мною.

Я не поспішав розповісти йому про Кела.

- І ще, поки не забули... - Крамлі відпив пива з нової бляшанки, - ...напишіть ім'я вбивці.

- Це має бути хтось такий, хто знає в нашій каліфорнійській Венеції геть усіх, - сказав я.

- Це міг би бути я, - мовив Крамлі.

- Не кажіть такого.

- Чому?

- Тому, - відповів я, - що ви мене лякаєте.

Я склав список.

Я склав два списки.

Перший список був короткий і охоплював усіх можливих убивць, хоч у жодного з них я не вірив.

Другий – щось ніби гра "Вибери собі жертву" – вийшов довший, і в ньому були ті, хто міг зникнути найближчим часом.

Та коли я дописав цей список до середини, мені стало ясно, що я вже маю що сказати про кожного з тих підчеплених мною на гачок венеційців. Отож, поки все воно було ще в мене у голові, я написав сторінку про перукаря Кела, написав і про Шренка – як він тоді біг вулицею, – і про всіх, хто разом зі мною каменем падав у пекельну безодню з "Крутих гірок", і про великий нічний корабель кінотеатру, який плив водами Стіксу, щоб увігнатися в Острів Мертвих і (немислима річ!) потопити містера Шейпшейда.

Я віддав останню данину міс Канарці, написав сторінку й про скляні очі у вікні напроти і поклав усі ті сторінки в свою Промовисту шкатулку. То була коробка біля друкарської машинки, в яку я складав свої задуми, і рано-вранці вони озивалися до мене й казали, куди хочуть спрямуватись і як діяти. Я лежав, ще сонний, і слухав ті їхні побажання, а тоді сідав до машинки й заходжувався допомагати їм утрапити туди, куди вони прагнули, і чинити всілякі неймовірні речі, – отак і народжувались мої оповідання. Іноді то був собака, якому заманулося розкопати кладовище. Іноді – машина часу, що воліла повертатися в минуле. Іноді – людина із зеленими крилами, яка літала тільки вночі, щоб її ніхто не бачив. А часом то був я сам, охоплений на своєму могильному ложі тугою за Пег.

Я поніс перший список до Крамлі.

– Хіба ви не могли надрукувати це на моїй машинці? – спитав він.

– Ваша до мене ще не звикла й тільки чинила б перешкоди. А моя друкує майже сама, і мені лишається тільки перебирати пальцями. Прочитайте.

Крамлі став читати мій список імовірних жертв.

– Боже милий, – пробурмотів він, – та тут же половина місцевої Спілки комерсантів, Ділового клубу, блошиного цирку та Всеамериканського братства власників розваг на помостах. – Він згорнув аркушик і сховав його до кишені. – А чому ви не включили сюди своїх друзів, що колись були вашими сусідами в Лос-Анджелесі?

В грудях у мене плигнула крижана жаба.

Я згадав про той багатоквартирний будинок з темними коридорами, про славу місіс Гутієрес, про чарівну Фанні.

Жаба плигнула знов.

– Не треба так, – мовив я.

– А де другий список, убивць? Там теж уся Спілка комерсантів?

Я похитав головою.

– Боїтеся показати, бо залічили до них і мене? – спитав Крамлі.

Я дістав той список із кишені, перебіг його очима й подер на клапті.

– Де тут у вас кошик на сміття? – тільки й сказав.

Ще поки я говорив, по той бік вулиці проти садиби Крамлі з'явився туман. Якусь

хвилю він вагався, неначе видивляючись мене, а потім, на підтвердження моїх маячних підозр, переметнувся через вулицю й огорнув увесь сад, згасив різдвяні ліхтарики на помаранчевих та лимонних деревах і затопив квіти, що враз постуляли свої пелюстки.

- Як він посмів прийти сюди? - запитав я.

- Так само, як і все інше, - відказав Крамлі.

- Qué? Це хто, Шалапут?

- Si, місіс Гутієрес!

- Я туди потрапила?

- Si, місіс Гутієрес.

- Фанні гукає до вас зі свого балкона!

- Я чую, місіс Гутієрес...

Далеко на сонячному острові, де не було ні туману, ні мли, ні дощу й куди приплив не виносив моторошних гостей, стояв багатоквартирний будинок, і я чув, наче спів сирен, дзвінке сопрано Фанні.

- Скажіть йому, - виспівувала вона, - що я маю платівки з новим записом Моцартової "Чарівної флейти".

- Вона каже...

- Мені чути, місіс Гутієрес. Скажіть їй, що це чудово, їй-богу, чудово!

- Вона хоче, щоб ви приїхав, вона скучила за вами й сподівається, що ви її пробачив, так вона каже...

За що? Я намагався пригадати.

- Вона каже...

Крізь тепле ясне повітря долинув голос Фанні:

- Скажіть йому, хай приїздить, але нікого з собою не приводить!

Мені аж дух забило. По жилах побіг холод усього з'їденого доти морозива. Коли ж це я таке робив? І якого це, вона вважає, незваного гостя я можу з собою привести?

А тоді я згадав.

Купальний халат, що висів уночі на дверях. Залиш його там. Канарки на продаж. Не принось порожніх кліток. Лев'яча клітка. Не здумай прикотити її вулицями. Лон Чані. Не відклеюй його від сріблястого екрана й не ховай у кишеню. Нічого цього не роби.

"О боже, Фанні, - подумав я, - невже туман суне й туди, до тебе? Невже імла сягне твого дому? Невже дощ постукає в твої двері?.."

Я так загорлав у трубку, що Фанні, мабуть, почула мій голос аж унизу, на своєму балконі.

- Місіс Гутієрес, скажіть їй, що я приїду сам. Сам! Тільки скажіть, це ще не напевне. Я не маю грошей, навіть на трамвай. Може, я приїду завтра...

- Фанні каже, щоб ви їхав, вона дасть вам гроші.

- Це чудово, але поки що я не маю в кишені й цента...

І в цю мить я побачив листоношу, що перейшов вулицю й засунув у мою поштову скриньку якогось конверта.

- Заждіть хвилиночку! - крикнув я в трубку й побіг туди.

То був лист із Нью-Йорка з чеком на тридцять доларів за оповідання, яке я нещодавно продав у "Дивовижні історії", про одного чоловіка, що страшенно боявся вітру, бо той переслідував його по всьому світі, від самих Гімалаїв, і серед ночі стрясав стіни його оселі, добиваючись до його душі.

Я побіг назад до телефону й закричав:

- Якщо встигну в банк, то приїду сьогодні ввечері!

Фанні переказали цю звістку, і вона проспівала три такти арії із дзвониками з "Лакме", а тоді посередниця поклала трубку.

Я помчав у банк.

"Могильний тумане, - подумки закликав я, - не лізь у трамвай поперед мене, не їдь до Фанні!"

Колись венеційський поміст являв собою величезний "Титанік" перед нічним зіткненням з айсбергом і люди копошилися на палубі, зручніше переставляючи шезлонги, а хтось виспівував "Полину, господи, до тебе", готовий вибити чеку з детонатора в заряді тротилу...

...то багатоквартирний будинок на розі Темпл і Фігероа так само погойдувався на хвилях мексиканського кварталу, де майже з усіх вікон випиналися завіси, люди й спідня білизна, на балконах, що виходили на подвір'я, до знемоги колотили мильну воду пральєні машини, а в темних коридорах стояв гострий дух смажених пиріжків і проперченого в'яленого м'яса.

Замкнений сам у собі, то був ніби невеличкий Елліс-Айленд,[23] ковчег, населений людьми з кільканадцяти різних країн. Суботніми вечорами на горішньому поверсі бенкетували: їли енчіладу[24] й танцювали в коридорах конгу,[25] але решту днів тижня двері здебільшого були зачинені, і люди облягалися рано, бо всі працювали в центрі міста - хто в салонах одягу, хто в дріб'язкових крамничках, дехто ще мав роботу на поодиноких незакритих воєнних підприємствах у долині, а дехто торгував дешевими прикрасами на Олівія-стріт.

Тим ковчегом ніхто не правив. Власниця будинку, місіс О'Брайєн, з'являлася в ньому як могла рідше, боячись і за гаманець, і за свою сімдесятидворічну цноту. А коли й була там господиня, то це Фанні Флоріанна, яка вміла так солодко проспівати той чи той наказ зі своєї оперної ложі другого ярусу, що навіть хлопці в більярдні напроти переставали пишатись один перед одним, наче півні, й виходили на вулицю з киями в руках, щоб помахати їй і гукнути: "Olé!"[26]

На першому поверсі поряд із звичними чіканос[27] мешкали три китайці, а на третьому - літній японець і шість молодиків із Мехіко, що мали на всіх один костюм кольору вершкового морозива, і кожен носив його раз на тиждень увечері. Було там ще кілька португальців, нічний сторож із Гаїті, два торговці з Філіппін, а решта - ті ж таки чіканос. Ну, й місіс Гутієрес, що єдина в усьому будинку мала телефон, також мешкала на третьому поверсі.

Другий поверх - то була передусім Фанні зі своїми ста п'ятдесятьма кілограмами ваги, а крім неї - дві сестри-іспанки, обидві старі дівки, продавець ювелірних виробів з

Єгипту та дві дами з Монтерея, котрі, як казали люди, за досить помірну ціну продавали своє кохання першому-ліпшому невдатному й сластолюбному більярдистові, що у п'ятницю проти ночі не гребував піднятися до них темними сходами. Як казала Фанні, кожна миша в своїй мишоловці.

Я був радий стояти перед цим будинком у вечірніх сутінках, радий слухати веселі мелодії радіо, що линули з усіх вікон, чути сміх і принохуватись до розмаїтої суміші кухонних запахів.

Був радий увійти й зустрітись з усіма його мешканцями.

Життя деяких людей можна підсумувати так швидко, що ледь устигнуть грюкнути двері чи хтось кашлянути на темній вулиці вночі.

Визирнеш у вікно, а на вулиці ні душі. Хто там кашляв – уже й сліду нема.

Є люди, які доживають до тридцяти п'яти – сорока років, але їх ніхто не помічає, і життя їхнє скоро минує, мов полум'я свічки, таке нікчемне, що його й не видно.

У будинку та навколо нього було чимало таких невидимих чи не дуже видимих людей, що й жили там і начебто не жили.

Був там Сем, був Джіммі, був П'єтро Массінелло, і був дуже незвичайний сліпий, Генрі, чорний, мов ті коридори, якими він ходив у своїй негритянській гордині.

Усім чи майже всім їм судилося зникнути протягом кількох днів, усім у різні способи. А що вони зникали через однакові проміжки часу і кожен по-іншому, то цього ніхто не помічав. Навіть я мало не пустив повз увагу, що ховалося за їхніми несподіваними відходами.

Сем.

Сем був роботяга, що нелегально приїхав з Мексики мити посуд по харчівнях, жебрати двадцятип'ятицентовики, купувати дешеве вино й цілими днями валятися десь у темному закутку, а потім уставати, наче мрець з домовини, й вирушати на нічний промисел: знов мити посуд, знов "стріляти" двадцятип'ятицентовики й заливатися шмурдяком, що його цей чоловік тягав із собою в пошарпаному рудому саквояжі. По-іспанському він говорив погано, по-англійському – ще гірше, бо все, що він казав, проходило крізь винний дух. Ніхто його не розумів, та й нікому не було до нього діла. Спав він у підвалі, далі від недобрих очей.

Це щодо Сема.

Джиммі теж годі було зрозуміти, але причиною цього було не вино, а те, що хтось поцупив його "кусачки". Штучні щелепи, зроблені йому безплатно, коштом муніципального управління охорони здоров'я, таємниче зникли тієї ночі, яку він мав необачність провести в десятицентовій нічліжці на Головній вулиці. Їх викрали із склянки з водою, що стояла в нього біля узголів'я. І коли він прокинувся, його широка білозуба усмішка згинула без вороття. Джіммі, із зяючою пустою в роті, але звеселений джином, повернувся до будинку, показуючи всім свої рожеві ясна й безтурботно сміючись. Без протезів, та ще й зі своїм іммігрантським чеським акцентом, він, як і Сем, став геть недорікуватий. Спати він лягав о третій ночі, вмощуючись в одній із ванн загального користування, і щодня робив якусь роботу в будинку чи на

подвір'ї, раз у раз заходячись сміхом без усякої видимої причини.

Це щодо Джіммі.

П'єтро Массініелло – то був справжній цирк в одній особі. Йому, як і решті, дозволялося в грудні переселяти свою строкату компанію собак, котів, гусей та папуг з їхнього літнього помешкання на даху до підвальної комірчини, де вони рік у рік зимували серед оглушливого гавкоту, гелготу, гвалту, що вщухав лише на короткі години сну. Часто можна було побачити, як П'єтро біжить лос-анджелеськими вулицями в супроводі своєї вірної орави: собаки вистрибували довкола нього, на кожному його плечі сиділо по папузі, позаду чалапала качка, а він ніс у руці патефон, потім примощував його десь на розі вулиці, ставив платівку "Казки Віденського лісу", і його собаки починали танцювати, заробляючи господареві хто що кине. П'єтро був малого зрісточка, носив капелюха з бубонцями, обводив свої безумно розширені невинні очі чорною тушшю, а на манжети та вилоги попришивав маленькі дзвоники. З людьми він не розмовляв – він їм співав.

На дверях його підвальної комірчини висіла табличка з написом Директор, і в тій комірчині панувала любов – любов дбайливо доглянутих, випечених і розбещених тварин до свого неймовірного хазяїна.

Це щодо П'єтро Массініелло.

Ще незвичайніший був Генрі, сліпий чорношкірий чоловіча. І не тільки тим, що розбірливо й виразно говорив, а й тим, що пройшов без ціпка крізь наші життя і вцілів, тоді як решта трое непомітно, без сурм, без барабанів, канули в ніч.

Коли я зайшов у темний вестибюль, він уже чекав на мене.

Стояв і чекав у темряві, прихилившись спиною до стіни, і обличчя його було таке чорне, що годі й побачити.

Мене напалохали його очі – хоча й невидючі, але з ясними білками.

Я підскочив, і мені аж дух забило.

– Генрі! Це ви?

– Злякалися, га? – Генрі всміхнувся, тоді згадав, чого прийшов. – Я чекав на вас, – промовив він, стишивши голос і озираючись, так наче міг побачити якісь тіні.

– Щось сталося, Генрі?

– Так. Ні. Не знаю. Щось змінилося. Наш старий будинок став якийсь не такий. Люди стривожені. Навіть я.

Я помітив, як його права рука потяглася вниз, намацала й стисла смугастий, наче м'ятна цукерка, ціпок. Ніколи ще я не бачив, щоб Генрі ходив з ціпком. Очі мої ковзнули вниз, і я розгледів на кінці заокруглене потовщення, що дуже скидалося на добрячий свинцевий важок. То був не ціпок сліпого, То була зброя.

– Генрі... – прошепотів я.

Ми постояли там ще хвилю, за яку я пильно придивився до нього й побачив те, що бачив і завжди.

Сліпого Генрі.

Він запам'ятовував усе. Міг з гордістю злічити й пригадати кожен крок у своєму

кварталі, і в наступному, і в тому, що за ним, міг несхибно сказати, скільки кроків на тому чи тому переході. З упевненістю володаря міг назвати вулиці, якими йшов, – за духом м'ясної крамниці, чи будки чистильника взуття, чи аптеки, чи прокуреної більйардні. Навіть коли крамниці були зачинені, він "бачив" за гострим запахом маринаду в бакалійника, за пахощами запакованого тютюну, за невловимим ароматом африканської слонової кістки від більйардних куль, що лежали в своїх гніздах, чи за збудливим духом, яким повівало від бензоколонки, коли там заправляли машину. А Генрі йшов собі, втупивши очі вперед, без темних окулярів, без ціпка, і тільки безгучно ворухив губами, лічачи кроки; тоді завертав до Елової пивниці й упевнено, неухильно простував між залюдненими столами до порожнього обертового стільчика перед піаніно; сідав, торкався рукою кухля пива, звично поставленого Елом ще до його появи, і грав три незмінні мелодії, серед них і "Кленовий листок" – куди краще, ніж бідолаха Кел, – потім допивав свій кухоль пива, виходив у ніч, яку підкоряв собі розміреною ходою та ліком, і простував додому, озиваючись до невидимих голосів, називаючи людей на ім'я, гордий своїм зануренням у морок хистом, бо мав тільки ніс, що вів його вперед, та дужі, мускулясті ноги, натреновані щоденними десятимильними прохідками.

Якщо ви пробували допомогти йому перейти вулицю, – а я одного разу припустився такої помилки, – Генрі рвучко відсмикував лікоть і дивився на вас так гнівно, що ви аж паленіли.

– Не займайте, – шепотів він. – Не заважайте. Ну от, ви мене збили. Де я стояв? – Він відкидав кілька кісточок на рахівниці в своїй чорній голові. – Ага. Так. Тридцять п'ять сюди, тридцять сім туди. – І рушав уперед, сам-один, покинувши вас на бровці тротуару, рушав, наче на параді, – тридцять п'ять кроків сюди, через Темпл, і тридцять сім туди, через Фігероа. Невидимий ціпок відбивав йому такт. І Генрі марширував, – їй-богу, він справді марширував.

Отакий був Генрі, просто Генрі, без прізвища, Генрі Сліпий, що чув шепіт вітру, знав кожную тріщину в тротуарі, принюхувався до куряви в темному будинку, перший остерігав про якусь несподіванку на сходах, чи про те, що ніч дуже темна, чи про дух когось чужого в коридорі.

Оце він і стояв тепер переді мною, прихилившись до потрісканої тинькованої стіни внизу сходів, серед цілковитої темряви, що вже запала й надворі, й у коридорах старого будинку. Очі його ворухилися в очницях, примружувались, ніздрі неспокійно роздimalись, і він начебто трохи осів у колінах, так ніби хтось торохнув його по голові. Важкий ціпок здригався у його чорній руці. Генрі до чогось дослухався, і дослухався так пильно, що я обернувся і втупив очі в довгий, схожий на печеру вестибюль, у кінці якого виднілися розчинені задні двері, а за ними – та ж таки темрява.

– Що сталося, Генрі? – знову спитав я.

– Обіцяєте, що не скажете Фанні? Ви й так наговорили їй стільки зайвого, що її аж тіпає зі страху. Обіцяєте?

– Я не страхатиму її, Генрі.

– Де ви пропадали останні кілька днів?

- Я мав свій клопіт, Генрі, та й грошей не було. Міг би, звісно, дістатися й на попутних, але... То що?

- Багато чого сталося за останні два дні. Ось із П'єтро... з ним самим і з його собаками, птахами, котами... Ви знали його котиків?

- Що там із П'єтро?

- Хтось заявив на нього, викликав поліцію. Мовляв, спокою від них нема. Поліція приїхала, забрала всіх тваринок і його забрала. Він устиг тільки віддати декого сусідам. Я взяв до себе одного котика. А місіс Гутієрес - його нового собачку. Коли його виводили, цебто П'єтро, він плакав. Я ще ніколи не чув, щоб чоловік так гірко плакав. То був просто жах.

- Хто на нього заявив, Генрі? - Мене й самого взяв жаль. Стільки років свого життя я бачив, як собаки лащилися до П'єтро, як коти й гуси віддано слідкували за ним, канарки сиділи на його капелюсі з бубонцями, а він витанцьовував на розі вулиць. - Хто на нього заявив?

- Та в тім-то й річ, що ніхто не знає. Просто приїхали поліцаї, сказали: "Це тут!" - і не стало тих малих тваринок, а П'єтро опинивсь у в'язниці. Мовляв, спокою від них нема, чи, може, він учинив десь тут який бешкет, ударив когось, зачепив поліцая. Ніхто не знає. Але хтось таки заявив. І це не все...

- А що ще? - спитав я, прихилившись до стіни.

- Та Сем...

- А з ним що?

- Він у лікарні. Перепив. Хтось дав йому дві великі пляшки міцного зілля, а той клятий дурень усе вижлуктив. Як це зветься? Гостре алкогольне отруєння? Якщо доживе до завтра, то вже хвалити бога. І ніхто не знає, хто дав йому те зілля... А найгірше із Джіммі!

- О боже! - прошепотів я. - Дай-но я сяду. - І сів на один із східців, що вели на другий поверх. - "Нічого нового, або Чому здох собака".

- Як?

- Була колись у моєму дитинстві така платівка, ще з тих, що на сімдесят вісім обертів. Так і називалася: "Нічого нового, або Чому здох собака". Той собака наївся обвуглених кінських яблук у згорілій стайні. А як згоріла стайня? Залетіли іскри з будинку, і стайня згоріла. Як це іскри з будинку? Зсередини будинку, де горіли свічки навколо труни. А звідки труна? Помер чийсь дядько. І так далі й далі. А кінчається все тим, що собака наївся обвуглених кінських яблук і здох. Одне слово, "Нічого нового, або Чому здох собака". Отакою мені здалася й ваша розповідь, Генрі. На жаль.

- Атож, справді на жаль. Ну, а Джіммі... Ви ж знаєте, як він ночував по ваннах - то на тому поверсі, то на тому, - а раз на тиждень, перш ніж лягти спати, роздягався догола й мився в тій-таки ванні нагорі, на третьому поверсі. Або й на першому. Певно, що знаєте. Ну, а вчора заліз п'яний у повну ванну, заснув, перевернувся і втопився.

- Втопився?

- Втопився. Отака дурниця. Отака жахлива річ, як написати на надгробку, хіба що

він не матиме надгробка на тому злидарському кладовищі. Знайшли у ванні з брудною водою. Так упився, що перевернувся і заснув вічним сном. Потонув.

- Господи боже мій, - мовив я, тамуючи чи то сміх, чи то ридання.

- Атож, згадаймо господи, хай господь усіх нас боронить. - Голос у Генрі тремтів. - Тепер ви розумієте, чому я не хочу, щоб ви казали про це Фанні? Ми їй самі розкажемо, про кожного окремо, розтягнемо на кілька тижнів. П'єтро Массініелло у в'язниці, його собак занапали, котів розігнали, гусей засмажили. Сем у лікарні. Джіммі втопився. А я? Погляньте на оцю хустинку, зібгану в моїй руці, вона геть мокра від сліз. Мені теж не весело.

- Такі справи, що нікому не весело.

- Ну гаразд. - Генрі простяг руку їй, безпомилково зорієнтувавшись на голос, легенько торкнувся мого плеча. - Ідіть нагору й тримайтесь молодцем. Перед Фанні.

Я постукав у двері Фанні.

- Ну, хвалити бога! - почувсь її вигук.

Пароплав рушив проти води, широко розчинив двері їй, хляпаючи по лінолеуму, поплив назад.

Коли Фанні бухнула в своє крісло, вона зазирнула мені в обличчя й спитала:

- Що сталося?

- Сталося? Хіба? - Я обернувся і поглянув на дверну ручку, яку ще не випустив з руки. - У вас що - двері отак і стоять весь час незамкнені?

- А чом би й ні? Невже комусь заманеться прийти штурмувати цю Бастілію? - Але Фанні не засміялася. Вона була насторожена. Як і Генрі, вона мала добрячий нюх. А я спливав холодним потом.

Я причинив двері їй угруз у крісло.

- Хто вмер? - запитала Фанні.

- Як це розуміти - "хто вмер"? - промимрив я.

- У тебе такий вигляд, наче ти був на китайському похороні й тепер голодний як собака. - Вона спробувала всміхнутись і підморгнути мені.

- А-а... - швидко знайшовся я. - То Генрі налякав мене в коридорі, ото й тільки. Ви ж знаєте Генрі. Ідеш коридором, а його наче й нема.

- Ти страшений брехунець, - сказала Фанні. - Де ти пропадав? Я геть замучилась, чекаючи, коли ти з'явишся. Ти коли-небудь стомлюєшся, знемагаєш від чекання? Я так чекала тебе, любчику, так за тебе тривожилась. Тобі було смутно на душі?

- Дуже смутно, Фанні.

- Атож, я знаю. Це все через отого старого в лев'ячій клітці, правда ж? Як він смів засмучувати тебе!

- Та він же не винен, Фанні, - зітхнув я. - Мабуть, він куди радніше сидів би в павільйоні на кінцевій станції Тихоокеанської електричної і збирав оте конфетти з квітков.

- Ну дарма, Фанні тебе розрадить. Поставиш оту платівку, любчику? Еге ж, ото вона... Моцарт, що спонукає співати й танцювати. Треба нам буде якось покликати

П'єтро Массініелло, хай послухає. "Чарівна флейта" – це його музика, і хай приводить усіх своїх пестунчиків.

– Гаразд, Фанні, – мовив я.

Тоді опустив голку на платівку, і та багатонадійно зашипіла.

– Бідолашний хлопчина, – сказала Фанні. – Ти таки справді смутний.

У двері щось ледь чутно пошкреблося.

– То Генрі, – сказала Фанні. – Він ніколи не стукає як слід.

Я пішов до дверей, та не встиг їх відчинити, як із коридора озвався голос Генрі:

– Це я.

Я відчинив двері, і Генрі потяг носом.

– М'ятна гумка. Отак я вас і впізнаю. Ви коли-небудь жували щось інше?

– Навіть тютюну не жував.

– Таксі вас чекає, – сказав Генрі.

– Що-що мене чекає?

– Відколи це ти дозволяєш собі роз'їжджати в таксі? – спитала Фанні. Шоки її пашіли, очі блищали. Ми провели дві прекрасні години з Моцартом, і, здавалося, саме повітря навколо цієї огрядної жінки світилось. – Ну?

– Атож, відколи це я дозволяю собі... – почав був я і замовк, бо Генрі, стоячи в коридорі, хитав головою: ні, не те. Потім він застережливо приклав палець до губів.

– То ваш знайомий, – мовив він. – Водій таксі знає вас, він з Венеції. Ідете?

– Іду, – відповів я, спохмурнівши. – Коли ви так кажете...

– А, і ось іще. Це для Фанні. П'єтро сказав віддати їй. У нього внизу вже так напхано, що для цього нема місця.

Він подав мені гладкого муркітливого плямистого кота.

Я прийняв ту важку, але приємну ношу й відніс до Фанні, яка й сама замуркотіла, взявши на руки плямистого звіра.

– Ой любчику! – вигукнула вона, щаслива й від Моцарта, й від котяри. – Не кіт, а мрія! Справжня мрія!

Генрі кивнув головою їй, кивнув мені й подався коридором геть.

Я підійшов до Фанні обняти її на прощання.

– Ти тільки послухай, як муркоче, ніби в нього там мотор! – вигукнула Фанні, піднявши схожого на подушку котяру, щоб поцілувати його.

– Замикайте двері, Фанні, – сказав я.

– Що? – не зрозуміла вона. – Що?

Спустившись сходами у вестибюль, я побачив Генрі, який і досі чатував у темряві, майже невидимий під стіною.

– Генрі, бога ради, що ви тут робите?

– Дослухаюся, – сказав він.

– До чого?

– До будинку, до всього навколо. Цс-с... Слухайте. Ось воно.

Його ціпок піднявся й, мов чутлива антена, показав у глиб коридора.

- Отам... Чуєте?

Десь далеко війнув вітер. Десь далеко в темряві перебіг легкий бриз. Хтось зітхнув. Рипнули двері.

- Я нічого не чую.

- Це тому, що ви напружуєтесь. Не напружуйтесь. Просто слухайте. Ось...

Я послухав, і мене пройняло холодом.

- Хтось є в домі, - прошепотів Генрі. - Хтось чужий. Я відчуваю. Мене не обдуриш. Хтось там шастає нагорі, не з добром.

- Не може бути, Генрі.

- Може, - пошепки мовив він. - Це вам сліпий каже. Якийсь лиходій. Генрі знає що говорить. Не послухаєш моєї ради - загримиш зі сходів або...

"Втопишся у ванні", - подумав я. Але сказав інше:

- Ви стоятимете тут цілу ніч?

- Хтось же має чатувати.

"Сліпий?" - подумав я.

Він прочитав мою думку. І кивнув головою.

- Атож, старий Генрі. Ну, а тепер біжіть. Мій нюх каже, що там стоїть великий розкішний "дьюзенберг". Ні, не таксі, то я збрехав. Хто б це міг приїхати по вас о такій пізній порі та ще й розкішною машиною?

- Ніхто.

- То йдіть. Про Фанні я подбаю, задля всіх нас. А от хто тепер подбає про Джіммі?..

Я рушив з одної пільми в іншу.

- Стривайте, ще одне.

Я спинився.

- Що то за лиха новина, яку ви сьогодні принесли й не сказали про неї? Ні мені, ні Фанні.

Мені аж дух забило.

- Звідки ви знаєте?

Я подумав про стару жінку, що поринала у висхле річище, безмовна, вгорнута в біле покривало, зникала з очей. Подумав про Кела, про його пальці в ритмі "Кленового листка", які прибило кришкою піаніно.

- Хоч ви й жуєте м'ятну гумку, юний сер, - поважно пояснив Генрі, - одначе з рота у вас сьогодні тхне кислим. Це означає, що ви погано перетравили з'їдене. А це означає, що деяким письменникам, ні з сього ні з того прибулим до нас на суходіл, випав недобрий день.

- Усім нам випав недобрий день, Генрі.

- Я й досі його видихаю. - Генрі випростався на весь зріст і помахав ціпком у бік сутінних коридорів, де за дверима одна по одній згасали лампочки й людські душі погрузали в сон. - Сторожовий пес Генрі. Ну, а ви - йдіть!

Я вийшов за двері, де мене чекала несподіванка, що мала не тільки запах, а й вигляд лімузина "дьюзенберг" випуску 1928 року.

То був лімузин Констанс Реттіген.

Довжелезний, блискучий і розкішний, він скидався на вітрину фешенебельного магазину на нью-йоркській П'ятій авеню, що якимсь чаром опинилась на цій злиденній околиці Лос-Анджелеса.

Задні дверцята лімузина були відчинені. Шофер сидів за кермом, насунувши на очі кашкета, й дивився перед себе. На мене він і не глянув. Я спробував привернути його увагу, але мотор лімузина очікувально хурчав, і я марно гаяв час.

Ще ніколи в житті я не їздив у такій машині.

Може, це був мій перший і останній шанс.

І я скочив у відчинені дверцята.

Тільки-но я гепнувся на заднє сидіння, як лімузин плавно, мов велетенський полоз, відвернув від тротуару. Грюкнули обіч мене, зачиняючись, дверцята, і ще до кінця кварталу ми набрали шістдесят миль на годину. А коли вимчали на Темпл-Хілл, то догнали вже не менше ніж до сімдесяти п'яти. Якимось так виходило, що до самого Вермонта нам було зелене світло, а там ми повернули на Вілшір і, хтозна-навіщо, подались аж на Вествуд, може, заради мальовничого краєвиду.

Я сидів на задньому сидінні, мов Роберт Армстронг на руках у Кінг-Конга, по-немовлячому гукаючи й белькочучи щось сам до себе. Хоч я й знав, куди їду, проте ніяк не міг збагнути, за що мені така ласка.

Потім пригадалось, як іноді ввечері, піднявшись сходами до дверей Фанні, я чув оцей самий дух парфумів "Шанель", шкіряних сидінь і паризьких ночей. Це означало, що Констанс Реттіген була там за якихось кілька хвилин переді мною. Ми розминалися просто-таки на дві-три волосинки норкового хутра й на легенький віддих з присмаком "Гран Марньє".

Перед тим, як повернути до Вествуда, ми поминули кладовище, де, неуважно кермуючи, легко було заїхати на автомобільну стоянку. А часом траплялось і так, що, шукаючи тієї стоянки, дехто помилково забивався й між могили. Отакий конфуз.

Та не встиг я про це подумати, як і кладовище, і його автостоянка лишилися ген позаду, а ми були вже на півдорозі до моря.

Від Венеції і Віндворда машина помчала узбережжям далі на південь. Мов тихий дощичок, прошурхотіла шинами недалеко від мого скромного помешкання. В темряві тьмяно зблиснуло вікно, за яким була друкарська машинка, і я подумав: а може, й сам я тепер там, і все це мені тільки сниться? Лишилася позаду й будка з моїм "приватним" телефоном, а в ній, за дві тисячі миль, на другому кінці мовчазного дроту – Пег. "Пег, – подумав я, – якби ти могла мене зараз побачити!"

Рівно опівночі ми круто повернули й заїхали за ріг великого, білого, як кістка, маврітанського форту, і лімузин легенько, наче хвиля, всотана піском, зупинився; грюкнули передні дверцята, шофер, так і не озвавшись жодним словом за всю дорогу, шаснув у задні двері форту, і я його більш не бачив.

Цілу хвилину я сидів і чекав, що буде далі. Та нічого не діялось, і я, наче злодій, тихцем вислизнув з машини, почуваячись не знати в чому винним і міркуючи, чи не

чкурнути мені звідти.

У горішніх вікнах будинку мелькала якась темна постать. Вікна одне по одному освітлювались, так наче шофер, який мене привіз, розгулював по всьому тому мавританському форту на венеційських пісках.

Та я й далі стояв тихо. Подививсь на годинник. І саме в ту мить, як стрілка відлічила останню секунду останньої хвилини, над порталом спалахнуло світло.

Я підійшов до відчинених дверей і вступив у порожній вестибюль. Потім помітив у глибині одного з коридорів невеличку постать, що гасала по кухні, готуючи напої. Якась тендітна дівчина в одязі служниці. Вона махнула мені рукою і зникла.

Я ввійшов у вітальню, що являла собою справжній собачник подушок усіх можливих розмірів, від карликового шпіца до величезного данського дога. Я сів на найбільшу і вгруз у неї так само, як дедалі глибше вгрузала в тривогу моя душа.

Вбігла служниця, поставила переді мною два келихи на таці й подалася геть, так що я й не встиг її розглядіти. Лише кинула через плече: "Пийте!" - начебто з французькою вимовою.

То було прохолодне біле вино, до того ж добре, і воно прийшлося мені дуже до речі. Моя застуда діймала мене ще гірше. Я весь час чхав і шморгав носом.

У 2078 році розкопали давню гробницю - чи те, що вважалося за гробницю, - на Каліфорнійському узбережжі, де колись, за переказами, правили цариці й царі, що з часом зникли, неначе змиті відпливом. Як розповідали, декотрих із них було поховано разом з їхніми колісницями. Декого - з регаліями їхньої владності й величі. А дехто залишив по собі тільки власні зображення в чудернацьких бляшанках, і, коли ті зображення перемотували в промені світла, вони починали говорити й розігрувати на затягнутій матерією стіні чорно-білі тіньові вистави.

Та розкопана гробниця належала одній з таких цариць, і там не знайшли ні меблів, ні якоїсь порошок - тільки безліч подушок посередині, а навколо, від підлоги до стелі, ряди й стоси отих бляшанок з етикетками, де вмістилися численні життя, що їх прожила та цариця, і жодне з її життів не було справжнім, хоча й здавалося правдоподібним. То були спаковані й законсервовані мрії. З тих бляшанок часом вихоплювались волення ув'язнених джинів, а часом у них тікали царівни, щоб навіки сховатися там від убивчої дійсності.

Якогось поглинутого пісками й водою року та гробниця мала таку адресу: штат Каліфорнія, місто Венеція, Оушен-Франт, Спідвей, 27. А царицю, що залишила по собі pokій, заставлений від підлоги до стелі бляшанками з кіноплівкою, звали Констанс Реттіген.

І в цьому от покої я тепер і сидів, чекаючи й розмірковуючи.

Я сподівався, що вона не схожа на мумію з припалими порохом очима.

А тоді урвав свої сподівання.

З'явилася вона, друга єгипетська цариця. Але не велично-урочисто, не у вечірньому туалеті із сріблястої парчі, навіть не в ошатній сукні із шарфом і не в модно пошитих широких штанах.

Ще перше ніж господиня озвалась, я відчув, що вона стоїть у дверях. І кого ж я побачив? То була жінка сантиметрів сто п'ятдесят на зріст, у чорному купальному костюмі, неймовірно засмагла, вся за винятком обличчя – певно, вона закривала його, бо воно було вершково-біле. Волосся коротко підстрижене, шпакувато-русяве, скуйовджене, так наче його пробували зачесати гребінцем та так і покинули: е, мовляв, хай йому чорт. Тіло струнке, міцне й зграбне, і сухожилки на ногах начебто цілісінькі. Вона босоніж перебігла кімнату й стала, дивлячись на мене згори вниз променистими очима.

– Ви добрий плавець?

– Непоганий.

– Скільки разів перепливете мій басейн? – Вона кивнула головою на чимале смарагдове озеро за скляними дверима.

– Двадцять.

– А я сорок п'ять. Будь-який з моїх знайомих чоловіків повинен переплисти сорок разів, перш ніж я пущу його до себе в ліжку.

– Вважаймо, що я не витримав іспиту, – сказав я.

– Констанс Реттіген. – Вона схопила мою руку й міцно труснула.

– Я знаю.

Вона трохи відступила й зміряла мене поглядом.

– То це ви жуєте м'ятну гумку й заслуховуєтесь "Тоскою", – промовила вона.

– Ви говорили і з сліпим Генрі, і з Фанні Флоріанною?

– Ваша правда! Почекайте мене тут. Якщо я не поплаваю на ніч, то повалюсь на вас і засну.

І, перш ніж я встиг розтулити рота, вона метнулася за двері, пробігла краєм басейну й подалась до моря. А там поринула в першу ж хвилю й попливла ген з очей.

Я подумав, що вона, повернувшись, навряд чи захоче холодного вина. Отож рушив до кухні, де все сяло білиною та блакиттю, й побачив автоматичну кавоварку, від якої навколо йшов гарячий дух свіжої кави, готової зустріти новий день. Я поглянув на свій дешевенький годинник: була вже майже перша. Тоді налив дві чашки кави, поніс на терасу над басейном з надивовижу ясною блакитною водою й став чекати господиню.

– Так! – схвально вигукнула вона, підбігаючи й по-собачому струшуючи з себе воду на плитки тераси. Потім схопила чашку й, жадібно припавши до неї, напевне обпекла собі рота. Голосно хукаючи, сказала: – З цього починається мій день.

– А коли ви лягаєте спати?

– Іноді аж зі сходом сонця, як усі вампіри. Полудень не для мене.

– Як же ви так засмагли?

– Під кварцовою лампою в підвалі. Чому ви так дивитесь на мене?

– Тому, – відповів я, – що ви зовсім не така, як я думав. Я уявляв собі щось на зразок Норми Десмонд в отому першому фільмі. Ви його дивитесь?

– Ет, я пережила його. Половина фільму – це я, а решта – мура. Тій дурепі Нормі хочеться уславитись. А мені здебільшого хочеться забитись у нору й не витикатися. Все

те я вже звідала: і продюсерів, що хапають тебе за коліна, й режисерів на пружинних матрацах, і боязких письменників, і легкодухих сценаристів. Я не хотіла вас образити. Ви ж письменник?

- Еге ж, письменник, то й що?

- А ви запальний, юначе. Тільки тримайтеся далі від кіно. Вас там зімнуть. Про що це я говорила?.. А-а, так... Більшість своїх розкішних туалетів я вже давним-давно віддала на голлівудські добродійні базари. Протягом року виїжджаю хіба що на одну прем'єру й, може, ще на два бенефіси. Десь раз на два місяці, як трапиться хтось із давніх приятелів, обідаю у Сарді чи в "Дербі", а потім знов усамітнююсь. Із Фанні бачуся майже щомісяця, звичайно о такій-от порі. Вона теж сова, як і ваша покірنا слуга.

Господиня допила каву й витерлася величезним м'яким жовтим рушником, що добре пасував до її засмаги. Потім накинула його на плечі й знову змряла мене уважним поглядом. Я також мав час роздивитися цю жінку, що була й не була Констанс Реттіген - велика володарка душ із мого дитинства. На екрані - шестиметрова скрадлива, підступна спокусниця чоловіків, темнокоса й чарівливо тендітна. Тут - обпалена сонцем мишка-пустельниця, метка і жвава, непевного віку, суміш кориці, мускатного горіха й меду. Ось з якою жінкою я стояв на нічному вітерці біля середземноморського плавального басейну перед її схожим на мечеть будинком. Я подивився на цей будинок і подумав: ні радіо, ні телебачення, ні газет. І вона знов виявила свої телепатичні здібності.

- Атож! Тільки кінопроектор та купа фільмів у вітальні. Час працює на добро лиш в одному напрямі. Назад. Минуле в моїх руках. Побий мене бог, коли я знаю, як дати собі раду із сьогоднішнім, і під три чорти майбутнє! Я не хочу жити в ньому, не хочу йти в нього й зненавиджу кожного, хто мене до цього змушуватиме. Ось, як на мене, справжнє життя.

Я повів очима по всіх освітлених вікнах її мечеті, по всіх кімнатах за тими вікнами, тоді звернув погляд на залишений під бічною стіною лімузин.

Це чомусь занепокоїло її, і нараз вона гайнула в будинок, а тоді повернулася з пляшкою того ж таки білого вина. Налила мені в келих і пробурмотіла:

- Та якого біса... Ось випийте. А я...

І раптом, коли вона простягла мені келих, я засміявся. Та де в біса засміявся - вибухнув сміхом, зайшовсь реготом!

- У чім річ? - запитала вона, відвівши трохи назад руку з келихом. - Що тут таке смішне?

- Ви!.. - аж задихавсь я. - І шофер... І служниця... Служниця, шофер! І ви!

Я показав на кухню, на лімузин і на неї.

Вона зрозуміла, що попалась, і приєдналася до моїх веселощів, закинувши голову назад і дзвінко сміючись.

- Боже мій, ви мене спіймали, юначе! А я ж то... я думала, що добре зіграла!

- Дуже добре! - вигукнув я. - Просто чудово. От тільки, коли ви простягли келих,

мені в око впав примітний порух зап'ястка. Я ж бачив шоферові руки на кермі. І бачив, як служниця тримала тацю. Констанс... пробачте, міс Реттіген...

- Констанс.

- Ви могли б розігравати цей маскарад хтозна-скільки, - сказав я. - А руки, зап'ястки - це ж така дрібна деталь!

Вона вискочила з кімнати, тоді пустотливо, мов кімнатна собачка, прибігла назад у шоферському кашкеті, а за мить скинула його й наділа наколку служниці. Щоби її розшарілись, очі блищали.

- Кого б ви хотіли вщипнути за задок? Шофера чи служницю?

- У вас в усіх трьох премилі задки!

Вона підлила мені вина, відкинула вбік обидва головні убори й сказала:

- Оце єдина моя розвага. Вже багато років не маю ніякого діла, то сама собі його знаходжу. Пізніми вечорами виїжджаю до міста, інкогніто. Часом роблю в крамницях закупки - теж як служниця. А ще орудую в підвалі кінопроектором, мию машину. Та й куртизанка з мене непогана, якщо вам до вподоби куртизанки. Колись я заробляла по півсотні доларів за ніч, і це в двадцять третьому році, коли долар ще мав справжню ціну й за двадцять п'ять центів можна було пообідати.

Ми довго сміялися. Я відкинувся на подушки.

- А навіщо вся оця таємничість, нічне життя? Ви ніколи не виходите вдень?

- Тільки на похорони. Розумієте... - Констанс відсorbнула кави й знову вгрузла спиною в купу подушок, схожу на гурт лежачих собак. - Розумієте, я не дуже люблю людей. Це в мене ще змолodu почалося. Певно, надто багато на моїй шкірі слідів від продюсерських пальців. А втім, і так непогано грати роль самотньої господині дому.

- А я тут до чого? - запитав я.

- Ви друг Фанні, це по-перше. По-друге, ви начебто добрий хлопчина. Тямуций, хоча й дурненький. Цебто, невинний. Ці великі голубі очі, скільки в них наївності! Життя вас іще не ламало? Дай боже, щоб і не ламало ніколи. Ви здаєтеся мені безпечним, милим і забавним. Але без ніякої фізіології, як тепер кажуть, без ніякої фізіології. Тобто я не збираюся тягти вас до себе в спальню, вашому дівочтву ніщо не загрожає.

- Я не дівч.

- Хай ні, але з біса схожі.

Я люто спаленів.

- Ви так і не відповіли мені. Чому я тут?

Констанс Реттіген поставила на підлогу свою чашку, нахилилась уперед і подивилась мені просто в очі.

- Фанні стривожена, - сказала вона. - Перелякана. Нажахана. Чи не з вашої ласки?

За короткий час я встиг забути.

Подорож машиною з міста до узбережжя розвіяла морок у моїй голові. Поки я був у цьому домі, стояв біля басейну, дивлячись, як господиня поринає в море, потім вертається, і відчував на обличчі легкий бриз, а в роті смак доброго вина, події останніх

двох днів наче звітрилися в мене з пам'яті.

Раптом я усвідомив, що вже багато тижнів не сміявся отак від душі. Молодий сміх цієї жінки повернув мене назад, туди, де мені й належало бути в мої двадцять сім років, а не в дев'яносто, що на них я почував себе, прокинувшись сьогодні вранці.

- То це з вашої ласки Фанні така налякана? - повторила своє запитання Констанс Реттіген і раптом замовкла. - О боже, - мовила вона, - у вас такий вигляд, наче я оце переїхала машиною вашого улюбленого собачку. - Вона схопила мою руку й міцно стиснула її. - Я що - вдарила вас у самісінькі круглячки?

- Які круг...

- У яєчка. Даруйте.

Вона дала мені час прийти до тями. А побачивши, що я не зомлів, сказала:

- Річ у тім, що я з біса опікуюся Фанні. Навряд чи ви знаєте, як часто я буваю в тому нужденному вулику.

- Я вас там ніколи не бачив.

- Ще й як бачили, тільки не впізнали. Торік на П'яте травня,[28]десь уже над північ, усі там звеселіли від вина та енчілади й, побравшись за руки, пішли танцювати мексиканську конгу по коридорах, по сходах, по всьому будинку. Я була на чолі тієї живої вервечки, виряджена такою собі Ріо-Рітою, і ніхто мене там не знав, а це ж бо єдина нагода добре збавити час. І ви там були, тільки десь у кінці вервечки, далеко від мене, так що ми ні разу не зіткнулись. А через годину я трохи погомоніла з Фанні й зникла. Здебільшого я приїжджаю туди десь о другій ночі, і ми з Фанні повертаємося в часи Чикагської опери й Інституту мистецтв, коли я вчилася малювати й безплатно співала в хорі, а Фанні виконувала кілька головних партій. Ми знали Карузо й були обидві худючі, як тріски, ви собі уявляєте? Фанні - худюща! Але який голос! О боже, та й молоді ж ми були!.. Ну, а решту ви знаєте. Я далеко пішла, зі слідами матрацних пружин на спині. А коли їх стало надто багато, втекла сюди видобувати гроші із надр свого задвірка.

Вона повела рукою в бік кухні, де за вікном ухали й стогнали машини принаймні над чотирма нафтовими свердловинами - чудові хатні тварини для затишного життя.

- Ну, а Фанні... У неї був невдалий роман, що день у день країв їй серце і зрештою зробив її такою, яка вона тепер. Ні один чоловік, ні я, ні час не могли її розрадити, повернути їй втрачену красу. І зрештою ми махнули на все те рукою і залишились подругами.

- З того, як ви про це говорите, я бачу, що ви їй вірна подруга.

- Я їй, вона мені. Вона талановита, мила, химерна й нещасна жінка. Я біля неї наче дресирована шавка, що танцює її слонячий гавот. Як щиро ми сміємося десь над ранок, годині о четвертій! Ні вона, ні я не тішимо одна одну облудними надіями. Ми добре знаємо, що ніколи не повернемося до звичайного життя - вона має на те свої причини, я свої. Вона знала одного чоловіка надто близько, я - надто багатьох мимохідь. Самітництво набирає різних форм, як ви можете бачити з моїх перевтілень і з неосяжних тілес Фанні.

- Ви так гудите чоловіків, а перед вами ж оце один з них, - озвався я.

- Ви не такий, як вони, я певна. Ви б не намагалися покласти під себе всіх хористок підряд і не обертали б на ліжко свій письмовий стіл в акторському агентстві. Ви б не спустили зі сходів свою бабусю, щоб одержати за неї страховку. Може, ви тюхтій чи дурень, не знаю, але мені тепер більше до душі тюхтії і дурні, такі, що не стануть розводити тарантулів чи відривати крильця колібри. Наївні письменники, які мріють полетіти на Марс і ніколи не повертатися в наш безглуздий білий світ. - Вона замовкла, ніби прислухаючись до себе. - О боже, я надто розбазікалась. Повернімося до Фанні. Вона не з полохливих, ось уже двадцять років живе в тій старій руїні, двері завжди навстіж, заходь хто хоче, в руках банка з майонезом. Але тепер з нею наче щось зробилося. Аж підскакує від найменшого шереху. Що воно таке?

- Вчора ввечері ми тільки слухали музику й сміялися. Вона нічого не казала.

- Може, просто не хотіла турбувати Марсіянина, як вона вас часом називає, га? А я знаю напевне, бачила, як вона труситься. Ви коли-небудь мали справу з кіньми? Помічали, як у них по шкурі перебігає дроз, коли на неї сідає муха? То от, на Фанні тепер весь час сідають невидимі мухи, а вона тільки міцно стуляє вуста, й по шкірі в неї перебігає отой дроз. Здається, в її спиритичній таблиці геть усе переплуталось. А пісковий годинник показує не той час, бо хтось насипав у нього замість піску прах з погребної урни. У дверцятах її холодильника чути якийсь шепіт. Опівночі в ньому падає лід, і той звук озивається лиховісним сміхом. У туалеті цілу ніч щось булькоче й гарчить. Терміти ось-ось проточать підлогу під її кріслом, і вона бухне просто в пекло. Павуки на стіні тчуть їй поховальний саван. Ну, як вам такий перелік? І все - тільки передчуття. Жодного факту. Так не довго й з глузду зсунутись. Ви розумієте?

З нічого весь тремтиш.

Я так подумав, але не сказав цього. А натомість запитав:

- Ви говорили про це з Генрі?

- Генрі має себе за найвидатнішого сліпого в світі. З такого млива не буде пива. У нього самі натяки. Щось, мовляв, сталося, але він, бачте, не хоче сказати. Може, ви мені поясните? Тоді б я написала Фанні листа, чи подзвонила б через оту Гутіерес, чи поїхала б увечері сама й сказала їй, що все те бредня собача. То як?

- Можна мені ще трохи вина?

Вона наповнила мій келих, не відводячи від мене очей.

- Гаразд, - мовила по тому, - починайте словоблудити.

- Щось і справді діється, але про це ще рано говорити.

- Коли ви заговорите, може бути вже пізно! - Констанс Реттіген підхопилася й заходила по кімнаті, потім обернулася і пронизала мене лютим поглядом. - Кажу ж вам, Фанні себе не тямить зі страху, то чому ж ви мовчите?

- Тому, що мені самому вже несила жахатися кожної тіні. Тому, що я все своє життя був боягузом і гидкий сам собі. Коли дізнаюся про щось іще, я вам подзвоню!

- Ого! - Констанс Реттіген хрипко засміялась. - Голос у вас дай боже! Гаразд, я відступаю, робіть як вважаєте за потрібне. Я знаю, ви любите Фанні. А як по-вашому,

чи не безпечніше їй буде кілька днів, десь із тиждень, пожити тут зі мною?

Я обвів поглядом купи подушок, це барвисте стадо атласових слонів, набитих пір'ям, так схожих обрисами й розміром на Фанні Флоріанну.

Тоді похитав головою.

- Там її кубельце. Я не раз марно намагався витягти її в кіно, в театр, навіть в оперу. Забудьте про це. Вона десять років не виходила на вулицю. Забрати її з того старого будинку, з її великого слонового гробовища, це...

Констанс Реттіген зітхнула й знов наповнила мій келих.

- Та й однаково нічого б воно не зарадило, правда ж?

Вона споглядала мій профіль. А я споглядав темні хвилі за скляними дверима, де припливні піски немовби скидались уві сні в належний їм час.

- Завжди буває надто пізно, правда ж? - знов озвалася Констанс Реттіген. - Немає способу захистити Фанні чи когось іншого, коли вже хтось намірився скривдити чи вбити людину.

- А хто сказав хоч слово про вбивство? - заперечив я.

- У вас таке простодушне рожеве обличчя, що на ньому видно геть усе. Я ворожу не на кавовій гущі, а читаю з промовистих очей і чутливих уст. Фанні страшенно наполохана, і це лякає й мене. Вперше за багато років, запливаючи вночі в море, я думаю: ось наринє велика хвиля й занесе мене так далеко, що я вже й не впливу назад. О боже, мені ненависна сама думка, що отак буде зіпсована моя єдина справжня втіха! - І вона швидко запитала: - Ви ж не зіпсуєте її, правда?

- Що?

Раптом у її голосі почулися нотки Крамлі чи, може, Фанні, коли та казала мені не приводити нікого з собою.

Мабуть, на обличчі в мене відбився такий переляк, що вона хрипко засміялась.

- Та ні, ні. Ви ж із тих, хто вбиває тільки на папері, щоб не вбивати насправді. Пробачте.

Та я вже підхопився на ноги, пориваючись щось сказати, наговорити їй грубощів, тільки не міг дібрати потрібних слів.

- Слухайте, - мовив я нарешті. - Це якийсь шалений місяць. Я починаю помічати речі, яких раніше ніколи не помічав. Я ніколи не читав некрологів. А тепер читаю. У вас були тижні чи місяці, коли особливо багато ваших знайомих божеволіли, пропадали безвісти чи вмирали?

- Коли тобі шістдесят, - іронічно засміялася Констанс Реттіген, - то таке триває цілими роками. Я боюся спускатися сходами, бо один мій знайомий упав і зламав собі в'язи. Боюсь їсти: двоє вдавилися їжею. Плавати в морі? Троє знайомих потонули. Літати літаком? Шість чоловік розбилися в авіакатастрофах. В автомобільних - двадцять. Спати? Де в біса. Десятеро померли вві сні, тільки й сказали: "Що за чорт?" - і пустилися духу. Випивати? Чотирнадцять знайомих померли від цирозу печінки. А ви кажете - некрологи. У вас це тільки початок. Ось я маю тут телефонну книжечку, погляньте. - Вона схопила зі столика біля дверей невеличкого чорного записника й

кинула мені. – Книга мертвих.

– Що?

Я погортав сторінки, побачив імена. Проти половини з них на кожній сторінці стояли маленькі хрестики.

– Цій особистій телефонній книжці тридцять п'ять років. Половини записаних у ній людей давно немає, а мені все бракує духу викреслити чи видерти ці записи. То була б наче остаточна смерть. От і виходить, що я така сама кваша, як і ви, синку.

І вона забрала в мене свою "книгу мертвих".

У розчинені двері тераси війнуло холодним вітром, і я почув, як зашурхотів на березі пісок, так наче невидиме величезне чудисько ступило на нього своїм пазуристим лапищем.!

– Не я нагнав страху на Фанні, – мовив я зрештою. – Я ж не тифозна воша й не розношу зарази. Якщо вона сьогодні десь і з'явиться, хай навіть тут, то сама собою. У мене вже багато днів усі нутрощі перевертаються. Люди вмирають або тікають геть, але тут немає ніякого зв'язку, і я нічого не можу довести. Коли таке трапляється, я незмінно опиняюся десь поблизу й відчуваю себе винним, що не зміг добачити, дізнатися, повідомити, відвернути. Я живу з цим страшним відчуттям уже стільки днів, що несила терпіти. Досить мені тепер на когось подивитись, як я починаю думати, чи не він або вона на черзі, і знаю: якщо я й далі вичікуватиму, всі ті люди рано чи пізно загинуть. От тільки цього тижня це начебто трапляється частіше. Ось і все, що я можу сказати. І годі про це.

Вона підійшла, поцілувала пучки своїх пальців і приклала їх мені до вуст.

– Я вас більш не дражнитиму. Надто сердито ви огризаетесь, як на квашу. Ну, а що тепер? Хочете ще келих вина? Чи подивитися фільми? Поплавати потемки в басейні? Віддатися жалісливим любовним утіхам зі своєю кіноматір'ю? Нічого з вищезгаданого?

Я похилив голову, щоб уникнути її глузливого й палючого погляду.

– Фільми. Я хотів би побачити Констанс Реттіген у "Прозорих завісах". Востаннє я дивився цю картину в п'ять років.

– Ви таки мастак підносити дух старих людей. "Прозорі завіси"... Заждіть, поки я заправлю проектор. Коли я була малим дівчам, мій тато працював в одному кінотеатрі у Канзас-Сіті, ото він і навчив мене всієї цієї механіки. Їй досі не забула. Тож ніхто мені тут не потрібен.

– Ні, потрібен. Я. Дивитися фільм.

– Ет чорт... – Вона перескочила через подушки й заходила коло проектора в кутку кімнати. Схопила з ближчої полиці коробку з фільмом і почала спритно заправляти плівку в апарат. – Ваша правда. А я дивитимусь, як ви дивитесь на мене.

Поки вона, щось мугикаючи, налаштовувала апарат, я відвернувся і вийшов на низьку терасу над пляжем. Очі мої помандрували з півдня на північ, ковзнули вздовж берега, краєм володінь Констанс Реттіген, а потім...

Унизу, біля самої води, я щось побачив.

Там нерухомо стояв чоловік або щось схоже на чоловіка. Чи довго він уже там

стояв, чи тільки-но вийшов з моря, я не міг сказати. Мені не видно було, мокрий він чи ні. Але на вигляд начебто голий.

Я звів дух і швидко поглянув у вітальню. Констанс Реттіген, насвистуючи крізь зуби, ще поралася коло проектора.

Гарматним пострілом ударила хвиля. Я знов метнув погляд на берег. Той чоловік усе ще був там, стояв майже визивно: уперши руки в боки, задерши голову, широко розставивши ноги.

"Забирайся геть! - хотілось гукнути мені. - Чого тобі тут треба? Ми нічого не зробили".

"А ти певен цього?" - була моя наступна думка.

Ніхто не заслуговує на те, щоб його вбили.

Ніхто?

І ось за тією поштаттю на березі накопила остання, найвища хвиля. Вона розбилася на снопи дзеркальних скалок, що враз накрили невідомого. І ніби змили його. Коли хвиля відлинула назад, він зник - певне, гайнув по піску на північ.

Назад, повз лев'ячу клітку в каналі, повз вікна спорожнілого будинку жінки з канарками, повз моє помешкання із саваном на канапі.

- Готові? - гукнула з вітальні Констанс Реттіген.

"Як по правді, то ні", - подумав я.

Коли я повернувся, Констанс сказала:

- Ну, дивіться, як старенька стане молодію.

- Ви не старенька, - заперечив я.

- А таки ні, побий мене бог. - Вона бігала по кімнаті, вимикаючи світло й збиваючи подушки на підлозі. - Ця затята поборниця здоров'я пише книжку, що має вийти наступного року. Підводна гімнастика. Секс у години відпливу. Які вживати бікарбонати, прийнявши всередину місцевого футбольного тренера. Як... О боже, ви знов почервоніли! Що ви знаєте про жінок?

- Не багато.

- Скільки ви їх мали?

- Не багато.

- Одну, - вгадала вона й задоволено гмукнула, коли я кивнув головою. - Де вона тепер?

- У Мехіко.

- Коли повертається?

- Через десять днів.

- Скучили? Любите її?

- Так.

- Хотіли б подзвонити їй і висіти на телефоні цілу ніч, аби її голос боронив вас від цієї страшної фурії?

- Я вас не боюся.

- Чорта з два не боїтеся. Ви вірите в тепло тіла?

- Тіла?

- Тепло! Секс без сексу. Невинні обійми. Ви можете вділити цій старій відьмі трохи консервованого тепла, не втрачаючи своєї цноти. Просто обняти й тримати, як ложку в руці. А тепер зверніть очі на стелю. Дія відбуватиметься там. Кіно цілу ніч, аж поки встане сонце, як ото в чоловіка... Ой, пробачте. Хай йому чорт. Ну, гайда, синку. Падаймо!

Вона опустила на подушки й потягла мене за собою, водночас натискаючи якісь кнопки на щитку, втопленому в підлогу. Згасли останні лампочки. Задзижчав шістнадцятиміліметровий проектор. На стелі замигтіло світло й тіні.

- Дивіться. Як вам це?

Вона сіпнула своїм гарним носиком угору.

На стелі помолоділа на двадцять вісім років Констанс Реттіген запалювала сигарету.

А внизу поруч мене жива Констанс пахкала димом.

- Гарна була сучка, правда ж? - мовила вона.

Прокинувся я на світанку і в першу мить не міг збагнути, де я. Тільки почував себе неймовірно щасливим, так наче вночі зі мною сталося щось прекрасне. Нічого такого, звісно, не сталося - просто я перебув ніч серед безлічі розкішних подушок поруч із жінкою, від якої пахло прянощами та щойно настеленим паркетом. Коли я дивився на неї, пригадувались чудові різьблені шахи, виставлені у вітрині в дні дитинства. Або новісінька гімнастична зала для дівчат, хіба що з ледь чутним духом пороку з тенісного корту, який налип на бронзові дівочі стегна.

Я озирнувся у світанковому присмерку.

Та її не було.

На берег із шумом накотилася хвиля. У відчинені скляні двері війнуло холодним вітерцем. Я сів на подушках. Ген над тьмяною водою зметнулась і впала рука, потім знов і знов. Голос Констанс гукав мене.

Я вибіг на берег, кинувсь у воду й поплив, та вже на півдорозі вибився із сили. Ні, я не атлет. Отож повернувся назад і сів на піску чекати Констанс. Нарешті вона вийшла на берег і стала наді мною, цього разу геть голісінька.

- Боже, - сказала вона, - ви навіть не роздяглися. Що за молодь нині!

Я не відводив очей від її тіла.

- Ну як? Непогано, як на таку стару царицю, га? Гарний бюст, тугий задок, кучеряве волоссячко на...

Та я вже заплющив очі. Вона засміялась. І сміючись, зникла. Гайнула пляжем, пробігла з півмилі й повернулася, сполохавши тільки чайок.

Потім до мене долинув дух гарячої кави та свіжих грінок. Коли я приплентав до будинку, Констанс сиділа в кухні, і на ній, крім щойно накладеної косметики, нічого не було. Вона стрільнула на мене очима, мов фермерська дочка з якогось німого фільму, й подала мені грінки та джем, а тоді елегантно прикрила низ живота серветкою, щоб не бентежити мене. А я дивився на неї і їв. На соску її лівої груді була дрібка суниного

джему. Я побачив це. Вона помітила, куди я дивлюся, й спитала:

- Зголодніли?

Я хапливо заходився намазувати маслом другу грінку.

- Ой горенько, йдіть уже дзвоніть у Мехіко.

Я подзвонив.

- Де ти? - запитав голос Пег за дві тисячі миль від мене.

- У телефонній будці у Венеції, тут іде дощ, - відповів я.

- Брешеш! - сказала Пег.

І мала рацію.

А потім усе нараз скінчилося.

Було вже дуже пізно чи було ще дуже рано. Я почував солодке сп'яніння від життя - власне, тільки тому, що ця жінка присвятила мені свій час, кілька годин невимушеної гри, щирої нічної розмови, аж поки ген на сході, за туманами та мряками, наготувалося виринути з-за обрію сонце.

Я поглянув на берег, на прибій. На піску не видно було ні тіл потопельників, ні живих людей, знайомих чи незнайомих. Іти не хотілось, але мене чекала цілоденна робота, треба було писати свої оповідання, бодай на три кроки випереджаючи смерть. День без писання, казав я - і то так часто, що мої друзі при цих словах зітхали й заводили очі вгору, - день без писання подібний до маленької смерті. А я не збирався закидати сам себе за кладовищенський мур. Я мав намір боротися до кінця, озброєний своєю портативною машинкою фірми "Ремінгтон", яка, коли її добре націлити, стріляла незгірш за гвинтівку тієї ж фірми.

- Я одвезу вас додому, - сказала Констанс Реттіген.

- Дякую, не треба. Мені тут берегом рукою подати. Ми з вами сусіди.

- Де ж пак, сусіди. Цей будинок, коли його поставили в двадцятому році, обійшовся в дві тисячі доларів, а тепер він коштує п'ять мільйонів. Скільки ви платите за помешкання? Тридцять доларів на місяць?

Я кивнув головою.

- Ну гаразд, сусіде. Шкварте по пісочку. Прийдете ще колись опівночі?

- І не раз, - відповів я.

- І не раз. - Вона взяла обидві мої руки у свої, тобто в руки шофера, служниці й королеви екрана. І, ніби прочитавши мої думки, засміялась. - Ви вважаєте мене схибленою?

- Я хотів би, щоб усі люди в світі були такі, як ви.

Не відповідаючи на комплімент, вона перевела розмову на іншу тему.

- А Фанні? Вона житиме вічно?

На очі мені навернулися сльози, і я кивнув головою.

Констанс поцілувала мене в обидві щоки й підштовхнула.

- Катайте звідси.

Я зіскочив з вимощеної плиткою тераси на пісок, пробіг кроків зо два, а тоді обернувся й сказав:

- На все вам добре, царівно.
- К бісу, - потішено відказала вона.

Я подався геть.

Того дня нічого особливого не сталося.

А от уночі...

Я прокинувся й поглянув на свій годинник з Міккі-Маусом, не розуміючи, що могло мене збудити, а тоді міцно заплющив очі, нашорошив вуха й прислухався.

Рушничні постріли. Бах, бабах! Тоді знов: бах, бабах! І знов: бабах! Десь з боку пляжу, від помосту.

Боже мій, подумав я, поміст уже майже спорожнів, і тир зачинено, то хто ж це може там серед ночі натискати на гачок і палити по мішенях?

Бах, бабах! - і різкий дзвінок поціленої мішені. Бах, бабах! Знов і знов. Дванадцять пострілів підряд, потім ще і ще по дванадцять, так наче хтось виклав на стойку три рушниці, потім шість, потім дев'ять і, відстрілявши з одної, кидався до іншої, захекано цілився й стріляв, стріляв, стріляв.

Божевілля.

Не інакше. Хоч би хто там був на оповитому туманом помості, хапаючи рушницю за рушницею і стріляючи у Фатум.

Невже то сама Енні Оуклі, хазяйка тиру?

Бах! Ось тобі, сучий сину. Бах! Ось тобі, зрадливий коханцю. Бах! Ось тобі, клятий бахуре. Бабах!

Постріл за пострілом. Вони лунали далеко, одначе вітер їх доносив.

Так багато куль, подумав я, але жодна не бере оте щось.

Стрілянина тривала хвилин двадцять.

А коли все затихло, я вже не міг заснути.

З тридцятьма шістьма дірками в грудях я навпомацки дістався до машинки і, заплющивши очі, відтворив у темряві всі ті постріли.

- Офіцер Поп?

- Що-що?

- Офіцер Поп, це Схибнутий Шалапут.

- О господи, - мовив Крамлі. - Це ви. То, кажете, Офіцер Поп?

- Це вам краще пасує, ніж Елмо Крамлі.

- Хай так. А Схибнутий Шалапут - достоту ви, перодряпе. Як посувається Великий Американський Епос?

- А як там продовження Конан Дойла?

- Незручно хвалитись, але, відколи познайомився з вами, синку, роблю по чотири сторінки щовечора. Це як війна - треба закінчити її до різдва, і край. Виявляється, схибнуті шалапути дають чималу користь. Оце вам останній комплімент від Офіцера Попа. Ви ж бо за свій п'ятак дзвоните. Говоріть.

- Маю нові кандидатури до нашого списку.

- Ісусе у вінці, Христосе на хресті! - зітхнув Крамлі.

- Дивно, як це ви не помічали...

- Сміх, та й годі. Ну-ну.

- Процесію і далі очолює Шренк. За ним іде Енні Оуклі, чи як там її звуть насправді, хазяйку тиру. Цієї ночі на помості хтось стріляв. Напевне вона. Кому ж би ще? Це ж до того, що не стане ж вона о другій годині ночі відчиняти свій заклад для когось, хіба не так?..

Крамлі урвав мене:

- Дізнайтесь, яке її справжнє ім'я. Без цього я не зможу нічого вдіяти.

Він мене наче за ногу смикнув, і я замовк.

- Вам що, заціпило? - спитав Крамлі.

Я мовчав.

- Алло, ви ще слухаєте? - спитав Крамлі.

Я похмуро мовчав.

- Лазарю, - сказав Крамлі, - хай вам чорт, воскресайте і виходьте з тієї темної печери!

Я засміявся.

- Докінчувати список?

- Хвилиночку, візьму пиво... Гаразд. Шмаляйте.

Я відмотав ще шість прізвищ, у тім числі (хоч насправді в це й не вірив) Шейпшейдове.

- І, можливо... - сказав наостанок і завагався. - Можливо, Констанс Реттіген.

- Реттіген! - закричав Крамлі. - Що ви знаєте про ту Реттіген? Вона їсть на сніданок тигрові яйця з грінками й дасть фору двом акулам із трьох. Вона б і з Хіросіми вийшла із сережками у вухах і нафарбованими віями. Та й щодо Енні Оуклі аж ніяк не схоже. То така, що хоч кому кінця відстрелить, не встигнеш і писнути. Хіба що колись уночі вона з власної охоти пожбурить з помосту всі свої рушниці й сама шубовсне за ними - оце на неї схоже. Що ж до Шейпшейда, то не смішіть мене. Він навіть не підозрює, що поза його кінотеатром існує реальний світ і такі, як ми, химерні нормальні люди. Його поховують у тисяча дев'ятсот дев'яносто дев'ятому році в отому його "Верліцері". Маєте ще якісь блискучі ідеї?

Я проковтнув слину й зрештою вирішив розказати Крамлі про таємниче зникнення перукаря Кела.

- Яке, в біса, таємниче! - сказав Крамлі. - Ви що, з неба впали? Той псих просто дременув звідси. Позавчора напакував свій драндулет усяким мотлохом, виїхав із забороненої стоянки перед перукарнею і подався на схід. Завважте - не на захід, не на край світу, а на схід. Половина особового складу поліції бачила, як він повертав на віражі перед відділком і горлав: "Осінне листя, клянуся богом, осіннє листя у наших горах!" Хотіли були навіть заарештувати його.

Я глибоко й схвильовано зітхнув, відчувши полегкість і радість: Кел був живий. Про відклеєну голову Скотта Джопліна, що, певне, й змусила Кела назавжди поїхати світ за очі, я нічого не сказав. Тим часом Крамлі говорив далі:

- Вичерпали свій най-найновіший список можливих мерців?

- Та власне... - промимрив я.

- Купіль в океані, а потім у друкарській машинці, як твердить учитель Дзен, наповнює сторінки й звеселяє серце. Послухайтеся поради детектива генієві. На те й пиво, щоб потім дзюрити в горщик. А список свій залиште вдома. До побачення, Схибнутий Шалапуте.

- Бувайте, Офіцере Попе, - сказав я.

Ті нічні постріли не давали мені спокою. Весь час відлунювали у вухах.

Не давали мені спокою і гупання, тріск та скрегіт, що долинали від руйнованого помосту, - так на декого впливає гуркіт далекого бою.

Купаючись в океані, а потім сидючи за машинкою, як слухняний синок Офіцера Попа, я все думав про ті постріли й про руйнований поміст. І запитував себе: а скільки чоловік убила минулої ночі Енні Оуклі? Чи тільки одного?

Складаючи нові сторінки свого пречудового роману в Промовисту шкатулку, я міркував і про те, які нові книжки, породжені хворобливою уявою, виплекав, мов гриби-поганки, на полицях своєї похмурої бібліотеки А. Л. Шренк.

"Зустрічі сміливців із трупною отрутою"?

"Мала Ненсі і Дитя світової скорботи"?

"Витівки похоронного бюро в Атлантик-Сіті"?

Не ходи, казав я собі, не дивись. Мені треба, казав я собі. Але не смійся, коли побачиш ці нові назви. Шренк може вискочити й напасти на тебе.

Нічні постріли, думав я. Кінець помосту. А. А. Шренк, названий син Зігмунда Фрейда. А онде, ген на помості, їде на велосипеді...

Страховище.

Або ж, як я його часом називав, Ервін Роммель, командир Африканського корпусу. Або ж іноді й простіше:

Калігула. Вбивця.

Насправді його звали Джон Вілкес Гопвуд.

Пригадую, за кілька років перед тим я читав розгромну рецензію про його гру в котромусь із голлівудських місцевих театриків.

"Джон Вілкес Гопвуд, цей душогуб з ранкових вистав, занапастив ще одну роль. Мало сказати, що він дер пристрасть на клапті, - в буйному нападі божевілля він топтав її ногами, шматував зубами й вивергав через рампу на довірливих дамочок із жіночого клубу. І ті дурні курки все це ковтали!"

Я часто бачив, як він котить своїм оранжевим восьмишвидкісним велосипедом "рейлі" прибережною алеєю, що веде з Венеції до Оушен-Парку й Санта-Моніки. Завжди в гарному, свіжовипрасуваному коричневому англійському костюмі й насунутому на сніжно-білій кучері темному ірландському кашкеті, який затінював його генеральсько-роммелівське або, коли хочете, хиже, яструбине, мов у Конрада Фейдта, що ось-ось задушить героїню, обличчя. Те обличчя вкривала дивовижно темна, кольору мускатного горіха, лискуча засмага, і я часто з цікавістю думав, чи не кінчається вона

на межі комірця, бо ніколи не бачив цього чоловіка на пляжі роздягненого. Він завжди роз'їжджав узбережжям від містечка до містечка, без будь-якого діла, так ніби чекав виклику в німецький генеральний штаб чи в жіночий клуб при Голлівудській добродійній лізі – хто перший покличе. Коли на студіях один за одним знімали військові фільми, він увесь той час мав роботу, і ходили чутки, ніби в нього повна шафа форменого одягу Африканського танкового корпусу, а для поодиноких фільмів з вампірами – похоронний плащ із каптуром.

Та з повсякденного одягу, як я міг судити, він мав лиш один отой костюм. І одну пару взуття – добротні англійські черевики темно-вишневого кольору, незмінно начищені до блиску. На манжетах його твідових штанів красувалися вишукані велосипедні защіпки, на вигляд із справжнього срібла, достоту ювелірні вироби з якогось фешенебельного магазину в Біверлі-Хіллз. Зуби його завжди були такі сліпучо-білі, що скидалися на штучні. І коли він проїжджав мимо, на тебе віяло духом бойового німецького генерала, готового першу-ліпшу мить з'явитися перед очі самого Гітлера.

Ще частіше я бачив його недільними надвечір'ями на помості в Санта-Моніці, над пляжем культуристів, виповненим опуклими м'язами й чоловічим сміхом. Не злязачи з велосипеда, Гопвуд подовгу стояв нерухомо, наче якийсь командир в останні дні відступу від Ель-Аламейна,[29] пригнічений усіма тими пісками й водночас потішений таким буянням плоті.

Він здавався страшенно далеким від усіх нас на тому велосипеді, занурений у свої англо-байронічні й німецько-роммелівські сни наяву...

Я й подумати не міг, що колись побачу, як він поставить свій "рейлі" біля завжди відчиненого, повного кажанів на горіщі карткового будиночка А. Л. Шренка.

А він поставив і на мить завагався перед дверима.

"Не заходь! – гукнув я подумки. – До А. Л. Шренка йдуть тільки по персні з отрутою та по гриби-поганки".

Ервін Роммель не зважив на моє застереження.

Не зважило й ні Страховище, ні Калігула.

Шренк гостинно помахав рукою.

Усі троє покірливо ввійшли.

Коли я прибіг туди, двері вже були зачинені. А на них я вперше помітив, – хоч, мабуть, він висів там роками, бо весь пожовк, – надрукований під геть бліду стрічку в машинці список людей, які заходили в ці двері, щоб їм зцілили психіку:

Г. Б. Уорнер, Уорнер Оуланд, Уорнер Бакстер, Конрад Нейджел, Вілма Бенкі, Род Ла-Рок, Бессі Лав, Джеймс Глісон...

Справжнісінький телефонний довідник акторів за 1929 рік.

Але була там і Констанс Реттіген.

Я не міг повірити власним очам.

І Джон Вілкес Гопвуд.

В це я хоч-не-хоч мусив повірити.

Бо, зазирнувши в заповищене вікно з напівспущеною від цікавих очей шторою,

побачив, що на пролежаній канапі, з якої крізь тріщини в шкірі зухвало вилазила набивка, і справді хтось лежав. То був чоловік у коричневому твідовому костюмі; заплющивши очі, він декламував якісь вірші – не інакше як відредагований і поліпшений монолог з останньої дії "Гамлета".

Ісусе у вінці, як казав Крамлі, Христосе на хресті!

І саме в цю мить зосереджений на віддачі свого благоговійного душевного стану Гопвуд з непомильно акторською інтуїцією розплющив очі.

Повів ними вбік, а тоді рвучко повернув голову, втупив погляд у вікно й побачив мене.

Те саме зробив і А. Л. Шренк, що сидів поруч, спиною до мене, із записником та олівцем у руках.

Я відступив назад, тихенько вилаявся й дременув геть.

Страшенно збентежений, я дійшов до кінця напівзруйнованого помосту й купив собі цукерок: шість хрустких батончиків, дві шоколадки "Кларк" і два "Здоровані", щоб жувати по дорозі. Щоразу, коли мене охоплює велика радість, великий смуток чи велике збентеження, я набиваю рота солодощами, розкидаючи обгортки за вітром.

Отам, у кінці помосту, в золотавому світлі надвечір'я, і наздогнав мене той Калігула-Роммель. Робітники, що розбирали поміст, уже пішли. Навколо стояла тиша.

Я почув, як просто позад мене зашурхотіли велосипедні шини. Але велосипедист не озвався. Тільки зліз із сідла в своїх блискучих срібних защіпках на тендітних щиколотках і став, тримаючи в міцних обіймах свій "рейлі", наче якусь чудернацьку комахоподібну жінку. Він стояв на тому самому місці помосту, де я не раз бачив його раніше, й скидався на статую Ріхарда Вагнера, що видивляється у хвилях прибою своєю Другу симфонію.

Внизу на пляжі гурт молоді ще грав у волейбол. Тугі удари по м'ячу й вибухи сміху немовби проводжали минулий день. Трохи далі два важкоатлети підносили до неба свій власний світ, сподіваючись переконати купку молодих жінок неподалік, що їхня гірша від смерті доля, зрештою, не така вже й погана і її можна звідати в найманих кімнатах нагорі пляжного павільйону там-таки, на березі.

Джон Вілкес Гопвуд споглядав усе те видовище так, наче мене там і не було. Він змушував мене чекати, спливати потом і відчувати бажання дати драла. Адже півгодини тому я мав нахабство переступити невидиму межу й стромити носа в його життя. Тож тепер мав заплатити за це.

– Ви мене переслідуєте? – нарешті не витримав я і враз відчув себе дурнем.

Гопвуд засміявся отим своїм мефістофельським сміхом з останньої дії.

– Любий юначе, ви надто дрібна рибинка. Таку я викидаю назад у море.

О боже, подумав я, що ж казати тепер?

А Гопвуд повільно відхилив голову на негнучких в'язах і показав своїм орлиним профілем у напрямі прибережного помосту в Санта-Моніці, за милю на північ від нас.

– Але якщо ви колись надумаєте переслідувати мене, – посміхнувся він, – то я мешкаю отам. Над каруселлю, над баскими кониками.

Я подивився туди. Там удалині, на тому ще живому помості, була карусель, що від часів мого дитинства весело крутилася під рипучу музику механічного органа. А нагорі, над тими великими кінними перегонами, тулилися мебльовані кімнати, такі собі орлині гнізда для відставних німецьких генералів, невдатних акторів і романтичних вигнанців. Як я чув, мешкали там і поети, що їх майже не друкували. І вельмигосподи прозаїки, яких не помічала преса. І талановиті художники, чиїх картин ніде не виставляли. І колишні коханки кінозірок, що тепер продавали себе дрібним торговцям. І старі англійські мотрони, що колись сяяли у Брайтоні,[30] але не збили статків і тепер доживали віку серед вишиваних салфеточок та опудал китайських мопсів.

А тепер мені здавалося, що там мешкали також Бісмарк, Томас Манн, Конрад Фейдт, адмірал Деніц, Ервін Роммель і божевільний король Баварії Отто Перший.

Я поглянув на величний орлиний профіль Гопвуда. Помітивши мій погляд, він гордовито застиг. Тоді похмуро втупив очі в золотистий пісок і тихо промовив:

- Ви вважаєте мене за ненормального, бо я вдаюся до милосердних послуг отакого А. Л. Шренка?

- Та я...

- Він чоловік незвичайний, дуже проникливий, великий поборник філософії цілісності. А ми, актори, як ви, напевно, знаєте, найбільш невірноважені люди в світі. Ніколи не маємо певності в своєму завтрашньому дні: телефон мав би дзвонити, але все не дзвонить. Отож і шукаєш розради в нумерології, чи в картах таро, чи в східному самоспогляданні під великим деревом в Оджеї разом із Крішною Мерті. Бували там коли-небудь? Розкіш! А в превелебної Вайолет Грінер у Креншоу? У футуролога Норвелла? А в Еймі Семпл Макферсон шукали спасіння? Я шукав. Спершу вона поклала руки мені на чоло, потім я поклав її. А святі трясуні! О, який захват! Або недільні виступи хору Голла Джонсона в першій баптистській церкві. Чорні ангели. Неземна насолода. А ні - то бридж із вечора до ранку чи бінго від полудня до смерку з усякими там жіночками, що пахтять геліотропом. Актори - то такі люди, що чортові на роги полізуть. Якби ми дізналися, що десь об'явився кваліфікований вівісектор, ми б і до нього в науку подалися. Корпорація "Ворожіння на тельбухах". Коли твоє майбутнє аж засмерділося, наче труп під полудневим сонцем, не погребуєш і патранням голубів. Я й на це ладен, аби тільки вбити час. Отакі всі актори, марнотратники часу. Дев'ять десятих нашого життя минає в чеканні ролей. Отож і лягаємо на канапу А. Л. Шренка, щоб потім стовбичити на пляжі культуристів.

Він невідривно дивився на гнучкі й пружні тіла молодих античних богів, що басували вниз на піску, овіяні солоним вітром і сласною жагою.

- Чи ви замислювались коли-небудь над тим, що вампіри не відбиваються в дзеркалах? - озвався він нарешті. Над його верхньою губою виднілись ледь помітні росинки поту, темна смужка зволожила й волосся під краєм кашкета. - А бачите оцих прегарних молодиків на пляжі? Вони відбиваються в усіх дзеркалах, але, крім них, у тих дзеркалах не відбивається більш ніхто. Тільки вони, ці новоспечені ідоли. І коли вони милуються собою, то чи бачать когось іншого, хоч би й дівчат, на яких гарцюють, наче

на морських лошицях? Я далеко не певен. То от, – повернувся він до початку розмови, – тепер ви розумієте, чому застукали мене в того чорного гномика Шренка?

– Я й сам день крізь день чекаю тих телефонних дзвінків, – сказав я. – Не знаю нічого гіршого!

– Тоді й справді розумієте. – Він зміряв мене пильним поглядом, так наче роздягнув догола.

Я кивнув головою.

– Заходьте коли-небудь до мене. – Він повів очима на карусель, де механічний орган рипів і вищав щось віддалено подібне до "Прекрасного Огайо". – Я розповім вам про Айріс Трі, дочку сера Бірбома Трі й зведену сестру англійського режисера Керола Ріда, яка багато років там жила. Іноді до мене приїздить Олдос Хакслі, може, побачите його.

Він помітив, як сіпнулася моя голова, і збагнув, що я ковтнув наживу.

– Ви хотіли б познайомитися з Хакслі? Ну що ж, шануйтеся, – лагідно виспівував він, – то, може, ваше бажання й справдиться.

Мене аж роздимало від невимовної і нестерпної потреби, яку я чимдуж силкувався притлумити. Хакслі був безумною мрією мого життя, постійним невиситимим духовним голодом. Мені страшенно хотілося стати таким же блискучим, таким же дотепним, таким же недосяжно великим. Подумати лишень: я можу з ним зустрітись!..

– Приходьте. – Гопвуд повільно засунув руку в кишеню піджака. – Я познайомлю вас з одним юнаком, якого люблю над усе в світі.

Я мимохіть відвів очі, як не раз уже робив, коли щось таке казали Крамлі чи Констанс Реттіген.

– Ну, ну, – пробурмотів Джон Вілкес Гопвуд і його германські уста ворухнула вдоволена усмішка, – хлопчик засоромився. Це зовсім не те, про що ви подумали. Ось погляньте. Ні, придивіться!

Він дістав із кишені зім'яту глянсувату фотографію. Я хотів був узяти її, але він міцно тримав картку, затуливши великим пальцем голову зображеної на ній людини.

Те, що залишалося на видноті, виглядаючи з-під його пальця, було найпрекрасніше юнацьке тіло, яке я бачив у своєму житті.

Мені пригадалися бачені колись фотографії статуї Антіноя, улюбленця імператора Адріана, у вестибюлі Ватиканського музею. Пригадався юний Давид роботи Мікеланджело. Пригадалися сотні тіл молодиків, що від краю до краю виповнювали пляж від днів мого дитинства й дотепер, засмаглих і безтурботних, бурхливо веселих без справжньої радості. Сотні літніх місяців були спресовані в одній фотографії, яку оце тримав у руці Джон Вілкес Гопвуд, затуляючи великим пальцем обличчя юнака, щоб я не міг його побачити.

– Неймовірно, неповторно прекрасне тіло в усій історії людства, хіба не так? – То було беззастережне твердження. – І воно моє, все моє. Я його неподільний володар, – сказав він. – Ні, ні, не відвертайтеся. Ось!

Він забрав пальця з обличчя неймовірно чудово збудованого юнака.

І я побачив обличчя старого яструба, давньогерманського воїна, генерала

Африканського танкового корпусу.

- О боже, - мовив я. - Це ж ви.

- Я, - сказав Джон Вілкс Гопвуд.

І, гордо відкинувши голову, посміхнувся своєю безжальною посмішкою, в якій зблискували клинки й прозирала сталь. Потім безгучно засміявся, немов віддаючи данину минулим літам, коли ще не було звукового кіно.

- Атож, це я, - підтвердив він.

Я скинув окуляри, протер їх і придивився ближче.

- Ні. Не підробка. Не фототрюк.

Це фото нагадало мені конкурсні мальовані головоломки, що їх друкували в газетах, коли я був хлопчиськом. Обличчя президентів, розрізані на три частини, потім перемішані між собою. Внизу підборіддя Лінкольна, посередині ніс Вашингтона, а вгорі очі Рузвельта. І така от суміш іще з тридцятьох президентів. Усі ті портрети належало знов розрізати на частини й склеїти правильно - за це платили винагороду в десять доларів.

Але тут до тіла прекрасного, як давньогрецька статуя, юнака були приліплені шия, голова та обличчя старого яструба-орла-стерв'ятника, що виказувало чи то підступність, чи то божевілля, а може, й те і те водночас.

Джон Вілкес Гопвуд дивився на фотографію через моє плече так, наче вперше побачив цю диявольську красу, і в очах його світився тріумф сили волі.

- Думаєте, це трюк, еге?

- Ні. - Але я нишком кинув погляд на його вовняний костюм, свіжу сорочку, ретельно зав'язану корпоративну краватку, жилет, запонки, блискучу пряжку паска, срібні велосипедні защіпки на щиколотках.

Мені по думалося про перукаря Кела й про зниклу голову Скотта Джоппіна.

Джон Вілкес Гопвуд провів поплямленими іржею пальцями по жилеті й складках штанів.

- Атож, - засміявся він, - усе закрито! Так що ніколи й не побачите, поки не прийдете в гості, га? Чи справді в цьому старому порохнявому Річарді Третьому ховається полум'яний Син Сонця? Як може чудо юності сполучатись із старим морським вовком? Яким чином спарувались Аполлон і...

- Калігула? - ляпнув я і злякано припинив.

Та Гопвуд не образився. Він засміявся, кивнув головою і торкнувся мого ліктя.

- Калігула! Так! А поки прекрасний Аполлон зачаївся й очікує, промовляє сила волі! Сила волі - ось відповідь. Сила волі. І здорова їжа - це основа акторського життя. Ми повинні гартувати своє тіло так само, як і дух. Ніякого білого хліба, ніяких хрустких батончиків...

Я здригнувся й відчув, як розтають у мене в кишені останні цукерки.

- Ні пирогів, ні печива, ні міцних напоїв, навіть секс у помірних дозах. О десятій вечора - до ліжка. Рано-вранці - підйом, пробіжка по берегу, кожного божого дня дві години в гімнастичному залі, дружба тільки з тренерами, день крізь день по дві години

їзди на велосипеді. День крізь день – і так тридцять років. Тридцять років! А тоді – на божу гільйотину! Тобі відтинають пошарпану голову старого орла й насаджують її на засмагле, вічно золотаве юнацьке тіло. Ось яку ціну я за це заплатив, але справа варта заходу. Мій здобуток – краса. Божественне кровозмішення. Я справжній Нарцис. Мені більш ніхто не потрібен.

– Вірю, – мовив я.

– Ваша чесність вас погубить. – Він обережно, наче квітку, сховав фотографію до кишені. – Та ні, ви ще не зовсім вірите.

– Дозвольте поглянути ще раз.

Він подав мені фото.

Я придивився. І поки я дивився, на темний берег накотилась хвиля прибою, ота, що минулої ночі.

І з тієї хвили раптом постав голий чоловік.

Я стенувсь і кліпнув очима.

Чи це не те саме тіло, не той самий чоловік, що вийшов з моря й налякав мене, коли Констанс Реттіген відвернулася?

Я хотів знати це. Але спромігся тільки запитати:

– Ви знайомі з Констанс Реттіген?

Гопвуд насторожився.

– А чому ви про це питаєте?

– Я побачив її ім'я в отому друкованому списку на Шренкових дверях. То подумав: може, ви з нею два кораблі, що розминулися вночі.

Або двоє тіл? Може, якоїсь ночі, годині о третій, він виходив з прибою, а вона саме поринала в ту хвилю?

Його тевтонський рот бундючно скривився.

– Наш фільм "Схрещені шпаги" програв у двадцять шостому році по всій Америці. А про наш роман писали того літа всі газети. Я був найбільшим коханням її життя.

– То, може, це ви... – почав був я і замовк. "То, може, це ви, – подумав я, – а не отой режисер, який потім утопився, перерізали їй сухожилки на ногах, так що вона рік не могла ходити?"

Але тоді, минулої ночі, мені не випало нагоди роздивитись як слід, чи є в неї рубці. А бігала Констанс так, що вся та історія здавалася брехнею сторічної давнини.

– Вам неодмінно треба звернутися до А. А. Шренка, послідовника філософії цілісності й учення дзен, справжнього мудреця, – сказав Гопвуд, сідаючи на велосипед. – О, зовсім забув! Він попросив віддати вам оце.

Він видобув з іншої кишені жменю обгортки від цукерок – дванадцять папірців, акуратно з'єднаних скріпкою, переважно від шоколадок "Кларк", хрустких батончиків та "Здорованів". Це були ті папірці, що їх я безтурботно розкидав по пляжу на волю вітру, а хтось підібрав.

– Він знає про вас усе, – мовив Божевільний Отто Баварський і засміявся, не вмикаючи звук.

Я засоромлено взяв обгортки й, тримаючи ці прапори поразки, відчув навколо своєї талії фунтів десять зайвого тіла.

- І до мене приходьте, - сказав він. - Покатаєтесь на каруселі. Побачите, чи справді невинний юнак Давид спарувався зі старим лиходієм Калігулою. Гаразд?

І він поїхав геть у своєму твідовому костюмі під твідовим кашкетом, посміхаючись і дивлячись перед себе.

Я поплентав назад до сумовитого музею А. А. Шренка й зазирнув у запорошене вікно.

На столику біля розтерзаної канапи лежала ціла купа оранжевих, жовтих і червоно-коричневих цукеркових обгортки.

Ні, не можуть вони бути всі мої, подумав я.

Твої, твої, відповів сам собі. Он який ти пухкий. Але ж тоді він... божевільний.

- Крамлі?

- Мене ж начебто звать Офіцер Поп?

- Здається, я натрапив на самого вбивцю!

Запала неосяжна океанська тиша: лейтенант поліції поклав трубку на стіл, видер з голови жмут волосся, а тоді знов узяв трубку.

- Джон Вілкес Гопвуд, - сказав я.

- Ви забуваєте, - відказав полісмен, - що жодного вбивства ще не сталося. Ми маємо тільки підозри й припущення. Є така установа, як суд, і є така штука, як докази. Немає доказів - немає судової справи, і вас звідти так турнуть під зад, що потім місяць не сядете!

- А ви коли-небудь бачили Джона Вілкеса Гопвуда роздягненого?

То була остання крапля.

Офіцер Поп грюкнув трубкою.

Коли я вийшов з будки, надворі сіявся дощ.

І майже одразу ж по тому задзвонив телефон, так наче знав, що я ще не встиг відійти. Я схопив трубку й чомусь заволав:

- Пег?

Та почув тільки шелест дощу й чийсь далекий тихий подих.

Більш ніколи не підійду до телефону, подумав я. А в трубку закричав: - Сучий син! Іди, хапай мене, мерзотнику!

І повісив трубку.

Боже, а що, як він почув і справді з'явиться до мене?

!

Який же я ідіот!

І тут телефон задзвонив знову.

Я повинен був відповісти, може, вибачитися перед тим далеким подихом, сказати, щоб не брав до уваги моїх грубощів.

Я зняв трубку.

І почув голос згорьованої жінки, що була за дев'ять миль від мене, в Лос-Анджелесі.

Фанні.

Вона плакала.

- Фанні, о боже, це ви?

- Та я, ох, я, господи спаси мене й помилуй, - запихкала, засопла, захлипала вона. - Поки злізла вниз, трохи не вмерла. Не спускалася сходами з тридцять п'ятого року. Де ти пропав? Усе валиться. Кінець світу. Всі загинули. Чому ти не сказав мені? О боже, боже, який жах! Ти можеш приїхати? Джіммі, Сем, П'етро... - тужно промовляла вона, і тягар моєї вини притискав мене до стінки телефонної kabіни. - П'етро, Джіммі, Сем... Навіщо ти брехав мені?

- Я не брехав, я тільки мовчав! - відказав я.

- А тепер ще й Генрі! - заплакала вона.

- Генрі?! Боже мій. Він не...

- Упав зі сходів.

- Він живий? Живий? - закричав я.

- Так, хвалити бога, в своїй кімнаті. Не захотів до лікарні. Я почула, як він падав, вибігла. Отоді й дізналася, про що ти мені не сказав. А Генрі лежить, лається і кличе друзів - Джіммі, Сема, П'етро... Навіщо ти приніс сюди смерть?

- Це не я, Фанні.

- Приїжджай і доведи. Я маю три майонезні банки, повні двадцятип'ятицентовиків. Візьми таксі, хай водій підніметься нагору, я заплачу йому з тих банок! От тільки коли прийдеш і постукаєш у двері, як я знатиму, що це ти?

- А як ви знаєте про це зараз, навіть по телефону?

- Нічого я не знаю, - заголосила вона. - Ну хіба це не жах? Я справді не знаю...

- В Лос-Анджелес, - сказав я водієві таксі через десять хвилин. - За три майонезні банки.

- Алло, Констанс? Я в телефонній будці напроти будинку Фанні. Нам треба забрати її звідси. Ви можете приїхати? Тепер вона справді в паніці.

- На це є причини?

Я поглянув через вулицю на старий багатоквартирний будинок і прикинув, скільки тисяч усяких тіней копошиться там від горища до підвалу.

- Цього разу таки є.

- Ідіть до неї. Вартуйте. Я буду там за півгодини. Нагору не підніматимусь. Умовте її спуститися, хай йому чорт, і ми відвеземо її до мене. Біжіть.

Констанс так хряснула трубкою об апарат, що я кулею вилетів з будки й мало не вскочив під машину, яка саме проїздила вулицею.

З того, як я постукав, Фанні зрозуміла, хто прийшов. Вона широко розчахнула двері, і я побачив майже знав'снїлу слониху, з безтямними очима й розпатланим волоссям, що поводитася так, наче їй щойно прострілили з гвинтівки голову.

Я посадовив її назад у крісло й відчинив холодильник, гарячково міркуючи, що їй краще зарадить, - майонез чи вино. Мабуть, вино.

- Ось випийте, - звелів я і раптом помітив, що позаду, в дверях, стоїть мій водій: він

піднявся за мною, думаючи, що я пройдисвіт і хочу втекти, не заплативши.

Я схопив майонезну банку з двадцятип'ятицентовиками й подав йому.

- Цього вистачить?

Він швидко прикинув на око, цмокнув язиком і вибіг, брязкаючи монетами в банці.

Тим часом Фанні вже допивала своє вино. Я знову наповнив її келих і сів чекати. Нарешті вона заговорила:

- Ось уже дві ночі хтось ходить у мене під дверима. То прийдуть, то підуть, то прийдуть, то підуть, і не так, як завжди, а спиняться, постоять, подихають...

О боже, що їм треба серед ночі під дверима старої, гладкої і немічної оперної співачки? Не хочуть же вони мене згвалтувати, га? Хіба хтось гвалтує підтоптаних двохсоткілограмових сопрано?

На цю думку вона почала сміятися, та так, що аж заходилась і задихалась, і я вже не знав, чи то в неї істерика, чи такий вибух веселощів з власного дотепу. Щоб припинити цей сміх і змінити колір її обличчя, мені довелося постукати їй по спині, а потім дати ще келих вина.

- Ой-ой-ой! - відсапувалася вона. - Як приємно посміятися! Хвалити бога, що ти приїхав. Ти ж захистиш мене, правда, любчику? Пробач мені, що я ото сказала. Звісно ж, не ти привів сюди те страхіття й залишив у мене під дверима. Мабуть, це просто лихий і голодний собака Баскервілів сам приходить сюди, щоб лякати бідолашну Фанні.

- А ви пробачте мені, Фанні, що я не сказав про Джіммі, П'єтро і Сема, - промовив я і за одним духом вихилив свій келих. - Просто не хотів навалити на вас стільки лихих вістей зразу. А тепер слухайте. Через кілька хвилин до будинку під'їде Констанс Реттіген. Вона хоче, щоб ви кілька днів перебули в неї і...

- Знов таємниці! - вигукнула Фанні, витріщивши очі. - Відколи це ти з нею спізнався?.. Та й однаково не буде з того добра. Мій дім тут. Якщо я поїду звідси, я пропаду, просто вму. Тут мої платівки...

- Ми заберемо їх із собою.

- Книжки.

- Я знесу їх униз, до машини.

- А майонез... у неї такого немає.

- Я сам вам купуватиму.

- І місця в неї не вистачить.

- Вистачить, Фанні, навіть для вас.

- Вона...

І отак воно тривало, аж поки я почув, як унизу загальмував біля тротуару лімузин Констанс.

- То що - ні, Фанні?

- Тепер мені вже добре, коли ти тут. Тільки скажи місіс Гутієрес, хай прийде і трохи побуде зі мною після того, як ти поїдеш, - весело відказала Фанні.

- Звідки такий оптимізм, коли ви ще годину тому були одною ногою в домовині?

- Любчику мій, з Фанні все гаразд. Той жахливий звірюка більш не прийде, я знаю,

та й однаково... однаково...

Вибравши страшенно слухну мить, весь старий будинок здвигнувся уві сні.

Двері кімнати Фанні зашерехтіли в своїй рамі.

І Фанні, наче вражена останнім пострілом, сколихнулась у кріслі й мало не задихнулася від жаху.

Я прожогом метнувся до дверей, розчинив їх навстіж і втупив очі в довгу ущелину коридора – з мілью в один бік і з мілью в другий, два довжелезні темні тунелі, вщерть виповнені вугільно-чорними потоками мороку.

Прислухавшись, я почув, як потріскує тиньк на стелі, як злегка тремтять двері в рамі. Десь без угаву бурмотів сам до себе унітаз – старий і холодний білий фаянсовий надгробок серед ночі.

У коридорі, певна річ, нікого не було.

Хоч би хто там приходив, якщо й справді хтось приходив, він притьмом зачинив двері й чкурнув чи то до парадного, чи то до чорного ходу. Туди, звідки до будинку невидимим потоком линула ніч і безконечний звивистий струмінь вітру, що ніс із собою спомини про речі спожиті й речі викинуті, про речі жадані й речі нікому більш не потрібні.

Мене поривало чимдуж загукати в ті порожні коридори, викрикнути те, що я хотів викрикнути на нічному березі перед мавританським фортом Констанс Реттіген. Іди геть. Дай нам спокій. Може, як на вигляд, ми й заслужили смерті, але насправді це не так.

Та я закричав у порожнечу:

– Ну годі вже, діти! Розходьтесь по своїх кімнатах. Ну ж бо, йдіть звідси! Отак, молодці.

Я почекав, доки уявні діти розійдуться по своїх кімнатах, тоді повернувся, зачинив двері й фальшиво всміхнувся.

Фанні заспокоїлась. Чи вдала, ніби заспокоїлась.

– З тебе вийде добрий батько, – з широкою усмішкою мовила вона.

– Та ні, такий самий, як і всі батьки, нерозсудливий і нетерплячий. Тим дітлахам давно слід було дати трохи пива й покласти їх у ліжка. Вам краще, Фанні?

– Краще, – зітхнула вона.

Я підійшов і обняв її.

– Усе минеться, – сказала вона. – А ти йди собі. Все гаразд. Як ти сказав, тим дітлахам давно пора спати.

"Яким дітлахам?" – мало не бовкнув я, але вчасно похопився. Ну звісно, дітлахам...

– Отож Фанні спокійна, і ти можеш їхати додому. Бідолашний хлопчик. Перекажи Констанс, що я їй дуже вдячна, а втім, можеш і не переказувати, хай сама якось приїде, гаразд? Місіс Гутіерес пообіцяла прийти перебути цю ніч зі мною, вона спатиме на тому ліжку, я ж ним уже тридцять років не користуюсь, уявляєш собі? Я не можу спати лежачи, мені тисне груди. Місіс Гутіерес скоро приїде, а ти дуже милий, любчику, що приїхав мене навідати. Тепер я бачу, який ти добрий, ти ж тільки хотів уберегти мене від жалю за нашими друзями знизу.

- Це правда, Фанні.

- І в їхньому зникненні немає нічого незвичайного?

- Немає, Фанні, - збрехав я. - Тільки власне глупство, розчарування й туга.

- Боже мій, - мовила вона. - Ти так помірковано говориш, як отой лейтенант до мадам Баттерфляй.

- За це мене не раз били хлопці в школі.

Я рушив до дверей. Фанні глибоко зітхнула й нарешті промовила:

- Якщо зі мною щось станеться... Та ні, це так, про всяк випадок. Але якщо станеться, заглянь у холодильник.

- Куди заглянути?

- В холодильник, - загадково сказала Фанні. - Ні, не смій!..

Та я вже відчинив холодильник. Зазирнувши в його освітлене нутро, побачив безліч банок з варенням, соусами, желе та майонезом. Пильно оглянув усе те добро й нарешті зачинив дверці.

- Ти не мав права дивитися, - дорікнула мені Фанні.

- Я не хочу чекати, мені треба знати тепер.

- А тепер я тобі нічого не скажу, - обурено мовила вона. - Не треба було туди лізти. Хочу тільки визнати: може, це я винна, що воно з'явилося в домі.

- Воно, Фанні? Воно, воно...

- Усе те лихо, що, як я вважала, ти приносив на своїх черевиках. Та, може, до цього спричинилася й Фанні. Може, я сама винна. Сама накликала його з вулиці.

- То сама чи ні? - закричав я, нахилиючись до неї.

- Ти що, більш не любиш мене?

- Люблю, чорт забирай, але ж я намагаюся відвезти вас звідси, а ви не хочете їхати. Спершу звинувачуєте мене в тому, що я отруюю воду в туалетах, потім примушуєте заглядати в холодильник. О боже, Фанні...

- Тепер лейтенант гнівається на свою Баттерфляй. - Але на очі їй уже наверталися сльози.

Мені було несила далі терпіти.

Я відчинив двері.

У коридорі - мабуть, уже не одну хвилину - стояла місіс Гутієрес із тарілкою гарячих пиріжків, незмінно делікатна, ладна почекати.

- Я подзвоню вам завтра, Фанні, - сказав я.

- Ну звісно, подзвониш, і Фанні буде жива-здорова!..

Цікаво, подумав я, якщо я заплющу очі й удам із себе сліпого...

Чи знайду я кімнату Генрі?

Я постукав у двері.

- Хто там? - озвався Генрі, замкнений у кімнаті.

- Хто там каже, хто там? - спитав я.

- Хто там каже, хто там каже, хто там? - промовив він і несамохіть засміявся. Потім згадав, що йому боляче. - Це ви?

- Генрі, впусти мене.

- Зі мною все гаразд, ото тільки впав зі сходів, і все, мало не вбився, і все, але дайте мені побути тут замкненому. Завтра я вийду, а ви молодець, що згадали про мене.

- Що сталося, Генрі? - спитав я в замкнених дверей.

Генрі підійшов ближче. Я відчув, як він сперся на двері, наче людина, що говорить крізь загразоване віконце сповідальні.

- Він підставив мені ногу.

- Хто, Генрі?

- Він. Той сучий син підставив мені ногу.

- Він щось сказав? Ви напевне знаєте, що він справді там був?

- А як я знаю, що вгорі на сходах увімкнене світло? Я відчуваю. Тепло. Вгорі, де він стояв, було аж надто тепло. І звісно, він дихав. Я чув, як він утягує повітря й тихенько випускає його. Він нічого не сказав, коли я підійшов близько, але я чув, як билось його серце: гуп, гуп, а може, то було моє. Я подумав собі: прослизну тихенько, він і не помітить. Сліпий чоловік міркує так: якщо він у темряві, то чого б і іншим не бути? Ну, а далі ви знаєте, Бебех! - і я аж унизу коло сходів, і сам не знаю, як там опинився. Лежу й гукаю Джиммі, Сема, П'єтро, а тоді кажу собі: клятий ти дурень, їх же немає, і тебе не буде, як не покличеш кого іншого. Ну й почав гукати всіх на ім'я що було духу. Загрюкали двері, й, поки вони грюкали, він ушився. Тихенько так, наче босий, вислизнув за двері. Я тільки віддих його почув.

Я проковтнув клубок у горлі й припав до дверей.

- Який то був дух?

- Мені треба подумати, тоді скажу. А тепер Генрі пора на бокову. Добре все-таки, що я сліпий. Ото було б жах бачити, як я котився зі сходів, наче лантух чи клунок з брудною білизною. Добраніч.

- На добраніч, Генрі, - сказав я.

І відвернувся від дверей саме в ту мить, коли старий будинок, цей великий пароплав, нахилився, виписуючи потемки круту дугу на завороті річки. Мені здалося, ніби я знов опинився в кінотеатрі містера Шейпшейда о першій годині ночі і припливна хвиля підважила й струснула мостини підлоги під кріслами, тоді як на екрані й далі ковзали сріблясто-чорні тіні. Весь будинок аж здвигнувся. Та в кінотеатрі було одне, а тут зовсім інше. В цьому великому й похмурому старому будинку чорні тіні зійшли з екрана й чигали в коридорах, ховались у ванних, подеколи викручували лампочки на сходах, так що люди ставали сліпі, як Генрі, й мусили навромацки шукати дорогу до виходу.

Те саме мусив робити і я. Та, вибравшись до сходів, нараз аж похолов. Я відчув, як попереду коливається повітря від чийогось дихання. Але то була тільки луна мого власного судомного віддиху, що відбивався від стіни й линув назад, торкаючись мого обличчя.

Бога ради, остерігав я себе подумки, не перечепися через власну ногу, йдучи вниз сходами!

Коли я вийшов з будинку Фанні, біля тротуару на мене чекав лімузин "дьюзенберг" випуску 1928 року з шофером за кермом. Грюкнули дверцята, ми рушили, і тільки на півдорозі до Венеції шофер на передньому сидінні скинув кашкета, труснув волоссям і перетворився на...

Констанс Реттіген, Допитувачку.

- Ну? - холодно запитала вона. - То Фанні стривожена чи не стривожена?

- Страшенно стривожена, але стривожив її не я.

- Не ви?

- Не я, хай вам чорт, а тепер спиніться на першому ж розі й висадіть мене к бісовій матері!

- Як на соромливого хлопчика з півночі Іллінойсу, ви надто колоритно висловлюєтесь, містере Хемінгуей.

- Гаразд, к бісу ці балачки, міс Реттіген!

Цього було досить. Я побачив, що вона трохи знітилась. Як видно, зрозуміла: ще трохи - і між нами все буде кінчено.

- Констанс, - поправила мене, вже спокійніше.

- Констанс, - повторив я за нею. - Хіба ж я винен, що люди топляться у ваннах, забагато п'ють, падають зі сходів чи їх забирає поліція? А чому ви самі не зайшли сьогодні в будинок? Ви ж давня-предавня подруга Фанні.

- Я боялася, що коли вона побачить нас разом, очі в неї геть вилізуть на лоба і ми їх потім не вправимо назад.

Вона скинула швидкість з істеричних сімдесяти миль на годину до знервованих шістдесяти двох. Але руки її так учепилися в кермо, наче то були мої плечі й вона трусила мене.

Я сказав:

- Ви б краще зовсім забрали її звідти, раз і назавжди. Вона цілий тиждень не спить, і вже це може її вбити, просто виснаження. На самому майонезі душа в тілі довго не вдержиться.

Констанс зменшила швидкість до п'ятдесяти п'яти.

- Вона дала вам доброго чосу?

- Тільки назвала мене тифозною вошею, як і ви. Схоже, я тепер для всіх мов той цап, що розносить чумних бліх. Що там діється в будинку, те діється, але призвідець цього не я. А до всього Фанні й сама вчинила якусь дурницю.

- Яку?

- Не знаю, вона мені не сказала. Одначе в чомусь себе винуватить. Може, ви з неї витягнете. Я маю таке моторошне відчуття, що Фанні сама напирала собі лиха.

- Яким чином?

Лімузин сповільнив швидкість до сорока. Констанс дивилася на мене в дзеркало заднього огляду. Я облизнув губи.

- Я можу тільки здогадуватись. Щось там у неї в холодильнику, сказала вона. Мовляв, якщо з нею щось станеться, то щоб я заглянув у холодильник. Боже, яка

дурниця! Може б, ви ще повернулися туди сьогодні, сама, та подивились у той клятий холодильник, розібралися б, що там до чого і яку халепу накликала Фанні в будинок, так що тепер аж себе не тямить із жаху.

- О боже милостивий, - прошепотіла Констанс, заплющивши очі. - О свята діво Маріє...

- Констанс! - заволав я.

Бо вона, не дивлячись, проскочила на червоне світло.

На щастя, бог був з нами й звільнив нам дорогу.

Вона зупинила машину проти входу до мого помешкання, і, поки я відмикав двері, стала за мною, а тоді просунула голову всередину.

- То оце тут народжуються всі геніальні твори?

- Невеличкий клаптик Марсу на Землі.

- Це Келове піаніно? Я чула, одного разу любителі музики хотіли були його спалити. А ще колись усі Келові клієнти набилися до перукарні й зчинили страшний гвалт, показуючи свої чудернацькі зачіски.

- Кел робив своє діло як міг.

- Ви останнім часом заглядали в дзеркало?

- Він старався.

- Тільки з одного боку голови. Коли знов будете в мене, нагадайте мені. Мій тато був ще й перукарем. І мене навчив. Чому ми стоїмо на порозі? Боїтеся, щоб сусіди чогось не подумали, якщо ви... А чорт! Здається, хоч би що я сказала, щоразу влучаю в ціль. Ви справді така щира душа? Відколи мені минуло дванадцять, я не бачила жодного соромливого чоловіка.

Вона просунула голову далі.

- О боже, який розгардіяш! Ви що, ніколи не прибираєте? А це ж як - читаєте десять книжок разом і половина з них комікси? А що це за каменедробарка на столі? Кришку від неї ви викинули?

- Еге, - мовив я.

- Справжнє звалище, - весело підсумувала вона, і це треба було розуміти як похвалу.

- Все, що я маю, - до ваших послуг.

- Який же секс на цій канапі? Навіть одне на одному не вмістишся.

- Другий партнер має лежати на підлозі.

- Боже, якого ж це року ваша машинка?

- Тисяча дев'ятсот тридцять п'ятого. "Ундервуд-стандарт", старенький, але добрячий.

- Достоту як я, еге ж, синку? Ви не збираєтеся запросити древню знаменитість у дім і зняти з неї сережки?

- Вам же ще треба повернутися до Фанні й заглянути в її холодильник, не забули? До того ж, коли б ви й залишилися тут на ніч, то були б тільки ложки.

- Багато ложок і жодної виделки?

- Жодної виделки, Констанс.
- Ваша штопана білизна справила на мене незабутнє враження.
- Я не юний Давид.
- Чорт забирай, що ні, то ні. На добраніч, синку. А я поїду до холодильника Фанні.

Дякую!

Вона поцілувала мене так, що мені аж у вухах задзвеніло, і поїхала.

Заточуючись після того поцілунку, я с'як-так добувся до канапи.

Чого не слід було робити.

Бо тоді мені наснився Сон.

Щоночі під мої двері приходила ота невеличка злива, на хвилю затримувалась, шаруділа і йшла собі. А я боявся виглянути, що там таке. Боявся побачити за дверима Крамлі, геть мокрого, з палючими очима. Або Шейпшейда, що мигтить і сіпається, мов зображення в старезному кінофільмі, а з брів та носа в нього звисають водорості.

Щоночі я перечікував, злива минала, і я засинав.

І тоді приходив той Сон.

Мені снилося, що я письменник у маленькому зеленому містечку на півночі Іллінойсу і сиджу в перукарському кріслі, такому, як було в Келовій спорожнілій перукарні. Аж раптом хтось прибігає з телеграмою, в якій говориться, що в мене куплено право на екранізацію за сто тисяч доларів.

Я сиджу в кріслі, горлаю на радощах, вимахую тією телеграмою, коли це бачу, як обличчя всіх чоловіків і хлопців у перукарні та й самого перукаря обертаються на льодовики, на вічну мерзлоту, а силувані усмішки, з якими вони вітають мене, відкривають замість зубів крижані бурульки.

Я вмить став для них чужинцем. Їхній віддих обдає мене холодом. Я безповоротно змінився. Мені немає прощення.

Перукар похапцем достригає мене, так наче я з касти недоторканих, і я рушаю додому, затиснувши у спітнілій руці свою телеграму.

І того ж таки вечора з боку узлісся, що недалеко від мого дому в тому містечку, до мене долинає рев якогось чудиська ген за лісом.

Я підхоплююсь у ліжку, і мене всього обсипає колючим морозом. І далі ревучи, чудисько наближається. Я розплющую очі, щоб краще чути. Розтуляю рота, щоб легше було вухам. Тим часом чудисько з ревом суне вперед, ось воно вже посеред лісу, гупає ножиськами, топче лісові квіти, сполохує зграйки кролів і цілі хмари птахів, що з криком злітають до неба.

Я не можу ні ворухнутись, ні закричати. Відчуваю, як відпливає в мене від обличчя кров. І бачу на комоді обіч ліжка оту радісну телеграму. Чудисько вивергає із себе страхітливий кровожерний рик і з тріском поривається далі, неначе трощачи по дорозі дерева своїми жаскими, кривими, мов ятагани, іклами.

Я зіскакую з ліжка, хапаю телеграму, а тоді кидаюсь до дверей і розчиняю їх навстіж. Чудисько вже ось-ось вийде з лісу. Воно реве, рикає, здійсмає своїми страшними погрозами нічні вітри.

Я роздираю телеграму на клаптики, жбурляю їх на лужок перед будинком і кричу:

- Ні - ось моя відповідь! Не треба мені ваших грошей! Не треба вашої слави! Я залишаюся тут! Нікуди не поїду! Ні! - І знову: - Ні! - І насамкінець, відчайдушно: - Ні!

У динозаврячій горлянці чудиська застрягає останній рик. На хвилю западає моторошна тиша.

Місяць ховається за хмару.

А я чекаю, і на обличчі в мене замерзає холодний піт.

Чудисько гучно всмоктує повітря, видихає його, а тоді повертає і, важко ступаючи, рушає геть, назад крізь ліс, усе далі, далі, аж поки поринає в небуття. На лужку, мов крильця нічних метеликів, тріпочуть клаптики моєї телеграми. Я зачиняю й замикаю сітчасті двері і, сповнений жалю й полегкості, йду до ліжка. Десять перед самим світанням я засинаю...

І ось тепер, у Венеції, прокинувшись від цього сну, я пішов до дверей і виглянув на канали. Що б я міг крикнути до темної води, до туману, до океану за піщаною смугою пляжу? Хто б мене почув, яке чудисько зважило б на моє теа суїра,[31] чи на мою великодушну відмову, чи на моє заперечення своєї вини, чи на мої запевнення, що я добра людина й ще не розтрачений талант?

Чи міг я крикнути: "Іди геть! Я ні в чому не винен. Мені нема за що вмирати. І, бога ради, дай спокій і іншим!"? Чи міг я вимовити чи крикнути таке?

Я розтулив рота, щоб спробувати. Але в роті мені взялася грудкою курява, що не знати як набилась туди в темряві.

Я спромігся лише, наче в якійсь пантомімі, простягти вперед руку в німому благанні. "Прошу тебе", - подумав я.

- Прошу тебе, - пошепки мовив я. І зачинив двері.

У цю ж таки мить у моїй приватній кабіні по той бік вулиці задзвонив телефон.

Не піду, подумав я. То він. Чоловік із крижаним подихом.

Телефон дзвонив.

А може, то Пег.

Телефон дзвонив.

То він.

- Цить ти! - крикнув я.

Телефон замовк.

Навалившись усім тілом, мало не падаючи, я захряснув двері.

На порозі свого будинку, здивовано кліпаючи очима, постав Крамлі.

- Боже милий, ви знаєте, котра тепер година?

Ми стояли, дивлячись один на одного, мов два боксери, що домолотилися до повного одуріння й тепер не знають, де впасти.

Я не міг придумати, що сказати, отож продекламував:

- "Мене оточують примари лиховісні".

- Пароль правильний. Шекспір. Заходьте.

Він провів мене через весь будинок до кухні, де на плиті у великому кавнику

варилася кава, багато кави.

- Засидівся над своїм шедевром. - Крамлі кивнув головою на машинку в спальні. З-поміж валиків звисав, наче язик музи, довгий рудуватий аркуш. - Я пишу на службовому папері, на ньому більше вміщається. Мені здається, якщо я дійду до кінця звичайного аркуша, то далі вже не зрушу. О боже, ну й вигляд у вас! Кошмарні сни?

- Найкошмарніші.

Я розповів йому про перукарню, про сто тисяч доларів за екранізацію, про чудисько серед ночі, про те, як я кричав і як чудисько зі стогоном повернуло назад і залишило мене жити, назавжди.

- Господи боже. - Крамлі налив у дві великі чашки чогось такого густого, що воно аж булькало, як вулканічна лава. - У вас навіть сни кращі, ніж у мене!

- Що має означати цей сон? Що ми ніколи не можемо здобути перемогу, так? Якщо я не опублікую своєї книжки й залишуся злидарем, я зазнаю поразки. Та якщо я її опублікую і матиму гроші в банку, я також зазнаю поразки? Люди мене зненавидять? А чи пробачать мені друзі? Ви старший, Крамлі, скажіть мені. Чому те чудисько вві сні приходить убити мене? Чому я маю відмовлятися від грошей? Що воно все означає?

- Біс його знає, - пирхнув Крамлі. - Я ж не психіатр.

- А Шренк зміг би сказати?

- Тицьнувши пальцем у небо й повороживши на калі? Ні-ні... Ви запишете цей сон? Адже іншим даєте поради...

- Коли заспокоюся. Ідучи сюди, оце кілька хвилин тому, я згадав, як одного разу мій лікар запропонував повести мене в анатомку. Добре, що я відмовився. Бо тоді б мене справді оточували примари лиховісні. Мабуть, я перевтомився. Як мені викинути з голови ту лев'ячу клітку? Як забути про жінку з канарками на смертному ложі? Як умовити перукаря Кела зректися своєї вигадки про Джоппліна? Як уберегти Фанні, що лишилася сама серед ночі аж ген у місті, зовсім беззахисна?

- Пийте каву, - порадив Крамлі.

Я намацав у кишені й видобув на світ фотографію Кела із Скоттом Джоппліном, тільки й досі без Джопплінової голови. Тоді розповів Крамлі, де знайшов її.

- Хтось відклеїв голову від цієї фотографії і забрав собі. І коли Кел це побачив, він зрозумів, що той хтось підчепив його на гачок, що бал скінчивсь, свічки погасли, - і дременув геть з містечка.

- Це не вбивство, - зауважив Крамлі.

- Однаково що вбивство, - сказав я.

- Однаково що свині літають, а індикі співають. Окрема справа, як кажуть усуді.

- Хтось дав Семові забагато міцного зілля і вкоротив йому віку. Хтось перевернув Джіммі у ванні й утопив його. Хтось заявив у поліцію на П'етро, того забрали, і там йому й гаплик. Хтось став над жінкою з канарками й дуже просто налякав її до смерті. Хтось запхав того старого в лев'ячу клітку.

- Мені дали ще деякі результати розтину, - сказав Крамлі. - У крові в нього було багато алкоголю.

- Правильно. Хтось підпоїв його, торохнув по голові, тоді, вже мертвого, затяг у канал, запхав до клітки, а сам виліз і пішов до своєї машини чи просто додому, десть тут у Венеції. Він, звісно, був геть мокрий, але хто в такий дощ зверне увагу на мокру людину, що йде без парасольки?

- Лайно. Ні, скажу грубіше: г. . ! З цього вашого роя, друзяко, та й не буде ні... краплі меду. Люди вмирають. Лихі пригоди трапляються. Мотиви, чорт забирай, мотиви! А ви все одної співаєте: вчора в домі бачив зло, а його там не було. І сьогодні теж не було. Господи, хай воно все западеться! Ви подумайте. Якщо так званий убивця справді існує, то нам відома тільки одна особа, причетна до всіх тих випадків. Ви.

- Я?! Невже ви думаєте...

- Не думаю, вгамуйтеся. І не витріщайте так свої кролячі очі. Ось я вам зараз щось покажу.

Крамлі підійшов до книжкової полиці на стіні (книжки у нього були навіть тут, на кухні), взяв грубезний том і кинув його на стіл.

То були "Вибрані п'єси Шекспіра".

- Безпричинна зловмисність, - сказав він.

- Що-що?

- У Шекспіра її скільки завгодно, і у вас, і в мене, і в кожного. Безпричинна зловмисність. Це вам ні про що не каже? Іншими словами, людина чинить усяку мерзоту без будь-яких видимих мотивів. Або ж ми не можемо їх добачити.

- Люди не стають мерзотниками ні з сього ні з того.

- О боже! - Крамлі тихенько пирхнув. - Який же ви наївний. Та добра половина справ, що їх ми розбираємо у відділку, саме такі: хто їде на червоне світло й убиває пішоходів, хто лупцує дружин, хто стріляє в друзів, і ніхто навіть не може пригадати, з якого доброго дива він це робив. Мотиви, звісно, завжди є, але вони так глибоко сховані, що потрібна вибухівка, аби видобути їх на світ божий. А коли негідник такий, якого ви намагаєтесь знайти зі своїми сміховинними резонами й кульгавою логікою, то годі й сподіватися викрити його. Ніяких мотивів, ніякого підґрунтя, ніяких даних. І поки ви не прив'яжете щиколотку до гомілки, гомілку до коліна, а коліно до стегна, він спокійнісінько гулятиме собі на волі.

Страшенно потішений, Крамлі сів і налив собі ще кави.

- А ви ніколи не замислювались, - раптом спитав він, - чому на кладовищах немає вбиралень?

Я аж рота роззявив.

- Ох ти ж! Ніколи про це не думав! Та тому, що мерцям вони ні до чого. Хіба що... Хіба що коли пишеш новелу в дусі Едгара По, де труп опівночі встає з домовини, бо йому захотілося в туалет.

- Ви збираєтесь про це написати? Ого, тепер уже і я роздаю сюжети.

- Крамлі!

- Починається, - зітхнув він, одсуваючись на стільці.

- Ви вірите в гіпноз? У повернення в минуле в гіпнотичному сні?

- Ви й так добрий сновидида...

- Прошу вас... - Нарешті я зібрався з духом. - Я ось-ось зсунуся з глузду. Поверніть мене в минуле. Відішліть назад.

- Боже милостивий! - Крамлі підхопився на ноги, одним духом вихилив свою каву й метнувся до холодильника по пиво. - Куди ж вас відіслати, крім дурдому?

- Я ж зіткнувся був з тим убивцею, Крамлі. А тепер хочу зіткнутися з ним знову. Тоді я намагався уникнути його, бо він був п'яний. Він сидів позад мене в останньому нічному трамваї, що йшов до моря, і тієї ж таки ночі я натрапив на мертвого старого в лев'ячій клітці.

- Немає доказів.

- Доказом були ще якісь його слова, але я їх забув. Якби ви змогли повернути мене назад, щоб я знову проїхав у тому трамваї в грозу й почув його голос, я б упізнав, хто він такий, і вбивства припинилися б. Невже ви цього не хочете?

- Ну певне, а коли я силою гіпнозу оберну вас на собаку-шукача і ви прогавкаєте мені ім'я вбивці, я піду й заарештую його, еге ж? Мовляв, ану йди сюди, поганий чоловіче, мій друг письменник почув твій голос у гіпнотичному сні, і ніяких доказів більш не треба. Ось наручники. Заклацни їх на собі!..

- Ну й чорт з вами. - Я встав і перекинув свою чашку з кавою. - Сам себе загіпнотизую. Скільки там того діла. Як воно зветься - самонавіяння? "Наказую тобі: роби те й те", так?

- Ви не маєте досвіду й не знаєте, як це робиться. Сядьте, бога ради. Я допоможу вам знайти справжнього фахівця. Стривайте! - Крамлі якось дивно засміявся. - А як щодо А. А. Шренка, гіпнотизера-практика?

- О боже, - аж здригнувся я. - Не кажіть такого навіть жартома. Він потопить мене в Шопенгауері, Ніцше, в Бертрановій "Анатомії смутку", і я вже ніколи не впливу. Це повинні зробити ви, Елмо.

- Я повинен вирядити вас додому й лягти спати.

Він лагідно підштовхнув мене до дверей.

Раптом я обернувся, повів очима навколо й засміявся.

- Слухайте, я оце тільки помітив. У вас же немає телевізора. І не збираєтесь придбати?

- Щоб дивитись у вечірніх новинах, як людей збивають машинами, ріжуть і гвалтують? Чудова розвага!

Крамлі наполог на тому, щоб відвезти мене. По дорозі, втупивши очі вперед, у темне майбутнє, він сказав:

- Не бійтеся, синку. Більш нічого не станеться.

Крамлі помилився.

Але, звісно, минув якийсь час.

Я прокинувся о шостій ранку, бо мені знов причулися постріли з отих тридцяти шести рушниць.

Та то був лише гуркіт руйнування, що долинав від помосту, де робітники, мов

дантисти, заходилися видирати з ґрунту величезні зуби паль. І чого це, подумалось мені, руйнівники починають так рано? А що то за стрілянина? Мабуть, їхній регіт.

Я прийняв душ і вибіг з дому саме вчасно, щоб зустріти величезний вал туману, який сунув з боку Японії.

Попереду, на пляжі, стовбичили діди з трамвайної станції. Це я вперше побачив їх від того дня, коли ми з Крамлі приходили питатися про їхнього зниклого товариша, Вільяма Сміта.

Вони спостерігали, як гине поміст, і, дивлячись на них, я відчував, як валяться підпори в їхніх тілах. Старі стояли, мов заклакні, тільки ледь ворушили губами, так наче жували гумку чи збиралися виплюнути з рота тютюн. Та ще руки їхні ледь посіпувались, безпорадно звисаючи по боках. Я знав: вони теж знають, що як тільки не стане помосту, то вже не довго залишиться чекати й того часу, коли з гудінням приїдуть дорожні машини, заллють асфальтом трамвайні колії і хтось заб'є дошками станційний павільйон, вимівши звідти рештки квіткового конфетті. Якби я був одним із тих старих, то вже сьогодні подався б звідси ген до Арізони чи до якоїсь іншої гарної місцини. Але я не був одним із них. Я був самим собою, на півстоліття молодшим, без іржавих плям на руках, і кістки мої не потріскували щоразу, як величезні обценьки рвучко видирали ще одну палю, залишаючи в піску дірку.

Я підійшов і став між двома старими, бажаючи сказати щось значливе.

Але тільки тяжко зітхнув.

То була мова, яку вони розуміли.

Почувши моє зітхання, старі довго мовчали.

А потім кивнули головами.

– Ну ось, у добру халепу ти знов мене втягнув!

Мій голос, линучи до Мехіко, був голосом Олівера Гарді.

– Олі! – гукнула Пег голосом Стена Лорела. – Негайно лети сюди! Рятуй мене від мумій Гуанахуато!

Стен і Олі. Олі і Стен. Від самого початку ми називали себе "Нерозлучні Лорел і Гарді", бо обоє ще змалку до нестями любили цей популярний дует і завжди наслідували їхні голоси.

– Чому ти не хочеш нічим мені зарадити? – закричав я в ролі містера Гарді.

А Пег у ролі Стена Лорела забелькотіла у відповідь:

– Ой, Олі, та я... я хочу сказати... мені здається... я...

Запала тиша, і ми тільки зітхали в розпачі, в скруті, в любовній тузі, одне назустріч одному, миля за милею і долар за долларом із небагатих статків Пег.

– Ти не можеш дозволяти собі таку розкіш, Стене, – мовив я зрештою. – І від цього стає так боляче, що ніякий аспірин не допоможе. Стене, любий Стенлі, бувай здоровий.

– Олівере... – хлипнула вона. – Любий Олі... до побачення...

Як я вже казав, Крамлі помилився.

Того ж таки вечора, об одній хвилині на дванадцяту, я почув, як до дверей мого помешкання під'їхав похоронний катафалк.

Я ще не спав і одразу впізнав лімузин Констанс Реттіген – з того, як він м'яко зупинився біля тротуару й тихенько вуркотав, чекаючи, поки я заворушусь.

Я встав, ні про що не питаючи в бога чи в когось іншого, й машинально, бездумно вдягся. Щось спонукало мене дістати темні штани, чорну сорочку й старий синій блейзер. Тільки китайці вбираються на похорон у біле.

З хвилину я постояв, узявшись за ручку дверей, і аж тоді мені стало духу відчинити їх і вийти. Я не поліз на заднє сидіння, а сів спереду, де Констанс незворушно дивилася перед себе, на білопінні холодні хвилі прибою, що накочувались на темний берег.

По щоках її текли сльози. Не озиваючись і словом, вона тихо зрушила машину з місця. За хвилину ми вже розмірено мчали серединою Венеційського бульвару.

Я боявся запитувати, тому що боявся почути відповідь.

Десь на півдорозі Констанс сказала:

– Я відчула щось недобре.

Ото й усе. Я зрозумів, що вона нікому не дзвонила. Просто їй було потрібно поїхати й пересвідчитись самій.

Як виявилося, коли б навіть вона подзвонила комусь, було б уже однаково запізно.

О пів на дванадцяту ми опинилися перед старим багатоквартирним будинком.

Ми сиділи в машині, і Констанс, усе ще незворушно дивлячись перед себе й не втираючи сліз, що котилися по щоках, сказала:

– О боже, я відчуваю себе так, наче й сама важу сто п'ятдесят кілограмів. Не можу встати.

Та зрештою нам довелося це зробити.

Уже в будинку, на сходовій площадці, Констанс раптом упала навколішки, заплющила очі, перехрестилась і задихано промовила:

– О господи, прошу тебе, прошу, прошу – хай Фанні буде жива!

Я допоміг їй піднятися сходами далі, й сам аж заточуючись з горя.

Тільки-но ми ступили в темний коридор, як нас обдало різким протягом. Десь там, за тисячу миль від нас, у далекому кінці пітьми, хтось відчинив і зачинив надвірні двері з північного боку будинку. Пішов подихати повітрям? Чи квапився втекти? Тінню, що пірнула в тінь. За мить до нас долинув гарматний грюк дверей. Констанс аж хитнулася на підборах. Я схопив її за руку й потяг далі.

Ми йшли, і за кожним кроком навколо нас ставало все глухіше, темніше й холодніше. Я пустився бігцем, і з уст у мене вихоплювались якісь дивні звуки, якісь молитви, що мали вберегти Фанні.

"Нічого не сталося, вона буде там, – переконував я себе, немов проказуючи подумки магічне заклинання, – вона буде там, зі своїми платівками й фотографіями Карузо, гороскопами й майонезними банками, зі своїм співом і..."

Атож, вона була там.

Розчинені двері хилиталися на завісах.

Фанні була там. Вона лежала горілиць на лінолеумі посеред кімнати.

– Фанні! – вигукнули ми обоє в один голос.

"Уставай! – хотіли сказати ми. – Ти ж не можеш дихати, лежачи на спині! Ти вже тридцять років не спала в ліжку. Тобі завжди треба сидіти, Фанні, тільки сидіти".

Вона не вставала. Не озивалася. Не співала.

Навіть і не дихала.

Ми вклякли біля неї, пошепки чи подумки про щось благаючи. Стояли на колінах, наче двоє молільників, двоє розкаяних грішників, двоє зцілителів, простягнувши до неї руки, так ніби це могло зарадити. Ніби самими своїми дотиками ми могли повернути її до життя.

Але Фанні лежала нерухомо, втупивши погляд у стелю, немовби хотіла сказати: "Як дивно, чого це стеля в мене перед очима й чом я мовчу?"

Усе було дуже просто й страшно. Фанні впала, чи хтось її штовхнув, і не змогла підвестися. Впала й лежала отак серед ночі, аж поки власна вага стиснула її й задушила. Не треба було ніяких зусиль, щоб не дати їй повернутися на бік. Не треба було пускати в діло руки, душити її. Ніякого насильства. Тільки постояти над нею і впевнитися, що вона не перекоотиться, щоб упертись у підлогу й, хапаючи ротом повітря, зіпнутись на ноги. Всього хвилину чи дві, аж поки зупиниться дихання й оскліють очі.

"Ой Фанні! – безгучно стогнав я. – Ой Фанні, – голосив я, – що ти собі зробила?!"

До мене донісся ледь чутний шурхіт.

Я крутнув головою і втупив очі туди.

Диск старенького пружинного патефона Фанні ще обертався, зовсім повільно, поступово спиняючись. Але обертався. А це означало, що всього п'ять хвилин тому вона накрутила його, поставила платівку і...

І пішла відчинити двері в темряву.

Патефонний диск обертався. Але платівки на ньому не було. "Тоска" зникла.

Я кліпнув очима, а тоді...

Почулося швидко дріботіння.

То Констанс підхопилася на ноги й, давлячись, бігла через кімнату. Бігла до сітчастих дверей балкона, що дивився на захаращений мотлохом пустир, за яким здіймався Банкер-Хілл, а навскоси через вулицю була більярдна, звідки цілу ніч раз у раз долинав гучний сміх. Перше ніж я встиг зупинити Констанс, вона вискочила за двері й кинулась до балюстради.

– Констанс! Ні! – заволав я.

Та її просто занудило, й вона, перекившись через балюстраду, вивергала із себе той давлючий клубок, і мені страшенно хотілося зробити те саме. Але я прикипів до місця й тільки дивився то на неї, то на велику гору, біля якої малими підгірками щойно стояли на колінах ми з Констанс.

Нарешті Констанс випросталась.

Я повернувся і, обминувши Фанні, не знати навіщо перейшов кімнату й відчинив білі дверці. На обличчя мені впало холодне тьмяне світло.

– Господи боже! – гукнула Констанс від балконних дверей. – Що ви там робите?

- Фанні сказала, - відповів я неслухняними вустами, - "Як щось станеться, заглянь у холодильник"...

В обличчя мені війнуло могильним холодом.

- ...От я й заглядаю.

Нічого, звісно, в холодильнику не було.

Чи, власне, там було аж надто багато чого. Всілякі желе, варення, майонези, салатні соуси, маринади, стручки мексиканського перцю, солодкі сирки, булочки, масло, варене м'ясо - справжній склад холодних делікатесів. Досить було повести поглядом, щоб побачити й неосяжне тіло Фанні, й ті засоби, з допомогою яких його було замислено й неухильно побудовано.

Я знов і знов роздивлявся на все це добро, намагаючись добачити те, що мала на думці Фанні. О боже, подумав я, чого я шукаю? Невже відповідь тут, у холодильнику? Я мало не сягнув туди рукою, щоб вигребти на підлогу всі ті варення та желе. Вже аж на півдорозі спинився.

Ключ до розгадки був не тут, а коли й тут, то я його не бачив.

Я гірко, болісно застогнав і захряснув дверці.

Патефонний диск, з якого зникла "Тоска", нарешті зупинився.

Комусь треба піти викликати поліцію, подумав я. Комусь?

Констанс знову вибігла на балкон.

Мені.

Над третю годину ночі було по всьому. Полісмени приїхали, всіх опитали, записали імена, і великий будинок ураз прокинувся, неначе хтось зчинив у підвалі стрілянину, а коли я вийшов на вулицю, край тротуару вже стояв автофургон із моргу, і обслуга прикидала, як винести Фанні з помешкання, спустити сходами й повантажити в машину. Я потерпав, щоб вони не побачили в закутку ящик від піаніно, який Фанні жартома призначила собі на труну. Та вони не побачили. Одначе Фанні мала залишитись у своїй кімнаті до світанку, поки вони приїдуть місткішим фургоном і з більшими ношами.

Гірко було покидати її там саму серед ночі. Але полісмени не дозволили мені лишитися. Зрештою, це був звичайнісінький випадок, цілком природна смерть.

Коли я спускався сходами, в будинку вже зачинялись двері й гасло світло, як ото, бувало, пізніми вечорами в кінці війни, коли останній струмочок конги, геть виснажившись, розтікався по кімнатах і спливав сходами на вулицю, а мене чекала самотня прогулянка через Банкер-Хілл і вниз, до трамвайної станції, звідки я мав їхати крізь грозу додому.

Констанс Реттіген, згорнувшись клубочком, тихо лежала на задньому сидінні свого лімузина й дивилася невидючими очима перед себе. Почувши, що я відчиняю задні дверцята, вона сказала:

- Сідайте за кермо.

Я заліз за кермо.

- Відвезіть мене додому, - кволо промовила вона.

Я довгу хвилю сидів мовчки, а тоді сказав:

- Не можу.

- Чому це?

- Я не вмію водити машину, - відповів я.

- Що?!

- Так досі й не навчився. Та й потреби не було. - Язик у мене насилу ворухився, наче був свинцевий. - Коли це письменник міг дозволити собі мати машину?

- О боже... - Констанс ледь спромоглася звестись, немов людина з важкого похмілля. Тоді, спотикаючись, як сліпа, поволі обійшла машину й махнула мені рукою.

- Посуньтєся.

Вона сяк-так зрушила машину з місця. Цього разу ми повзли зі швидкістю десяти миль на годину, так ніби стояв густий туман і вже за два-три кроки попереду нічого не було видно.

Заїхали ми не далеко - тільки до готелю "Амбасадор". Констанс повернула туди й загальмувала саме в ту мить, коли з ресторану виходила остання суботня нічна компанія, в карнавальних шапочках і з повітряними кульками в руках. Над нами згасали світні літери реклами. Я побачив кількох музикантів, що поспішали додому зі своїми інструментами.

Констанс там усі знали. За кілька хвилин ми записались у книзі й дістали ключа від бунгало в готельному саду. Ніяких речей у нас не було, та цього ніхто наче й не помітив. Хлопець-посильний, що повів нас до нашого пристановища, дивився на Констанс так, немов ладен був понести її на руках. Коли ми ввійшли до кімнати, Констанс запитала його:

- Півсотні доларів вистачить, щоб роздобути ключа й відімкнути нам плавальний басейн?

- Знайти ключа не так просто, - відказав хлопчина. - Але плавати о цій годині ночі...

- Саме моя година, - мовила Констанс.

Через п'ять хвилин над басейном засвітилися лампочки, і я сидів на бортику й спостерігав, як Констанс двадцять разів пропливає туди-назад, час від часу пірнаючи й линути під водою від краю до краю басейну.

Коли хвилин через десять вона вийшла з води, засапана й розшаріла, я загорнув її у великий рушник і легенько обняв за плечі.

- Коли вже ви заплачете? - спитав нарешті.

- Дурнику, - відказала вона, - а що ж я оце робила? Як немає напхвату океану, то й басейн згодиться. А як і басейну нема, пустіть душ. І плачте собі, голосіть, ридайте скільки завгодно, нікого ви не потурбуєте й ніхто вас не почує. Думали коли-небудь про таке?

- Ні, ніколи, - з благоговійним трепетом відповів я.

О четвертій ранку Констанс, відчинивши двері ванної в нашому бунгалі, побачила, що я стою й безтямно дивлюся на душ.

- Давайте, - мовила вона лагідно. - Ну ж бо. Спробуйте.

Я став під душ і на повну потужність пустив воду.

Об одинадцятій ранку ми проїхали через Венецію, поглянули на канали, затягнуті слизькою зеленою плівкою, поминули напівзруйнований поміст, побачили чайок, що ширяли в тумані, крізь який не пробивалось ані промінчика сонця, і хвилі прибою, такого млявого, що його ледь було чути, наче звук загорнених у чорну матерію жалобних барабанів.

- Гори воно все вогнем, - сказала Констанс. - Підкиньте п'ятака. Орел - їдемо на північ, до Санта-Барбари. Решка - на південь, до Тіхуани.

- Нема в мене п'ятака, - озвався я.

- О господи... - Констанс пошукала в сумочці, дістала двадцятип'ятицентовика й підкинула його в повітря. - Решка!

Над полудень ми вже домчали до Лагуни, але аж ніяк не з ласки дорожньої поліції - вона просто прогавила нас.

Ми сиділи у відкритому кафе на скелі, що височіла над пляжем готелю "Віктор Гюго", й потягували подвійні мартіні.

- Ви бачили колись "Уперед, мандрівцю"?

- Разів десять, - відповів я.

- Оце ж тут сиділи й снідали закохані Бетт Дейвіс і Пол Генрід у перших кадрах фільму. Тоді, на початку сорокових, сюди часто виїздили на натурні зйомки. Ви сидите в тому самому кріслі, в якому спочивала Генрідова гепя.

О третій ми проїхали Сан-Дієго, а рівно о четвертій спинилися перед ареною бою биків у Тіхуані.

- Витримаєте це видовище? - спитала Констанс.

- Спробую, - відказав я.

Ми додивилися до кінця три бої, вийшли в сонячне надвечір'я, випили ще по мартіні й з'їли добру мексиканську вечерю, а тоді поїхали назад, на північ, завернули на острів до готелю "Коронадо" й спостерігали там захід сонця. Сиділи не розмовляючи й дивились, як сонце котиться до обрію і старовинні вікторіанські вежки та свіжопофарбовані білі стіни готелю беруться рожевою барвою.

Дорогою додому ми спинилися у Дельмарі й мовчки, час від часу беручись за руки, скупалися в хвилях прибою.

Опівночі машина спинилась перед африканським маєтком Крамлі.

- Одружуйтеся зі мною, - сказала Констанс.

- У наступному житті, - відказав я.

- Еге ж. І то добре. Бувайте.

Коли вона поїхала, я рушив стежкою до будинку.

- Де вас носило? - зустрів мене у дверях Крамлі.

- Дядечко каже: геть, негіднику! - мовив я.

- Тітонька каже: заходьте, прошу, - відповів Крамлі.

У руці в мене опинилося щось холодне - бляшанка пива.

- Боже милий, - сказав Крамлі. - На вас страшно дивитися. Йдіть сюди.

І обняв мене за плечі. Я й подумати не міг, що Крамлі здатен когось обняти, навіть жінку.

- Обережно, - мовив я. - Мене зроблено із скла.

- Мені сказали ще вранці, один приятель з управління... Співчуваю вам, синку. Я знаю, ви були добрі друзі... Той список при вас?

Ми вийшли в джунглі, де тишу порушували тільки цвіркуни, та ще звідкись із будинку долинали тихі акорди гітари Сеговії, сповнені туги за давноминулими днями, коли над Севільєю по сорок вісім годин підряд світило сонце.

Я знайшов у кишені свій безглуздий зім'ятий список і подав його Крамлі.

- А чого це ви надумали?

- Та так раптом, сам не знаю, - відповів Крамлі. - Ви збудили в мені цікавість.

Він сів і почав читати.

Старий у лев'ячій клітці. Вбитий. Чим - невідомо.

Жінка з канарками. Налякана до смерті.

Петро Массініелло. У в'язниці.

Джіммі. Втопився у ванні.

Сем. Помирає від алкогольного отруєння.

Фанні.

(І вже сьогодні від руки: Задихнулася.)

Дальші ймовірні жертви:

Сліпий Генрі.

Енні Оуклі, хазяйка тиру.

А. Л. Шренк, психіатр-дури́світ.

Джон Вілкес Гопвуд.

Констанс Реттіген.

Містер Шейпшейд. (Від руки дописано: Ні, його викреслити).

Я.

Крамлі перевернув список, покрутив його в руках, тоді знов перебіг очима.

- Ну й звіринець ви зібрали, хлопче. А чого ж мені не знайшлося місця у вашій виставі?

- Усі ці люди так чи так надломлені. А ви? У вас є щось ніби самозарядний акумулятор.

- Це тільки відколи я познайомився з вами, синку... - Крамлі замовк і почервонів. - О боже, стаю сентиментальним. Тоді чому ви вписали до списку себе?

- Я смертельно переляканий.

- Воно так, але ж і ви маєте отой самозарядний акумулятор, і він працює справно. За вашою логікою, це має вас захищати. Що ж до всіх цих людей... Вони так квапливо, без оглядки, тікають, що неминуче попадають у прірву.

Крамлі знову покрутив у руках список і, уникаючи мого погляду, став читати його вголос.

Я зупинив його.

- Ну?

- Що "ну"? - запитав він.

- Далі чекати не можна, - сказав я. - Загіпнотизуйте мене, Крамлі. Ради всіх святих, Елмо, приспіть мене.

- Господи боже! - зітхнув Крамлі.

- Ви повинні це зробити не відкладаючи, цієї ж ночі. Просто зобов'язані.

- Ох ти ж господи... Ну гаразд, гаразд. Сідайте. Чи лягайте. Світло вимкнути чи як?

Та дайте мені випити чогось міцного!

Я побіг, приніс два стільці й поставив їх один за одним.

- Це - той великий нічний трамвай, - пояснив я. - Я сідаю отут. Ви - позаду.

Я знову збігав до кухні й приніс Крамлі склянку віскі.

- Треба, щоб від вас тхнуло так само, як від нього.

- От за цю допомогу красно дякую. - Крамлі хильнув із склянки й заплющив очі. - Зроду не робив нічого безглуздішого.

- Мовчіть і пийте.

Він спорожнив склянку. Я сів. Тоді, про щось згадавши, підхопився й пустив один з африканських записів Крамлі - зливу в саванах. І враз по всьому будинку й навколо великого червоного трамвая залопотів дощ. Я вимкнув світло.

- Отак. Чудово.

- Закрийте рота й заплющте очі, - звелів Крамлі. - Господи, я не знаю, як це робиться!

- Цсс. Тихо, - сказав я.

- От-от, цсс. Тихо. Ну гаразд, синку. Засинайте.

Я пильно дослухався до його голосу.

- Поїхали помалу, - протягло говорив Крамлі, сидячи позад мене в трамваї тієї дощової ночі. - Все спокійно. Тихо. Помалу. Легенько. Гальмуємо на поворотах. Ідемо крізь дощ...

Він почав увіходити в ритм і, як я міг судити з його голосу, діставати втіху від цієї гри.

- Помалу. Поволі. Тихо. Вже за північ. Іде дощ, тихий дощ, - шепотів Крамлі. - Де ви, синку?

- Я сплю, - сонно озвався я.

- Спите і їдете. Ідете й спите, - бурмотів він. - Ви в трамваї, синку?

- В трамваї... - промимрив я. - Трамвай. Дощ. Ніч.

- Так-так. Їдьте далі. Вперед. По прямій повз Калвер-Сіті, повз кіностудії. Година пізня, в трамваї нікого, тільки ви і... ще хтось.

- Ще хтось... - прошепотів я.

- Ще хтось, він напідпитку.

- Напідпитку... - белькотав я.

- Він хитається, хитається, щось говорить, говорить, бурмоче, шепоче. Ви чуєте

його, синку?

- Чую... говорить, бурмоче, шепоче... - тихо промовив я.

А трамвай їхав далі крізь ніч, крізь темну зливу, і я сидів на лаві, добропорядний пасажир, якого везли додому, сидів і спав, але все чув, чекав, погойдувався з боку в бік із заплученими очима, похиленою головою та руками, залякними на колінах...

- Ви чуєте його голос, синку?

- Чую...

- Відчуваєте його дух?

- Відчуваю...

- Дощ припустив дужче.

- Дощ...

- Темно?

- Темно...

- Така злива, що трамвай наче пливе під водою, а позад вас хтось хитається, просто позад вас, стогне, говорить, шепоче...

- Та-а-а-ак...

- Ви чуєте, що він каже?

- Трохи.

- Глибше, повільніше, їдете, посуваєтесь, погойдуетесь... Чуєте його голос?

- Так.

- Що він каже?

- Він каже...

- Що він каже?

- Він...

- Глибше, спіть. Слухайте.

Я відчував на потилиці його віддих, гарячий від алкоголю.

- Ну що, що?

- Він каже...

Трамвай завищав на сталевому закруті в моїй голові. Посипались іскри. Гримнув грім.

- Ага! - закричав я. І знов: - Ага! - І ще раз: - Ага!

Я нажахано корчився на стільці, пориваючись утекти від того безумного віддиху, від палючого спиртного страхіття. І ще від чогось, про що я тоді забув. Але тепер воно знов було поруч, обвівало мені потилицю, обличчя, заходило в ніс.

Дух розкопаних могил, різниць, сирого м'яса, що надто довго лежало на сонці.

Не розплющуючи міцно склеплених повік, я почав тужитися, щоб виблювати.

- Синку! О боже, прокиньтесь, синку, синку! - заволав Крамлі, термоячи мене, ляскаючи по обличчю, тручи мені потилицю; потім опустився на одне коліно й почав шарпати за волосся, за щоки, за руки, вже й не знаючи, де вхопитися чи труснути. - Ну ж бо, синку, бога ради, ну!

- Ага! - пронизливо крикнув я знову, підхопився зі стільця й полетів у могилу з тим

жаским падлом, трамвай прогуркотів наді мною, в могилу періщив дощ, а Крамлі все шарпав мене, аж поки з мого рота вихопився невтримний кислий струмінь неотравленої їжі.

Крамлі витяг мене в садок на свіже повітря, поставив на ноги, упевнився, що дихаю нормально, а тоді пішов у будинок прибрати й невдовзі повернувся.

- Ну й ну, - сказав він, - таки спрацювало. Ми дістали більше, ніж сподівалися, так?

- Так, - кволо відповів я. - Я чув його голос. І сказав він саме те, чого я й чекав. Назву, яку я дав вашій книжці. Але тепер я почув його голос виразно і майже здогадуюся, хто він. Якщо десь його зустріну, то впізнаю напевне. Ми підступаємо до нього, Краме, підступаємо. Він уже не втече. До того ж тепер я знаю про нього й ще дещо.

- Що саме?

- Від нього тхне трупом. Тієї ночі я цього не помітив, а як і помітив, то з переляку забув. Але тепер пригадалося. Він мрець чи майже мрець. Від нього смердить, як від здохлого собаки на вулиці. Його сорочка, штани, піджак - усе ветхе й затхле. А ще сморідніше його тіло. Отож... - Я поплентав у дім і опинився за письмовим столом Крамлі. - Тепер я маю нову назву для своєї книжки.

Я почав клацати на машинці. Крамлі стояв і дивився. На папері з'являлися слова. Ми прочитали їх.

З підвітряного боку смерті.

- Оце назва, - мовив Крамлі.

І пішов вимкнути африканську зливу.

Похорон Фанні Флоріанни відбувся наступного дня пополудні. Крамлі урвав годинку від служби й одвіз мене на гарне старосвітське кладовище, що лежало на пагорбі, звідки відкривався краєвид узгір'їв Санта-Моніки. Я був здивований, побачивши під кладовищенським муром стільки машин, а ще дужче - з довгої вервечки людей, що несли квіти до свіжовикопаної могили. Там зібралося чоловік двісті, не менше, а квітів було море.

- Сили небесні! - вигукнув Крамлі. - Ви погляньте на цей натовп. Бачите, хто там стоїть? А онде позаду, то не Кінг Відор?

- Відор, авжеж. А ото Салка Фіртел. Колись він писав сценарії для Грети Гарбо. А поруч нього - містер Фокс, адвокат Луїса Б. Майєра. Онде й Бен Гетц, що очолював лондонську філію "Метро-Голдвін-Майєр". А отам...

- Чому ви не казали мені, що ваша приятелька Фанні зналася з такими видатними людьми?

- А чому Фанні не казала про це мені? - відповів я запитанням на запитання.

"Фанні, люба Фанні, - думав я, - як це схоже на тебе - ніколи не згадати, ніколи не похвалитися, що стільки таких людей багато років піднімались і спускались сходами старого багатоквартирного будинку задля дружньої балачки, спогадів про минуле, твого співу. Боже мій, Фанні, ну чом ти не звірила мені своєї таємниці? Як приємно було б про це знати. І нікому б я не розказав".

Я розглядавав обличчя над квітами. Крамлі робив те саме.

- Думаєте, він тут, синку? - тихо спитав він.

- Хто?

- Той, хто, як ви вважаєте, вкоротив віку Фанні.

- Я впізнаю його відразу, тільки-но побачу. Ні - тільки-но почую.

- І що тоді? - мовив Крамлі. - Зажадаєте арештувати його за те, що якимось уночі, кілька днів тому, він їхав у трамваї п'яний?

Певне, на обличчі в мене відбився цілковитий розпач.

- Це я просто так, щоб збити з вас пиху, - сказав Крамлі.

- Друзі... - промовив хтось.

Натовп ураз притих.

То була чудова надгробна відправа, якщо можна назвати чудовим похорон. Мене ніхто не запросив сказати слово, та й з якої б то речі? Але з десятеро інших людей хто по хвилині, хто по три говорили про 1920 рік у Чікаго чи середину двадцятих у Калвер-Сіті, коли там ще були луги та поля, а облудна цивілізація МГМ займала всього один будинок і разів десять-дванадцять на рік великий червоний трамвай гальмував увечері на зупинці позад студії, в нього сідали Луїс Б. Майєр, Бен Гетц та решта й грали в покер аж до Сан-Бернардіно, де мали дивитись найновіший фільм за участю Гілберта, Гарбо чи Новарро, а потім виходили із кінотеатру з повними руками карток передпрем'єрного опиту: "Погань!", "Шедевр!", "Жах!", "Блиск!" І розкладали картки разом з королями й дамами, джокерами й піками, аби розважити, що воно в біса за гра в них на руках. А опівночі, і далі захоплені грою, їхали трамваєм назад, злазили на тій-таки зупинці біля студії, поширюючи навколо себе дух підпільного віскі й усміхаючись хто радісно, а хто з похмурою рішучістю, і дивились, як Луїс Б. Майєр шкандибає до свого лімузина й перший від'їжджає додому.

Всі вони були сьогодні тут, на кладовищі, і всі промовляли дуже щиро й правдиво. Ніхто не кривив душею. В кожному сказаному слові вчувалася непідробна скорбота.

Я стояв на гарячому пополудневому осонні, коли це хтось торкнув мене за лікоть. Я обернувся й здивовано розширив очі.

- Генрі! Як ви сюди потрапили?

- Та, звісно ж, не пішки.

- А як знайшли мене в цьому натовпі?

- Тільки ви миєтесь дитячим милом, усі інші вживають "Шанель" чи "Ароматичне". У такий день лишається радіти, що ти сліпий. Слухати ще сьак-так, а от бачити це я аж ніяк не хотів би.

Надгробні виступи тривали. Тепер говорив містер Фокс, адвокат Луїса Б. Майєра, чоловік, що добре знався на законах, але рідко дивився фільми своєї студії. У цю мить він саме згадував минулі дні в Чікаго, коли Фанні...

Серед яскравих квіткових барв пурхнула колібрі. Потім продзижчала бабка.

- Гнилятина, - тихо мовив Генрі.

Я вражено помовчав, тоді пошепки перепитав:

- Гнилятина?

- На вулиці біля будинку, - прошепотів Генрі кутиками уст, дивлячись у небо, якого не бачив. - І всередині, в коридорах. Коло моєї кімнати. Коло кімнати Фанні. Тхнуло гнилятиною. Його дух. Отого... - І по паузі кивнув головою. - Гнилятиною.

У мене затріпотіли ніздрі. Очі неспокійно забігали. Я переступив з ноги на ногу, ладний зараз же податися на пошуки, добачити, знайти.

- Коли це було, Генрі? - прошепотів я.

- Позавчора ввечері. Тоді, коли Фанні віддала богові душу.

- Цсс! - цитьнув хтось поблизу.

Генрі замовк. Вибравши хвилику між виступами, я пошепки запитав:

- Де?

- Переходив вулицю, було ще не пізно, - відповів Генрі. - Позавчора ввечері. Сильний, таки справді сильний дух. Уже потім, пізніше, мені здалося, ніби той гниляк зайшов услід за мною в коридор. Я хочу сказати, такий був сильний дух, що аж у пазухи мені заліз. Так наче ведмідь грізлі дихнув. Чули коли-небудь? Я так і став стовпом посеред вулиці, немов мене хто бейсбольною биткою торохнув. Ну, думаю, той, від кого так тхне, напевне чортом дихає і на бога, і на людей, і на собак, і на весь світ. Такий і кошеняти не обмине, а наступить на нього. Ниций нелюд. Гниляк, як я сказав. Гниляк. Це вам щось зарадить?

Я весь заляк і не міг видобути із себе й слова. Тільки насилу кивнув головою. А Генрі повів далі:

- Його дух уже кілька вечорів учувався в коридорах, а тоді став аж надто різкий - видно, той сучий син підступав усе ближче й ближче. Це він мені ногу підставив, тепер я знаю. Розміркував що й до чого.

На нас знову цитьнули.

Над могилою говорив якийсь актор, тоді священик і равин, а потім хор Голла Джонсона з Першої баптистської церкви на Сентрал-авеню пробрався між надгробками, став гуртом і заспівав "Великий день почався зранку", "У блаженстві спочивай" і "Милий боже, прихисти мене по смерті". То були голоси, які я чув ще в кінці тридцятих у "Зелених пасовищах": під їхній супровід Роналд Колмен перевалював через засніжені гірські верховини й спускався в долину Шангрі-Ла, а потім стояв на білих хмарах серед нив господа бога. І тепер, коли вмовк цей осяйний спів, я був переповнений почуттями, безмірно зрадуваний, і сама Смерть ніби вбралася в нові, сонячні шати вічності, колібрі повернулася до надгробних квітів по солодкий нектар, а бабка шаснула вниз, зазирнула мені в обличчя й полетіла собі далі.

- Хотів би я, щоб і мене провели з цього світу таким співом, - сказав Крамлі, коли ми йшли з кладовища, і Генрі між нами. - Боже мій, ото б бути самому тим хором! Ніяких грошей не треба, коли вмієш так співати.

Та я дивився на Генрі. Він відчув мій пильний погляд.

- Тут така штука, - мовив Генрі. - Він і далі приходить. Той містер Гниляк. Ви думали, з нього досить, еге ж? Ні, він не вситився скоєним і не може спинитись.

Жахати людей – то йому наче ласий шматок з'їсти. Лиходійство – його улюблена розвага. Чужий біль – це те, чим він живе. Тепер він хоче запопасти старого Генрі, як запопав інших. Та я більш не дамся!

Крамлі слухав його цілком серйозно.

– Якщо той містер Гниляк з'явиться знову...

– Я подзвоню вам, *immediatement*. [32] Він никає по коридорах, спиняється біля кімнат. Учора крутився під дверима Фанні. Поліція почепила свій замок і опечатала їх, правильно? А той сучий син там стовбичив, і я його нагнав. Він, звісно, боягуз. Зброї в нього немає, ото тільки никає і дивиться, як би підставити ногу сліпому чоловікові, щоб той заgrimів зі сходів на самий низ. "Гей, Гниляк! – гукнув я. – Ану згинь!"

– Подзвоніть нам, – сказав Крамлі. – Одвезти вас додому?

– Дякую, мене привезла котрась із тих старих ворон з нашого будинку, то вона й одвезе.

– Генрі... – мовив я і простяг руку.

Він одразу взяв її в свою. Так наче бачив, як я подаю її.

– А від мене який дух, Генрі? – спитав я.

Генрі нюхнув і засміявся.

– Героєм стати не так просто. Але ви станете.

Ідучи назад на узбережжя, ми з Крамлі побачили великий лімузин, що промчав повз нас зі швидкістю сімдесят миль на годину, немовби чимдуж тікаючи від кладовища з його квітами. Я помахав рукою і гукнув.

Констанс Реттіген і не озирнулась. На кладовищі вона стояла десь збоку, загубившись у натовпі, і тепер гнала додому, сердита на Фанні за те, що вона покинула нас усіх, а може, й на мене – за те, що я, сам не знаючи як, приніс Смерть.

Лімузин зник у білясто-сизій хмарі вихлопних газів.

– Колісниця, повна гарпій і фурій, – зауважив Крамлі.

– Ні, – сказав я, – всього-на-всього нещасна жінка, що поспішає сховатися від людей.

У наступні три дні я марно пробував додзвонитися до Констанс Реттіген – вона не брала трубки. Мабуть, поринула в чорні думи й злостилася. Якось так безглуздо виходило, ніби я був у змові з тим чоловіком, що стояв у коридорах і чинив людям страшне лихо.

Я подзвонив у Мехіко, але Пег там не було, вона пропала безвісти назавжди, це вже напевне.

Отож я шастав по Венеції, видивляючись, дослухаючись і принохуючись, сподіваючись почути той моторошний голос, натрапити на той гидотний дух умирання чи чогось уже давно мертвого.

Навіть Крамлі зник. Я нишпорив поглядом перед собою, озирався назад, але його ніде не було.

На кінець третього дня марних телефонних дзвінків і невдалих пошуків убивці, лютий на свою долю, в похоронному настрої, я дозволив собі таке, чого доти ніколи не

дозволяв.

Годині о десятій вечора я подався безлюдним помостом сам не знаючи куди, аж поки втрапив...

- Гей! - мовив хтось.

Я схопив зі стойки рушницю і, не глянувши навіть, чи вона заряджена й чи немає когось попереду, вистрілив раз, другий, третій - шістнадцять разів.

Бах, бах! Бах, бах! І знов - бах, бах! Хтось закричав.

У жодну мішень я, звісно, не влучив. Бо зроду не тримав у руках рушниці. Та, власне, й не знав, куди стріляю, - але стріляв.

Ось тобі, сучий сину! Ось тобі, мерзотнику!

Бах, бах! Бах, бах!..

Магазин рушниці був уже порожній, та я все натискав на гачок. Аж поки збагнув, що рушниця мовчить. Хтось підійшов і забрав її в мене з рук. То була Енні Оуклі. Вона дивилася на мене так, наче вперше в житті побачила.

- Чи ви тямите, що робите? - запитала вона.

- Ні, й начхати мені на все! - Я озирнувся навколо. - Чого це у вас так пізно відчинено?

- Просто нічого робити. Не можу заснути. А що скоїлося з вами, добродію?

- За тиждень о такий порі всі в цьому клятому світі будуть мертві.

- Ви цього певні?

- Ні, але дуже скидається на те. Дайте мені ще одну рушницю.

- Годі вам стріляти.'

- Ні, не годі! - закричав я. - Хоча грошей я й не маю, отож доведеться вам дати мені в борг!

Жінка якусь хвилю пильно дивилася на мене. Тоді простягла мені рушницю.

- Паліть, ковбою! Бийте їх, хлопче! - сказала вона.

Я випалив ще шістнадцять разів. І влучив ненароком у дві мішені, дарма що й не бачив їх - так запітніли в мене окуляри.

- Досить? - тихо спитала ззаду Енні Оуклі.

- Ні! - крикнув я. Потім, уже неголосно: - Так. А чого ви вийшли з тиру на поміст?

- Боялася, щоб мене там не застрелили. Оце щойно якийсь псих розрядив дві рушниці не цілячись.

Ми поглянули одне на одного, і я почав сміятися.

Вона послухала й запитала:

- Це ви смієтеся чи плачете?

- А вам як здається? Мені треба щось робити. Скажіть що.

Вона довго вдивлялась у моє обличчя, а тоді пішла в кінець тиру й заходилася вимикати мішені - прудких каченят, клоунів-стрибунців, різнобарвні лампочки. В глибині приміщення відчинилися двері. На порозі забовваніла темна жіноча постать. Жінка сказала:

- Коли вже ви такий охочий стріляти, то ось вам добра мішень. - А тоді зникла.

Минуло з півхвилини, поки я здогадався, що маю піти за нею.

- І часто з вами таке буває? - спитала Енні Оуклі.

- Ви вже пробачте, - мовив я.

Я тулився в одному кінці її ліжка, вона лежала в другому й слухала мою недоладну розповідь про Мехіко та Пег, про Пег та Мехіко, таке жахливо далеке, що аж серце крається.

- Усе моє життя, - сказала Енні Оуклі, - минуло в ліжку з чоловіками, які або страшенно нудилися, або розповідали про інших жінок, або курили сигарети, або тікали до своїх машин і їхали геть, коли я виходила до туалету. Ви знаєте, як мене звуть насправді? Лукреція Ізабелла Кларіса Аннабелла Марія Моніка Браун. Оце стільки імен дала мені матуся, а що я вибрала? Енні Оуклі. Моя біда в тому, що я тупа. Чоловіки витримують мене тільки перші десять хвилин, не більше. Тупа - і край. Прочитаю книжку, а за годину вже й згадки нема! Нічого в голові не держиться... Я забагато базікаю, так?

- Трішечки, - м'яко мовив я.

- Ви скажете, є чоловіки, котрим до вподоби такі щирі дурепи, як я, але від мене і в них терпець уривається. Ночей із триста на рік у цьому ліжку, саме отут, де ви лежите, валяється щораз інший клятий бовдур. І десь у затоці завиває ота клята туманна сирена. До вас вона долинає? А то, буває, серед ночі сирена змовкне, і хай там зі мною в ліжку хоч яке паскудне базікало, одначе я враз почуваю себе геть самотньою, та й він уже мацає в кишені ключі і позирає на двері...

Задзвонив телефон. Вона схопила трубку, послухала й сказала:

- Чортівня, та й годі! - Тоді простягла трубку мені. - Це вас.

- Не може бути, - заперечив я. - Ніхто не знає, що я тут.

Проте взяв трубку.

- Що ви там робите в неї? - запитала Констанс Реттіген.

- Нічого. Як ви мене знайшли?

- Хтось подзвонив. Незнайомий голос. Сказав, щоб я остерегла вас, і поклав трубку.

- О боже! - Я враз похолов.

- Забирайтеся звідти, - сказала Констанс. - Мені потрібна допомога. Ваш таємничий приятель завітав і сюди.

- Мій приятель?

Під тиром бухнула океанська хвиля, струснувши кімнату й ліжку.

- Уже дві ночі підряд з'являється внизу на березі. Приходьте наженіть його... О господи!..

- Констанс!..

Запала довга мовчанка, і я чув тільки шум прибою за вікнами Констанс Реттіген. Потім вона якось дивно, безвиразно проказала:

- Він знову тут.

- Не навертайтеся йому на очі!

- Стоїть, негідник, біля самої води, там, де й учора. Стоїть і дивиться на будинок,

так наче дожидає мене. Невже він думає, що стара вже зовсім здуріла й побіжить кинеться йому в обійми? О боже...

- Зачиніть вікна, Констанс, повимикайте світло.

- Не треба. Він уже подався геть. Певно, почув мій голос. То, може, подумав, що я дзвоню в поліцію.

- А ви таки подзвоніть!

- Зник. - Констанс глибоко зітхнула, зводячи дух. - Приходьте сюди, синку. Не гайтеся.

Вона не поклала трубку. Просто впустила її долі та й пішла. Я чув, як клацали по плитці її сандалі, неначе хтось там друкував на машинці.

Я теж не поклав трубку на апарат, а примостив її поряд, немов то була пуповина, що з'єднувала мене з Констанс Реттіген. Поки зв'язок не роз'єднано, Констанс буде жива. Я все ще чув на тому кінці дроту шум нічного прибою.

- От і ви, як усі інші. Вже йдете, - промовив голос поруч.

Я обернувся.

Енні Оуклі сиділа на ліжку, вгорнута в укривало, схожа на покинуту морську корову.

- Не кладіть трубку на апарат, - сказав я.

"Поки я не добіжу в кінець пляжу, - додав подумки, - й не врятую людське життя".

- Бо я тупа, - провадила Енні Оуклі. - Ось чому ви йдете від мене. Тупа я.

Мені ледве стало духу пробігти темним берегом до будинку Констанс Реттіген. Усю дорогу уявлявся якийсь жаский мрець, що суне мені назустріч.

- О боже! - захекано мовив я сам до себе. - А що, як я справді з ним зіткнуся? - Тоді закричав чимдуж: - Е-ге-гей!

І стрімголов кинувся далі в непроглядний морок.

- Як добре, це ви! - озвався хтось.

- Ні, Констанс, - відказав я. - Як добре - це ви.

- Що тут аж такого смішного?

- Оце все. - Я поляскав по барвистих подушках навколо себе. - Це ж уже друге ліжко, в якому я сьогодні побував.

- Така радість! - мовила Констанс. - Ви не проти, як я заціджу вам по носі?

- Констанс, у мене ж є Пег. Просто я відчув себе страшенно самотнім. Ви вже кілька днів не озиваєтесь. А Енні запросила мене, щоб я вилив душу, ото й тільки. Я не вмію брехати. В мене все написано на обличчі. Ось погляньте.

Констанс поглянула й засміялася.

- О боже, свіжоспечений яблучний пиріг! Ну гаразд, гаразд. - Вона відкинулась на подушки. - А нагнала я на вас страху оце щойно, еге ж?

- Вам треба було ще раніш, як тільки вибігли, погукати мене.

- Я так зраділа, коли вас побачила, синку. Даруйте, що я вам не дзвонила. Колись я забувала про похорон через кілька годин. Тепер на це потрібно кілька днів.

Вона легенько натисла якусь кнопку. Світло пригасло, і спалахнув промінь

шістнадцятиміліметрового проектора. На білій стіні два ковбої заходилися збивати один одного з ніг.

- Як ви можете в такий час дивитися фільми? - дорікнув я.

- Треба ж мені настроїтись на те, щоб добре врізати у вуха містеру Голякові, якщо він з'явиться й завтра вночі.

- Не жартуйте з цим. - Я поглянув крізь скляні двері на безлюдний берег, де тільки білопінні хвилі шуміли серед темряви. - Ви гадаєте, він подзвонив вам, сказав, що я в Енні, а потім прийшов на берег і став отам?

- Ні. Той голос йому начеб не пасував. Мабуть, це двоє різних людей. Господи, я не знаю, але мені здається, що отой на березі, оголений, просто якийсь психопат, ексгібіціоніст - так їх називають, еге? А то чом би йому зразу не вдертися в дім і не згвалтувати стареньку, або вбити, або й те і те? Ні, в дрож мене вганяє другий, той, що дзвонив по телефону.

Знаю, подумав я, сам чув, як він дихає.

- Отой, як судити з голосу, справжній монстр, - додала Констанс.

Атож, подумав я. І наче знов почув десь у далині вищання великого червоного трамвая на повороті під дощем і отой голос позад мене, що промовляв слова, які стали назвою до книжки Крамлі.

- Констанс... - почав був я і затнувся. А хотів розказати їй про таємничого незнайомця, якого бачив на березі ще тієї першої ночі.

- Я маю на південь звідси деяке нерухоме майно, - сказала Констанс, - і завтра поїду гляну, як там що. Подзвоніть увечері, гаразд? А тим часом хочете зробити мені одну послугу?

- Все що завгодно. Ну... майже все.

Констанс подивилась, як Вільям Фарнем збив з ніг свого брата Дастіна, поставив його на рівні й знову збив.

- Здається мені, я знаю, хто той містер Голяк-На-Березі.

- Хто?

Вона повела оком по межі прибою, так наче там і досі стояв привид того чоловіка.

- Один сучий син з мого минулого, - сказала вона. - Голова в нього достоту як у мерзенного німецького генерала, а тіло краще, ніж у всіх прекрасних сонячних юнаків, що будь-коли існували.

Біля круглої будівлі каруселі загальмував легкий мотоцикл, на якому сидів юнак у пляжних шортах, з чудовим, лискучим від косметичної олії бронзовим тілом. На голові в нього був масивний шолом з темним прозорим щитком аж до підборіддя, так що розглядіти його обличчя я не міг. Але тіло вражало такою досконалістю, якої я, здавалося, ще ніколи не бачив. Мені пригадалося, як кілька років тому я уздрів на пляжі отакого прекрасного Аполлона: він ішов берегом, а за ним, наче хвилі прибою, тяглися молодші хлопці, принадані чимось таким, про що й самі не здогадувались, осяяні його красою і сповнені любові, якої навіть не усвідомлювали; ніколи згодом вони не наважувалися й словом згадати про той день і відганяли від себе самий спомин про

нього. Трапляється ще в цьому світі така краса, що притягує до себе всіх – і чоловіків, і жінок, і дітей, – і це замилювання навдивовижу чисте й не залишає по собі ніякої вини, бо нічого, власне, й не сталося. Просто ви побачили людину й рушили за нею, а потім день скінчився, і вона пішла з пляжу, і ви пішли собі, з тією особливою усмішкою, яку здивовано помічаєте в себе на устах і через годину.

За ціле літо на всьому великому пляжі випадає лиш раз побачити таке незрівнянне тіло, чи то юнацьке, чи то дівоче. Щонайбільше – двічі, якщо боги сонні або не надто заздрісні.

Отакий Аполлон був тепер і переді мною. Він сидів, розставивши ноги, на мотоциклі й дивився на мене крізь свій темний щиток.

– Прийшли в гості до старого? – Сміх його за щитком звучав соковито й трохи гортанно. – Добре! Ходімо.

Він поставив мотоцикла на підпорки, ввійшов у двері й рушив поперед мене сходами. Легко перескакуючи через три східці, вмить опинився нагорі й зник в одній із кімнат.

Я поплентав за ним, долаючи східець по східцю й почувуючи себе старим дідом.

Увійшовши до його кімнати, я почув шум душі. А за хвилину з'явився сам господар, зовсім роздягнений і блискучий від води, але так само в шоломі. Він став у дверях ванної, дивлячись у мене, наче в дзеркало, і видимо потішений тим, що бачив.

– Ну що ж, – промовив він під шоломом, – як вам подобається найвродливіший у світі юнак, той, кого я люблю над усе?

Я залився краскою.

Він засміявся і скинув шолом.

– О боже, – мовив я, – це справді ви.

– Старий, – сказав Джон Вілкес Гопвуд. Тоді поглянув униз на своє тіло й усміхнувся. – Чи молодий. Котрий з нас вам більш до вподоби?

Я проковтнув клубок у горлі. Й примусив себе говорити якомога швидше, бо хотів дременути сходами вниз, перше ніж він устигне замкнути мене в цій кімнаті.

– Усе залежить від того, – заторохтів я, – котрий із вас останнім часом стовбичить серед ночі на пляжі перед будинком Констанс Реттіген.

Як навмисне, саме в цю мить унизу зрушила з місця карусель і заграв механічний орган. Він видавав такі звуки, які міг би видавати дракон, що заковтав десяток волинщиків з волинками й тепер силкувався вивергнути їх назад, – і в звуках тих не було ні складу, ні ладу.

Наче кіт, який хоче вигадати час, щоб зважити свій наступний рух, старий-молодий Гопвуд повернувся до мене засмаглою спиною, сподіваючись, як видно, заморозити мене цим видовищем.

Я заплющив очі від золотистого сяйва.

Це дало Гопвудові хвилику на те, щоб знайти потрібну відповідь.

– З чого це ви взяли, що я завдаватиму собі клопоту з такою старою шкапою, як Констанс Реттіген? – відказав він, сягаючи рукою до ванни й витягаючи звідти

рушника, яким заходився витирати плечі та груди.

- Ви ж були її найбільшим коханням, а вона вашим. Того літа вся Америка захоплювалася цією закоханою парою, хіба ні?

Він обернувся поглянути, чи та іронія, що звучала в моєму голосі, відбилась і в мене на обличчі.

- Це вона доручила вам прийти сюди і застерегти мене?

- Можливо.

- Скільки разів ви відіжметесь на руках від підлоги? - запитав він. - А басейн шістдесят разів перепливете? А проїдете на велосипеді сорок миль за один день, не спитівши? Яку вагу зможете підняти? Скільки душ... - (Я завважив, що він не сказав "жінок") - ...вдовольните за вечір у ліжку?

- Ні одного, ні, ні, ніяку і, можливо, дві, - сказав я. - Оце така відповідь на всі ваші запитання одразу.

- Отож, - промовив Гунн Гельмут, виставляючи перед мої очі величний фасад Антіноя, цілком гідний золотистого затилля, - вам не випадає погрожувати мені, жа?[33]

Рот його був немовби прорізаний бритвою, і звідти визирали два разки гострих акульчих зубів.

- Я ходжу й ходитиму берегом, - сказав він.

Попереду - гестапо, позаду - пляжні хлопці, подумав я.

- Нічого не визнаю. Може, й був там колись уночі. - Він кивнув головою в той бік пляжу. - А може, й ні.

Його посмішкою цілком можна було перерізати вени.

Він пожбурих у мене рушником. Я зловив його.

- Чи не витрете мені спину?

Я жбурнув рушника назад. Він упав Гопвудові на голову й закрив йому обличчя. Намить Жахливий Гунн зник з очей. Лишився тільки Сонячний Аполлон, з осяйними, наче господні яблука, крижами.

З-під рушника долинув його незворушний голос:

- Розмову закінчено.

- А чи було її розпочато? - спитав я.

Тоді спустився вниз, назустріч схожій на драконячі потуги музиці механічного органа.

На рекламному щиті над входом до кінотеатру "Венеція" не було ніяких написів. І взагалі жодної літери.

Я разів п'ять повів очима по тій порожнечі, відчуваючи, як у грудях у мене щось перевертається й умирає.

Потім заходився торгати всі двері, але вони стояли замкнені; заглянув у касу - там теж нікого не було; позирнув на великі стенди, з яких ще кілька вечорів тому всміхались обличчя Баррімора, Чані й Норми Шіпер. І там - анічогісінько.

Я відступив і знов повів очима по щиту, повільно читаючи рекламу, якої там не було.

- Ну, то й як вам сьогоднішня велика програма? - запитав чийсь голос позаду.

Я обернувся. То був містер Шейпшейд із широкою усмішкою на обличчі. Він подав мені великий сувій кіноафіш. Я знав, що воно таке. Мої дипломи про закінчення інституту Носферату,[34] школи Квазімодо й курсів д'Артаньяна та Робіна Гуда.

- Містере Шейпшейд, я не можу їх узяти.

- Ви ж романтична душа, правда?

- Та звісно, але ж...

- Беріть, беріть. І до побачення, прощайте. Але нас чекає ще одне прощання.

Приходьте в кінець помосту!

Він залишив дипломи у мене в руках і потюпав далі.

Я знайшов його в кінці помосту. Він показував униз, а коли я перехилився через поруччя й поглянув туди, допитливо зазирнув мені в обличчя.

Там унизу були рушниці з тиру, що вперше за багато років замовкли. Вони лежали на дні, на глибині метрів чотири з половиною, але вода була прозора, бо саме з'явилося сонце.

Я налічив не менш як десяток довгих холодних сизуватих стволів, над якими плавала дрібна риба.

- Теж прощання, еге? - Шейпшейд і собі поглянув туди, куди дивився я. - Кидала одну по одній. Одну по одній. Сьогодні рано-вранці. Я прибіг, кричу: "Що це ви робите?!" А вона мені: "Хіба не бачите? - І одну по одній через поруччя та й у воду. - Вас уже зачинили, а сьогодні по обіді зачиняють і мене, то якого ж біса..." Та й одну по одній у воду.

- А вона не... - почав був я і замовк, видивляючись у воду коло помосту й далі. - Вона не...

- Чи не шубовснула й сама за ними? Ні, ні. Ще довго стояла тут зі мною й дивилася на океан. "Вони не довго там лежатимуть, - сказала потім. - Ну, може, з тиждень. Знайдуться дурні, які пірнатимуть і витягатимуть їх з води, правда ж?" Що я міг їй відповісти? Правда.

- Вона сказала щось на прощання?

Я все не міг відірвати очей від довгих рушниць, що полискували під припливною хвилею.

- Сказала, поїде кудись і доїтиме там корів. Тільки не бугаїв, мовляв, ніяких бугаїв. Доїтиме корів і колотитиме масло - оце було останнє, що я від неї почув.

- Сподіваюся, так вона й зробить, - мовив я.

Раптом над рушницями закипіла риб'яча дрібнота, неначе збіглася побачити, що воно таке. Але пострілів не чути було.

- Добре, коли вони мовчать, еге ж? - сказав Шейпшейд.

Я кивнув головою.

- Не забудьте афіші, - нагадав мені Шейпшейд.

Поки я дивився на рушниці, сувій випав у мене з рук. Шейпшейд підняв його й знов подав мені ті дипломи за всі літа мого юного життя, коли я гасав сюди-туди всіяним

хрусткою кукурудзою проходом у темному залі разом з Привидом Паризької опери та Горбанем собору Нотр-Дам.

Ідучи назад помостом, я побачив малого хлопчину, що стояв і дивився на рештки естакади "Крутих гірок", розкидані по березі, мов величезні кістки.

- Чого це той здохлий динозавр лежить отут на пляжі? - спитав він.

А я ж перший так подумав. І тепер відчув неприязнь до цього хлопчини, що ніби побачив зруйновану естакаду моїми очима - як мертве доісторичне чудисько у хвилях припливу.

"Ні!" - вигукнув я подумки.

А вголос лагідно сказав:

- Та хто ж його знає, синку.

Тоді одвернувся й стомлено побрів далі, несучи з помосту важкий оберемок невидимих рушниць.

Тієї ночі мені наснилося два сні.

У першому величезний і невситимий паровий екскаватор зруйнував дощенту А. Л. Шренків фрейдівсько-шопенгауерівський картковий будиночок, і відпливна хвиля понесла геть маркіза де Сада й Томаса де Квінсі, хворобливих дочок Марка Твена й пригніченого недоброю годиною Сартра, і вони поринали в темну глибочінь, ховаючи від очей лискучі рушниці з тиру.

У другому сні повторився бачений колись у кіно епізод розстрілу членів царської родини: вони стояли рядком на краю ями, а потім сіпалися й підскакували, як ото в німих фільмах, і, збиті з ніг, зметені з місця, одне по одному летіли в яму, наче корки з пляшок. А тобі аж дух перехоплювало від жаху та сміху водночас. Страшенна жорстокість. І страшенно смішно. Бабах!..

Та ось уже в яму летять Сем, Джиммі, П'єтро, жінка з канарками, Фанні, Кел, старий із лев'ячої клітки, Констанс, Шренк, Крамлі, Пег і я!

Бабах!..

Я підхопився на ліжку, обливаючись крижаним потом.

По той бік вулиці біля бензоколонки дзвонив телефон.

І враз замовк.

Я затамував віддих.

Телефон задзвонив знов - і замовк.

Я чекав.

Ще раз - і замовк.

Господи, подумав я, Пег не стане такого робити. Та й Крамлі не стане. Дати один дзвінок - і покласти трубку?..

Телефон продзвонив ще раз. Потім запала тиша.

То він. Містер Самотня Смерть. Дзвонить повідомити мене про щось таке, чого я не хочу знати.

Я сів на ліжку, і все волосся на мені стало дибом, так наче Кел провів своєю електричною машинкою по моїй потилиці й мене вдарило струмом просто в якийсь

нерв.

Я одягся й вибіг на берег. Тоді глибоко зітхнув і звернув очі на південь.

Ген на узбережжі, в мавританському форті Констанс Реттіген яскраво світилися усі вікна.

"Констанс, – подумав я, – Фанні таке не сподобалося б".

Фанні?

І отоді я побіг по-справжньому.

Я вийшов з припливу, наче сама Смерть.

Усе, що могло світитись у будинку Констанс, світилося, і всі двері стояли відчинені навстіж, так ніби вона сама розчахнула їх, щоб пустити в свій дім чисте нічне повітря та свіжий морський вітер, поки її самої там немає.

А її там не було.

Я зрозумів це, навіть не заходячи до будинку, бо від межі припливу, де я стояв, аж до самої води тяглася довга вервечка слідів, а звідти їх не було.

Це мене не здивувало. А здивувало те, що я не здивувався з цього. Підійшовши до широко відчинених чільних дверей, я не став гукати – чи, власне, хотів був гукнути шофера й аж засміявся, що міг би втнути таку дурницю, – а просто ввійшов у дім, пильнуючи, щоб ні до чого не доторкнутись. В арабській вітальні грала радіола. Звучали танцювальні мелодії Рея Нобла, записані в Лондоні 1934 року. Хай собі грає. В кутку безглуздо крутилася порожня бобіна проектора, з якої змоталась уся плівка, і на білій стіні попереду яснів прямокутник світла. Я не завдав собі клопоту вимкнути апарат. Пляшка замороженого "Мое-Шандон" чекала господиню, неначе та вийшла на берег, щоб привести із собою якогось золотисто-смаглявого бога морських глибин. На примощеній на подушку тарілці лежали різні сири, а поряд брався крапельками вологи шейкер з мартіні.

"Дьюзенберг" стояв у гаражі, і вервечка слідів усе так само тяглася по піску тільки в один бік, до моря.

Я подзвонив Крамлі й, набираючи номер, подумки поздоровив себе з тим, що досі не заплакав, тільки відчував тупий біль.

– Крамлі? – мовив я в трубку. – Крамлі, Краме...

– А, дитя ночі, – озвався він. – Що, знов заклали не на того коня?

Я сказав йому, де я.

– Не можу як слід іти. – І раптом сів, стискаючи телефонну трубку. – Приїдьте заберіть мене.

Крамлі зустрів мене на березі.

Ми стояли, дивлячись на той яскраво освітлений арабський форт, що сяяв наче святковий намет серед пісків пустелі. Двері на море були, як і доти, широко відчинені, і з них линула музика, – здавалося, стіс платівок в автоматичній радіолі ніколи не скінчиться. "Час бузку" змінила "Діана", за нею залунала "Хіба вона не чарівна?", потім "Почуй мою пісню про Ніл" і нарешті "Індіанська любовна пісня". Так і здавалося, що ось-ось на берег вискочить Рамон Новарро з розмаяним довгим волоссям та дикими

очима й пожене кудись по піску...

- Але тут тільки я і Крамлі.

- Що-що?

- Пробачте, я й не помітив, що думаю вголос, - похопився я.

Ми побрели до будинку.

- Ви нічого там не чіпали?

- Тільки телефон.

Коли ми підійшли до дверей, я пропустив Крамлі вперед. Він поникав по будинку й вернувся до мене.

- А де шофер?

- Є одна річ, про яку я вам не казав. У неї ніколи не було шофера.

- Що?

Я розповів йому про Констанс Реттіген і про її гру.

- Сама в усіх ролях, еге? Ну й ну. Грай гучніше й веселіше, як то кажуть.

Ми вийшли і стали на вітрі край тераси, дивлячись на сліди, що їх уже почало змитати з піску.

- Можна припустити самогубство, - мовив Крамлі.

- Констанс такого не вчинить.

- О боже, ви так з біса певні в людях! Час уже подорослішати. Коли вам хтось подобається, то це аж ніяк не означає, що він без вашого відома не може вкоротити собі віку.

- Хтось був тут на березі, чекав на неї.

- Докази!

Ми пішли по слідах Констанс до самої води.

- Отам він стояв, - показав я. - Дві ночі підряд. Я сам бачив.

- Чудово. По кісточки у воді. Отже, ніяких слідів убивці немає. Що ви ще мені покажете, синку?

- Годину тому хтось подзвонив по телефону, збудив мене й сказав, щоб я пройшовся пляжем. Той невідомий знав, що її будинок стоїть порожній або ось-ось спорожніє.

- Подзвонив по телефону, кажете? Знов-таки чудово. Тепер ви по кісточки у воді, і ніяких слідів. Оце й уся історія?

Певно, я почервонів. Крамлі збагнув, що я сказав йому не всю правду. Мені не хотілося зізнаватись, що я не знімав трубки, а сам помчав сюди, гнаний жахливим передчуттям.

- Добре хоч те, що ви людина цілісна, перодряпе. - Крамлі повів поглядом по білих гребенях хвиль, що розбивались об берег, по вервечці слідів на піску, тоді звів очі на будинок, білий, холодний і порожній серед ночі. - Ви знаєте, що означає цілісність? Сукупність чогось. Сума чисел. Результат додавання. Це не має нічого спільного з доброчесністю. І Гітлер був цілісною натурою. Нуль плюс нуль, плюс нуль буде нуль, і не більше. Телефонні дзвінки, сліди під водою, невиразні передчуття, сліпа впевненість. Усі ці постріли в п'яті починають діяти мені на нерви. Усе, чи що?

- Ні, чорт забирай! Я маю на оці реального, живого чоловіка. Констанс його впізнала. І я теж, навіть пішов подивився на нього. З'ясуйте, де він був цієї ночі, і матимете вбивцю! А ви...

Голос мені урвався. Я мусив скинути окуляри й стерти зі скелець солону вологу, що заважала бачити.

Крамлі поплескав мене по щоці.

- Ну-ну, не треба. Звідки ви знаєте, а може, той чоловік, хто б він там не був, завів її у воду, і...

- Втопив!

- ...і вони поплавали разом, погломоніли, а потім вийшли на берег за півсотні кроків звідси й вирушили до нього. І хто зна, чи не заявиться вона додому на світанку з такою собі усмішечкою на устах.

- Ні, - сказав я.

- Це руйнує всю таємничу романтичність пригоди, так?

- Ні.

Та Крамлі відчув мою непевність.

Він торкнув мене за лікоть.

- Чого ще ви мені не сказали?

- Констанс згадувала, що має неподалік на узбережжі якесь нерухоме майно.

- Ви певні, що вона не подалася туди проти ночі? Коли все, що ви кажете, правда, то хіба не могла вона з переляку знятись і гайнути звідси?

- Її лімузин на місці.

- Люди й пішки ходять, знаєте. От хоч би й ви самі. Перелякана жінка цілком могла протюпати милю на південь по кісточки у воді, отож ми з вами лишаємося ні в сих ні в тих.

Я поглянув на південь: чи не видно десь там постаті гарної жінки, що тікає берегом.

- Річ у тім, - провадив Крамлі, - що ми не маємо ніякої зачіпки до дальших дій. Порожній будинок. Грають старі платівки. Ніякої записки про самогубство. Ніяких ознак насильства. Треба чекати, поки вона вернеться. Та навіть як і не вернеться, справи ще немає, немає corpus delicti.[35] Іду в заклад на відро пива, що вона...

- Краще сходите завтра зі мною в мебльовані кімнати над каруселлю. Коли ви побачите обличчя того дивного чоловіка...

- О боже. Це ви про отого, про кого я подумав?

Я кивнув головою.

- Про ту "кравлю"? - перепитав Крамлі. - Про гомика?..

В цю мить у воді щось лунко хлюпнуло.

Ми обидва аж підскочили.

- Господи, що воно таке? - вигукнув Крамлі, вдивляючись у повите темрявою море.

Констанс повернулася, зрадів я.

Потім і собі втупився в темряву й зрештою сказав:

- Тюлені. Вони часто запливають сюди й граються.

Потім долинуло ще кілька сплесків підряд, і все помалу затихло: невидима морська звірина віддалилась у темряву ночі.

- Хай їм чорт, - мовив Крамлі.

- Проектор у вітальні крутиться, - сказав я. - Радіола й досі грає. В кухні гаряча духовка, і щось там печеться. В усіх кімнатах світло.

- Треба дещо повимикати, поки ця клята халабуда не згоріла.

Ми знов пішли по слідах Констанс Реттіген до її залитої ясным світлом фортеці.

- Погляньте, - раптом прошепотів Крамлі. Він дивився на східний обрій. - Що це там?

Над самим обрієм виднілася тоненька смужка холодного світла.

- Світанок, - відказав я. - А я думав, він ніколи вже не настане.

Вранішній вітер уже змів з піску сліди Констанс Реттіген.

А берегом до нас простував, раз по раз озираючись, містер Шейпшейд із бляшаними коробками з кінострічками під пахвами. Саме в цю хвилину десь там позаду величезні чудовиська зі сталевими зубами, звівшись із моря на поклик біржових ділків, трошили його кінотеатр.

Побачивши мене й Крамлі на терасі будинку Констанс Реттіген, Шейпшейд глипнув на наші обличчя, потім на пісок і зрештою на океан. Він зрозумів усе без слів - такі бліді були в нас обличчя.

- Вона повернеться... - знай повторював він. - Вона повернеться... Констанс нікуди звідси не піде. А то з ким же я крутитиму фільми, боже мій, з ким?.. Ні, вона повернеться, неодмінно! - З очей його потекли сльози.

Ми полишили на нього порожній будинок і поїхали назад до мого помешкання. По дорозі детектив-лейтенант Крамлі, виливши на мене гнівний потік найдобріших епітетів, як-от: курячі мізки, тупа довбешка, бредня, лайно собаче, - навідріз відкинув мою пропозицію зганяти до тієї бісової каруселі й розпитати фельдмаршала Ервіна Роммеля чи його вбраного у трояндові пелюстки красунчика-друга, схожого на танцівника Ніжінського.

- Хіба що через день-два. Звісно, якщо та навіжена баба не припливе назад додому. Отоді я почну ставити запитання. А поки що... Не буду ж я гребтися в кінських яблуках, щоб знайти коня.

- Ви на мене сердитесь? - спитав я.

- Сердитесь, сердитесь... Чого б я мав сердитися? Серджуся? Господи, в мене од вас голова обертом іде. Але сердитись?.. Ось вам долар, прокатаєтесь десять разів на тій каруселі з музикою.

Він висадив мене, підштовхнув до моїх дверей і з хурчанням поїхав геть.

Увійшовши в кімнату, я поглянув на Келове старе піаніно. Покривало зсунулось, відкривши його великі жовто-білі зуби.

- Не скалься, - кинув я.

Того дня по обіді сталося три події.

Дві були приємні. Третя – жахлива.

Надійшов лист із Мехіко. В ньому було фото Пег. Вона розфарбувала собі очі сумішшю коричневого й зеленого чорнила, щоб нагадати мені, якого вони кольору.

Потім принесли листівку від Кела, зі штемпелем Хіла-Бенда.

"Синку, – писав Кел, – ви там настроюєте моє піаніно? Я ранками катую людей у тутешній пивниці. В цьому містечку повно лисих. Вони й не уявляють собі, як їм пощастило, відколи я тут. Учора підстригав шерифа. Він дав мені двадцять чотири години на те, щоб забратися з містечка. Завтра зранку газую в Седейлію. Хай вам щастить. Ваш Кел".

Я перевернув листівку. На ній була фотографія місцевої дивовижі – ящірки-ядозуба з чорними й білими смугами на спині. Збоку Кел незграбно прималював себе, так що вийшло, ніби та ящірка – музичний інструмент, а він сидить і грає на його темних клавішах.

Я посміявся і вирушив берегом на північ, до помосту в Санта-Моніці, міркуючи, що сказати отому химерному чоловікові, який живе своїм подвійним життям над рипучою каруселлю.

– Фельдмаршале Роммель! – гукнув я. – Як і чому ви вбили Констанс Реттіген?

Та на безлюдному березі нікому було мене почути.

Карусель крутилася без музики.

Власне, механічний орган працював, але його дірчаста музична стрічка розмоталась, і тільки кінець її раз по раз хляпав об валики.

Хазяїн каруселі не вмер у своїй касовій будці, тільки був смертельно п'яний. Він навіть не спав, але начебто й не чув, що музика мовчить і його коні скачуть під хляпання отієї скибки швейцарського сиру в зубах великої машини.

Я занепокоєно оглянув усю цю картину й уже збирався рушити нагору, коли помітив на доріжці обертового іподрому тріпотливі клаптики паперу.

Я почекав, поки карусель прокрутиться ще двічі, тоді вхопився за мідну підпірку, скочив на поміст і, хитаючись, мов п'яний, ступив до тих клаптиків.

Вони легенько тріпотіли на вітерці, що його здіймали, скачучи, коні й сама карусель у своєму русі в нікуди.

Під подертим папірцем я знайшов на підлозі металеву кнопку. Мабуть, хтось пришпилив нею оту записку до гриви котрогось із дерев'яних коників. А хтось інший знайшов її, прочитав, подер на клапті й подався геть.

Джон Вілкес Гопвуд.

Я хвилини зо три підбирав клаптик по клаптику, відчуваючи, що це така ж безнадійна річ, як і приїхати кудись на каруселі. Потім зіскочив униз і спробував скласти їх до купи. Це забрало в мене ще хвилин п'ятнадцять: ось одне страшне слово, ось друге, лайливе, а там і третє, погрозливе, – та зрештою все те склалось у смертельний вирок. Прочитавши це послання, кожен, хто носив у квітучому юному тілі хисткий старечий кістяк, мав зламатись, наче від граду ударів у пах.

Я не зміг відновити всього листа. Окремих клаптиків бракувало. Та суть зводилася

до того, що адресат був старий потворний тип. Справді потворний. От і кохався у власному тілі, бо з таким обличчям був нікому не потрібен. Нікому, і то вже багато літ. У листі нагадували, як 1929 року він вилетів з усіх кіностудій, знущалися з його німецького акценту, надмірної жестикуляції, з його підозрілої дружби із зеленими юнаками та хворобливими підстаркуватими дамами. "Коли ти виходиш із нічного бару, налившись дешевим джином, усі називають твоє ім'я і сміються. А тепер ти заподіяв смерть. Тебе бачили на березі тієї останньої ночі, коли вона попливла в море й не повернулася. Люди зрозуміють, що це вбивство. На добраніч, прекрасний принце!"

Отакий був лист. Фатальна зброя, надіслана адресатові й отримана ним.

Я зібрав клаптики в жменю й пішов нагору, постарілий років на дев'яносто проти того, яким був останніми днями.

Двері Гопвудового помешкання з шурхотом подалися під моєю рукою.

По всій кімнаті були розкидані речі – на підлозі, коло кількох розкритих валіз, – так наче господар у паніці кинувся був пакуватись, а тоді передумав і подався геть без нічого.

Я визирнув у вікно. Трохи далі на помості стояв його велосипед, прихилений до ліхтарного стовпа. А от мотоцикла не було. Та це ще нічого не доводило. Гопвуд міг і не зайти, а заїхати в море.

Господи, подумав я, а що, як він наздожене Енні Оуклі, а тоді вони вдвох наздоженуть Кела?..

Я вивернув на хиткий письмовий столик біля ліжка вміст невеликого сміттевого кошика і знайшов подертий аркуш ясно-жовтого поштового паперу, поширеного в Біверлі-Хіллз, із монограмами КР – Констанс Реттіген – по верхньому краю. На аркуші було надруковано на машинці:

Опівночі. Чекай на березі шість ночей підряд. Може – тільки може, – буде як колись.

I, так само машинописом, ініціали: К. Р.

Шрифт цілком міг належати тій машинці, яку я бачив відкриту на бюрку Констанс в її арабській вітальні.

Я поворушив пальцями клапті записки. Невже це Констанс написала її Гопвудові? Ні. Вона б мені сказала. Певно, це надіслав йому хтось інший, десь із тиждень тому. Ото він і трюхикав туди, мов огир, і чекав біля самої води, поки Констанс зі сміхом прибіжить до нього. Може, йому набридло чекати, і він затяг її у воду й притопив? Ні, ні. Мабуть, просто побачив, як вона поринула в море і вже не виринула. А тоді, злякавшись, побіг додому – і що знайшов там? Отого другого листа із страшними погрозами й жахливими викриттями, що завдав йому нищівного удару нижче пояса. Тож тепер він мав дві причини втекти з містечка: страх і ображене самолюбство.

Я поглянув на телефон і зітхнув. Дзвонити Крамлі марно. *Corpus delicti* немає. Тільки клаптики паперу, що їх я сховав у кишені куртки. Легенькі на дотик, мов крильця нічних метеликів, а проте отруйні.

Можна переплавити всі рушніці, подумав я, потрощити всі ножі, спалити

гільйотини – та зловмисна воля й далі водитиме чиїмось пером, пишучи отакі смертоносні листи.

Поруч із телефонним апаратом я побачив флакончик одеколону й забрав його, згадавши про Сліпого Генрі та про його дивовижний нюх і пам'ять на запахи.

Унизу все так само німотно крутилася карусель, і коні скакали через невидимі бар'єри до фінішу, ніколи не досягаючи його.

Я позирнув на п'яного хазяїна в його схожій на труну будці, здригнувся й без будь-якого музичного супроводу дременув звідти під три вітри.

Чудо сталося невдовзі по обіді.

Я отримав рекомендованого листа від "Американського Меркурія" з пропозицією продати їм одне з моїх оповідань. Якщо я не проти, мені негайно надішлють чек на триста доларів.

– Проти?! – закричав я. – Проти! Милий боже, та вони там, мабуть, несповна розуму!

Я вистромив голову з вікна на безлюдну вулицю й загукав до будинків, до неба, до морського берега:

– Я продав оповідання в "Американський Меркурій"! За три сотні доларів! Я розбагатів!

Тоді, похитуючись від радості, перейшов вулицю і показав листа з "Меркурія" блискучим скляним очам у невеличкій вітрині.

– Ось! – крикнув я. – Як вам це? Дивіться.

– Розбагатів! – задихано белькотав я, біжучи до винареньки, щоб тицьнути свого листа під ніс господареві. – Погляньте! – Я помахав листом перед павільйоном на трамвайній станції. – Гей!..

І раптом став як укопаний. Бо збагнув, що, сам того не помітивши, забіг у банк, так наче мав при собі справжнього чека, і вже хотів був подати у віконечко той бісів лист.

– Розбагатів... – Я спаленів і повернув назад.

І аж удома згадав про свій недавній нічний кошмар.

Про оте чудисько, що сунуло з-за лісу схопити і зжерти мене.

Дурень! Ідіот! Кричав "доброго рису", коли слід було кричати "поганого".

Тієї ночі, вперше за довгий час, невеличка злива не намочила мату біля мого порога. Ніхто не приходив, і на світанку я не знайшов за дверима водоростей.

Якимсь дивом моя щирість, мій простодушний лемент відстрашили лихого гостя.

Цікаво, подумав я, і що далі, то цікавіше.

Тіла не було, отож не було й похорону, а тільки заупокійна відправа, що її, як видно, влаштувала орава фанатичних збирачів автографів та портретів кінозірок, отож наступного дня на піску перед арабською фортецею Констанс Реттіген з'юрмила величезна масовка.

Я стояв поодаль від того стовписька й спостерігав, як кілька підтоптаних матросів з рятувальної станції перли по піску переносний орган; як хтось забув приставити до нього стілець і недолуга дама-органістка з росинками поту на лобі мусила грати

навстоячки й водночас сіпати головою, керуючи жалобним хором; як до натовпу злетілися на розвідку зграї чайок і, не виявивши жодної поживи, полетіли геть; як схожий на статиста священик дзявкав і скавучав, наче пудель, так що сполохані кулики покvapно розбіглися геть, а піщані краби загреблися глибше в пісок. Я стояв і скреготав зубами, насилу стримуючи чи то лють, чи то гіркий демонічний сміх, а тим часом якісь гротескові постаті, що ніби зійшли з опівнічного екрана кінотеатру містера Шейпшейда чи вилізли з-під повитого мороком помосту, одна по одній чалапали до води й кидали в хвилі прибою зів'ялі квіткові гірлянди та вінки.

"Під три чорти їх, Констанс, – подумки промовляв я, – ну припливи зараз же назад! Поклади край цьому балагану!" Та мої заклинання були марні. До берега припливли тільки оті вінки, викинуті хвилиною, яка не хотіла їх приймати. Кілька чоловік пробували пожбурити їх далі в море, але вони, кляті, вперто поверталися назад. Тим часом пішов дощ. Усі заходилися гарячково шукати газет, щоб накрити голови, а рятувальники з бурчанням поперли назад орган, і невдовзі я лишився сам-один під дощем, з газетою на голові, і над очима в мене був перевернутий догори ногами заголовок:

ТАЄМНИЧЕ ЗНИКНЕННЯ ЗІРКИ НІМОГО КІНО

Я підійшов до води й почав відкидати ногами гірлянди та вінки. Цього разу вони не поверталися назад. Роздягшись до плавок, я схопив оберемок квітів і заплив з ними якомога далі, а тоді пустив на хвилі.

Повертаючись до берега, я заплутався ногою в одному з тих вінків і мало не втопився.

– Крамлі... – прошепотів я.

І сам не знав, чи його ім'я злетіло в мене з уст як прокляття, чи як благання.

Крамлі відчинив мені двері. Обличчя його було радісно збуджене, але не від пива. Сталося щось інше.

– Гей! – гукнув детектив. – Де ви пропадаєте? А я дзвоню вам, дзвоню. Ану йдіть погляньте, що тут має цей старий.

Він метнувся поперед мене до своєї робочої кімнати й театральним жестом показав на стіл, де лежав заввишки з палець стосик рудуватих аркушів, заповнених словами.

– Ну, ви й старий сучий син! – мовив я і аж присвиснув.

– Атож, я і є! С. С. С. Крамлі. Крамлі С. С. С. Ну як, хлопче? – Він витяг з машинки аркуш. – Хочете почитати?

– Немає потреби, – засміявся я. – Добре йде, еге?

– Рятуйся, хто може, – засміявся й Крамлі. – Греблю прорвало.

Я сів, аж порохкуючи з радості за нього.

– Коли ж це сталося?

– Дві ночі тому, чи то опівночі, чи о першій годині, чи о другій – не знаю. Я лежав тут як дурень, утупивши очі в стелю, не читав книжки, не слухав радіо, не пив пива, а надворі бурхав вітер, стрясалися дерева, і раптом, геть зненацька, в моїй голові затіпались ідеї, мов черви на гарячій плиті. Я враз підхопивсь, кинувся до столу й уже за мить клацав на машинці, клацав, як ошалілий, і все не міг спинитись, так що на

світанку в мене на столі громадилася ціла гора, чи нехай кротова купа, надрукованих аркушів, а я й сміявся й плакав з радості. Ти диви, що утнув! І коли десь о шостій влігся в ліжко, то не міг заснути: все дивився на ту купу паперу й сміявся, сміявся, і так мені було хороше, наче я оце щойно провів ніч із найпершою красунею світу.

- А таки провели, - тихо мовив я.

- Дивна річ, - сказав Крамлі. - Що мене все-таки підштовхнуло? Може, вітер, що розгулявся надворі? Чи отой тип, який приходив ночами й залишав під дверима замість візитних карток жмутки водоростей? І що ж старий детектив Крамлі? Вискочив надвір, почав стріляти, кричати "Стій!"; Ні, чорт забирай! Ніякого крику, ніякої стрілянини. Він сів до машинки й зчинив такий стук-грюк, як ото буває під Новий рік чи під Усіх святих. І знаєте, що сталося далі? Не здогадуєтесь?

Я вмить увесь похолов. Ціле військо крижаних дрижаків протупотіло в мене по спині.

- Вітер ущух, - сказав я. - І вмовкли звуки ходи за дверима.

- Звідки ви знаєте? - вражено спитав Крамлі.

- І більш не стали з'являтися водорості. І той тип, хоч би хто він був, відтоді не приходив.

- Як ви здогадалися? - Крамлі аж рота роззявив.

- Здогадався. Ви, самі того не знаючи, зробили дуже слухну річ. Достоту як і я. Я зчинив лемент, і той тип одчепився й од мене. Ох боже ж ти мій...

Я розповів Крамлі про лист від "Меркурія", про те, як я, мов навіжений, гасав вулицями, горлаючи в білий світ, і що після цього під моїми дверима вже не було невеличкої нічної зливи і, певно, ніколи більш не буде.

Крамлі так і сів, наче я дав йому в руки ковадло.

- Ми оточуємо його, Елмо, - сказав я. - Поки що ми його відігнали, хоча й не мали такого наміру. Що далі він одступатиме, то більше ми про нього знатимемо. Принаймні так я гадаю. Ми знаємо вже бодай те, що він тікає від галасливих дурнів і від сміху ошалілих детективів, що гвалтують друкарські машинки о п'ятій годині ранку. Друкуйте і далі, Крамлі. Цим ви збережете себе від небезпеки.

- Марення сивої кобили, - мовив Крамлі. Але й сам засміявся.

Його веселий настрій додав мені сміливості. Я покопався в кишенях і видобув на світ отруйного листа, що змусив Гопвуда до втечі, та теплу любовну записку на ясно-жовтому папері, яка раніше принадила його на берег до будинку Констанс Реттіген.

Крамлі поморочився з тими клаптиками й клаптями і знов накинув на себе звичну тогу скептика.

- Листи надруковано на різних машинках. Жоден не підписаний. Чорт забирай, їх міг надрукувати хто завгодно. І якщо старий Гопвуд справді сексуальний маніяк, за якого ми його маємо, то, прочитавши це жовте послання, цілком міг повірити, що його написала Реттіген, а отже, хай йому чорт, бігати туди на берег і чекати, як слухняний хлопчик, поки вона вийде і обхопить його за крижі. Але ми з вами знаємо, що Реттіген зроду не писала нікому таких листів. Це особа залізна, не жінка, а десятитонний

самоскид. Вона ніколи не принижувалась – ні перед великими голлівудськими босами, ні на вулицях, ні тут на узбережжі. То що ж ми маємо? Вона плаває в морі коли їй тільки заманеться. Я задля зарядки роблю пробіжки берегом, тож бачу це день крізь день. І поки вона десь за двісті метрів у затоці грається з акулами, кожен, навіть і я, міг би непомітно прослизнути до неї у вітальню, скористатись її машинкою та іменним папером, а потім так само непомітно вислизнути, відіслати поштою цю грайливу любовну цидулку сучому синові Гопвуду й чекати фейерверку.

– А далі? – спитав я.

– А далі, – сказав Крамлі, – все могло піти шкереберть. Реттіген, побачивши, як той бевзь маячить на березі, з переляку запливла від нього надто далеко й попала на мертво хвилю. А Гопвуд чекав-чекав, тоді зрозумів, що вона вже не впливе, та й накивав п'ятами. Назавтра він отримує другого листа, і то для нього справжній кінець світу. Тепер він знає, що хтось бачив його на березі й може показати на нього пальцем як на вбивцю Констанс Реттіген. Отож...

– Він уже чкурнув з містечка, – докинув я.

– Все правильно. А ми залишилися за десять миль від берега в човні без весел. Що ж ми в біса маємо, аби пливти далі?

– Якогось типа, що дзвонить по телефону перукареві Келу, викрадає голову Скотта Джопліна зі старої фотографії і змушує Кела втекти світ за очі.

– Припустімо.

– Якогось типа, що стоїть ночами в коридорі, підпоює того старого й запихає в лев'ячу клітку, а може, й забирає в нього з кишені жменю квіткових конфетті.

– Припустімо.

– Якогось типа, що лякає до смерті жінку з канарками й викрадає з її пташиних кліток клапті старих газет із заголовками. Той-таки тип, почекавши, доки Фанні перестане дихати, знімає з патефонного диска й бере собі на спомин її платівку із записом "Тоски". А потім пише листа старому акторові Гопвуду, і той зі страху тікає геть з узбережжя. Певно, і з Гопвудової кімнати він щось поцупив, але про це ми ніколи не дізнаємось. Можна припустити також, що перед тим, як я прибіг позаминулої ночі до будинку Констанс Реттіген, він узяв там з її запасів пляшку шампанського. Той тип просто не може, щоб не прихопити чогось на згадку. Він справжній колекціонер...

У цю мить на столі в Крамлі задзвонив телефон. Він зняв трубку, послунав і передав її мені.

– Гниляк... – озвався густий голос.

– Генрі!

Крамлі разом зі мною припав вухом до трубки.

– Гниляк знов об'явився, з годину чи дві тому, крутиться тут поблизу, – сказав Генрі десь у тій іншій країні, в багатоквартирному будинку на протилежній околиці Лос-Анджелеса, будинку з призабутого скороминущого минулого. – Хтось має його зупинити. Хто?..

Генрі повісив трубку.

- Гниляк... - Я дістав з кишені Гопвудів флакончик одеколону "Молодість" і поставив на стіл перед Крамлі.

- Ні-ні, - сказав Крамлі. - Хто б не був той паскудник у будинку, це не Гопвуд. Від старого лицедія завжди пахтіло, як від клумби нагідок чи від хмари зоряного пилу. Ви хочете, щоб я гайнув та понюшив коло дверей вашого приятеля Генрі?

- Ні, - відповів я. - Поки ви туди дістанетесь, містер Гниляк буде вже тут і нюшитиме під вашими чи під моїми дверима.

- Не буде, якщо ми клацатимемо на машинці й галасуватимемо, галасуватимемо й клацатимемо, хіба ви забули? До речі, а про що це ви тоді кричали?

Я детальніше розповів Крамлі про те, що продав в "Американський Меркурій" оповідання і мав дістати за нього мільярд доларів.

- Боже ти мій! - вигукнув Крамлі. - Я почуваю себе татом, чий хлопчик щойно закінчив Гарвардський університет. Ану розкажіть іще, синку. Як у вас це виходить? І що робити, аби вийшло і в мене?

- Щоранку сідати й шкварити на машинці.

- Слухаюсь.

- І щополудня припиняти роботу.

- Слухаюсь!

У затоці завилла туманна сирена, знов і знов сповіщаючи своїм протяглим сірим голосом, що Констанс Реттіген ніколи вже не повернеться.

Крамлі взявся до друкування.

А я до пива.

Тієї ночі, о десятій хвилині на другу, хтось підійшов і став у мене під дверима.

"О боже! - подумки заволав я, прокинувшись. - Прощу тебе, не треба цього знов!"

У двері постукали, потім загрюкали, потім затарабанили. Хтось добивався до мене.

Не будь боягузом, звелів я собі. Поклади цьому край. Ну ж бо...

Я підхопився з ліжка й розчахнув двері.

- Який у вас чудовий вигляд у цих драних спортивних трусах! - сказала Констанс Реттіген.

Я схопив її в обійми і закричав:

- Констанс!

- Ну, а хто ж би в біса ще?!

- Але ж... але ж я був на вашому похороні.

- І я була. Чорт забирай, наче за часів Тома Сойера! Всі ті кретини на березі, і той безглуздий орган... Ну, влазьте мерщій у штани. Гайнемо звідси. Раз-два!

Почувши знадвору гарматний гуркіт старезного побитого "форда", я рвучко застібнув змійку на штанах.

Ми їхали понад берегом на південь, і я знай повторював:

- То ви жива...

- Годі вже мене ховати, і висякайте носа. - Констанс засміялася до безлюдної дороги попереду. - Милий боже, я всіх пошила в дурні.

- Але навіщо, навіщо?

- Як це навіщо, любчику, адже той мерзотник і далі щоночі стовбичив на березі.

- А ви йому не писали, щобто не запрошували?..

- Запрошувала? Боже, який несмак!

Вона спинила машину на задвірку свого замкненого арабського форту, запалила сигарету, пахнула димом у віконце й повела поглядом навколо.

- Нікого не видно?

- Він більш не прийде, Констанс.

- От і добре! А то вигляд він мав щоніч принагідніший. Коли тобі сто десять років, то бачиш уже не чоловіка, а штани. До того ж мені здавалося, що я знаю, хто він.

- Ви не помилилися.

- Тоді я вирішила покінчити з цим раз і назавжди. Я завезла до одної хатини на південь звідси деякий припас і залишила там оцього "форда". А сама повернулася.

Вона вискочила із старого "форда" й повела мене до задніх дверей будинку.

- Вночі я скрізь засвітила світло, ввімкнула музику, наготувала їжі, повідчиняла всі двері та вікна, а коли він з'явився, побігла на берег, гукнула: "Йди ти під три чорти!" - та й у воду. Він так отетерів, що навіть не подався за мною, чи, може, й подався, але скоро повернув назад. А я запливла метрів на двісті й спокійнісінько лягла собі горілиць. Дивлюся: стоїть на березі, чекає. З півгодини стояв, а потім як дремене! Геть перепудився, бідолаха. Ну, а я попливла попід берегом на південь і вийшла з води проти свого старого бунгало поблизу Плайя-дель-Рей. Сіла на веранді, їла бутерброд із шинкою, запивала шампанським і почувала себе пречудово. Відтоді й ховалася там. Ви вже пробачте, синку, що завдала вам прикрощів. У вас усе гаразд? Дайте я вас поцілую. Без фізіології.

Вона поцілувала мене, відімкнула будинок, а тоді ми пройшли до чільних дверей, що вели на прибережну терасу, й широко розчахнули їх, даючи вітрові шарпати завіси й мести на плитки піском.

- Господи, хто це в біса тут жив? - вигукнула Констанс. - Я наче власний привид, що повернувся додому. Мені тут уже ніщо не належить. Ви коли-небудь відчували, повернувшись після довгої відсутності, як усі предмети в домі - меблі, книжки, радіоприймач - немовби ображаються на вас, як ото занедбані коти? Не хочуть вас визнавати. Відчували? От і тут суцця домовина.

Ми пройшлися по кімнатах. Меблі, вкриті, наче простирадлами, білим порошком, занепокоєно ворушилися, невдоволені тим, що їх потурбували.

Констанс висунулась із чільних дверей і голосно гукнула:

- Гаразд, сучий сину! Хай тобі сто чортів! - Тоді повернулася до мене. - Знайдіть ще шампанського. Замкніть будинок. У мене від нього мурашки по спині бігають. Геть звідси.

Тільки безлюдний берег та безлюдний будинок бачили, як ми від'їжджаємо.

- Ну як? - гукнула Констанс Реттіген проти вітру.

Вона спустила брезентовий верх свого "форда", і ми мчали в потоці прохолодно-

теплого нічного повітря, що розвівало нам волосся.

Зупинились ми на великій піщаній косі за будиночком край напіврозваленого причалу, і Констанс пішла перевдяглася в купальний костюм. На піску перед будиночком ще жевріли головешки від невеличкого багаття. Констанс підкинула на жар паперу та трісок і, коли зайнявся вогонь, поклала туди кілька сосисок на виделках, а тоді сіла поруч мене зі склянкою шампанського, пустотливо, наче мавпочка, поляскуючи мене по колінах і шарпаючи за чуба.

- Бачите оту купу плавнику? Це все, що лишилося від "Діаманта", кафе-дансingu на палях, спорудженого у вісімнадцятому році. Там колись сидів за столиком Чарлі Чаплін. За ним Д. У. Гріффіт. А з того краю я з Десмондом Тейлором. А ще Уоллі Бірі... Е, та чого там згадувати! Аж губи пече. Їжте. - Вона раптом замовкла й кинула погляд на берег, що тягся в північному напрямку. - А вони не приїдуть сюди за нами, ні? Він, чи вони, чи хто там. Вони нас не бачили, правда? Ми назавжди їх позбулися?

- Назавжди, - сказав я.

Солоний вітрець ворухив багаття. Іскри злітали догори й зблискували в зелених очах Констанс Реттіген.

Я відвів погляд.

- Але є ще одна, остання річ, яку я маю зробити.

- Що саме?

- Завтра годині о п'ятій поїхати й вичистити холодильник Фанні.

Констанс відняла склянку від уст і спохмурніла.

- А чого це вам такого заманулося?

Я мусив щось придумати, аби не зіпсувати цієї ночі з шампанським.

- Один мій знайомий, художник Стрітер Блер, щоразу здобував на осінніх окружних ярмарках Блакитну стрічку за власноручно спечений хліб. Коли він помер, у холодильнику в його домі знайшли шість таких хлібин. Одну його дружина віддала мені. І я цілий тиждень уранці та ввечері їв по скибці того хліба з маслом. Боже, ото була смакота! І який чудовий спосіб прощатися з доброю людиною! Коли я мастив маслом останню скибку, той чоловік відійшов назавжди. Може, тому мені й хочеться забрати з холодильника Фанні всі її желе та варення. Розумієте?

Констанс ще не заспокоїлась.

- Так, - мовила вона зрештою.

Я відкоркував ще пляшку.

- За що вип'ємо?

- За мій ніс, - сказав я. - Нарешті минула та клята нежить. Шість коробок паперових носовиків зужив. За мій ніс.

- За ваш прекрасний великий ніс, - мовила Констанс і випила.

Решту тієї ночі ми проспали там-таки на піску, почувавши себе в безпеці за дві милі на південь від тих похоронних квітів, що плавали біля самого берега проти колишнього арабського форту покійної Констанс Реттіген, і за три милі від помешкання, де скалилося жовтими клавішами Келове піаніно, а мій пошарпаний "Ундервуд" чекав,

коли я повернуся рятувати Землю від марсіян на одній сторінці й Марс від землян на іншій.

Десь серед ночі я прокинувся. На піску поруч мене нікого не було, проте місце, де лежала Констанс Реттіген, пригортаючи бідного письменника, ще зберігало її тепло. Я підвівся й почув, як вона хлюпочеться й по-тюленьчи фиркає в хвилях. Потім вона вийшла на берег, ми допили шампанське й проспали мало не до полудня.

Днина випала така, що тільки жити й ні про що не думати, – коли просто лежиш і відчуваєш, як шумують у тобі життєві соки. Та зрештою я мусив сказати:

– Я не хотів псувати нашу прекрасну ніч. Боже, це ж була така радість – дізнатися, що ви жива! Але правду кажуть: одне лихо минає, друге наворачтає. Той містер Диявол-у-Плоті з вашого берега втік хтозна-куди, бо подумав, що це з його вини ви втопилися. Він же сподівався тільки на те, щоб поплавати з вами голяка та віддатися нічним утіхам, як ото року двадцять восьмого. А тут на тобі: ви нібито потонули. Отож він утік. Одначе залишився ще один, той, хто наслав його на вас.

– О боже! – прошепотіла Констанс. Її склеплені повіки здригнулися, мов павучки посеред своєї мережі. Потім вона знеможено зітхнула. – То, виходить, це ще не кінець?

Я стиснув її обліплену піском руку.

По довгому мовчазному роздумі вона, не розплющуючи очей, озвалася.

– Холодильник Фанні? Тієї ночі, п'ять століть тому, я так і не поїхала туди подивитись. Але ж ви дивились і нічого не побачили.

– Тим-то й треба поглянути ще раз. Але біда в тому, що поліція почепила на квартиру свій замок.

– То ви хочете, щоб я поїхала туди з ломиком і зірвала його?

– Констанс...

– Я заходжу в будинок, виганяю з коридорів усю нечисть, ви лупцюєте її кийком, потім ми вдвох ламаємо замок, вигрібаємо ложкою майонез із банок і на дні третьої банки знаходимо відповідь чи розгадку, якщо вона й досі там, якщо не стала непридатна чи хтось її не забрав...

Задзижчала муха й діткнулась мого чола. У пам'яті в мене зринув давній спомин.

– Мені оце пригадалось одне оповідання, читане багато років тому в якомусь журналі. Дівчина попадає в льодовик і замерзає. А через двісті років лід розтає, і ось вона тут як уродилася – все така ж гарненька й молода.

– У холодильнику Фанні немає гарненької дівчини.

– Ні, там має бути щось жахливе.

– А коли ви його знайдете, якщо знайдете, – то знищите?

– Дев'ять разів. Еге ж, мабуть, так. Дев'ять разів вистачить.

– До речі, – мовила Констанс, побліднувши на виду під своєю засмагою, – як там починається та бісова перша арія з "Тоски"?

Коли я вийшов з машини перед будинком Фанні, надворі вже посутеніло. Ще темніша сутінь була за відчиненими дверима вестибюля. Я довгу хвилю стояв і дивився туди, і рука моя на дверцятах старого "форда" Констанс Реттіген дрібно тремтіла.

- Може, старенькій матусі піти з вами? - спитала Констанс.

- Ой, та годі вам, Констанс!

- Пробачте, синку. - Вона поплескала мене по щоці, поцілувала так, що мої повіки злетіли вгору, мов рвучко підняті шторки, а тоді тицьнула в руку якогось папірця й підштовхнула вперед. - Це телефон моєї хатини, зареєстрований на ім'я Тріксі Фрігензи, Дівчини-На-Все-Начхати. Пригадуєте її? Ні? Тупак... Якщо хтось спустить вас зі сходів, репетуйте. Якщо здибаєте того паскудника, скличте люд на конгу й гуртом викиньте його з балкона. Хочете, я почекаю вас тут?

- Констанс!.. - простогнав я.

З'їхавши з узгірка, вона побачила попереду червоне світло й погнала просто на нього.

Я піднявся сходами у вічну темряву коридора. Всі лампочки було викрадено багато років тому. Я почув, що коридором хтось біжить. Біжить, дуже легко ступаючи, як дитина. Я завмер і прислухався.

Невідомий трохи пристав, тоді побіг униз задніми сходами.

У коридорі повіяв вітер і доніс до мене запах. Це був той самий запах, про який казав мені Генрі, - дух одягу, що сотню років провисів на горищі, й сорочок, що їх по сотні днів носили не скидаючи. Здавалося, стоїш у темному завулку, куди всі навколишні собаки прибігають безтурботно й лукаво задерти ногу.

Той дух умить зірвав мене з місця. Я вистрибом помчав до дверей Фанні й спинився, відчуваючи, як калатає в грудях серце. До горла підкочувала нудота - так сильно там тхнуло. Невідомий був під дверима всього кілька секунд тому. Я мав би кинутись слідом за ним, але щось стримало мене. Я простяг руку.

Двері тихенько рипнули на завісах і відчинились досередини.

Хтось зламав на них замок.

Комусь було там щось потрібно.

Хтось заходив до помешкання й шукав.

Тепер настала моя черга.

Я ступив уперед, до темного сховища спогадів про їжу.

У повітрі витав дух смачних наїдків, дух теплого кубла, де двадцять років жила, співала і їла велика, добра й дивакувата слониха.

Цікаво, подумав я, скільки потрібно буде часу, щоб цей дух кропу, майонезу та холодного м'яса вивітрився й розвіявся по коридорах і сходах будинку. А поки що...

У кімнаті був справжній погром.

Хтось перетрусив усі шафи, всі полиці, всі шухляди. Все було вивалене на вкриту лінолеумом підлогу. Оперні партитури Фанні валялися серед битих грамофонних платівок, що їх у запалі пошуків трошили об стіну й жбурляли на підлогу.

- О боже, Фанні, - прошепотів я, - як добре, що ти нічого цього не бачиш.

Усе, що випадало обшукати й поламати, було обшукане й поламане. Навіть величезне крісло - трон, на якому Фанні царювала протягом доброї половини життя цілого покоління, - лежало повалене на спині, так само як тоді лежала повалена й

вона.

Та мені лишилося ще одне місце, останнє, куди той пошукувач не заглянув. Спотикаючись на уламках, я підступив до холодильника й потяг на себе дверці.

В обличчя мені дихнуло холодом. Як і багато днів тому, я втупився очима туди, силкуючись добачити те, що було просто переді мною. Що ж воно таке, заради чого приходив той нічний гість у коридорі, той невідомий у нічному трамваї і, не знайшовши, полишив мені?

Усе там було достоту як завжди. Варення, желе, соуси, прив'яла салата-латук – холодна дарохранильниця барв та запахів, об'єкт святобливого поклоніння Фанні.

Аж раптом мені забило дух.

Я простяг руку й відсунув назад банки, пляшки й судки із сиром. Увесь цей час вони стояли на тонкому, згорнутому папері, який я досі вважав за звичайнісіньку підстилку, щоб не скапувало вниз.

Я дістав той папір і в світлі з холодильника прочитав: "Дволикий Янус, тижневик Зеленої заздрості".

Залишивши холодильник широко відчиненим, я побрів на середину кімнати, підняв старе крісло Фанні й повалився в нього, чекаючи, поки заспокоїться серце.

Потім перегорнув надруковані зеленою фарбою сторінки. На останній були повідомлення про смерть і приватні оголошення. Я перебіг їх очима, нічого не добачив, тоді знов проглянув і натрапив на...

Невеличкий текст у рамці, легенько обведений червоним чорнилом.

Оце й було те, чого шукав він, аби забрати назавжди.

Звідки було мені знати? Там говорилося таке:

Де ти, чому стільки років не озиваєшся? Моє серце крається жалем, а твоє? Чому ти не напишеш чи не зателефонуєш? Для мене буде щастям, якщо ти згадуєш мене, як я тебе. Між нами було так багато, а ми все те втратили. Поки ще не пізно, знайди дорогу назад. Подзвони!

І підпис:

Людина, що колись кохала тебе.

А на краю газетного аркуша хтось дописав від руки:

Людина, що колись кохала тебе всім серцем!

Боже милостивий і свята діво Маріє!

Не вірячи власним очам, я шість разів прочитав те оголошення.

Потім упустив газетку на підлогу й, наступивши на неї, пішов до холодильника, щоб мені війнуло холодом у розпашіле обличчя. А повернувшись назад, прочитав те кляте звернення всьоме.

Який же це був блискучий витвір, яка хитра штука, яка невідпорна принада, яка підступна пастка! Справжній шедевр психоаналізу, спритності рук і окультизму, гачок, на який міг клюнути будь-хто. Чоловіки й жінки, старі й молоді, чорняві й біляві, повнотілі й худі. Дивися, слухай! Це ж звертаються до тебе!

Поклик був звернений до кожного, хто коли-небудь кохав і втратив своє кохання, до

кожної самотньої душі в цілому клятому місті, країні й світі.

І хто, прочитавши його, здолав би спокусу зняти телефонну трубку, набрати номер, почекаати відповіді й нарешті прошепотіти в ніч: "Це я. Прошу тебе... приходь до мене"?

Я стояв на вкритій лінолеумом підлозі посеред кімнати й намагався уявити собі саму Фанні в ті хвилини: як її величезне тіло перекочувалося сюди-туди й палуба корабля рипіла, вгинаючись під його вагою, а з патефона линув плач "Тоски", холодильник зі смаковитими святими дарами був широко відчинений, і Фанні неспокійно поводила очима, й серце в неї билось, наче заманена у пташиний вольєр колібрі.

О боже! Видавати такий листок мав напевне п'ятий вершник Апокаліпсиса.

Я переглянув решту оголошень. Номер телефону був скрізь той самий. Щоб відгукнутись на оголошення, належало дзвонити тільки на той номер. І, звісно ж, то був номер богом проклятих видавців "Януса, тижневика Зеленої заздрості".

Фанні зроду не купувала таких газет. Мабуть, хтось дав їй цю газету, або ж... Я став і поглянув на двері.

Ні ж бо!

Хтось залишив її під дверима, обвівши червоним чорнилом оце одне оголошення, щоб Фанні неодмінно помітила його.

Людина, що колись кохала тебе всім серцем!

- Фанні! - в розпачі вигукнув я. - Ну яка ж ти бісова дурепа!

Ступаючи по уламках "Богемі" та "Мадам Баттерфляй", я побрів до дверей. А тоді згадав про холодильник, повернувся й захряснув його дверці.

На третьому поверсі справи стояли не краще.

Двері до кімнати Генрі були розчинені навстіж. Я вперше таке бачив.

Генрі вірував у зачинені двері. Він не хотів, щоб зрячі мали над ним перевагу. А сьогодні...

- Генрі!

Я ввійшов до невеличкої кімнати, що вражала чистотою, неймовірною чистотою і охайністю: все до ладу, кожна, просто-таки кожна річ на своєму місці, ніде ні порошинки, - але нікого там не було.

- Генрі!

На підлозі посеред кімнати лежав його ціпок, а поруч якась мотузка, такий собі темний шнурок із вузликами.

Ці дві речі порушували лад у кімнаті й були явно не на місці, так наче Генрі загубив їх у бійці чи покинув, тікаючи...

Куди?

- Генрі!

Я взяв у руки мотузку й оглянув вузлики. Два вузлики підряд, потім проміжок, ще три й довший проміжок, а потім так само, з проміжками, три, шість, чотири й дев'ять вузликів.

- Генрі! - гукнув я ще голосніше.

А тоді побіг і постукав у двері місіс Гутієрес.

Відчинивши й побачивши мене, вона заплакала. А коли придивилась до мого обличчя, сльози так і потекли їй з очей. Вона звела пропахлу кухнею руку й погладила мене по щоці.

- Ох ви бідолашний! Заходьте, бідолашний, сідайте. Сідайте. Їсти хочете? Зараз чогось принесу... Ні, ні, сідайте. Кави, так? - Вона подала каву й утерла очі. - Бідолашна Фанні. Бідолашна людина... Що це?

Я розгорнув газету й показав їй оголошення.

- Не вмію читати ingles,[36] - промовила вона, відступаючи.

- Не треба читати, - сказав я. - Фанні колись приходила дзвонити по телефону з цією газетою в руках?

- Ні, ні! - Тоді пригадала й аж на лиці змінилася. - Estupida! Si.[37] Приходила. А кому дзвонила, не знаю.

- Вона тоді багато говорила, довго?

- Довго? - Місіс Гутієрес кілька секунд помовчала, ніби перекладаючи собі мої слова, тоді впевнено кивнула головою. - Si. Довго. Їй багато сміялася. Ой, як сміялася, говорила й сміялася!

Запрошувала до себе Ніч, Вічність і Морок, подумав я.

- І мала при собі цю газету?

Місіс Гутієрес крутила газету сьак і так, наче то була китайська головоломка.

- Може, si, а може, й ні. Цю або не цю. Не знаю. А Фанні тепер у царстві божому.

Я й сам уже ніби важив сто п'ятдесят кілограмів і, згорнувши газету, прихилився до одвірка.

- Мені б туди теж. Ви дозволите од вас подзвонити?

Щось підказало мені не набирати номера "Зеленої заздрості". Натомість, лічачи вузлики, я набрав числа зі шнурка Сліпого Генрі.

- Редакція "Януса", - озвався в трубці гугнявий голос. - "Зелена заздрість". Заждіть.

Трубку кинули на підлогу. Я почув, як чийсь ноги важко зачовгали по снігових заметах зібганого паперу.

- Збігається! - крикнув я, і місіс Гутієрес злякано сахнулася вбік. - Номер збігається! - гукнув я до газети в своїй руці.

З якоїсь причини Генрі позначив вузликами на своїй "записній" мотузці телефон редакції "Януса".

- Алло! Алло! - заволав я в трубку.

Здалеку, з редакції "Зеленої заздрості", до мене долинув крик якогось психа, що його заманили в пастку й катували електричним струмом знавіснілі гітари. Немов змагаючись із такою музикою, носоріг і двійко гіпопотамів витанцьовували в убиральні фанданго. Серед усього того шарварку хтось клацав на друкарській машинці. А хтось іще награвав на гармонійці в супроводі іншого барабанщика.

Я почекав кілька хвилин, тоді жбурнув трубку поруч з апаратом і, покинувши її лежати, в нестямі кинувся геть із помешкання місіс Гутієрес.

- Добродію, - мовила вона, - чого ви такі люті?

- Лютий, лютий! Хто лютий? - закричав я. - О господи, там не підходять до телефону, я не маю грошей, щоб доїхати до тієї клятої контори, хоч би де вона була в Голлівуді, і дзвонити туди марно, бо трубку покинули зняту, а час спливає, і де в біса подівся Генрі? Помер він чи що, хай йому чорт!

"Не помер, - мала б відказати мені місіс Гутієрес, - просто спить".

Але вона цього не сказала, ото ж я подякував їй за мовчанку й вибіг у коридор, не знаючи, що мені робити. Я не мав грошей навіть на те, щоб дістатися до Голлівуда звичайнісіньким трамваєм. Я...

- Генрі! - гукнув я зі сходів наниз.

- Що? - озвався голос позад мене.

Я крутнувся на місці й аж ойкнув. Довкола була непроглядна темрява.

- Генрі, це ви?..

- Я, - сказав Генрі й виступив туди, де було трохи видніше. - Коли вже Генрі надумує сховатися, то він ховається добре. Милий боже, той містер Гниляк знову був тут. Я гадаю, він знає, що ми знаємо те саме, що й він, про всю цю історію. Отож як я зачув, що він скрадається балконом за моїм вікном, то й дав ходу з кімнати, прожогом вискочив. Навіть те, що мав у руках, на підлогу покидав. Ви знайшли?

- Так. Ваш ціпок. І мотузку з вузликами замість чисел.

- Хочете знати про ті вузлики, що воно за числа?

- Так.

- За день перед тим, як Фанні пішла од нас навіки, я почув, що в коридорі хтось плаче. Прислухавсь - а то вона стоїть за дверима. Я відчинив і впустив усе те гірке горе. Не так часто побачиш її нагорі, бо піднятися сходами - то для неї чиста погибель. "Ой, не треба було мені цього робити, - каже, - ой, не треба, я ж сама в усьому винна", - і так знов і знов. А тоді: "Візьміть оце, Генрі, збережіть його, - каже. - Ой, яка ж я дурепа!" - Та й дає мені якісь старі грамофонні платівки й газети. "Це дуже важливе", - сказала вона, а я подякував та й подумав собі: де в біса, - і тоді вона пішла, все так само плачучи й бідкаючись, яка вона дурепа. Я сховав ті старі газети й ті платівки та й не згадав про них і разу, аж поки Фанні поховали й відспівали, а оце сьогодні вранці трапили мені під руку ті газети, ну, я й подумав собі: а що ж воно таке? Пішов до місіс Гутієрес і питаю: "Що тут написано?" Вона почитала щось там, то по-мексиканському, то по-англійському, та й знайшла ті слова, обведені чорнилом, ви їх бачили, ті самі слова в п'яťох різних числах газети, і. той самий телефонний номер. Отоді я й замислився, чого Фанні так гірко плакала й що то за номер, а тоді зав'язав собі вузлики й подзвонив туди. Ви дзвонили?

- Так, Генрі, - відповів я. - Оце щойно я знайшов у кімнаті Фанні ще одну таку газету. Чому ви не сказали мені про них одразу?

- А навіщо б то? Все воно здавалося дурницею. Жіночими витребеньками. Ви ж то самі прочитали? Мені прочитала місіс Гутієрес, погано, але сяк-так прочитала. Я тільки посміявся. Господи, подумав собі, та це ж казна-що, чисте казна-що. Хто б міг

повірити такій нісенітниці?

- Фанні, - відповів я, помовчавши.

- А тепер скажіть мені ось що. Коли ви подзвонили на той номер, якийсь дурнуватий сучий син узяв трубку, відповів, а потім пішов та й згинув?

- Атож, сучий син.

Генрі взяв мене під лікоть і повів до відчинених дверей свого помешкання. Так наче сліпий був я. Я не опирався.

- І що це в них за діло таке? - спитав він здивовано.

Ми вже підійшли до його дверей.

- Мабуть, коли ні про що не дбаєш, - відказав я, - люди самі кидають тобі гроші.

- Еге, оце ж моя вічна біда. Я надто дбав про все. От мені й ніхто нічого не кидав. Але тепер, чорт забирай, я однаково маю грошву, ще й скільки!

Почувши, як мені забило дух, Генрі зупинився.

- Звук такий, - мовив він, повільно кивнувши головою і всміхаючись, - наче хтось хоче позичити в мене мої заощадження.

- Тільки якщо ви поїдете разом зі мною, Генрі. Й допоможете мені знайти лиходія, що вкоротив віку Фанні.

- Гниляка?

- Гниляка.

- Мій ніс до ваших послуг. Ведіть.

- Щоб не гаяти часу, Генрі, нам потрібні гроші на таксі.

- Зроду я не їздив у тих таксі, то чого б це мав їхати тепер?

- Ми повинні встигнути до редакції тієї газети, поки там не зачинили. Чим скоріше ми довідаємося про те, про що нам треба знати, тим безпечніше буде для нас самих. Я не хочу ще одну ніч потерпати за вас у цьому будинку чи за себе на узбережжі.

- Гниляк має зуби, еге?

- Можете мені повірити.

- Ану. - Він з усмішкою обійшов кімнату. - Пошукаймо, де сліпий чоловік ховає свої гроші. По всіх закапелках. Скільки вам потрібно? Вісімдесят?

- Та ні.

- Шістдесят? Сорок?

- Вистачить двадцяти-тридцяти.

- Гаразд, коли так. - Генрі пирхнув, став, засміявся й висмикнув із задньої кишені велику пачку грошей. Тоді почав відлічувати купюри. - Ось вам сорок.

- Тільки віддам я не одразу.

- Якщо ми накриємо того, хто звалив Фанні, ви мені нічого не винні. Хапайте гроші. Підніміть мого ціпка. Зачиніть двері. Ходімо! Треба знайти того клятого дурисвіта, що знімає трубку, каже тобі зачекати, а сам їде у відпустку.

У таксі Генрі, потішено всміхаючись, досліджував невидимі джерела запахів.

- Знаменито. Ніколи не чув, як пахнуть таксі. Машина новісінька і їде швидко.

Я не міг стриматися, щоб не спитати:

- Генрі, як це ви назбирали стільки грошей?

- Я ж їх не бачу, не торкаюсь і навіть нюхом не чую. але я граю на кінних перегонах. Маю на іподромі приятелів. Вони слухають, що й до чого, і роблять заклади й за мене. Закладаю я більше, а програю менше, ніж більшість зрячих бовдурів. От і назбирається. Коли стає забагато, я йду до однієї з тих дамочок, що живуть у хатинах проти нашого будинку. Кажуть, вони бридкі, але мені до того байдуже. Сліпий є сліпий, йому й так добре. Де це ми вже?

- Приїхали, - сказав я.

Ми спинилися в провулку за великим будинком у вбогому кварталі Голлівуда, на південь від бульвару. Генрі потяг носом повітря.

- Це не Гниляк. Але його двоюрідний брат. Стережіться.

- Я миттю.

Я вийшов з машини. Генрі залишився на задньому сидінні, з ціпком між колінами й мирно склепленими очима.

- Прислухатимусь до лічильника, - мовив він, - щоб не швидко цокав.

Надворі давно вже споночило, і я пробирався провулком у цілковитій темряві, аж поки побачив над заднім під'їздом будинку тьмяну неонову вивіску та намальоване фарбою зображення бога Януса, два обличчя якого дивилися в різні боки. Половина одного обличчя вже облупилася від дощів. Та й решту невдовзі чекала така сама доля.

Навіть боги бояться негоди, подумав я.

Я піднімався нагору, а обабіч мене снували сюди-туди молоді чоловіки й молоді жінки зі старими обличчями, кулячись, мов побиті собаки, пахкаючи сигаретами, вибачаючись і приймаючи мої вибачення, - але нікому не було до мене діла. Нарешті я ступив на останній поверх.

Приміщення редакції мало такий вигляд, наче там не прибиралося від часів Громадянської війни.[38] Підлоги не видно було під зібганими, зіжмаканими, розкиданими паперами. На підвіконнях і письмових столах громадилися сотні пошарпаних і пожовклих старих газет. Зате три кошики на сміття стояли порожні. Ті, хто жбурляв туди жмутки паперу, схибили не менш як десять тисяч разів. Я брів по кісточки в тому паперовому морі, наступаючи на висхлі недокурки сигар, сигарет і, судячи з ледь чутного хрустіння під ногами, на тарганів. Нарешті побачив під одним із завалених паперами столів покинуту телефонну трубку, підняв її і притулив до вуха.

Мені здалося, ніби я чую шум вуличного руху під вікном місіс Гутіерес. Здурів чи що. Вона вже, певне, давно поклала трубку.

- Дякую за терпіння, - мовив я.

- Гей, чоловіче, вам чого? - почувся голос позаду.

Я поклав трубку і обернувся.

Паперовим морем до мене брів довготелесий кощавий добродій з прозорою капкою на кінчику гострого носа. Він обмацував мене жовтими, наче від нікотину, очима.

- Я дзвонив сюди з півгодини тому, - кивнув я на телефон, - і оце щойно відповів собі.

Добродій утупився поглядом у телефон, почував у потилиці, й аж тоді до нього дійшло. Він видувив із себе якусь подобу усмішки й промовив:

- Чортзна-що.

- От і я так думаю.

Мені здавалося, він пишався тим, що ніколи не підходить до телефону: краще самому вигадувати новини, ніж чути їх від інших.

- Слухайте, чоловіче, - поволі почав він, чекаючи, поки наступна думка змінить попередню. Це був один з тих мислителів, що, перш ніж завести в двір корову, мають винести з дому меблі. - А ви часом не той... не з лягавих?

- Ні, я тільки з хортів.

- Що?

- Пам'ятаєте "Двох чорних круків"?

- Про що це ви?

- Був такий фільм у двадцять шостому році. То там два білі злочинці, замасковані під негрів, називали так детектива. А втім, не зважайте. Скажіть, чи не ви написали оце? - Я показав йому останню сторінку "Януса" з тим жахливим оголошенням.

Він глипнув на сторінку.

- Та ні. Це ж приватна публікація. Хтось надіслав.

- А ви не завдавали собі клопоту подумати, скільки лиха може наробити таке оголошення?

- Слухайте, чоловіче, ми їх не читаємо, ми їх тільки друкуємо. У нас вільна країна, хіба ні? Ану дайте погляну! - Він вихопив у мене газету й, ворущачи губами, прочитав оголошення. - А, так-так. Пам'ятаю. Забавне, еге ж?

- Ви хоч розумієте, що хтось може повірити цій фальшивці?

- І чого б то я ліз не в своє діло. Слухайте, чоловіче, котіться-но ви звідси... вниз зі сходів. Дайте людям спокій. - Він тицьнув мені в руки мою газету.

- Нікуди я не піду, поки не дістану домашнього телефону цього жартівника.

Він ошелешено зиркнув на мене, тоді засміявся.

- Та ви що, це ж секретні відомості, ми їх нікому не даємо. Як я розумію, ви хочете написати йому. Листа ми перешлемо. Або він сам прийде забере.

- Справа невідкладна. Померла людина. Людина... - Мені забракло пороку, я повів очима по паперовому океану на підлозі й, сам не тямлячи, що роблю, дістав з кишені коробочку сірників. - Схоже на те, що пожежа тут вийде знаменита, - мовив я.

- Яка пожежа?

Він роззирнувся довкола на багаторічні завали паперу, порожніх пивних бляшанок, зужитих паперових стаканчиків та обгортки від булочок з біфштексом. На обличчі його з'явився вираз невимовної гордості. А коли він побачив на підвіконнях п'ять чи шість літрових молочних упаковок з провоскованого паперу, в яких активно вироблявся пеніцилін, і старі чоловічі труси, що довершували цю мальовничу картину, в очах його затанцювали радісні вогники.

Щоб привернути його увагу, я запалив сірника.

- Ну-ну! - сказав він.

Удаючи з себе слухняного хлопчину, я задув сірника, та коли господар не виказав ознак того, що ладен вдовольнити моє прохання, я запалив другого.

- А якщо я кину його на підлогу?

Господар знов озирнувся довкола. Паперовий мотлох буяв, торкаючись його кісточок. Якби я кинув сірника, вогонь добіг би до його ніг за п'ять секунд.

- Не кинете, - сказав він.

- Ні? - Я задув цього сірника й чиркнув третім.

- Це ви такий бісів гуморист, еге?

Я кинув сірника на підлогу.

Господар зойкнув і відскочив.

Я наступив на вогник, поки він не встиг розгорітись.

Господар звів дух і дав волю гніву.

- А тепер геть звідси під три чорти! Ви...

- Стривайте. - Я запалив ще одного сірника, присів і, прикриваючи вогник рукою, підніс його до вицвілих зібганих аркушів машинопису, старих візитних карток і подертих конвертів.

Потім торкнувся сірником то там, то там, і папір зайнявся.

- Якого біса вам треба?

- Тільки номер телефону. Й більш нічого. Я не вимагаю у вас адреси, так що не зможу добутися до того типа чи вистежити його. Одначе телефонний номер, хай йому сто чортів, мені таки потрібен, а ні - то все тут піде з димом!

Я нараз усвідомив, що голос мій підвищився не менш як до десяти децибелів, до шаленого крику. В крові у мене клекотіла Фанні. А з уст вихоплювався лемент інших померлих людей, що шукав собі виходу.

- Дай номер! - гримнув я.

Вогники розповзалися по підлозі.

- Чорт вас бери, затопчіть вогонь, я дам той триклятий номер! Гасіть же, гасіть мерщій!

Я скочив уперед і почав тупцяти по вогниках. Пішов дим, і, поки містер Янус, редактор, що дивився водночас в обидва боки, знайшов у своїй картотеці номер, вогонь уже згас.

- Ось він, цей бісів номер, хай він западеться! Вермонт, сорок п'ять, п'ятдесят п'ять. Запам'ятали? Сорок п'ять, п'ятдесят п'ять!

Я запалив останнього сірника й почекав, доки редактор тицьне мені під ніс ту картку.

"Людина, що кохала вас", - було написано на ній. І номер телефону.

- І годі! - зойкнув редактор.

Я загасив сірника. Плечі в мене розпружились від раптової полегкості.

"Фанні, - подумав я, - тепер уже розв'язка близько".

Мабуть, я вимовив ці слова вголос, бо редактор, червоний як буряк, бризнув на

мене слиною:

- Що там у вас близько?
- Мій кінець, - сказав я, рушаючи до сходів.
- Дай вам боже! - гукнув він мені навздогін.

Я відчинив дверцята таксі.

- Цей лічильник цокає, як скажений, - озвався Генрі з заднього сидіння. - Добре, що я багатий.

- Справді добре.

Я показав водієві, щоб він проїхав за мною до рогу, де була телефонна будка.

Знявши трубку, я довго вагався: боявся набрати номер, боявся, що хтось і справді відповість.

Що можна сказати вбивці, коли він вечеряє?

Я набрав номер.

Людина, що колись кохала тебе.

Хто б міг відгукнутися на таке безглузде оголошення?

Кожен із нас - під слухну нічну годину. Голос із минулого пробуджує в нас спомини про ніжні дотики, про теплий подих біля вуха, про гострий, наче блискавка, спалах пристрасті. Хто з нас устоїть перед цим голосом о третій годині ночі? Або коли прокинешся десь над ранок від того, що хтось плаче, - а це плачеш ти сам, і на обличчі в тебе сльози, і ти навіть не знаєш, що тієї ночі тобі наснився поганий сон.

Людина, що колись кохала...

Де тепер вона? Де він? Ще десь живе? Та ні, не може бути. Надто багато збігло часу. Людини, що кохала тебе, вже не може бути серед живих. А що, як усе-таки... Чом би й не подзвонити, як оце робив тепер я?

Я тричі набрав номер, тоді повернувся до машини й сів на заднє сидіння поруч Генрі, слухаючи, як цокає лічильник.

- Не турбуйтеся, - сказав Генрі. - До лічильника мені байдуже. Ще багато буде кінних перегонів і сила грошви попереду. Ідіть подзвоніть ще раз, хлопчику.

Хлопчик пішов дзвонити.

Цього разу десь далеко, неначе в іншій країні, самозваний розпорядник похоронної контори таки зняв трубку.

- Алло! - почувся голос.

Я хапнув ротом повітря й задихано спитав:

- Хто це?

- Коли вже так, то хто ви? - насторожено запитав голос.

- Чому ви так довго не підходили до телефону? - Я чув, як на тому кінці дроту гудуть, проїжджаючи, машини.

Він був у вуличній телефонній будці десь у місті. О боже, майнула в мене думка, він робить так само, як і я. Використовує найближчий автомат для своїх ділових розмов.

- Ну, якщо ви не маєте чого сказати... - мовив голос на тому кінці дроту.

- Стривайте! - "Я ж уже майже впізнав твій голос, - подумав я. - Поговори ще". - Я

прочитав ваше оголошення в "Янусі". Чи не могли б ви допомогти мені?

Голос на другому кінці дроту пом'якшав, явно потішений моїм замішанням.

- Я можу допомогти будь-кому, будь-де й будь-коли, - невимушено відповів він. - Ви із самотніх душ?

- Що?! - вигукнув я.

- Ви один із...

"Самотніх", - сказав він. І все стало ясно.

Я знов опинився у Крамлі, знов у великому нічному трамваї, що виписував під дощем дугу на повороті. Голос у трубці був той самий, що й тоді, тієї грозової ночі хтозна вже й коли, той, що бурмотів про смерть і про самотність, про самотність і смерть. Спершу - згадка про той голос, потім гіпнотичний сеанс у Крамлі, коли я знепритомнів, і ось тепер - цей справжній голос у телефонній трубці. Бракувало тільки останньої деталі. Я й досі не міг дати цьому голосові ім'я. Не раз чутий, знайомий... Я майже знав, чий він, але...

- Говоріть же! - просто-таки закричав я.

На другому кінці дроту запала підозрілива мовчанка. І в цю мить я почув звуки, що потішили мені вухо більше, ніж будь-які інші звуки за добру половину життя.

Десь там дув вітер. Та це не все: я почув, як на берег накочуються хвилі прибою, гучніше й гучніше, ближче й ближче, і ось уже, здається, шумлять просто в мене під ногами.

- О боже, я знаю, де ви! - вигукнув я.

- Це неможливо, - мовив голос і урвав зв'язок.

Але не одразу. Я безтямно дивився на телефонну трубку й щосили стискав її в руці.

- Генрі! - закричав я.

Генрі висунувся з таксі й утупив очі в ніщо.

Я впав на сидіння машини.

- Ви ще зі мною?

- Якщо не з вами, - відповів Генрі, - то де я? Скажіть водієві, куди їхати.

Я сказав. Ми поїхали.

Таксі зупинилося. Шибки були спущені. Генрі нахилився вперед, і обличчя його скидалось на ніс якогось темного корабля. Він пригнувся.

- Не був тут з дитинства. Пахне океаном. А що то за інший дух, тухлий? А-а, поміст. То це ви десть тут живете, писако?

- Великий Американський Романіст. Так.

- Сподіваюся, ваші романи пахнутимуть краще.

- Якщо доживу, не виключено. Ми можемо затримати машину, Генрі?

Генрі лизнув великого пальця, відлічив від пачки три двадцятидоларові папірці й простяг їх через передне сидіння.

- Цього вистачить, щоб ви не нервувалися, голубе?

- Цього, - відповів водій, беручи гроші, - вистачить до півночі.

- На той час уже буде по всьому, - сказав Генрі. - Синку, а ви розумієте, на що

йдете?

Та перш ніж я встиг відповісти, під помостом із гуркотом прокотилася хвиля.

- Звук такий, наче в нью-йоркському метро, - сказав Генрі. - Глядіть, щоб не переїхало.

Ми залишили таксі чекати край помосту. Я спробував узяти Генрі під лікоть і повести в темряві.

- Не треба мене вести, - сказав він. - Остерігайте, де під ногами дріт, мотузка чи цеглина, ото й тільки. А лікоть у мене дуже нервовий, не любить, щоб до нього доторкались.

Я пустив його, і він гордо рушив сам.

- Чекайте мене тут, - сказав я згодом. - Відступіть на крок назад. Отак, там вас не видно. Коли я повернусь, то озовуся до вас тільки одним словом: "Генрі", - і ви скажете мені, який чуєте дух. Гаразд? А тоді повертаєте назад і йдете до машини.

- Атож, я чую, як хурчить мотор.

- Скажете водієві, щоб одвіз вас до венеційського поліційного відділка. Спитаєте там Елмо Крамлі. Якщо його не буде, хай подзвонять додому. Він має приїхати з вами сюди, якомога швидше, бо справа вже закрутиться. Звісно, якщо вона закрутиться. А може, нам сьогодні й не випаде скористатися з вашого нюху.

- Сподіваюся, що випаде. Я ж і ціпка свого взяв на того лиходія. Ви дозволите мені угріти його раз?

Я повагався.

- Тільки раз, - мовив зрештою. - Ви не боїтеся, Генрі?

- Братчик Лис добре заховався.

Почуваючи себе Братчиком Кроликом, я подався далі.

Нічний поміст скидався на слонове гробовище: скрізь довкола - велетенські темні кістки, над ними - важка пелена туману, а внизу - море, що напливає на берег, ховаючи ті останки, потім знову відкриває і знову ховає.

Я скрадався повз крамнички, повз схожі на взуттєві коробки житлові будиночки, повз зачинені картярські салони, примічаючи то там, то там по дорозі темні телефонні будки, що їх завтра чи наступного тижня мали вивезти назавжди.

Я ступав по дерев'яних мостинах, де мокрих, де сухих, і вони зітхали, шурхотіли й подавались у мене під ногами. Весь поміст рипів і похитувався, наче корабель, що йде на дно, а я поминав застережні червоні прапорці й таблички з написом: Небезпечно! - аж поки, переступивши через натягнуті ланцюги, опинився там, звідки йти далі було вже нікуди, в самому кінці помосту, і озирнувся назад, на всі ті позабивані цвяхами двері й спущені та закріплені внизу брезентові намети.

Я прослизнув у останню на помості телефонну будку й, тихо лаючись собі під ніс, почав нишпорити по кишенях, аж поки намацав кілька п'ятицентовиків, що їх дав мені Генрі. Вкинув один у проріз автомата й заходився набирати номер, роздобутий у редактора "Януса".

- Чотири... п'ять... п'ять... п'ять... - пошепки приказував я, а тоді став чекати.

В цю мить пошарпаний ремінець мого годинника з Міккі-Маусом перервався. Годинник упав на підлогу кабіни. Лайнувшись, я підняв його й поклав на поличку під телефоном. Потім нашорошив вуха. Десь далеко, чи не в протилежному кінці помосту, мені почувся телефонний дзвінок.

Я упустив трубку й залишив її висіти на шнурі. А сам вийшов з будки й, заплющивши очі, прислухався. Спершу я чув тільки гуркіт хвилі, що, стрясаючи мостини, прокотилась у мене під ногами. Потім хвиля затихла. І я почув.

Далеко, десь на середині помосту, дзвонив телефон.

Випадковий збіг? Телефони дзвонять скрізь і о будь-якій порі. Але щоб саме той, метрів за сто від мене, і саме в цю хвилину... Невже я набрав таки його номер?

Стоячи однією ногою в будці, а другою на помості, я схопив трубку й повісив її на гачок.

І той інший телефон серед вітряної темряви враз замовк.

Але й це ще нічого не доводило.

Я знову вкинув у проріз свій п'ятак і набрав номер.

Тоді глибоко зітхнув, і...

Той телефон у своїй скляній труні, за половину світлового року від мене, задзвонив знову.

Я аж підскочив і відчув біль у грудях. Очі в мене розширились, і я втягнув у себе холодного повітря.

Полишивши той телефон дзвонити, я вийшов із своєї будки й став чекати, поки хтось там оддалік вибіжить з темного проходу, чи з вологого брезентового намету, чи з-за старого павільйончика "Збий пляшку". Хтось, кому, як і мені, закортить відповісти. Хто, як і я сам, підхоплюється з ліжка о другій годині ночі й біжить під дощем, щоб поговорити із залитим сонцем Мехіко, де ще точиться, вирує і начебто ніколи не згасне життя. Хтось...

Поміст, як і раніше, потопає у темряві. Ніде не засвітилось у вікні. Не зашурхотів брезент. А телефон дзвонив. Припливна хвиля прокотилася під мостинами, ніби шукаючи когось, будь-кого, хто б відповів. Телефон дзвонив. Дзвонив і дзвонив. Я вже хотів був побігти й відповісти на той клятий дзвінок сам, аби тільки він замовк.

Хай йому чорт, подумав я. Забери вже свого п'ятака. Забери...

І отоді воно сталося.

Десь там зблиснула смужка світла, показаласть і миттю зникла. Навпроти тієї будки щось заворушилося. Телефон дзвонив. Дзвонив і дзвонив. А хтось стояв у темряві й сторожко наслухав. Я побачив якусь білясту пляму й зрозумів, що той, хто там стоїть, повернувся й пильно, стривожено, обережно нишпорить очима по помосту.

Я заціпенів.

Телефон дзвонив. Нарешті темна тінь зрушила з місця, обернулася назад, прислухалась. Телефон дзвонив. Тінь раптом побігла.

Я вскочив у свою кабіну й саме вчасно схопив трубку.

Клац!

На тому кінці дроту почулося чиєсь дихання. Потім озвався чоловічий голос:

- Алло!

О боже! Той самий. Голос, який я чув годину тому в Голлівуді.

Людина, що колись кохала тебе.

Мабуть, я промовив це вголос.

У тій будці запала довга, очікувальна мовчанка, чути було тільки сиплувате дихання.

- Алло!

Мені наче у вухо стрельнули, потім у серце.

Тепер я знав, чий це голос.

- Господи! - мовив я хрипко. - То це ви!

Певне, ці мої слова поцілили йому просто в голову. Я почув, як він хапає ротом повітря й сипло видихає його.

- Будь ти проклятий! - закричав він. - Щоб ти згорів у пеклі!

Але трубку не повісив. Просто кинув, неначе обпікшись, і вона зателіпалася на своєму зашморгу, постукуючи об стінку кабіни.

Поки я вискочив із будки, на помості вже не видно було ні душі. Там, де на мить зблиснуло світло, тепер стояла непроглядна темрява. Тільки клапті старих газет шелестіли на мостинах. І тоді я примусив себе пройти - не пробігти - довгі вісімдесят метрів до того другого телефону. Трубка й досі погойдувалася на шнурі, стукаючись об холодне скло.

Я підніс її до вуха й послухав.

На тому кінці дроту, за сотні миль від мене, було чути цокання мого десятидоларового годинника з Міккі-Маусом, якого я покинув у тій будці.

Якщо пощастить і залишуся живий, подумав я, піду й вирятую Мауса.

Я повісив трубку й повернувся, видивляючись на всі ті будиночки, хатини, крамнички, забиті павільйони з розвагами й запитуючи себе, чи здатен я вчинити щось відчайдушне.

І вчинив.

Я пройшов ще кроків двадцять до невеликої хатини й став перед нею, прислухаючись. Усередині хтось був, ворухився, - мабуть, одягався потемки, готуючись вислизнути з дому. Я чув шарудіння, сердитий шепіт, хтось тихенько бурмотів сам до себе щось ніби таке: де ж це шкарпетки, де черевики й де в біса поділася краватка? А може, то просто накочувалась під поміст припливна хвиля, несучи слова, яких ніхто ніколи не перевірить.

Бурмотіння змовкло. Мабуть, він відчув, що я стою за дверима. До мене долинув звук ходи. Я незграбно відступив, нараз усвідомивши, що руки в мене порожні. Не здогадався взяти як зброю бодай ціпка Генрі.

Двері рвучко відчинились.

Я вп'явся в них очима.

І, наче в потьмаренні, побачив водночас дві картини.

На столику в глибині повітої сутінню кімнати – стосик жовтих, коричневих і червоних обгортки від хрустких батончиків, шоколадок "Кларк" і "Здорованів".

А потім...

Невеличку тінь і самого малого чоловічка, що дивився на мене безтямними очима, неначе щойно прокинувшись від сорокарічного сну.

А. Л. Шренка власною персоною.

Ворожбит на картах таро, френолог, самозваний психіатр, загальноприступний удень і вночі психолог, астролог, нумеролог, послідовник учення дзен, Фрейда, Юнга і Цілковитий Невдаха стояв переді мною, застібаючи неслухняними пальцями гудзики сорочки й силкуючись розглядіти мене застиглими очима, чи то одурманений якимсь зіллям, чи то приголомшений моїм безглуздим зухвальством.

– Щоб ти згорів у пеклі, – спокійно промовив він знов. А тоді додав з несподіваною блідою усмішкою: – Заходьте.

– Ні, – прошепотів я. Потім повторив голосніше: – Ні. Виходьте ви.

Цього разу вітер дув не туди чи, може, саме туди, куди треба.

Я аж заточився назад, та потім знову став рівно. О боже, а як дув вітер в усі ті дні? Як я міг не відчувати цього духу? Таж з біса просто: в мене цілих десять днів була нежить. Я нічого не чув носом. Анічогісінько.

Я подумав про Генрі, з його завжди наставленим за вітром, завжди допитливим шнобелем, від якого й передавалась йому в душу ота дивовижна впевненість. Про кмітливого Генрі, що, переходячи о дев'ятій годині вечора невидиму вулицю, міг уловити дух заношеної сорочки й давно не праної спідньої білизни, який линує з другого боку вулиці, де саме скрадалася Смерть.

Я поглянув на Шренка й відчув, як тіпнулися мої ніздрі. Передусім дух поту – дух поразки. Потім дух сечі – дух ненависті. Які ще суміші запахів? Бутерброди з цибулею, нечищені зуби – дух занепаду. Все те наринувало на мене водночас, суцільною грозовою хмарою, повноводим потоком. І мене охопив такий млосний страх, наче я стояв на безлюдному березі перед гігантською, метрів на тридцять, хвилю, що ось-ось розтратить мене. В роті пересохло, зате все тіло зросив холодний піт.

– Заходьте, – повторив А. Л. Шренк невпевнено.

На мить мені здалося, що зараз він позадкує, мов рак, і сховається в своїй норі. Але він перехопив мій швидкий погляд на телефон-автомат навпроти його хатини й на другу будку в кінці помосту, де цокав мій годинник з Міккі-Маусом, – і зрозумів. Та перше ніж він озвався знов, я гукнув у темряву:

– Генрі!

Серед тіні ворухнулася тінь. Я почув, як рипнули черевики Генрі, а тоді відгукнувся і його голос, приязний і спокійний:

– Я тут.

Шренкові очі перебігли з мене в темряву, звідки долинув голос Генрі.

Зрештою я спромігся запитати:

– Гниляк?

Генрі з шумом утягнув носом повітря, тоді випустив його.

- Гниляк, - мовив він.

Я кивнув головою.

- Ви знаєте, що робити.

- Я чую, як цокає лічильник, - сказав Генрі.

Краєм ока я бачив, як він пішов назад, тоді спинився й махнув рукою.

Шренк відсахнувся. Я також. Ціпок Генрі просвистів у повітрі й з лунким грюкотом упав на мостини.

- Може, знадобиться, - сказав Генрі.

Шренк і я стояли й дивилися на ту зброю на помості.

Я почув, як поїхало таксі, і цей звук наче підштовхнув мене. Я схопив ціпка й притис до грудей, так ніби й справді мав іти проти ножів чи револьверів.

Шренк подивився, як зникли в темряві вогники таксі.

- До чого вся ця бісова дурниця? - запитав він.

А з-позад нього Шопенгауер і Ніцше, Шпенглер і Кафка, погрузнувши в поросі й сперши на руки свої божевільні голови, і собі запитували пошепки: "Атож, до чого воно все?"

- Почекайте, я візьму черевики, - сказав Шренк і зник у хатині.

- Тільки не беріть нічого іншого! - гукнув я.

Він здавлено засміявся.

- Що я можу взяти? - відгукнувся невидимий, нишпорячи в темряві. Потім з'явився в дверях і показав мені по черевіку в кожній руці. - Ні револьверів, ні ножів не маю.

Він назвав черевики, але шнурки не зав'язав.

А далі сталося таке, що я й повірити не міг. Хмари над Венецією надумали розійтися, і з-за них вплив повен місяць.

Ми обидва подивилися на небо, міркуючи собі, добре це чи погано, і для котрого з нас.

Шренк повів довгим поглядом по берегу та помосту.

- "І Тесля аж ридма ридав, що стільки там піску", - продекламував він. Потім, ніби дослухаючись сам до себе, тихенько пирхнув. - "Ходімо, устриці, - сказав, - гуртом по бережку. Приємно вирушити всім в прохідку отаку".[39]

І ступив уперед. Я залишився стояти.

- Ви що, не замикаєте дверей?

Шренк ледь позирнув через плече на книжки, що застигли на полицях, мов чорні стерв'ятники із затуманеними золотистими поглядами, чекаючи життєдайного дотику. Їхній невидимий хор виспівував безумні пісні, що їх я мав би почути ще багато днів тому. Я знов і знов перебігав поглядом по тих горах книжок.

О боже, де були мої очі?

Те жахливе урвище з фатальними кінцями, ті шерехи життєвих поразок, той літературний Апокаліпсис війн, мерзоти, недуг, пошестей, занепаду, та прірва кошмарів, безодня маячні й сум'яття, звідки, геть збожеволівши, не знайдуть виходу до

світла навіть миші чи щурі. Оце кримінальне стовписько дегенератів і епілептиків, що витанцьовують на виступах бібліотечних стрімчаків разом з усе новими й новими зачаєними в темряві нагорі юрбами нудотних і гидосних потвор.

Окремі автори, окремі книжки – то добре. Там щось з Едгара По, там з де Сада – така собі гостра присмака. Але це була не бібліотека – це була різниця, підземна катівня, фортечна вежа, в якій німотно гибіли, ув'язнені довіку, сотні людей у залізних масках.

Чому ж я не бачив усього цього, не розумів?

Тому що тут правив лихий карлик Румпельштільцхен.[40]

Навіть і тепер, дивлячись на Шренка, я думав: ось зараз як ухопить власну ногу та й роздере себе із злості на дві половини!

Однаке він був весело збуджений.

А це робило його ще страхітливішим.

– Оті книжки... – нарешті порушив мовчанку Шренк, не озираючись на свою бібліотеку, а й далі дивлячись на місяць. – Їм до мене байдуже. То чого б я мав дбати про них?

– Але...

– До того ж, – сказав Шренк, – кому б і справді забаглося вкрати "Занепад Заходу"?

– Я думав ви любите своє зібрання.

– Люблю? – Він кліпнув очима. – Боже, невже ви не розумієте? Я все ненавиджу. Немає в світі нічого такого, що б я любив.

І рушив у той бік, де зникло в темряві таксі з Генрі.

– Ну, – мовив він, – ви йдете чи ні?

– Іду, – сказав я.

– Це що – зброя?

Ми йшли повільно, мало не впритул один до одного. Я з подивом побачив у своїх руках ціпок Генрі.

– Ні, скорше чутливий вусик комахи, – відповів я.

– Дуже великої комахи?

– І дуже сліпої.

– А та комаха знайде без нього дорогу? І куди це вона подалась о такій пізній порі?

– В одній справі. Зараз повернеться, – збрехав я.

Та Шренк був достоту детектор брехні. Почувши мої слова, він аж стелувався від задоволення. Навіть ходу пришвидшив, але потім спинився й пильно поглянув на мене.

– Як я розумію, він керується нюхом. Я чув, про що ви його запитали й що він відповів.

– Гниляк, – мовив я.

Шренк зіщулювався у своїх старих лахах. Очі його зиркнули на ліву пахву, на праву, а тоді ковзнули вниз по численних плямах та вицвілих місцях, що мали багаторічну історію.

– Гниляк, – повторив я.

То була куля просто в серце.

Шренк похитнувся, тоді став рівно.

- З якої речі й куди ми йдемо? - задихано спитав він.

Я відчував, як під його засмальцьованою краваткою дрібно, наче в наполоханого кроля, пульсує жилка.

- Я думав, це ви мене ведете. А я знаю тільки одне. - Я рушив далі, тепер уже на крок поперед нього. - Сліпий Генрі винюшував дух заношених сорочок, брудної білизни, занедбаного рота. Винюшив і назвав його мені.

Я не став повторювати той бридкий епітет. Але за кожним моїм словом Шренк ще дужче зіщулювався.

- А навіщо я потрібен сліпому чоловікові? - спитав він нарешті.

Я не хотів відкривати йому всього зразу. Тричі одмірай - раз одріж.

- Через оголошення в "Янусі, тижневику Зеленої заздрості", - сказав я. - Я бачив його випуски крізь вікно у вашому домі.

То була чистісінька брехня, але вона влучила в ціль.

- Так, так, - погодився Шренк. - Але до чого тут сліпий... і ви?..

- До того, - глибоко зітхнувши, випалив я, - що ви містер Душогуб.

Шренк приплющив очі, прокрутив у голові думки і, знайшовши потрібну відповідь, засміявся.

- Душогуб? Душогуб! Сміх та й годі! З чого це ви взяли?

- З того. - Я простував уперед, а він, мов цуценя, дріботів за мною. І говорив я до туману, що копичився попереду. - Не так давно, переходячи ввечері вулицю, Генрі запам'ятав чийсь особливий дух. Той самий дух він унюхав у коридорі свого багатоквартирного будинку і оце сьогодні тут. Це ваш дух.

Малого чоловічка знов пройняв кролячий дроз, але він розумів, що йому ще нічого не загрожує. Ніяких доказів не було!

- Чого б то мені шастати хтозна-де, по якомусь злиденному багатоквартирному будинку, де я зроду не став би жити, ну чого?

- А того, - сказав я, - що ви шукали Самотні душі. І я, безмозкий, богом проклятий дурень, сліпіший за Сліпого Генрі, допомагав вам їх знаходити. Фанні таки мала рацію. І Констанс теж! О боже, я справді був цапом, що приносить смерть. Отією тифозною вошею. Я розносив заразу, цебто вас, скрізь, куди тільки йшов. Чи, власне, ви йшли по моїх слідах. Щоб знайти Самотні душі. - Я з шумом перевів подих. - Самотні душі...

І майже водночас із тим, як я це говорив, і Шренка, й мене аж затіпало, неначе в нападі лихоманки. Я казав правду, і вона, мов жар із відчинених дверцят топки, обпікала мені обличчя, вуста, серце й душу. А Шренк? Я ж бо витяг на світ таємницю його життя, його приховану скруту, і хоч усе те ще треба було розкрити й довести, але я знав, що принаймні вже зірвав азбестову оболонку й випустив вогонь назовні.

- Як ви сказали? - запитав Шренк, застигши, наче статуя, кроків за десять позад мене.

- Самотні душі. Це ж ваші слова. Це те, що ви робили останній місяць. Самотні

душі.

І то була правда. В напливах туману переді мною німотно промайнула ціла похоронна процесія. Фанні, Сем, Джиммі, Кел і всі інші. Я ніколи не мав для них відповідної назви. Ніколи не замислювався над тим, що споріднювало їх між собою і пов'язувало до купи.

- Ви марите, - сказав Шренк. - Вигадуєте. Фантазуєте. Брешете. Я не маю з цим нічого спільного.

Але дивився вниз, на рукави свого піджака, що не прикривали кошавих зап'ястків, і на п'яточки від дощу та поту після нічних ходінь. Здавалось, костюм збігається на ньому просто в мене на очах. І Шренка аж корчило в його блідій шкірі під костюмом.

Я вирішив іти в напад.

- Боже, та ви ж гниєте оце просто переді мною! Дивитися на вас гидко. Ви ненавидите всіх і все, ненавидите цілий світ. Самі ж мені щойно сказали. От і накидаєтесь на людей зі своїм брудом, зі своїм гнильним духом. Ваша смердюча білизна - ось ваш прапор, і ви піднімаєте його на щоглу, щоб отруювати вітер. А. Л. Шренк, п'ятий вершник Апокаліпсиса.

Тепер він посміхався, його виповнювала радість. Своїми образами я тільки тішив його. Віддавав йому належне. Його "я" тріумфувало. Сам того не підозрюючи, я кинув у пастку шматок сиру, і здобич ось-ось мала попастися.

Що ж далі? Боже мій, ну що, що мені ще йому сказати? Як витягти з нього зізнання? Чим його добити?

А тим часом він уже знов простував попереду, натхнений моїми образами, велично й гордо несучи медалі за смерть і горе, що їх я начепив на засмальцьовану вилогу його піджака.

Ми йшли, і йшли, і йшли.

Боже, думав я, чи довго ще ми отак ітимемо, чи довго розпатякуватимем, чи довго все це триватиме?

Це наче кіно, думав я, одна з тих неймовірних сцен, яким усе немає кінця, - хтось щось пояснює, потім йому щось кажуть, і він знов починає пояснювати.

Ні, не може бути.

Так воно й є.

Шренк не певен, чи все я знаю, і я також не певен, чи знаю все, і ми обидва намагаємося вгадати, чи немає в другого зброї.

- І обидва боягузи, - мовив Шренк.

Мабуть, я, сам того не помітивши, прошепотів останні слова.

А Шренк почув і докінчив мою думку.

- І обидва не зважуємося це перевірити.

Тесля йшов далі. Устриця плентала за ним.

Ми йшли.

І то не була сцена з якогось доброго чи поганого кінофільму, де люди все говорять та говорять, - ця сцена розгорталася пізнього вечора, і місяць то зникав, то виринав з-

за хмар, і туман усе густішав, а я вів розмову з ідіотсько-психіатричною тінню Гамлетового батька.

Шренк... Як же все воно почалося? Закінчив коледж, почепив на двері вивіску приватного практика та й зажив собі, мов равлик у своєму домку, аж поки котрогось там року, вже й не згадати, стався великий землетрус, коли йому ушкодило не тільки руки-ноги, але й голову, і він зірвався вниз довгим схилом, та не на санчатах, а на власній кощавій спині, й не було на тому шляху жодної жінки, щоб пом'якшити падіння, полегшити кошмар, утерти нічні сльози й розвіяти вранішню зненависть? І, прокинувшись одного ранку, він побачив, що опинився... де?

У Венеції, штат Каліфорнія, і то вже коли остання гондола давно відпливла в небуття, вогні над каналами погасли, вода взялася нафтою і в неї звалили старі циркові фургони з клітками, за ґратами яких рикала тільки припливна хвиля...

- "Ті, що в мій список попадуть, - промовив я, - уже од мене не втечуть".

- Що? - спитав Шренк.

- Є така пісенька, "Мікадо", - пояснив я. - Вона ніби про вас. "Засади всі мої ясні, і хай допоможе бог мені. Щоб кожному покара - по вині, покара - по вині". Самотні душі. Всі, скільки їх є. Ви заносите їх у свій список, і, як співається в тій пісеньці, вони од вас уже не втечуть. Вина їхня в тому, що вони облишили спроби чогось досягти або й ніколи не пробували. Хто не мав хисту, хто зазнав поразки, хто зневірився. А їхньою покарою, о господи, стали ви.

Шренк знов запишався й виступав, наче півень.

- Ну-ну, - мовив він, тримаючись попереду. - Ну-ну.

Я зарядив язика, націлився й пальнув.

- Як мені здається, - сказав я, - десь тут поблизу має бути відтята голова Скотта Джопліна.

Він не зміг стримати мимовільного поруху, і його права рука шарпнулася до кишені засмальцьованого піджака. Вдавши, ніби просто пригладжує піджак, він задоволено поглянув на свою руку, тоді відвів очі й попростував далі.

Перший постріл влучив у ціль. Я зашарівся з радості. "Детективе-лейтенанте Крамлі, - подумав я, - побачив би ти мене зараз!"

Тоді вистрілив удруге.

- Канарки на продаж, - промовив я тихим голосочком, тихим і тонким, як оті вицвілі, написані олівцем літери на картці у вікні старої. - Канарки.

Тепер його ліва рука з таємною гордістю порвалася до лівої кишені.

О боже, подумав я, він носить при собі оті клапті старих газет із пташиних кліток!

Як в око вліпив!

Шренк простував далі. Я йшов за ним.

Мішень три. Приціл три. Плі!

- Лев'яча клітка. Старий з трамвайної станції.

Його підборіддя ледь помітно хитнулося до нагрудної кишені.

Побий мене бог, отам і лежить жменька конфетті з квіток на трамвай, яким той

старий так нікуди й не поїхав!

Шренк борознив туман, не маючи і найменшої підозри, що я один по одному накриваю, як метеликів сачком, його злочини. Він являв собою живий образ щасливого дитяти в царині Антихриста. Його крихітні черевички дрібно стукотіли по мостинах. Він аж променився з утіхи.

Що ж далі? Думки закопошились у мене в голові. Ага, так.

Перед очима мені постав Джіммі в коридорі старого будинку, зі своїми новими "кусачками" в роті, що від вуха до вуха розтягся в усмішці. І Джіммі у ванні з водою, перевернутий долілиць, при самому дні.

- Штучні щелепи, - сказав я. - Верхня й нижня.

Хвалити бога, цього разу Шренк не погладив себе по кишені. А то б я ще зайшовся моторошним сміхом на саму думку, що він носить при собі той мертвий вискал. Його швидкий погляд через плече сказав мені, що щелепи zostалися (чи не в склянці з водою?) у нього вдома.

Мішень п'ять, приціл, плі!

- Собачки-танцюристи, барвисті папуги!

Шренкові черевички по-собакому задріботіли по мостинах. А очі ковзнули до лівого плеча. На тканині були сліди пташиних кігтів і посліду! Один із птахів П'єтро Массініелло також залишився в хатині на помості.

Мішень шість.

- Марокканська фортеця на Аравійському морі.

Маленький, наче в ящірки, Шренків язик ледь помітно лизнув пересохлі губи.

Отож і пляшка шампанського Констанс Реттіген стояла десь там позаду, на книжковій полиці, підпираючи сонного де Квінсі й похмурого Гарді.

Знявся вітер.

Я здригнувся, бо раптом відчув, що оті сотні цукеркових обгортки, і всі мої, із шелестом полетіли понад нічним помостом навздогін Шренкові й мені, немов примари голодних гризунів з далекого минулого.

І ось настав час сказати те, чого я ніяк не міг сказати, але зрештою примусив себе: останні жахливі й сумні слова, які пекли мені язик і роздирали груди.

- Старий будинок опівночі. Напхом напханий холодильник. "Тоска".

Мов чорний диск, що його метнули через усе місто, перша платівка "Тоски" впала на поміст і, хилитаючись, ковзнула під двері темної хатини А. Л. Шренка.

Виголошуючи свій довгий список, я ледве стримував суперечливі почуття, що по вінця переповнювали мене в ці хвилини: істеричний розпач, жах, радісне усвідомлення власної кмітливості, огиду до самого себе, глибоку душевну скорботу. Першу-ліпшу мить я міг зірватися в танок, завдати удару, нестямно закричати.

Однак перший озвався Шренк. Очі його мрійливо мружились, так ніби він прислухався до арій Пуччіні, що ледь чутно, але безугавно звучали у нього в голові.

- Та гладуха тепер мирно спочиває. Їй потрібен був спочинок. Я дав їй його.

Що було далі, я майже не пам'ятаю.

Хтось дико закричав. Я. І хтось іще закричав. Він.

Моя рука зметнулася вгору, стискаючи ціпка Генрі.

"Убий його! – майнула думка. – Вбий!"

В останню мить, коли важкий ціпок рубонув повітря, Шренк устиг відскочити назад. Ціпок ударив у поміст і вирвався в мене з руки. Він з грюкотом упав на мостини, Шренк наддав його ногою, і ціпок, перелетівши через край помосту, впав униз на пісок.

Мені лишалося тільки кинутись до того чоловічка з голими кулаками, але він швидко відступив убік, і я нараз спинився, відчуваючи, як урвалась у мене всередині остання струна.

Я зайшовся давлучим плачем. Коли я плакав отоді під душем чи в морі – то були тільки квіточки. Тепер наринула справжня злива. Здавалось, у мені розсипаються кістки. Я стояв, задихаючись від ридань, і вражений Шренк мало не простяг руку, щоб утішити мене: ну годі вже, мовляв, годі.

– Не плачте, – сказав він нарешті. – Вона собі мирно спочиває. Ви мали б подякувати мені за це.

Місяць сховався за великим пасмом туману, і це дало мені час заспокоїтись. Тільки тепер увесь я немов заляк. Язик ледве ворухився в роті, очі майже нічого не бачили.

– Ви хочете сказати, – промовив я нарешті наче з-під води, – що всі вони спочили і я маю дякувати вам за них усіх? Так?

Яка то, певне, була для нього полегкість! Він же всі ці місяці чи, може, й роки чекав нагоди комусь відкритися – байдуже де, байдуже як. Знову виринув місяць. І в його світлі я побачив, як тремтять Шренкові губи, прагнучи вилити все те.

– Так. Я їм усім допоміг.

– О боже! – ахнув я. – Допоміг? Допоміг?

Ноги більш не тримали мене, і я мусив сісти на поміст. Шренк підсобив мені й став поряд, здивований моєю слабкістю, владний тепер наді мною і над дальшими подіями цієї ночі, добродій, що благословляв людей убивством, позбавляв їх страждань, рятував від самотності, присипляв їхні лихі долі, визволяв від життя. Дарував їм захід сонця.

– Але ви теж допомогли, – розважливо сказав він. – Ви письменник, людина допитлива. Все, що я мав робити, – це ходити скрізь за вами, підбираючи ваші обгортки від цукерок. А знаєте, як легко ходити назирці за людьми? Вони ніколи не оглядаються. Ніколи. От і ви не оглядались. Де там, ви й гадки про мене не мали. А тим часом були моїм вірним собакою-поводирем, посланцем смерті, і то довше, ніж ви собі уявляєте. Понад рік. Ви наводили мене на людей, яких збирали для своїх книжок. На всю ту жорстку на доріжці, полову, що летить за вітром, порожні черепашки на березі, гральні кості без очок, карти без малюнка. Без минувшини, без сьогодення. Отож я звільняв їх і від майбуття.

Я поглянув на нього знизу вгору. До мене поверталася сила. Безпорадна туга вже майже розвіялась. У душі поволі наростав гнів.

– То ви усе це визнаєте, так?

– А чом би й ні? Все воно не більш як кисла відрижка на вітрі. Якщо після цієї нашої

розмови ми з вами й підемо до поліційного відділка, на що я цілком згоден, ви однаково не матимете жодного доказу, що я вам таке казав. Усе це марно випущена пара.

- Не зовсім, - заперечив я. - Ви не могли встояти перед спокусою взяти щось на згадку в кожної жертви. У вашій проклятій богом оселі знайдуться й грамофонні платівки, й пляшки шампанського, й штучні щелепи.

- Сучий син!.. - вигукнув Шренк і замовк. Тоді хрипко засміявся й вискалив зуби. - Хитро зроблено. Витягли з мене, еге? - Він похитався на підборах, про щось міркуючи. - Ну, - мовив нарешті, - тепер мені лишається тільки вбити вас.

Я аж підскочив. І хоч при своєму зрості не відзначався хоробрістю, проте Шренк відсахнувся назад.

- Ні, - сказав я. - Ви цього не зробите.

- Чому?

- Тому, - відповів я, - що ви не можете вбити мене власноруч. І їх не вбивали. До прямого насильства ви не вдавалися. Тепер я розумію вашу логіку. Ви воліли, щоб люди самі заподіювали собі смерть, тобто ви знищували їх, стоячи осторонь. Так я кажу?

- Так! - У ньому знов заграла гордість. Він нібито й забув про мене, озираючи своє славне, осяйне минуле.

- Старий із павільйону на трамвайній станції. Вам досить було підпоїти його. Ну, може, ще штовхнути, щоб він ударився головою об бордюр каналу, а тоді стрибнути у воду й допевнитися, що він уже в клітці.

- Так!

- Стара жінка з канарками. Все, що ви зробили, - це стали над її ліжком і скорчили страшну гримасу, так?

- Так!

- Сем. Дали йому стільки міцного питва, що він опинився в лікарні.

- Так!

- Джиммі. Простежили, щоб він видудлив утричі більше, ніж міг. Вам навіть не довелося перевертати його у ванні. Сем перевернувся й потонув?

- Так!

- П'єтро Массінелло. Ви написали скаргу до міської управи, щоб приїхали й забрали його разом з усіма собаками, котами й птахами. Якщо він ще живий, то скоро помре?

- Так!

- Ну й, звісно, перукар Кел...

- Я викрав у нього голову Скотта Джопліна, - сказав Шренк.

- А Кел так перелякався, що втік із міста... Джон Вілкес Гопвуд. Чоловік, що над усе в світі любив самого себе. Ви написали йому листа на іменному папері Констанс Реттіген, і з вашої ласки він щонаочі приходив голий на пляж перед її будинком. І Констанс із переляку запливла далеко в море і втопилася?

- Достеменно так!

- Потім ви позбулися й Гопвуда, давши йому знати, що бачили його на пляжі тієї ночі, коли зникла Констанс. Надіслали жахливого, брудного листа, де спалюжили

його як найпошлішого покидька.

- Такий він і був.

- Нарешті, Фанні Флоріанна. Ви підкидаєте їй під двері оте своє оголошення. А коли вона дзвонить і ви домовляєтесь про побачення, то вам досить лише вдертися до кімнати, так само як і до старої з канарками, і добряче настрахати бідолашну жінку, так що вона сахається назад, падає навзнаки й не може звестись, а вам лишається тільки стояти над нею і дивитися, щоб вона не звелась. Хіба не так?

На це Шренк визнав за краще не казати "так" і взагалі промовчати, бо я вже спинався на ноги і хоч був ще млявий, проте спалах безтямної люті додав мені сили.

- За весь цей час ви тільки раз схибили. Газети, які ви надсилали Фанні, були з вашими позначками, і ви їх не забрали. А коли згадали про це і, зламавши замок, залізли в помешкання, то не змогли знайти їх. Єдиним місцем, куди ви не додумалися заглянути, був холодильник. Ваше оголошення лежало на полиці під банками замість підстилки. А я його знайшов. Ось чому я тут. І не збираюся стати наступною жертвою у вашому списку. Чи ви маєте інші плани?

- Так.

- Ні, і знаєте, чому ні? З двох причин. По-перше, я не Самотня душа. Я не зазнав поразки. Я не зневірився. Я твердо вирішив досягти свого. Передусім, я здобуду собі щастя. Одружуся й матиму добру жінку та дітей. Напишу з біса гарні книжки, і всі мене любитимуть. Як бачите, я не вписуюсь у вашу схему. Ви не можете вбити мене, клятий нікчемний йолопе, бо в мене все гаразд. Ви зрозуміли? Я житиму вічно. По-друге, ви й пальцем до мене не доторкнетесь. Ви ще ні до кого не доторкались. А якщо зробите це, то зіпсуєте собі все діло. Досі ви тільки залякували людей до смерті. Але тепер, якщо ви захочете перешкодити мені піти до поліції, то вам, жалюгідний виродку, доведеться вчинити справжнє вбивство, бо я оце зараз же туди йду!

Я рішуче попростував уперед, і він потюпав за мною.

Він дріботів позаду геть розгублений. Мало не хапав мене за лікті, щоб привернути до себе увагу.

- Так, так, ваша правда. А знаєте, я ледве не вбив вас, ще два роки тому. Побачив вас і пішов назирці. Але потім ви почали друкувати оповідання в журналах, тоді познайомилися з тією дівчиною, і я вирішив просто ходити за вами й збирати людей, атож, так воно й було. А по-справжньому все почалося з отієї грозової ночі в трамваї, що їхав до Венеції, я був тоді п'яний, і отой старий у лев'ячій клітці, і...

О боже, все так, подумав я. Ніч, надворі дощ, а позад мене невидимий Шренк промовляє слова, що назавжди закарбувались у моїй пам'яті.

- Тієї ночі в трамваї ви були так близько від мене, - провадив Шренк. - Я міг би простягти руку й торкнутися вас. Та я цього не зробив. Я втік. Ішов дощ, і коли б ви тільки обернулись... але ви не обернулись... ви б побачили мене, впізнали... але ви не обернулись, і...

Поміст лишився вже далеко позаду, ми швидко пройшли темною вулицею понад каналом і саме переходили місток. Бульвар був сонний, безлюдний - ні машин, ні

вогнів. Я сягнуто простував попереду.

На середині містка через канал, там, де були лев'ячі клітки, Шренк раптом зупинився і вхопився за поруччя.

- Ну як ви не розумієте, допоможіть мені! - простогнав він. - Так, я хотів убити вас, справді хотів. Але це було б однаково що вбити надію, а вона потрібна в цьому світі, навіть таким людям, як я, хіба ні?

Я обернувся й поглянув на нього.

- Після сьогоднішнього вечора - ні.

- Але чому? Чому? - задихано спитав він, дивлячись на холодну масну воду.

- Тому що ви остаточно й безповоротно божевільний, - відказав я.

- Тепер я таки уб'ю вас!

- Ні, - сказав я з безмежним жалем. - Тепер лишилась тільки одна людина, яку треба вбити. Остання Самотня душа. Останній невдаха. Останній спустошений. Ви.

- Я? - зойкнув той малий чоловічок.

- Ви.

- Я? - зарепетував він. - Та будь ти проклятий, проклятий, проклятий!

Він крутнувся на місці. Вчепився у поруччя. І перескочив через нього.

Його тіло шугнуло вниз, у темряву.

Він поринув у воду - таку саму брудну й липку, як його одяг, таку саму чорну й жахливу, як його душа, - і зник з очей.

- Шренк! - закричав я.

Він не впливав.

"Верніться!" - хотів крикнути я.

Та раптом злякався, що він справді повернеться.

- Шренк... - шепотів я. - Шренк... - Потім перехилився через поруччя містка, вдивляючись у зеленкувате шумовиння й пухлясту припливну хвилю. - Я ж знаю, ви там.

То не міг бути кінець. Усе сталося надто просто. Шренк зачаївся десь у півтімі, може, під містком, припавши до землі, мов величезна темна жаба, позеленілий на лиці, і, ледь чутно дихаючи, вичікував. Я прислухався. Ніде ані капне. Ані хлюпне. Ані шелесне.

- Шренк... - прошепотів я.

"Шренк..." - озвалося луною між палями містка.

Неначе на мій поклик, десь далеко на узбережжі підвели голови велетенські нафтові чудиська, потім знов опустили в лад довгому похоронному рокотанню хвилі на піску.

"Не чекай, - учувся мені Шренків шепіт. - Тут унизу так хороше. Нарешті спокій. Мабуть, я тут і залишусь".

"Брешеш, - подумав я. - Ти вискочиш звідти, коли я найменше цього чекатиму".

Місток рипнув. Я рвучко обернувся.

Ніде нічого. Тільки туман над безлюдним бульваром.

Біжи, подумав я. Біжи до телефону. Дзвони Крамлі. Чому його досі немає? Біжи... Та ні. Якщо я побіжу звідси, Шренк може вискочити й утекти. Доведеться чекати.

Вдалині, за дві милі від мене, прогуркотів великий червоний трамвай, сигналячи й ревучи, мов оте жаске чудисько з мого сну, так наче гнав, щоб забрати в мене літа, життя, майбутнє й завезти до чорної смоляної ями в кінці колії.

Я знайшов камінця й кинув у воду.

Шренк...

Камінець булькнув і потонув. Знову тиша.

Він таки втік од мене. А я ж хотів відплатити йому за Фанні.

Є ще Пег, подумав я. Подзвони їй.

Ні, їй теж доведеться почекати.

Серце в мене билося так лунко, аж я боявся, що ось-ось сколихнеться вниз темна вода і з неї вирине смерть. Боявся, щоб від самого мого подиху не завалилися нафтові вишки. Я заплющив очі й, зробивши над собою зусилля, притишив биття серця і дихання.

"Шренк, - покликав я подумки, - виходь. Тут Фанні, вона чекає. І жінка з канарками чекає. І старий із павільйону на трамвайній станції тут, поруч мене. Тут і Джіммі, прийшов по свої зуби. І П'єтро хоче забрати назад своїх звірят. Я ж знаю, що ти там. Виходь. Я тут, чекаю разом з усіма".

Шренк!

Який же я був дурень!

Цього разу він, мабуть, таки почув.

І прийшов мене схопити.

Він вилетів з чорної води, як гарматне ядро, що відскочило від трампліна. Зметнувся вгору по неймовірній траєкторії.

Ах ти ж клятий дурень, подумав я. Навіщо ти кликав його? Навіщо чекав?

Тепер він був зо три метри заввишки, справжній дракон, що, мов на дріжджах, виріс із карлика, Грендел,[41] який колись був жокеєм.

Він зметнувся, наче фурія, і, розчепіривши пазурі, схопив мене, як повітряну кульку, налиту гарячою водою, - із скрипом, виском і скреготом. Він уже давно забув про своє каяття та добрі наміри, про власний міфічний образ і тверде правило вбивати без насильства.

- Шренк! - закричав я, немов dokonче мав його назвати.

То було щось ніби моторошне сповільнене кіно; за кожним кадром стрічка спинялась, і я розглядав Шренка по окремих деталях: як він дивовижно вигнувся дугою і зріс до велетенських розмірів; як хижо зблискували його очі й судомився в зненависті рот; як його руки люто вчепилися мені в піджак, у сорочку, в горлянку і стислись, мов залізні лещата; як кривавились його уста, вимовляючи моє ім'я. А чорна, неначе смола, вода чекала. О боже, тільки не туди! А лев'ячі клітки з відчиненими дверцями чекали.

- Ні!

Сповільнене кіно урвалось. Далі було стрімке падіння.

Немов висаджені вибухом Шренкової люті, ми полетіли вниз, гучно втягуючи в себе повітря.

Ми шубовснули, як дві бетонні статуї, і одразу ж поринули у воду, зчепившись, наче двоє закоханих у нестямному нападі пристрасі, і кожен навалювався на другого, щоб не дати йому виплисти, а самому вибратись по ньому, як по драбині, до повітря та світла.

Коли ми летіли вниз, мені причулося, ніби Шренк жалісно канючив: "Ну лізь же туди, лізь туди, лізь! – Немов хлопчисько в якійсь жорстокій грі без правил, де я поводився не так. – Лізь же!"

Тепер, під водою, ми зникли з очей. Обхопивши один одного за шию, ми вертілися, мов два крокодили. Якби хто поглянув згори, він міг би подумати, що то відчайдушно борсаються, пожираючи одна одну, хижі піраньї, або шалено колотиться в райдужній нафтово-смолистій воді розхитаний гребний гвинт.

Та й серед тієї потопельної тьми перед очима в мене знов зажеврїв манюсінський, як вістря голки, промінчик надії.

Чи це його перше справжнє вбивство, подумалось мені, чи він уже мав на те час? Але ж моя плоть жива, і я так легко не піддамся. Я боюся темряви дужче, ніж він боїться життя. Він напевне це знає. Я маю здолати його.

Це ще треба довести.

Ми борсалися й бились об щось тверде, так що за кожним разом у мене з легенів вихоплювалося повітря. Об лев'ячу клітку. Шренк заштовхував, заганяв мене у відчинені дверці. Я щосили відбивався. Ми сколочували й спінювали воду, і серед тієї білястої водоверті мене раптом пронизала жахлива думка.

О господи, я ж уже там! У клітці. Все закінчується тим, з чого й почалося! На світанку Крамлі приїде й побачить... мене! Я махатиму йому рукою з-за ґрат. О боже...

В легенях у мене наче вогонь буяв. Я крутнувся, намагаючись вирватись із Шренкових рук. Хотів з останнім подихом крикнути щось страшне йому в обличчя. Хотів...

Аж раптом усе скінчилось.

Шренк послабив свої обійми.

Що сталося? Що? Що?

Він майже пустив мене.

Я схопив його, щоб відштовхнути, але то було однаково, що схопити ляльку, яка втратила здатність ворухити руками. Однаково що тримати мерця, який вискочив з домовини й тепер хоче повернутися назад.

Він здався, подумав я. Розважив усе і здався. Він знає, що має стати останньою жертвою. Знає, що не зможе вбити мене, бо це було б проти його правила.

Він справді так розважив, і я, тримаючи його, побачив примарну білу пляму його обличчя та безпорадний порух плечей, який сказав мені, що я нарешті вільний і можу виплисти в навколишню ніч, до повітря й життя. Я бачив у темній воді його очі, що скорилися жахові, і ось він розтулив рота, роздув ніздрі й випустив із себе моторошні

світні бульбашки. А потім глибоко вдихнув чорну воду й поринув глибше – пропадає людина, що прагнула пропасти остаточно.

Я залишив цю безживну ганчір'яну ляльку в клітці, наосліп метнувся до дверей і порвавсь угору, палко благаючи бога дати мені вічне життя, дати віднайти туман, віднайти Пег, хоч де б вона була в цьому жахливому проклятому світі.

Я виринув у мряку, що вже перейшла в дощ. Тільки-но я вистромив з води голову, як з уст у мене вихопився голосний крик полегкості й жалю. Моїми устами волали душі всіх загинувших за цей місяць людей, які зовсім не хотіли гинути. До горла підступила нудота, мене вивернуло, і я мало не поринув знов, але сьак-так дістався до берега, виліз із води й сів біля містка чекати.

Я почув, як десь у навколишньому світі зупинилася машина, грюкнули дверцята і хтось побіг. Із-за пелени дощу простяглася довга рука, і великі пальці стисли моє плече. Переді мною наближеним планом виникло обличчя Крамлі, схоже на жабу за склом. Він мав вигляд охопленого жахом батька, що нахиляється над своїм утопленим сином.

– З вами нічого, ви цілі, нічого?

Я, все ще відсапуючись, кивнув головою.

За ним підійшов Генрі, винюхуючи серед дощу небезпечні запахи, але не чуючи їх.

– З ним усе гаразд? – спитав Генрі.

– Живий, – мовив я, і так воно й було. – О боже, живий.

– А де Гниляк? Я повинен уґріти його раз за Фанні.

– Я вже уґрів його, Генрі, – сказав я.

І кивнув головою вниз, на лев'ячу клітку, де за ґратами колихався, наче бліде желе, новий привид.

– Крамлі, – сказав я, – у нього повна хатина речових доказів.

– Перевірю.

– Де це ви в біса так довго були? – поцікавився я.

– Той проклятущий водій таксі сліпіший за мене. – Генрі намацав ногою бордюру каналу й сів обіч мене. Крамлі сидів з другого боку, і наші ноги звисали, мало не торкаючись темної води. – Ніяк не міг знайти поліційного відділка. Де він там, той бевзь? Треба б і його уґріти.

Я хрипко засміявся. З ніздрів у мене потекла вода.

Крамлі нахилився ближче й оглянув мене.

– У вас ніде нічого не ушкоджено?

Ушкоджено там, де ніхто ніколи не побачить, подумав я. Може, років через десять, якось уночі, воно й дасться взнаки. Сподіваюся, Пег стерпить, як я закричу раз чи два, – хоча б задля того, щоб мати змогу по-материнському втішити мене.

Ось зараз піду до телефону й подзвоню їй. "Пег, – скажу я, – виходь за мене заміж. Сьогодні ж повертайся, негайно. Разом перебиватимемося з хліба на воду, але ж, боже мій, ми житимем! Виходь за мене нарешті, Пег, і захисти мене від самотності".

І вона скаже "так" і повернеться.

- Ніде нічого, - відповів я Крамлі.

- Це добре, - сказав Крамлі, - а то хто ж би в біса прочитав мій роман, як не ви?

Я засміявся схожим на гавкіт сміхом.

- Ви вже вибачайте. - Крамлі похилив голову, засоромившись власної відвертості.

- Та якого біса... - Я схопив його руку й поклав собі на потилицю, показуючи, де мені потерти. - Я ж люблю вас, Краме. І вас, Генрі.

- От чорт... - лагідно мовив Крамлі.

- Хай благословить вас господь, синку, - сказав сліпий.

Над'їхала ще одна машина. Дощ уже вщухав.

Генрі глибоко втягнув повітря.

- Цей лімузин мені знайомий.

- Боже милий, - сказала Констанс Реттіген, вистромившись із віконця. - Яке видовище! Чемпіон світу серед марсіян. Найвидатніший у світі сліпий. І незаконнонароджений син Шерлока Холмса.

Ми хто як відповіли їй, надто стомлені, щоб підтримувати розмову.

Констанс вийшла з машини й стала позад мене, дивлячись на воду.

- Все кінчено? То він?

Ми всі кивнули головами, мов глядачі в якомусь опівнічному театрі, не в змозі відвести очі від темної води каналу, лев'ячої клітки й блідої примари, що колихалась і немов помахувала рукою з-за ґрат.

- Боже, ви ж змогли до рубця, застудитеся на смерть. Хлопця треба роздягти й зігріти. Я заберу його до себе додому, гаразд?

Крамлі кивнув головою.

Я поклав руку йому на плече й міцно стиснув.

- Шампанське спершу, пиво потім? - спитав я.

- До побачення в моїх джунглях, - відповів Крамлі.

- Генрі, - мовила Констанс, - поїдете з нами?

- Хай би ви й не хотіли, а поїду, - сказав Генрі.

Приїхали ще машини; полісмени готувалися лізти у воду й витягати те, що було в клітці; Крамлі попростував до Шренкової оселі; я стояв, увесь тремтячи, поки Констанс і Генрі стягували з мене мокру куртку, а потім допомогли мені залізти в машину, і ми поїхали нічним узбережжям серед зітхань високих нафтових вишок, залишаючи позаду темну, схожу на сарайчик хатину, де чекали Шпенглер, Чінгісхан, Гітлер, Ніцше і кілька десятків старих цукеркових обгортки; залишаючи позаду зачинений на ніч павільйон на трамвайній станції, де завтра знов сидітимуть зневірені старі чоловіки, дожидаючи останніх трамваїв століття.

Дорогою мені привидівся я сам у дванадцять років, що похмурого раннього ранку їхав на велосипеді, розвозячи людям газети. А трохи далі - вже старший, дев'ятнадцятирічний, що брів додому, натикаючись на стовпи, зі слідами губної помади на щоці, сп'янілий від кохання.

І вже перед тим, як ми повернули до арабського форту Констанс, назустріч нам

прибережним шосе з ревом промчав інший лімузин. Він майнув повз нас, як блискавка. Невже то я в недалекому майбутньому? І зі мною Пег у вечірній сукні, бо ми повертаємося з танцювальної зали? Але той лімузин промайнув і зник. Майбутньому доведеться почекати.

А коли ми заїхали на піщанистий задвірок Констанс, я відчув просту радість сьогоднішнього і найбільше щастя – жити.

Лімузин поставили на місце, і ми з Констанс чекали тільки на Генрі, коли це сліпий величним помахом звів руку.

– Відступіть убік, а то віддавлю ноги.

Ми відступили.

– Дайте сліпий чоловік покаже вам дорогу.

І він рушив уперед.

Ми залюбки пішли за ним.

Примітки

1

Митрофанов Володимир Іванович (нар. 1929 р.). З 1959 р. в його перекладах опубліковано понад 30 книжок зарубіжних письменників, зокрема Марка Твена, Е.Хемінгуея, Е.Колдуелла, А.Бессі, Т.Капоте, Р.П.Уоррена, Р.Бредбері, Н.Льюїса, П.Абрагамса, Б.Брехта, Г.Бічер-Стоу, Т.Майн Ріда, Дж.Баррі та ін. З 1978 р. працює в редакції журналу "Всесвіт" завідувачим відділом літератури капіталістичних країн.

2

"Метро-Голдвін-Майер" – одна з найбільших голлівудських кінокомпаній.

3

Персонаж роману Германа Мелвілла "Мобі Дік".

4

Мексіканський танець.

5

Що? (ісп.)

6

Так, так! (ісп.)

7

Поширена в Мексіці порода дрібних декоративних собак.

8

Отак! (франц.)

9

Санді, Біллі – відомий бейсболіст, що в 1896 р. став євангельським проповідником. Браун, В. Дж. – політичний діяч; виголошена ним у 1896 р. промова спричинила його висунення в кандидати на президентських виборах.

10

Мається на увазі новела Томаса Манна "Смерть у Венеції".

11

Англійський поет XVIII ст.

12

Офіційне свято у США – День незалежності.

13

Англійський єгиптолог, що 1922 р. відкрив гробницю фараона Тутанхамона.

14

"Моя боротьба" (нім.).

15

Знаменитий джазовий піаніст 20-х рр.

16

Американський художник початку XX ст.

17

Комахоїдна рослина.

18

Флеш (Блискавка) Гордон – герой коміксів про космос. Бак Роджерс – супермен із популярної серії коміксів.

19

Подружжя американських дослідників Африки.

20

Небажана особа (лат.).

21

Електричний орган, що застосовувався для музичного супроводу німих фільмів у кінотеатрах.

22

Релігійно-добродійницька організація.

23

Острів на околиці Нью-Йорка, де тимчасово поселяли іммігрантів до США з невизначеним становищем.

24

Мексиканська страва на зразок італійської піци.

25

Латиноамериканський танець.

26

Браво! (ісп.)

27

Американці мексиканського походження.

28

Річниця перемоги мексиканського війська над французькими інтервентами в битві під Пуеблою (1862).

29

Місто в Лівії, поблизу якого в 1943 р. англійські війська розгромили німецькі

експедиційні сили під командуванням генерал-фельдмаршала Роммеля.

30

Фешенебельний приморський курорт на півдні Англії.

31

Моя вина, я винен (лат.).

32

Негайно (франц.).

33

Так? (нім.)

34

Кровожерний вампір з однойменного фільму 20-х рр.

35

Склад злочину (лат.).

36

По-англійському (ісп.).

37

Дурна я! Так (ісп.).

38

Громадянська війна в США (1861-1865) між буржуазною Північчю й рабовласницьким Півднем.

39

Окремі перефразовані рядки вірша з другої книжки Льюїса Керролла про пригоди Аліси – "Крізь дзеркало"; у вірші йдеться про те, як Тесля і Морж запросили устриць на прогулянку і з'їли їх.

40

Персонаж однойменної казки братів Гріммів.

41

Кровожерне чудисько з давньоанглійської поеми "Беовульф".